

ศึกษาวิเคราะห์อานานิสรซึ่งแบ่งออกเป็นสองตอนโดยแต่งพิมพ์ขึ้นก่อนปีพุทธศักราช ๒๔๖๗

เจ้าพระยาสุรสีห์ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ)

วิทยาลัยที่นี้เป็นส่วนหนึ่งของสงฆ์ที่กวดตามหนังสือสุทธศาสตร์สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
สาขาวิชา พุทธศาสนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พุทธศักราช 25๕๐

ศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์แห่งการคบกำลยานมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

เจ้าอธิการบุญยืน กนตวณโณ (ชายแดง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

ศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์แห่งการคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

เจ้าอธิการบุญยืน กนตวณฺเณ (ชายแดง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

AN ANALYTICAL STUDY OF ADVANTAGES IN ASSOCIATING WITH GOOD
FRIENDS ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

CHOA ATHIKARN BOONYUEN KANTAWANNO (CHAIDANG)

The logo of Mahamakut Buddhist University is a large, intricate emblem centered on the page. It features a central shield with a star-like symbol, topped by a tiered stupa. Radiating lines emanate from the top of the stupa, resembling a sunburst. The shield is flanked by two figures holding a banner with Thai script. The entire emblem is surrounded by decorative floral and leaf patterns.

THIS IS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
DEPARTMENT OF BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
B.E. 2556 (2013)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์อันานิสงส์แห่งการคบถักยามมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
ชื่อนักศึกษา : เจ้าอธิการบุญยืน กนตวณโณ (ชายแดง)
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร, ดร.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโณ, ผศ.ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(พระราชปริยัติวิมล, ดร.)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(พระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร, ดร.)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน)

..... กรรมการ
(พระครูวิศิษย์ธรรมวงศ์, ดร.)

..... กรรมการ
(ดร.วิเชียร แสนมี)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Title : An Analytical Study of Advantages in Associating with Good Friends
in Theravada Buddhist Philosophy
Student's Name : Chaoathikan Bunyuen Kantawanno (Chaidaeng)
Department : Buddhism and Philosophy
Advisor : Phrakruaplاد Rangsan Kunasalo, Dr.

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University
in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree.

P.S. Nānavuddho ..... Dean of Graduate School
(Phramaha Boonsri Nānavuddho, Asst.Prof.Dr.)

Thesis Committee

P. P. Niam ..... Chairman
(Phrarachapariyattivimol, Dr.)

Phrakruaplاد Rangsan Kunasalo ..... Advisor
(Phrakruaplاد Rangsan Kunasalo, Dr.)

W. ..... Member
(Asst.Prof.Dr.Boonruam Khammuangsaen)

P. Sukkueang ..... Member
(Phrakhruvisitdhrammawong, Dr.)

W. Sanmee ..... Member
(Dr.Wichian Sanmee)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์อำนาจนิสงส์แห่งการคบถ้อยยามมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ชื่อนักศึกษา : เจ้าอธิการบุญยืน กนตวณฺโณ (ชายแดง)

สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก : พระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร, ดร.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : พระครูวิศิษฎ์ธรรมวงศ์, ดร.

ปีการศึกษา : ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์อำนาจนิสงส์การคบถ้อยยามมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องถ้อยยามมิตรตามพุทธปรัชญาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาการคบถ้อยยามมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท และ ๓) เพื่อวิเคราะห์อำนาจนิสงส์การคบถ้อยยามมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า

ถ้อยยามมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง การปฏิบัติต่อมิตรหรือเพื่อนด้วยความใจกว้าง และมองมิตรในแง่ที่ดี ทำให้ผู้คบหาสมาคมมีความสุขความเจริญ การที่เราต้องการจะให้บุคคลอื่นเป็นมิตรที่ดีต่อเรา เราเองก็ต้องเป็นมิตรที่ดีต่อบุคคลอื่นด้วย ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อคนอื่น ถ้อยยามมิตรที่ดีต้องเป็นผู้ดูแลด้วยปัญญาทั้งทางโลก และทางธรรมอย่างพร้อมมูล ประกอบด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง เป็นที่เคารพ เป็นผู้นำรัก เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก บิฑามารดา ครูอาจารย์ และท่านผู้ทรงปัญญาพหุสุตสามารถแนะนำพร่ำสอนเป็นที่ปรึกษาได้

การคบถ้อยยามมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีแต่ความเจริญในการดำเนินชีวิต ก็ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้น การฝึกตนให้เป็นถ้อยยามมิตรตามหลักสัมมาทิฐิ ในอริยมรรค มีองค์ ๘ ประการ เป็นกระบวนการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ เป็นปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จอันสูงสุดในชีวิต ทั้งทางโลก และทางธรรม คือทางโลกก็ประสบความสำเร็จ ในการครองเรือน ทางธรรมก็จะนำไปสู่การได้บรรลุมรรคผลนิพพาน เพราะการคบมิตรมีอิทธิพลต่อการบรรลุธรรมโดยตรง บทบาทของผู้เป็นถ้อยยามมิตร มี ๒ ประการ คือ ๑) บทบาทหน้าที่เป็นถ้อยยามมิตรต่อตนเอง ๒) บทบาทหน้าที่เป็นถ้อยยามมิตรต่อผู้อื่นและสังคม

อานิสงส์การคบกัลยามิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้เกิดคุณค่าและความสำคัญ ต่อผลสำเร็จ ทั้งในระดับเบื้องต้น ท่ามกลาง และในที่สุด อานิสงส์การคบกัลยามิตรมี ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับบุคคล ๒) ในระดับสังคม ๓) ในระดับประโยชน์ มี ๓ อย่าง คือ ทิฐุธรรมิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์ที่จะได้รับในปัจจุบัน สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ที่จะได้รับในภายหน้า ปรมัตถะ หมายถึง ประโยชน์สูงสุดในชีวิต คือ นิพพาน

Thesis Title : An Analytical Study of Advantages in Associating with Good Friends according to Theravada Buddhist Philosophy
Student's Name : Choa Athikarn Boonyuen Kantawanno (Chaidaeng)
Department : Buddhism and Philosophy
Advisor : Phrakrupalad Rangsan Gunasaro, Dr.
Co-Advisor : Phrakru Visitdhammawong, Dr.
Academic Year : B.E. 2559 (2016)

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) To study the concept of good friends in Theravada Buddhist Philosophy 2) To study in associating with good friends and 3) To analyze the advantages of associating with good friends in Theravada Buddhist philosophy. This thesis was the qualitative methodology, based on the documentary research. Data collection was carried out from many sources as Tipitaka, academicians' researches, along with work of intellectuals concerned that were specialists in Buddhism. Once completed, data were analyze, and presented through the analytical description.

The results of the research were as follows:

Good friends in Theravada Buddhist philosophy are persons who have the right understanding to distinguish What is good, what is bad, what is right, what is wrong, what is merit, what is sin, maintaining life with mindfulness and wisdom and guide other people to the right way for valuable benefits.

Associating with good friends in the views of Theravada Buddhist philosophy is found that: associating with good friends are conditions to support life get prosperity and good action because good friends are beside you to give useful advices. Therefore human beings should associate with good friends and train oneself to be good friends.

The valuable results of associating with good friends in the Theravada Buddhist philosophy's viewpoints are found that: associating with good friends make valuable result to personal and social level and to obtain important objectives in Theravada Buddhist philosophy.

กิตติกรรมประกาศ

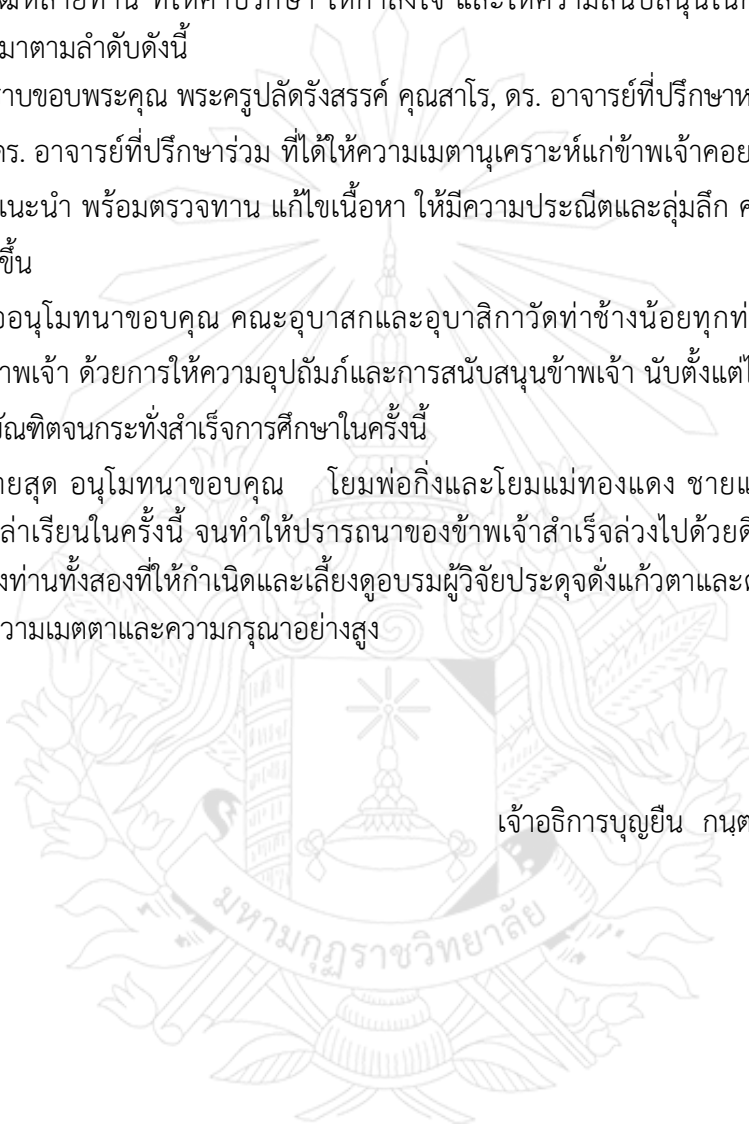
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะข้าพเจ้าได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ที่ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ และให้ความสนับสนุนในการเขียนวิทยานิพนธ์ ด้วยดีเสมอมาตามลำดับดังนี้

กราบขอบพระคุณ พระครูปลัดรังสรรค์ คุณसार, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และพระครูวิศิษฐ์ ธรรมวงศ์, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์แก่ข้าพเจ้าคอยชี้แนะประเด็นในการ วิจัย ให้คำแนะนำ พร้อมตรวจทาน แก้ไขเนื้อหา ให้มีความประณีตและลุ่มลึก ครบคลุมและมีความ ชัดเจนมากขึ้น

ขออนุโมทนาขอบคุณ คณะอุบาสกและอุบาสิกาวัดท่าซำน้อยทุกท่าน ที่ให้ความเมตตา อนุเคราะห์ข้าพเจ้า ด้วยการให้ความอุปถัมภ์และการสนับสนุนข้าพเจ้า นับตั้งแต่ได้เริ่มต้นการศึกษาใน ระดับมหาบัณฑิตจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาในครั้งนี้

ท้ายสุด อนุโมทนาขอบคุณ โยมพ่อกิ่งและโยมแม่ทองแดง ชายแดง ที่เป็นกำลังใจใน การศึกษาเล่าเรียนในครั้งนี้ จนทำให้ปรารถนาของข้าพเจ้าสำเร็จลงไปด้วยดี ข้าพเจ้าสำนึกใน พระคุณของท่านทั้งสองที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูอบรมผู้วิจัยประดุจดังแก้วตาและดวงใจด้วยจิตใจที่เต็ม เปี่ยมด้วยความเมตตาและความกรุณาอย่างสูง

เจ้าอธิการบุญยืน กนตวณฺโณ (ชายแดง)

สารบัญค้าย่อ

สำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และใช้เป็นหลักฐานในการค้นคว้า และอ้างอิง โดยมีค้าย่อและคำเต็มของคัมภีร์เรียงตามลำดับ ดังนี้

ค้าย่อ	คำเต็ม		
พระวินยปิฎก			
วิ.มหา.	วินยปิฎก	ภิกขุวิภังค	
วิ.จู.	วินยปิฎก	จูฬวคค	
วิ.ป.	วินยปิฎก	ปริวารวคค	
พระสุตตันตปิฎก			
ที.ปา.	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคค
ม.มู.	สุตตันตปิฎก	มชฉินนิกาย	มูลปณณาสก
ม.ม.	สุตตันตปิฎก	มชฉินนิกาย	มชฉิมปณณาสก
สั.ส.	สุตตันตปิฎก	สัยุตตนิกาย	สคาถวคค
สั.ม.	สุตตันตปิฎก	สัยุตตนิกาย	มหาวารวคค
อง.เอก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	เอกนิปาต
อง.ติก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ติกนิปาต
อง.จตุกก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	จตุกกนิปาต
อง.ปณจก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ปณจกนิปาต
อง.ฉก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ฉกนิปาต
อง.สตตก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	สตตกนิปาต
อง.อฎฐก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	อฎฐกนิปาต
อง.นวก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	นวกนิปาต
อง.ทสก.	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ทสกนิปาต
ขุ.ขุ	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐ
ขุ.ธ.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมมปท
ขุ.อุ.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน
ขุ.อิติ.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตก
ขุ.สุ.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิปาต
ขุ.ชา.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตก
ขุ.ม.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญคำย่อ	จ
สารบัญ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๒
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย	๒
๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
๑.๗ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
บทที่ ๒ กัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท	๙
๒.๑ ความหมายของมิตร	๙
๒.๒ ลักษณะของมิตร	๑๑
๒.๓ ประเภทของมิตร	๑๒
๒.๔ ลักษณะของมิตรที่ดี และมิตรที่ชั่ว	๑๗
๒.๕ ความหมายของกัลยาณมิตร	๑๘
๒.๖ ความสำคัญของกัลยาณมิตร	๒๐
๒.๗ ความสำคัญของกัลยาณมิตร	๒๒
๒.๘ ประเภทของกัลยาณมิตร	๒๓
๒.๙ ความจำเป็นของการมีกัลยาณมิตร	๓๒
๒.๑๐ การฝึกตนให้เป็นกัลยาณมิตร	๓๗
บทที่ ๓ การคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท	๓๙
๓.๑ หลักการคบกัลยาณมิตร	๓๙
๓.๒ ความสำคัญของการคบกัลยาณมิตร	๔๒

สารบัญ (ต่อ)

๓.๓	หลักธรรมที่ส่งเสริมการคบกัลยาณมิตร	๔๖
๓.๔	ประโยชน์จากการคบกัลยาณมิตร	๖๒
๓.๕	ลักษณะของคนพาลและบัณฑิต	๖๔
๓.๖	บุคคลตัวอย่างในการคบกัลยาณมิตร	๖๗
บทที่ ๔	วิเคราะห์อานิสงส์การคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท	๖๙
๔.๑	แนวคิดและหลักการ	๖๙
๔.๒	ประเภทของกัลยาณมิตร	๗๐
๔.๓	คุณค่าและความสำคัญของกัลยาณมิตร	๗๓
๔.๔	บทบาทหน้าที่ในฐานะผู้เป็นกัลยาณมิตร	๗๕
๔.๕	อานิสงส์ของกัลยาณมิตร	๗๖
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๙๒
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๙๒
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๙๔
บรรณานุกรม		๙๕
ประวัติย่อของผู้วิจัย		๙๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ธรรมชาติของมนุษย์ไม่อาจอยู่แต่เพียงลำพังแต่เพียงผู้เดียว เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องอยู่เป็นสังคมและมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมได้ เป็นความจำเป็นที่มนุษย์ต้องอิงอาศัยพึ่งพา แลกเปลี่ยน ดำรงอยู่ด้วยระบบความสัมพันธ์ การพึ่งพาดังกล่าวหมายเอาทั้งในเรื่องการช่วยเหลือ ส่งเสริม สร้างสรรค์ พัฒนา ร่วมแก้ไขเพื่อการพัฒนาชีวิตในทุกด้าน เราจึงต้องเลือกที่จะสัมพันธ์กับบุคคลที่ชักนำให้พบกับประโยชน์และความรุ่งเรือง ทั้งทางโลก และทางธรรมหลักสำคัญที่กล่าวมานี้ คือ การคบหากัลยาณมิตร หรือการมีมิตรดี การคบหากันนั้นเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่นำไปสู่ความเจริญหรือเสื่อม ถ้าคบหากันไม่ดีก็พาให้ห่างไกลจากความเจริญองงาม และนำไปสู่ความเสื่อม^๑ เมื่อชีวิตจะเสื่อมหรือจะเจริญก็ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นด้วย เช่นนี้ จึงต้องแสวงหาความสัมพันธ์กับกัลยาณบุคคล เพื่อเป็นปัจจัยในการปรับเหตุปัจจัยภายใน คือ กระบวนการคิดพิจารณา ดังนั้น การสรรหากัลยาณมิตรที่คบหาจึงมีความสำคัญ เพราะอาจเปลี่ยนเราได้ในทั้งทางบวกและทางลบ^๒

กัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดการเกื้อหนุนในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในบทบาทต่างๆ เป็นไปด้วยความดีงาม ส่งเสริมต่อกันและกัน จึงเรียกว่า กัลยาณมิตร พุทธศาสนามีความเชื่อว่า ความเจริญรุ่งเรืองหรือความเสื่อมในชีวิตของมนุษย์นั้น มิตรเป็นองค์ประกอบสำคัญในการชี้ทาง ชี้แนะ และชี้แนะให้ปฏิบัติตามแล้ว ย่อมจะเกิดประโยชน์และผลดีแก่ตนเองในการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และในขณะเดียวกันถ้าบุคคลตัวที่คบคนพาล และปฏิบัติตามคำชี้แนะของคนพาล ย่อมทำให้เกิดความเสียหายต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม กัลยาณมิตรที่ดีตามหลักพุทธศาสนานั้น ควรเป็นมิตรที่สามารถนำเข้าสู่หนทางแห่งความดับทุกข์ได้ กล่าวคือ พุทธศาสนามองว่า มิตรที่ดีนั้นควรชี้ประโยชน์ที่ดีงามให้กับเพื่อน หากกระทำได้เช่นนี้แล้ว จึงเป็นการคบมิตรที่แท้จริงตามหลักของพุทธศาสนา เพราะมิตรมีความสำคัญในการพัฒนาชีวิต ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า “สำหรับภิกษุผู้ยังต้องศึกษารามองไม่เห็นองค์ประกอบภายนอกอื่นใดมีประโยชน์มากเท่าความมีกัลยาณมิตรเลย”^๓

วิถีชีวิตความเป็นมนุษย์เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ย่อมมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ในฐานะบิดามารดากับบุตร มิตรกับมิตร และคนที่รู้จักกันในสังคม เป็นต้น เมื่อมีความเกี่ยวข้องกัน

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พัฒนาปัญญา**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓, หน้า ๕๐.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด), ๒๕๓๘, หน้า ๖๒๒.

^๓ ชุ.ธ. ๒๕/๑๗/๓๖๑.

เช่นนี้ต่างก็มีความคิดเห็น หรือทฤษฎีเป็นของตนเอง ปัจจัยที่ตามมา คือ ปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดจากการถือเอาทฤษฎีของตนเองเป็นใหญ่ จะเห็นได้จากเหตุการณ์ความขัดแย้งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเรื่องบอกให้รู้ว่ากัลยาณมิตรมีความจำเป็นมากเพียงใด หากมีความเป็นกัลยาณมิตรให้แก่กันและกัน ปัญหาความขัดแย้งก็จะลดลง

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องวิเคราะห์อานิสงส์แห่งการคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยศึกษาถึงแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตร ประโยชน์จากการได้อาศัยกัลยาณมิตร และอานิสงส์การคบกัลยาณมิตร เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามความเหมาะสมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์อานิสงส์การคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางขอบเขตในการศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยได้วางขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

- ๑) ศึกษาเกี่ยวกับอานิสงส์การคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๒) ศึกษาจากเอกสาร คือ ตำรา หนังสือทั่วไป วารสาร เอกสารเชิงวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางด้านเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอานิสงส์การคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมีขั้นตอนในการปฏิบัติดังนี้

- ๑) รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระราชูปถัมภ์พุทธศักราช ๒๕๒๕ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๒) รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากอรรถกถา ฎีกา อรรถกถา ปรกณวิเสสต่างๆ หนังสือ เอกสาร ตำรา วารสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดลำดับ ความสำคัญ และที่มา
- ๓) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย มาวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปประเด็นให้เหมาะสมสอดคล้อง ตามกรอบวัตถุประสงค์ โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และเรียบเรียงสรุปเป็นผลการวิจัยในที่สุด

๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) เอกสารทั่วไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), ใจความว่า ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ เป็นกระบวนการในการพัฒนาปัญญาและกัลยาณมิตรนั้นถือเป็นองค์ประกอบภายนอก และโยนิโสมนสิการ ถือเป็นองค์ประกอบภายใน ตรงข้ามจากนี้คือถ้าได้ผู้ไม่เป็นกัลยาณมิตร จะทำให้ประสพปรโตโฆสะ ที่ผิดพลาด และใช้ความคิดผิดวิธี เป็นโยนิโสมนสิการ ก็จะได้รับผลตรงกันข้าม คือ เป็นมิถิชาติภูมิเพราะกระบวนการพัฒนาปัญญาความมีกัลยาณมิตร จัดเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา ส่วนในกระบวนการศึกษาอบรมความมีกัลยาณมิตรมีความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคล ผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการวิธีการ อุปกรณ์ อุปบายต่าง ๆ ในการสอนและจัดการดำเนินการต่าง ๆ ทุกอย่างที่ทำให้การศึกษาจะพึงจัดทำเพื่อการศึกษาเพื่อการศึกษาอบรมได้ผลดี ตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษหรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ดึงดูด เป็นประโยชน์เท่าที่จะเป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้นได้ นอกจากนั้นก็ได้อ้างถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร คุณสมบัติกัลยาณมิตร ตลอดถึงการทำหน้าที่ของกัลยาณมิตรเป็นต้น.^๔

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงมิตรหรือเพื่อนควรคบจะต้องเป็นมิตรแท้ไม่ใช่มิตรเทียมและกล่าวถึงความหมายของเพื่อนโดยแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ในส่วนของภาษาคนและในส่วนของภาษาธรรม และได้กล่าวถึงเกี่ยวกับ ปัญหาของคนในปัจจุบันว่ามีการคบแต่เพื่อนที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง และท่านที่เสนอแนะว่าเพื่อนที่แท้จริงคือเพื่อนทางธรรมคือตัวธรรมะนั้นเองที่ทุกคนควรรู้จักและควรคบ เราต้องมีเพื่อนชนิดที่ทำให้สูงขึ้น ให้จริง ให้ถูกต้องยิ่งขึ้นไป คือมีธรรมะเป็นเพื่อนเพื่อนคือธรรมะจะต้องทำด้วยตนเองมีตนเป็นธรรมะมีธรรมะเป็นตน นี่คือเพื่อนที่แท้จริงส่วนเพื่อนนอกนั้นเป็นเพื่อนรองลงไปเท่านั้น^๕

ปิ่น มุทุกันต์ ได้ให้ความหมายของมิตรไว้ว่า “เพื่อน” แต่คำว่าเพื่อนหมายถึงคนที่รวมกันคนเรานั้นรวมกันได้หลายทาง เพื่อนก็เลยมีหลายประเภท เช่น คนทำงานร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมงาน คนออกแรงร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมแรง คนเรียนหนังสือร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมเรียน คนอยู่ในสำนักเดียวกันเรียกว่าเพื่อนร่วมสำนัก คนเดินทางร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมทาง คนพักห้องเดียวกันเรียกว่าเพื่อนร่วมห้อง คนเกิดในชาติเดียวกันเรียกว่าเพื่อนร่วมชาติ คนนับถือศาสนาเดียวกันเรียกว่าเพื่อนร่วมศาสนา คนคิดงานร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมใจ^๖

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๒๒-๖๔๗.

^๕ **พุทธทาสภิกขุ, มหิตลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๘), หน้า ๔๓๕ - ๖๔๗.

^๖ **ปิ่น มุทุกันต์, เรือนชั้นใน ชั้นเอก**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๘), หน้า ๑๙๕.

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงกระบวนการกัลยาณมิตรไว้ว่า เป็นกระบวนการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ ได้แก่ (๑) ชี้ทางบรรเทาทุกข์ และ (๒) ชี้สุขเกษมศานต์ โดยกล่าวว่าถ้าทุกข์คือปัญหา การชี้ทางบรรเทาทุกข์ ก็มีขั้นตอน คือ การสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้มีทุกข์กับกัลยาณมิตร การกำหนดปัญหาและการจัดประเด็นปัญหา การคิดวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา ด้วยวิธีคิดร่วมกัน ศึกษาค้นคว้าร่วมกัน และการจัดลำดับความเข้มหรือระดับความซับซ้อนของปัญหา และขั้นตอนทั้งหมดนี้ก็คือทุกข์ และสมุทัย ส่วนการชี้สุขเกษมศานต์มีขั้นตอน คือ การกำหนดจุดหมายของการแก้ปัญหาสภาพสภาวะที่พึงประสงค์ที่แสดงว่าหลุดพ้นจากปัญหา การคิดวิเคราะห์ความเป็นไปได้ ทางเลือกของการแก้ปัญหา การจัดลำดับจุดหมายของการพ้นปัญหาที่จะเกิดขึ้นก่อน-หลัง เร็ว-ช้า ง่าย - ยาก ทำด้วยตัวเอง - ขอช่วยเหลือ และการปฏิบัติตามแนวทางแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ส่วนขั้นตอนส่วนท้ายนี้คือ นิโรธ และมรรคมืองค์แปด^๗

วนิดา เสนีเศรษฐ, ขอบ อินทร์ประเสริฐกุล ได้กล่าวถึง เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันที่ทำให้สมานสามัคคีซึ่งกันและกัน ทวีความรักความเคารพแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งประกอบด้วย

๑) ทาน หมายถึง การให้ปัน การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ การแบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปะวิทยา^๘ การให้ปันมี ๓ ลักษณะ คือ

(๑.๑) ให้เพื่ออนุเคราะห์ ได้แก่ การช่วยผู้ยากจน ชัดสน อดอยาก การให้ชนิดนี้ผู้ให้เป็นผู้ได้บุญคุณ

(๑.๒) ให้เพื่อสงเคราะห์ หมายถึง การให้แก่ญาติมิตร คนเสมอกัน การให้ชนิดนี้เป็นารเพิ่มความสนิทสนม

(๑.๓) การให้เพื่อบูชา คือ การให้แก่ผู้ใหญ่ที่มีคุณหรือผู้ที่มีคุณความดีสูงกว่าเรา การให้แบบนี้ย่อมได้รับความเมตตา^๙

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูญาโณ) กล่าวถึง เหตุที่มีการพูดจาให้ไพเราะ เพราะว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มากด้วยมารยา แข่งดี โอ้อวด มานะ เสแสร้ง เป็นต้น การพูดที่เป็นปียวาจาจึงต้องออกมาจากจิตที่ประกอบด้วยความรักความเมตตาต่อผู้ที่ตนพูดด้วย พูดไปแล้วได้ผลเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งของถ้อยคำที่พูดออกมานั้นต้องประกอบด้วยเหตุผล ๔ ประการ คือ

- ๑) เป็นคำที่มีความจริงใจ
- ๒) เป็นคำสร้างสามัคคี
- ๓) เป็นถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน

^๗ สุมน อมรวิวัฒน์, **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์**, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๘ .

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน)**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

^๙ วนิดา เสนีเศรษฐ,ขอบ อินทร์ประเสริฐกุล, **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๒.

๔) เป็นคำที่มีสารประโยชน์^{๑๐}

อ่อน บุญพันธุ์ ได้สรุปพฤติกรรมที่เรียกว่าการคบไว้ ๓ ประการคือ

๑) การร่วมมือ หมายถึง การตกลงใจร่วมกัน เช่น ร่วมกัน ร่วมนอน ร่วมงาน ร่วมพรรค ร่วมพวก ร่วมสุข ร่วมทุกข์ และร่วมคิด เป็นต้น

๒) การรับ หมายถึง รับเป็นเพื่อน รับเป็นนาย รับเป็นลูกน้อง รับเป็นสามี รับเป็นภรรยา รับเป็นผู้อดหนุน และรับเป็นอื่น ๆ

๓) การให้ หมายถึง ให้ความไว้วางใจ ให้ความสนับสนุนทุกอย่าง เช่น ให้ยศ ให้ตำแหน่ง ให้คำชมเชย ให้คะแนนเสียง ให้เกียรติ ที่สุดแม้แต่การปรบมือ^{๑๑}

ชัยวัฒน์ อัตพัฒนา, วิธาน สุชีวกุปต์ กล่าวถึง อานิสงส์ของความอดทน ๕ ประการ คือ

๑. ผู้อดทนย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ขบใจของคนเป็นอันมาก

๒. ย่อมเป็นผู้ไม่โหดร้าย

๓. ย่อมเป็นผู้ไม่เดือดร้อน

๔. ย่อมเป็นผู้ไม่หลงระเหิดการละ

๕. เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์^{๑๒}

พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์ ได้พูดถึงปัญหาในการคบเพื่อนไว้ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. การคบกับคนที่ถูกนิสัยกันเพื่อนประเภทนี้โดยมากมักเป็นเพื่อนร่วมงานด้วยกัน เพื่อนประเภทนี้จะหาได้ยาก แม้จะมีบ้างก็น้อย มักจะมีความสนิทสนมกันมากในระหว่างเพื่อนฝูง เพื่อนประเภทนี้มีช่องทางที่จะทำให้แตกร้างกันเพราะการถือวิสาสะในระหว่างกันเกินไปจนบางครั้งละเมิดสิทธิ์ซึ่งกันและกันจนเกินควร ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เพื่อนนึกผิดใจและถือตัวขึ้นมาได้ และมักเป็นต้นเหตุให้บรรดามิตรสหายแตกแยกกันมาแล้วมากมาย และมักที่จะประสานสัมพันธ์กลับคืนได้ยาก นอกจากนี้ ความเห็นนอกเห็นใจระหว่างกันเป็นเหตุให้เกิดมิตรสัมพันธ์และคบกันเป็นเพื่อนได้อย่างสนิทสนมแต่ต้องประกอบด้วยความรู้สึกรู้จักนึกคิดถึงอกเขาอกเราด้วย เพราะถ้าไม่ระวังในด้านนี้เพื่อนที่ดีที่สุดก็อาจเกิดแตกร้างกันไปได้ และเพื่อนคนนั้นอาจกลายเป็นศัตรูอย่างสำคัญในภายหลัง ความเห็นอกเห็นใจกันนี้เป็นเบื้องต้นแห่งการเกิดมิตรแท้ ความรู้จักรู้จักนึกคิดถึงอกเขาอกเราเป็นที่สองที่จะทำให้เรารักษาความเป็นเพื่อนในระหว่างกันให้ยึดเยื้อต่อไป

๒. การคบกับผู้ที่ต้องการคบเรา เพื่อนชนิดที่ต้องการคบเราไว้นั้น คือบุคคลที่เขาเห็นว่าเราอาจเป็นประโยชน์แก่เขาในทางใดทางหนึ่ง เพื่อนจำพวกนี้จะมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เรามาก ทั้งนี้ก็เพราะต้องการชนะน้ำใจเราด้วยวิธีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของตนเอง การคบกับบุคคลเช่นนี้ไม่ยากตราบดีที่เราอย่าบ่าเพ็ดผูกพันให้เป็นประโยชน์แก่เขาอยู่ ความเป็นมิตรก็จะมีครวต้องแตกร้าง

^{๑๐} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูรย์คุณ), **ส่องสว่างกลางใจ ๒**, (กรุงเทพมหานคร: พรศิวการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๘๗.

^{๑๑} อ่อน บุญพันธุ์, **ที่พึ่งของคน**, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๕๑.

^{๑๒} ชัยวัฒน์ อัตพัฒนา, วิธาน สุชีวกุปต์, **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๗๕.

กันได้ง่ายข้อสำคัญในการคบเพื่อนชนิดนี้ ก็คือ อย่าเรียกร้อง ผลตอบแทนอย่างเกินขนาดมากเกินไป อย่าแสดงคล้ายกับว่าเขาคบเราเพื่ออะไร และไม่ควรถือสิทธิ์ว่า เราเป็นบุคคลที่มี ประโยชน์แก่เขา เพราะจะเป็นการรุกราน ความเป็นเพื่อนจนเกินไปทั้งนี้ก็เพราะว่าเพื่อนประเภทนี้มีประโยชน์แก่เขา ในยามที่เราขัดสนเท่านั้น เราอาจขอร้องให้ช่วยเหลือเราได้ ในบางครั้ง ขอแต่ว่าการขอความช่วยเหลือของเรานั้นอย่าให้เกินกำลังที่เขาจะช่วยให้เราได้ หรือมากเกินไป และหนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวไว้ว่าอย่างน่าคิดอีกว่า ผู้ที่สบโอกาสมีเพื่อนเช่นนี้แล้วมิได้บำเพ็ญตนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะ กล่าวคือ เรียกร้องความช่วยเหลือจากเขามากเกินไปพอใด ในเวลาเดียวกันบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่เขา น้อยลงข้อนี้ย่อมเกิดความเบื่อบ่นแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และทำให้ฝ่ายนั้นมองเห็นว่าตนเป็นบุคคลที่เอาเปรียบในที่สุดเมื่อต่างฝ่ายต่างระอากันขึ้นเช่นนี้ความเป็นเพื่อนระหว่างกันก็ขาดัน

๓. การคบกับผู้ที่เราต้องการคบเพื่อนประเภทนี้เป็นเพื่อนที่ตรงกันข้ามกับประการที่สอง เป็นเพื่อนที่เราต้องการคบกับเขา ในการคบเพื่อนประเภทนี้ ข้อสำคัญมีอยู่ว่าต้องบำเพ็ญตนเป็นคนมองเห็นกาลไกล ถ้าตั้งจุดหมายว่าจะดำเนินชีวิตหรือทำกิจการใดลงไปควรพิจารณาดูว่า วิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตหรือกิจการงานจำเป็นจะต้องได้รับความสะดวกจากเพื่อนที่เป็นคนชนิดใดบ้าง เมื่อพิจารณาโดยรอบเห็นแน่ชัดแล้ว ก็แสวงหาโอกาส ทำความคุ้นเคยกับคนประเภทนั้นไว้ค่อย ๆ สร้างความคุ้นเคยกันเป็นขั้น ๆ ไปในการคบเพื่อนประเภทนี้ ก็คงถือเสมือนเพื่อนอย่างธรรมดา คบเพื่อนผู้น้ำใจให้สนิทสนมต่อกัน เราจะให้ความช่วยเหลือเขาที่ต่อเมื่อในเวลาที่เขาต้องการรับการช่วยเหลือจากเราจริงๆ เท่านั้น^{๑๓}

๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด ได้กล่าวถึงความเป็นกัลยาณมิตรในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลुरुธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน” ไว้ว่า กัลยาณมิตร เป็นผู้มีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ในสังคมเป็นผู้ชักนำและส่งเสริมให้มนุษย์ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ด้วยความเอื้อเฟื้อและมีประโยชน์ในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่สังคม ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้ตั้งปิตามารดาเป็นกัลยาณมิตรต่อบุตรธิดา ให้ได้มีความกตัญญูตเวที สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่นไม่สร้างปัญหาแก่สังคมเป็นต้น^{๑๔}

พระมหาอำนาจ อานนุโท (จันทร์เปล่ง) กล่าวถึงกัลยาณมิตรไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเรื่องการบรรลुरुธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ใจความว่า กัลยาณมิตรนั้นที่ดีที่สุดคือ พระพุทธเจ้า รองลงมาได้แก่พระอัครสาวก หรือพระอสีติมหาสาวก ถ้าไม่ได้ก็เป็นพระอรหันต์ พระอริยสาวกระดับรองลงมา ท่านผู้ได้มาน ผู้ทรงพระไตรปิฎก จนถึงท่านผู้เป็นพหูสูต ท่านหนึ่งท่านใดลดหลั่นกันลงมา ท่านว่าพระปฤชชนที่เป็นพหูสูตบางที่สอนได้ดีกว่าพระอรหันต์ที่ไม่ได้เป็นพหูสูตเสีย

^{๑๓} พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์, **ประทีปแห่งชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรบริการ, ๒๕๐๙), หน้า ๖๔-๗๖.

^{๑๔} พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด, “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลुरुธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๖, หน้า ๑.

อีก เมื่อหากัลยาณมิตรได้แล้ว พึงเข้าไปหาท่านทำวัตรปฏิบัติต่อท่านฝากตัวเป็นศิษย์ แล้วขอโอกาสเรียนกรรมฐานจากท่านต่อไป และในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ยังกล่าวถึงพระอรียบุคคล และวิธีปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความเป็นพระอรียบุคคลอีกด้วย^{๑๕}

มนสภรณ์ วิฑูรเมธา ได้กล่าวถึงกัลยาณมิตรในรูปแบบแนวคิดไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล” ความว่าแนวคิดกัลยาณมิตรเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับกัลยาณมิตรเป็นเพื่อนที่ดี มีความรู้ มีคุณสมบัติและการทำหน้าที่ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ซึ่งช่วยสนับสนุนบุคคลที่เข้าไปหาปรึกษา ขอคำแนะนำ ความช่วยเหลือให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่กัลยาณมิตรได้ประสบผลสำเร็จมาแล้วถือว่าเป็นตัวแบบที่ดีได้^{๑๖}

พระมหาทองพูน สติสมปโน (เสือเขียว) ได้กล่าวถึงกัลยาณมิตรไว้ในงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “การคบมิตรในพระพุทธศาสนา” เนื้อหาตอนหนึ่ง สรุปความว่า คุณสมบัติของกัลยาณมิตรอาจจะสรุปด้วยคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าผู้เป็นกัลยาณมิตรสูงสุด ซึ่งทรงประกอบด้วยคุณสมบัติของกัลยาณมิตรอย่างเลิศ ครบทั้งสองข้อ คือ ทรงทำได้จริง บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่นำมาสอนแล้วด้วย และทรงมีความเป็นอิสระ หลุดพ้นจากระบบของสังคมที่แวดล้อมอยู่ และทั้งจากกิเลสที่ผูกมัดสมุญมอยู่ในจิตใจ นอกจากนี้การเสวนากับสัตบุรุษหรือความมีกัลยาณมิตร ก็ยังนำไปสู่การได้สัจธรรม คือคำสอนคำแนะนำชี้แจงต่าง ๆ โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง เมื่อธรรมคือหลักความจริงหรือหลักแห่งความดีงามที่แสดงนั้น เป็นจริง ดีงามจริง หรือแสดงได้ดีมีเหตุผล ผู้รับฟังนั้นก็เกิดศรัทธา เพราะเมื่อมีกัลยาณมิตรแล้ว ก็สามารถที่จะกำจัดความไม่มีศรัทธา ความใจแคบ ความเกียจคร้านได้ การที่กัลยาณมิตรเข้ามาช่วยเหลือคนผู้ใดผู้หนึ่งนั้น ไม่ใช่จะให้ผู้หนึ่งมาติดอยู่กับกัลยาณมิตร แต่กัลยาณมิตรเข้ามาช่วยเหลือเพื่อช่วยให้คนผู้หนึ่งนั้นสัมพันธ์กับสิ่งที่สาม คือ โลกและชีวิต หรือสิ่งทั้งหลายที่แวดล้อมตัวเขาอยู่อย่างถูกต้อง โดยเข้ามาชี้บอกให้เขาหันไปมองสิ่งเหล่านั้นและพิจารณาให้รู้จักมันตามความเป็นจริง จนเขารู้ได้ด้วยตนเองว่าสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านั้นให้ถูกต้องอย่างไร^{๑๗}

พระจะจู ญาณวิชัย (รักษาป่า) ได้กล่าวถึงอานิสงส์ผู้เป็นกัลยาณมิตร ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ” ใจความว่า ผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรเองก็ได้รับอานิสงส์เช่นกันคือ จะเป็นผู้มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตไปทุกภพทุกชาติ มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีโอกาสที่จะได้เวียนวนอยู่ในสุคติภูมิ คือยอมได้เกิดในสถานที่ที่ผู้คนมี

^{๑๕} พระมหาอำนาจ จันทร์เปล่ง, “การศึกษาเรื่องการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒, หน้า ๓๐.

^{๑๖} มนสภรณ์ วิฑูรเมธา, “การพัฒนาาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๓, หน้า ๑๙.

^{๑๗} พระมหาธัมมิดัง, “มิตรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทกับอาริสโตเติล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, หน้า ๑.

ศีลธรรม ไม่เดือดร้อนด้วยที่อยู่ ย่อมมีบุตรภรรยา ตลอดจนบริวารชนที่ตั้งอยู่ในโอวาท ย่อมเป็นผู้มีเสน่ห์เป็นที่รักและเคารพนับถือของผู้คน ย่อมเป็นผู้มีความทรงจำดีปฏิภาณว่องไว และปัญญาดี ย่อมมีอาชีพและกิจการเป็นหลักฐานมั่นคงตลอดไป ย่อมปลอดภัยจากอัคคีภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย และศัตรูหมู่พาลทั้งหลาย ย่อมเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง สมส่วน สง่างาม มีอำนาจมาก ย่อมมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง อดทน มีเหตุผล ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ๘ ไม่สะดุ้งกลัวต่อการเกิดในภพต่อไป สามารถแสดงธรรมให้ชัดเจนท่ามกลาง ประชุมชน ย่อมไปบังเกิดในสวรรค์ ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุมรรคผลนิพพานได้โดยง่าย^{๑๘}

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๖.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๖.๒ ทำให้ทราบการคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๖.๓ ทำให้ทราบการวิเคราะห์อำนาจสังสารคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๗ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กัลยาณมิตร หมายถึง เพื่อนที่ดีที่ช่วยแนะนำสั่งสอน ชี้แนวทาง ชักจูง สนับสนุน ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างที่ดีในการการครองชีวิต ชักนำผู้อื่นให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ให้ประสบผลดีและความสุข ส่งเสริมให้เจริญก้าวหน้า ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน

อานิสงส์ คือ ผลดี หรือผลที่น่าปรารถนา น่าพอใจ อันสืบเนื่องหรือพลอยได้จากกรรมดี ผลงอกเงยแห่งบุญกุศล คุณ ข้อดี ผลที่เป็นกำไร ผลได้พิเศษ

^{๑๘} พระจระจู ญาณวิโช (รักษาป่า) “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ๔๐-๔๔.

บทที่ ๒

กัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

๒.๑ ความหมายของมิตร

คำว่า มิตร หรือ มิตร มีรากศัพท์เดียวกับ คำว่า เมตตา โดยมีรูปวิเคราะห์ คือ เมชชตีติ = มิตร แปลว่า ผู้โดยชอบรักใคร่กัน ผู้นั้นเรียกว่า มิตร มิตรเต ภวติ = เมตตา แปลว่า อธิษฐานที่ใคร่ ประโยชน์ซึ่งเกิดมีในมิตร เรียกว่า เมตตา อีกนัยหนึ่งว่า มิตรสส เอสา ปวตตตีติ = เมตตา แปลว่า อธิษฐานที่ใคร่ประโยชน์ที่เป็นไปต่อมิตรเรียกว่า เมตตา^๑

ในคัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิเทศ ได้ให้ความหมายของเมตตาไว้ว่า “เมตตา ได้แก่ ความรัก กิริยาที่รัก ภาวะที่รัก ความเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ภาวะที่เอ็นดู ความปรารถนาเกื้อกูลกัน ความอนุเคราะห์ ความไม่พยายาบาท ความไม่ปองร้าย”^๒

ในอภิธรรมวิภังค์ ได้ให้ความหมายของเมตตาไว้ว่า “ความรักใคร่ กิริยาที่รักใคร่ ภาวะที่รักใคร่ใน สัตว์ทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติ นี้เรียกว่า เมตตา”^๓

ในคัมภีร์อภิธานวรรณนา ได้ให้ความหมายของคำว่ามิตรไว้ว่า ผู้รักใคร่กัน (มิติ สเนหตีติ มิตร) ผู้คบหากัน (มิโนติ ปกฺขิปตีติ มิตร) ผู้ผูกพันกับญาติคนอื่น ๆ ของตน^๔

คำว่า มิตร ท่านทำให้จำกัดความว่า เมตตายตีติ มิตร แปลว่า ผู้มีความเมตตาหมายถึง ชอบพอรักใคร่กันชื่อว่า เป็นมิตร รากศัพท์ในภาษาบาลีคำว่า มิตร หมายถึง คนที่คบกันด้วยความชอบพอรักใคร่ คำนี้มาจากรากศัพท์ว่า เมตตา แปลว่า ความรัก^๕ เพราะเมตตาแก้คำว่า มิตร เป็นภาษาบาลีมีรากศัพท์อันเดียวกันโดยการแปลง อิ เป็น เอ แล้วตามไวยากรณ์เป็นภวานา นาม อ กลายเป็น อา เท่ากับ เมตตา คือน้ำใจมิตรให้ทุกคนรักใคร่ปรารถนาดี มีความเป็นมิตรต่อกัน^๖

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของมิตรไว้ว่า กัลยาณมิตรตามภาษาที่คนเข้าใจทั่วไป หมายถึง เพื่อน เกลต หรือคนที่ทำอะไรถูกต้องทางภาษาธรรม หมายถึง ธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

^๑ สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาส อาสภมหาเถระ), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๕๕.

^๒ อภิ.วิ. ๓๕/๖๔๓/๔๒๗.

^๓ ชุ.ม. ๒๙/๒๐๒/๕๙๐.

^๔ พระมหาสมปอง มุทิโต, คัมภีร์ อภิธานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๔๓ - ๔๔๔.

^๕ ชุ.ชา.เอก.อ. ๒๙/๒๒๓.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษาเพื่อวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๙.

คือธรรมที่ทำให้พันทุกข์ ซึ่งก็คือมรรคมืองค์แปด^๗ นอกจากนี้ท่านยังขยายคำว่ากัลยาณมิตรหมายถึง ผู้ที่มีความรักต่อเรา แต่ไม่ใช่รักทางกามคุณ แต่เป็นความรักอย่างบริสุทธิ์ เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่กัน และกัน^๘ และหมายถึงผู้ที่รักใคร่ชอบพอกัน ผู้รักใคร่คุ้นเคยกัน แล้วกระทำความดีต่อกัน เพื่อให้อยู่ ร่วมกันได้ ทั้งทางลับและเปิดเผยโดยไม่เลือกเพศ วัย ความรู้ ชาติ ศาสนา และไม่มีใครคิดร้ายต่อกัน ผู้ร่วมธุระ ผู้อยู่ในสภาพหรือลักษณะเดียวกัน เช่น เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน^๙

พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายของมิตรไว้ว่า มิตร คือ บุคคลที่ช่วยชี้แนะแนวทาง ชักจูง ตลอดจนแนะนำคำสั่งสอน ชักนำผู้อื่นให้ดำเนินชีวิตที่ต้งามให้ประสบผลดีและมีความสุข ให้ เจริญก้าวหน้า ให้พัฒนาคุณธรรม แม้จะเป็นบุคคลเสมอกันหรือเป็นมารดาบิดา ครูอาจารย์ ตลอด ทั้งพระสงฆ์ จนถึงพระพุทธเจ้า นับว่าเป็นมิตร แต่เป็นมิตรใจดี หรือมิตรที่มีธรรม เรียกว่า กัลยาณมิตร แปลว่า มิตรดีงาม^{๑๐}

ปิ่น มุทุกันต์ ได้ให้ความหมายของมิตรไว้ว่า “เพื่อน” แต่คำว่าเพื่อน หมายถึง คนที่รวมกัน คนเรานี้รวมกันได้หลายทาง เพื่อนก็เลยมีหลายประเภท เช่น คนทำงานร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมงาน คนออกแรงร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมแรง คนเรียนหนังสือร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมเรียน คนอยู่ใน สำนักเดียวกันเรียกว่าเพื่อนร่วมสำนัก คนเดินทางร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมทาง คนพักห้อง เดียวกันเรียกว่าเพื่อนร่วมห้อง คนเกิดในชาติเดียวกันเรียกว่าเพื่อนร่วมชาติ คนนับถือศาสนา เดียวกันเรียกว่าเพื่อนร่วมศาสนา คนคิดงานร่วมกันเรียกว่าเพื่อนร่วมใจ^{๑๑} ดังนั้น คำว่าเพื่อนตาม ลักษณะสุดท้าย หรือเพื่อนร่วมใจ ไม่ว่าจะเป็หญิงหรือชายเป็นผู้ใหญ่กว่าฐานะต่ำกว่า หรือเสมอกัน ถ้าเป็นผู้ร่วมใจกัน ก็เรียกว่า มิตร^{๑๒}

วิทยา นาควัชระ ได้ให้ความหมายของมิตรไว้ว่า เพื่อน ได้แก่ คนที่รู้จักเรามาหมดทุกอย่าง แล้ว แต่ยังรักเราเหมือนเดิม เห็นเราเป็นเพื่อนอยู่ตลอดเวลา^{๑๓}

ปาน จันทรานูตร ได้ให้ความหมายของมิตรไว้ว่า มิตร หมายถึง คนที่เราไปคบหา ไปทำ ความสนิทสนมหรืออยู่ใกล้ชิดอาจเป็นผู้ใหญ่เหนือเราเป็นคนเสมอหรือต่ำกว่าเราก็ได้^{๑๔}

^๗ พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคนภาษาธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๖.

^๘ พุทธทาสภิกขุ, ทิศธรรมการไหว้ทิศอย่างอารยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรม บุษบา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๒๙.

^๙ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแต่..ยุวชน, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๑๐.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๖.

^{๑๑} ปิ่น มุทุกันต์, เรือนชั้นในชั้นเอก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๘), หน้า ๑๙๕.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๓} วิทยา นาควัชระ, ชีวิตนี้ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕๒.

๒.๒ ลักษณะของมิตร

มิตร หมายถึง เพื่อน ผู้มีความเชื่อใจดี ผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ แยกเป็นมิตรแท้ ๔ พวก มิตรเทียม (मितตปฏิรูป) ๔ พวก^{๑๔} พระพุทธองค์นอกจากจะทรงสอนให้ปฏิบัติต่อบุคคลต่างฐานะกันในสังคัมแล้ว ยังทรงแสดงถึงความสัมพันธ์ และข้อปฏิบัติต่อบุคคลที่มีฐานะเสมอกัน ที่เรียกว่า มิตร ไว้เป็นอเนกประการ และทรงสรรเสริญมิตรภาพที่เป็นกัลยาณมิตรว่า เป็นอุดมคติของพุทธปรัชญาภาคปฏิบัติ ในฐานะเป็นกระบวนการแห่งความสัมพันธ์กัน ของจิตสองดวงที่ไม่ถูกกดถ่วงลงด้วยผลประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว ถึงแม้ว่าลักษณะของมิตรที่บุคคลจะคบหาสมาคมในโลกนี้ จะมีกี่ประเภท กี่ลักษณะก็ตาม ถ้าเรามีสติปัญญา มีความฉลาดในการเลือกคบมิตร ก็ย่อมที่จะทำให้เราได้พบแต่คนดี มีธรรมเป็นคุณสมบัติภายในของบุคคลนั้น เพราะการคบมิตรที่ติงามทั้งกาย วาจา และใจ ก็จะทำให้เรานำเอาแบบอย่างที่ดีของมิตรนั้นมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเราและบุคคล พระพุทธองค์ทรงอธิบายพฤติกรรมอันเป็นลักษณะของมิตรไว้ ๑๖ ประการ คือ^{๑๖}

๑. บุคคลผู้เป็นมิตรย่อมระลึกถึงเพื่อนที่อยู่ห่างไกล
๒. ยินดีต้อนรับเพื่อนผู้มาหา
๓. ถือว่าเป็นเพื่อนของเรา
๔. รักใคร่จริง ทักทายปราศรัยด้วยวาจาอันไพเราะ
๕. คบหาผู้ที่เป็นมิตรของเพื่อน
๖. ไม่คบหาผู้ที่ไม่ใช่มิตรของเพื่อน
๗. ห้ามปรามผู้ที่ด่าตีเตียนเพื่อน
๘. สรรเสริญผู้ที่พรรณนาคุณความดีของเพื่อน
๙. ย่อมบอกความลับแก่เพื่อน
๑๐. ปิดความลับของเพื่อน
๑๑. สรรเสริญการงานของเพื่อน
๑๒. สรรเสริญปัญญาของเพื่อน
๑๓. ยินดีในความเจริญของเพื่อน
๑๔. ไม่ยินดีในความเสื่อมของเพื่อน
๑๕. ได้อาหารรสอร่อยมาย่อมระลึกถึงเพื่อน
๑๖. ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่าควรจะได้ลาภอย่างนี้บ้าง

^{๑๔} ปาน จันทรานูตร, **ศีลธรรมกับปัญหาเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๒๑), หน้า ๕๗๘.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๓๒๐.

^{๑๖} พุ.ชา. ๒๗/๑๒๒-๑๓๒/๓๙๓-๓๙๕.

๒.๓ ประเภทของมิตร

พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงมิตร ๒ ประเภท คือ มิตรแท้กับมิตรเทียม มิตรหรือผู้ที่ควรคบหานั้น มีอยู่ ๔ ประเภท ส่วนมิตรเทียมนั้นไม่ใช่มิตร แต่เป็นคนที่ไม่ควรคบหา มีอยู่ ๔ ประเภท

๒.๓.๑) มิตรแท้ ในสังคาลกสูตร พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงถึงประเภทของมิตรดีหรือมิตรแท้ที่ควรคบหาไว้ ๔ ประเภท คือ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ และมิตรมีความรักใคร่ โดยแสดงลักษณะของมิตรแท้ ๔ ประเภท ได้แก่

๑) มิตรมีอุปการะ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ^{๑๗}

๑.๑) ป้องกันเพื่อนผู้ประมาท

๑.๒) ป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาท

๑.๓) เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงน่านได้

๑.๔) หากมีกิจจำเป็นเกิดขึ้นก็ช่วยโภคทรัพย์เป็น ๒ เท่าของทรัพย์ที่ต้องการ

จะเห็นว่า มิตรมีอุปการะเป็นมิตรที่มีจิตใจรักใคร่กันจริงๆ รักมิตรเสมอด้วยชีวิตตนไม่ใช้รักกันแต่ปาก แต่หากรักด้วยชีวิตจิตใจ เมื่อรักเพื่อนเสมือนชีวิต ก็คิดหาวิธีป้องกันเพื่อนให้มีความปลอดภัย เพื่อนคนไหนประมาทขาดสติ ก็ดำริหาวิธีป้องกันเพื่อนคนนั้น ด้วยการแนะนำตักเตือนเพื่อนไม่ให้เกิดความประมาท เพราะประมาทเป็นทางแห่งความตาย หาอุปบายป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ไม่ให้เกิดความเสียหาย เมื่อมีอันตรายเกิดขึ้นพึ่งพาอาศัยกันได้คราวเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ช่วยกันรักษาพยาบาล คราวมีธุระการงานเกิดขึ้นก็ช่วยออมทรัพย์เกินกว่าที่จะออกปากเพื่อนมีอุปการะมากเช่นนี้เป็นมิตรที่ดีควรรวมตัวเข้าหากัน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมแห่งการอยู่ร่วมกัน

๒) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ^{๑๘}

๒.๑) บอกความลับของตนแก่เพื่อน

๒.๒) ปิดความลับของเพื่อน

๒.๓) ไม่ละทิ้งในเมื่อเหตุอันตรายที่เกิด

๒.๔) แม้ชีวิตก็อาจสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้

มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรประกอบนี้เป็นมิตรที่คบกันแบบเป็นอกเมื่อมีความลับอะไรก็สามารถบอกเพื่อนได้เพราะการปกปิดจะเป็นเหตุให้เกิดความลวงแคลงใจของกันและกัน และเมื่อถึงยามวิบัติฉิบหายก็ยึดอุปบายไม่ทอดทิ้งกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามวิบัติ แม้แต่ชีวิตถึงคราวจำเป็นจริงๆ ก็สละแทนกันได้ ถ้าลักษณะเช่นนี้มีอยู่ในผู้ใดควรร่วมใจกันกับมิตรประเภทนั้นจะได้สร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

๓) มิตรแนะนำประโยชน์ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ

๓.๑) ห้ามมิให้ทำความชั่ว

๓.๒) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี

๓.๓) ให้ได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง

^{๑๗} ที.ปา. ๑๑/๒๖๑/๒๑๐.

^{๑๘} ที.ปา. ๑๑/๒๖๒/๒๑๐.

๓.๔) บอกทางสวรรค์ให้^{๑๙}

จะเห็นว่า มิตรณะประโยชน์ เป็นประเภทผู้แนะนำ ผู้ชี้ทาง เพื่อนที่ดีมีลักษณะคอยแนะนำ แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนตลอดเวลา เมื่อเห็นเพื่อนจะทำอะไรไม่ดีไม่ถูกต้อง ก็ห้ามปราม ตักเตือนห้ามให้ทำความชั่วทุกอย่างแนะนำแนวทางให้สร้างแต่ความดี หาโอกาสให้เพื่อนได้รู้ ได้เห็นได้ ยินได้ฟัง แต่สิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจชักจูงให้สนใจแต่ในศีลในธรรม มิตรประเภทนี้เมื่อคบแล้วจะได้ ทำแต่สิ่งที่ดีๆ ร่วมกัน

๔) มิตรมีความรักใคร่ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ

๔.๑) ไม่พอใจความเสื่อมของเพื่อน

๔.๒) พอใจความเจริญของเพื่อน

๔.๓) ห้ามปรามคนที่ินทาเพื่อน

๔.๔) สนับสนุนคนที่สรรเสริญเพื่อน^{๒๐}

จะเห็นว่า มิตรมีความรักใคร่ ได้แก่มิตรที่มีความรักกันด้วยชีวิตจิตใจ มาใช้เป็นแต่ปาก ถึง คราวทุกข์ยากก็ต้องทุกข์ด้วยกันถึงคราวสุขก็สุขด้วยกัน รักเพื่อนเสมือนรักตน รักตนเสมือนรักเพื่อน ถ้ามีคำตำหนิว่าติเตียนเพื่อนต่างๆ นานาที่อาสาได้แทนเพื่อน เขาติเพื่อนเสมือนติตน ต้องหาเหตุผล มาลบล้างคำตำหนิที่ไม่จริงนั้นขณะเดียวกันถ้ามีนสรรเสริญเพื่อนรัก ก็รู้จักรับรองคนที่สรรเสริญ เพื่อน นี้คือมิตรที่มีความรักใคร่ ถ้าได้มิตรประเภทนี้ก็จะสรรค์ประโยชน์แก่สังคมได้อย่างมหาศาล

๒.๓.๒) มิตรเทียม ในสังคาลกสูตร กล่าวถึงคนชั่วซึ่งไม่ควรคบเป็นมิตรไว้ ๔ ประเภท คือ มิตรปกอลอก มิตรดีแต่พูด มิตรพูดประจบ และมิตรชักชวนในทางเสื่อม โดยแสดงลักษณะของมิตร เทียม ๔ ประเภท ได้แก่

๑) มิตรปกอลอก มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ

๑.๑) คิดเอาแต่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว

๑.๒) ยอมเสียหน่อย แต่ปรารถนาจะได้มาก

๑.๓) เมื่อตัวเองมีภัยจึงช่วยทำกิจของเพื่อน

๑.๔) คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตน^{๒๑}

จะเห็นว่า มิตรประเภทนี้ เป็นมิตรที่ไม่มีความจริงใจ คบเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว ถ้าคนที่เขาคบหาด้วยไม่มีประโยชน์กับก็จะเลิกคบทันที และถ้าหาร่วมลงทุนธุรกิจการงาน ๆ ใดก็ตาม มักที่จะลงทุนลงแรงน้อย แต่หวังกำไรกำไรมากไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เมื่อถึงคราวมีภัยเอาตัวรอดแต่เพียงผู้เดียว ไม่ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาในกลุ่ม ทั้งนี้เพราะอาจมองว่าประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับนั้น น้อยหรือไม่มีนั่นเอง

๒) มิตรดีแต่พูด มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ

๒.๑) กล่าวต้อนรับด้วยเรื่องที่เป็นอดีตไปแล้ว

๒.๒) กล่าวต้อนรับด้วยเรื่องที่ยังมาไม่ถึง

^{๑๙} ที.ปา. ๑๑/๒๖๓/๒๑๐.

^{๒๐} ที.ปา. ๑๑/๒๖๔/๒๑๑.

^{๒๑} ที.ปา. ๑๐/๒๕๕/๒๐๗.

๒.๓) สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์ไม่ได้

๒.๔) ฟังพาอาศัยในยามเดือดร้อนไม่ได้^{๒๒}

มิตรประเภทนี้ชอบพูดแต่เรื่องที่ไร้สาระหาประโยชน์ไม่ได้ พูดตาเรื่องที่เป็นอดีตไปแล้วและมักพูดเรื่องที่ยังมาไม่ถึง พูดแต่เรื่องที่เป็นได้ยาก หรือกล่าวเข้าใจง่าย ๆ คือเป็นคนพูดอย่างเดียว ไม่ชอบทำ และมักสงเคราะห์มิตรที่คบหาด้วยสิ่งที่ไม่มียุทธประโยชน์ เช่น จะให้ของนั้นก็ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ สักเพียงว่าได้ชื่อว่าให้แล้ว ช่วยเหลือแล้วและเมื่อเพื่อนมีกิจธุระที่จะขอความช่วยเหลือมักอ้างเหตุขัดข้องๆ ต่าง เป็นต้น

๓) มิตรพูดประจบ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ

๑) เพื่อนทำชั่วก็คล้อยตาม

๒) เพื่อนทำดีก็คล้อยตาม

๓) สรรเสริญต่อหน้า

๔) นินทาลับหลัง^{๒๓}

จะเห็นว่า มิตรประเภทนี้ ชอบประจบสอพลอ เป็นมิตรที่มีมารยามากมายมีบุคคลจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนใหญ่คนโตที่ต้องเสียคนไป เพราะมีความใกล้เคียงเป็นคนหัวประจบ คือจะต้องทำอะไรไม่ว่าดีหรือชั่วก็คอยคล้อยตามไปเสียทุกอย่าง แต่บางคนก็ชอบคนประจบสอพลอ เพราะให้ความสุขความเพลิดเพลินชั่วคราว ชั่วยามพูดจาให้ฟังหวานหูเล่นโดยมิได้มีความจริงใจ ถึงแม้ลับหลังจะนินทาก็ตาม ซึ่งก็ถือว่าเป็นความชอบพอของบุคคลนั้นไป และอีกอย่างการยกยอเยื้องด้วยความจริงใจนั้น แม้จะสรรเสริญให้ฟังต่อหน้าบ้าง เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ทำความดี ก็มาถือว่าเป็นการประจบซึ่งต้องแยกเรื่องประจบสอพลอกับเรื่องความจริงใจให้ออกจากกัน

๔) มิตรชักชวนในทางเสื่อม มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ

๑) ชักนำให้หมกมุ่นเสพของมีนเมา

๒) ชักนำให้หมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอก ซอกซอยในเวลากลางคืน

๓) ชักนำให้เที่ยวดูมหรสพ

๔) ชักนำให้หมกมุ่นในการเล่นพนัน^{๒๔}

จะเห็นว่า มิตรประเภทนี้ ใครคบจะทำให้หมกมุ่นด้วยการดื่ม การเที่ยวเล่นหาประโยชน์ไม่ได้สักอย่างเดียว ทำให้เสื่อมสุขภาพ เสียวทรัพย์ และอาจเสียคนเสียอนาคตด้วยการเที่ยวกลางคืนต้องเสี่ยงอันตรายหลายอย่างทั้งชีวิตและทรัพย์ ทั้งทรัพย์สิ้นสรวนตัว และทรัพย์สิ้นทางบ้านมาได้อยู่บ้านโจรอาจปล้นหรือขโมยได้ง่าย ทรัพย์ที่ติดตัวไปในการเที่ยวก็จะถูกปล้น ถูกจี้ ถูกล่วง สถานที่เที่ยวกลางคืนก็ต้องเสียค่าบริการด้วยราคาแพง ทำให้เสียทรัพย์สิ้นมาก นอกจากนี้ยังเป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย มาเป็นที่วางใจ เป็นการเที่ยวเล่นที่ไร้ซึ่งประโยชน์ทั้งหลาย

นอกจากนี้ ความเป็นมิตรหรือความเป็นศัตรู สามารถที่จะกำหนดรู้ได้ด้วยลักษณะอาการที่แสดงออกดังนี้ คือ ศัตรูเห็นแล้ว ไม่ยิ้มแย้ม ไม่แสดงความยินดีตอบสบตากันแล้ว เบือนหน้าหนีไม่

^{๒๒} ที.ปา. ๑๑/๒๕๖/๒๐๘.

^{๒๓} ที.ปา. ๑๑/๒๕๗/๒๐๘.

^{๒๔} ที.ปา. ๑๑/๒๕๘/๒๐๘-๒๐๙.

แลดู^{๒๕} ตรงกันข้ามกับลักษณะของกัลยาณมิตรที่ดี หากยินดีย่อมสบตากัน แล้วยิ้มให้แกกันและกัน ไม่ทำหน้าบึ้งตึง หรือเป็นหน้าหนี ดังนั้นบุคคลพึงกำหนดรู้ลักษณะอาการของผู้เป็นศัตรูได้ตามที่กล่าวมานี้^{๒๖}

เพราะฉะนั้น ลักษณะของมิตรประเภทต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นลักษณะสำคัญในการที่จะดูคนว่าควรคบเป็นมิตรหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามลักษณะเหล่านั้นแต่ละคนอาจทำไม่ได้ทั้งหมด คงทำได้เพียงบ้างข้อ ถ้ามีข้อบกพร่องเช่นนั้น เราควรคบได้เพียงใด ความคิดเรื่องประเภทมิตรและลักษณะของมิตรดังได้กล่าวมาแล้วนั้นมีลักษณะเป็นมิตรในอุดมคติ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่าใครเป็นมิตรหรือไม่ แต่ปุถุชนจะเป็นมิตรในอุดมคติเช่นนั้นได้ยาก พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดข้อสำคัญสำหรับการคบมิตรเพียง ๗ ประการ โดยถือว่าบุคคลใดมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่ง ถึงจะไม่ครบทั้งหมดก็สามารถคบหาสมาคมได้ หรือมีครบทั้ง ๗ ประการ ก็ยังเป็นมิตรที่ดีหน้าคบหาสมาคมเป็น

อย่างยิ่ง คุณสมบัติ ๗ ประการ คือ

๑. มิตรผู้ให้ของที่ให้ได้ยาก
๒. รับทำกิจที่ทำได้ยาก
๓. อดทนต่อถ้อยคำที่อดใจได้ยาก
๔. บอกความลับของตนแก่เพื่อน
๕. ปิดความลับของเพื่อน
๖. ไม่ละทิ้งเพื่อนในยามวิบัติ
๗. เมื่อสิ้นโลกสมบัติก็ไม่ดูหมิ่น^{๒๗}

นอกจากคุณสมบัติ ๗ ประการข้างต้นที่บุคคลจะพึงกำหนดรู้ เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดูว่าใครเป็นมิตรไม่เป็นมิตรแล้ว ก็ควรรู้ในส่วนของการที่จะทำให้ความเป็นมิตรนั้นแตกต่างจากความเป็นมิตรด้วยซึ่งสาเหตุที่จะทำให้ลายความเป็นมิตร ได้นั้นเนื่องมาจากเหตุ ๓ ประการคือ

๑. ด้วยการคลุกคลีกันเกินไป
๒. ด้วยการไม่ไปมาหาสู่กัน
๓. ด้วยการขอในเวลาไม่สมควร^{๒๘}

ข้อแรก นั้นพิจารณาดูแล้วน่าจะขัดจากความคิดเรื่องมิตรภาพ เพราะความเป็นมิตรนั้นมุ่งจะคบกันให้สนิทสนม แต่ถ้าพิจารณาข้อเท็จจริงในสังคมแล้ว จะเห็นว่าข้อนี้เป็นความจริง เพราะการคลุกคลีสนิทกันมากเกินไปทำให้คนเราไม่ค่อยระวังตัว เป็นเหตุทำให้ล่วงเกินกันได้ง่ายและคนเราย่อมมีอารมณ์ดีบ้างร้ายบ้าง เมื่อเกิดการล่วงเกินกันในเวลาที่อารมณ์เสีย ก็อาจเป็นเหตุให้ทะเลาะวิวาท น้อยเนื้อต่ำใจกันขึ้นได้ ยิ่งสนิทสนมกันมากก็ยิ่งคิดว่า เขาค้นเข้าใจเรา ทำให้ไม่คิดว่าอะไรหรือสิ่งไหนที่อาจทำให้เขาเสียใจหรือไม่พอใจ ขาดการถนอมน้ำใจกัน จึงทำให้แตกมิตรกันได้ง่าย ซึ่งบางครั้งอาจได้สาเหตุเพียงเล็กน้อย

^{๒๕} พุ.ชา. ๒๗/๙๓/๘๘.

^{๒๖} พุ.ชา. พุก.อ. ๕๗/๒๕๖-๒๖๐.

^{๒๗} อัง.สตุตทก. ๒๓/๓๖/๕๖.

^{๒๘} พุ.ชา. ๒๘/๑๓๔/๒๖.

ข้อสอง การไม่ไปมาหาสู่กัน ทำให้เกิดความเหินห่าง เมื่อไม่ได้ติดกันนานเข้าก็จะไม่มีจิตใจที่ผูกพันกัน ยิ่งต่างคนต่างมีมิตรใหม่ก็ยิ่งคิดถึงกันน้อยลง ครั้นมีปัญหาต้องการความช่วยเหลือก็ไม่กล้าที่จะพูดจากัน เกิดความรู้สึกว่าเป็นคนอื่น การไม่ไปมาหาสู่กันนาน ๆ ยังทำให้ต่าง ต่างคิดว่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีความจริงใจ ไม่คิดถึงตน เพราะคนเราย่อมเห็นตนสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด เมื่อคิดเช่นนี้ก็คิดเกิดความขัดข้องและอาจมองอีกฝ่ายหนึ่งในด้านลบต่างๆโดยไม่มีโอกาสได้พูดคุยปรับความเข้าใจกัน

ข้อสาม การขอเป็นเรื่องสำคัญมาก พระพุทธเจ้าให้ระมัดระวังในเรื่องนี้ เพราะสิ่งที่เราขอใจพอใจ คนอื่นก็มักชอบคนอื่นก็มักการขอก็มักขอสิ่งที่เจ้าขอชอบการพลัดพรากสิ่งที่เป็นที่รักเป็นทุกข์ จึงไม่มีใครอยากให้สิ่งที่ตนรัก ดังนั้น ถ้าขอกันไม่มากนักก็อาจให้ได้เพราะเห็นแก่มิตรภาพ แต่ถ้าขอบ่อยๆ ขอมากๆ จะทำให้เรากลายเป็นคนเห็นแก่ได้ ความรู้สึกเกรงใจว่าเป็นเพื่อนกันน้อยลง อาจแสดงกิริยาไม่พอใจหรือไม่ให้ตามขอ เป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายการขอจึงต้องทำเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้นและอีกฝ่ายหนึ่งต้องเห็นว่าสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งขอเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเขาซึ่งเขาไม่สามารถหาได้และเป็นสิ่งที่ตนหาได้ง่ายหรือมีเหลือเพื่อเท่านั้นหาไม่แล้วการขอจะเป็นเหตุให้แตกมิตรได้ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“...บุคคลรู้ว่าสิ่งของอันใดเป็นที่รักของเขาก็ไม่ควรขอสิ่งของอันนั้นบุคคลย่อมเป็นที่เกลียดชังเพราะขอจัด...”^{๒๙}

“...ผู้ขอย่อมไม่เป็นที่รักของผู้ถูกขอ ผู้ถูกขอเมื่อไม่ให้แก่ไม่เป็นที่รักของผู้ขอ ผู้ใดเป็นอยู่ด้วยการขอ ย่อมไม่ขอสิ่งที่ควรขอในเวลาที่เหมาะสม ย่อมทำผู้อื่นให้เสื่อมจากบุญ แม้ตัวเองก็หาเลี้ยงชีพไม่สะดวก ส่วนผู้ใด เป็นอยู่ด้วยการขอย่อมขอสิ่งที่ควรขอในเวลาที่เหมาะสม ผู้นั้นย่อมทำผู้อื่นให้ได้บุญ แม้ตัวเองก็หาเลี้ยงชีพสะดวกด้วย...”^{๓๐}

จะเห็นว่า เหตุแห่งความแตกมิตรทั้ง ๓ ประการนี้เป็นสาเหตุใหญ่ที่จะทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ของความที่แตกแยกขัดแย้งระหว่างมิตรตามมาดังนี้ แม้พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสมูลเหตุทั้ง ๓ ว่าเป็นเหตุแห่งการแตกมิตรโดยตรงแต่เมื่อพิจารณาดูแล้วก็ต้องถือว่าพระองค์มีความประสงค์จะสองว่าเป็นแห่งการแตกมิตรด้วยโดยปริยายเพราะสอนไว้เป็นลักษณะของมิตรเทียมหรือคนที่ไม่ควรคบเมื่อปฏิบัติเช่นนั้น คนที่เคยเป็นมิตรกันก็อาจเลิกคบกันได้ จึงถือว่ามูลเหตุทั้ง ๓ เป็นสาเหตุสำคัญของการแตกมิตรด้วยเช่นกัน

^{๒๙} พุ.ชา. ๒๗/๓๖๐/๘๐.

^{๓๐} พุ.ชา. ๒๗/๑๐๒๒-๑๐๒๔/๑๗๕.

๒.๔ ลักษณะของมิตรที่ดีและมิตรที่ชั่ว

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงลักษณะของคนดี ซึ่งเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ใช้สำหรับพิจารณาว่า ลักษณะของมิตรที่ดีและมาดีเป็นอย่างไรบ้างที่เห็นได้ชัดในสังคมปัจจุบัน เป็นการมองจาก พฤติกรรมการประพฤติปฏิบัติของคนที่ปรากฏในสังคม โดยการมองถึงลักษณะที่สำคัญซึ่งเห็นได้ชัด มาเป็นหลักสังเกตสำหรับมิตรที่ดีมี ๑๐ ประการ ได้แก่^{๓๑}

๑. เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต
๒. เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทาน
๓. เป็นผู้เว้นขาดจากกามสุมิฉฉาจาร
๔. เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท
๕. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด
๖. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ
๗. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ
๘. เป็นผู้ไม่โลภอยากได้ของเขา
๙. เป็นผู้มาพยาบาทปองร้ายเขา
๑๐. เป็นผู้เห็นชอบตามทำนองคลองทำ

สำหรับคนชั่ว ได้แก่ คนที่มีลักษณะตรงข้ามกับคนดี พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดง และแบ่งแยก ลักษณะคนชั่วออกเป็นประเภทต่างๆที่สำคัญไว้หลายประเภท เช่น ลักษณะคนถ้อย คือ คนที่เลว ทรมาน ไม่ควรเกี่ยวข้องกับ ชั่ว ลักษณะนี้บางคนอาจมีมากบางคนมีน้อย ก็ถือว่าเลวมากหรือน้อย ตามแต่จะมีลักษณะดังกล่าวมากชนิดและปริมาณมากหรือไม่ ลักษณะดังกล่าวนี้แบ่งย่อยได้ ๒๐ ประการ ได้แก่^{๓๒}

๑. คนมักโกรธ ผูกโกรธ ลบหลู่ มีทิฐิวิบัติ และมีมายา
๒. คนผู้เบียดเบียนสัตว์ ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์
๓. คนผู้เบียดเบียน ปล้น ฆ่า ชาวบ้านและชาวนิคม
๔. คนผู้มีสิทธิ์ทรัพย์ของผู้อื่น ที่เขาไม่ให้อนุญาต
๕. คนที่กู้หนี้มาใช้แล้วกับความว่าหาได้เป็นหนี้ท่านไม่
๖. คนที่ฆ่าคนเดินทางชิงเอาสิ่งของเพราะอยากได้สิ่งของนั้น
๗. คนที่เป็นพยานแล้วกล่าวคำเท็จเพราะเหตุแห่งตน ผู้อื่น หรือทรัพย์
๘. ผู้ประพฤติก่อกวนในภริยาของญาติหรือของเพื่อนด้วยข่มขืนหรือด้วยการร่วมรักกัน
๙. คนผู้สามารถแต่ไม่เลี้ยงมารดาหรือบิดาผู้แก่เฒ่า
๑๐. คนผู้ทุบตี ต่ำว่าบิดา มารดา พี่ชาย พี่สาว แม่ยาย พ่อผัว แม่ผัว
๑๑. คนผู้ถูกถามถึงประโยชน์ พุทกลบเกลื่อนเสียบอกแต่สิ่งไม่เป็นประโยชน์
๑๒. คนทำกรรมชั่วแล้ว ประารถนว่าใครอย่าฟังรู้ ปกปิดไว้

^{๓๑} อภิป. ปุ. ๓๖/๑๓๘-๑๓๙/๑๘๔-๑๘๕.

^{๓๒} พุ.สุ. ๒๕/๑๑๖/๑๓๕/๕๒๙-๕๓๑.

๑๓. คนผู้ไปสู่สกุลอื่นแล้ว บริโภคโภชนาที่สะอาด แต่ไม่ตอบแทนเขาผู้มาสู่สกุลของตน
๑๔. คนผู้ล่วงสมณะพราหมณ์หรือแม้ภิกษุอื่นด้วยมุสาวาท
๑๕. คนผู้ต่ำสมณะพราหมณ์เวลาบริโภคอาหารหรือไม่ให้บริโภค
๑๖. คนผู้ถูกโมหะครอบงำ ประรณนาของเล็กน้อยพูดอวดสิ่งที่ไม่มี
๑๗. คนเลวทราม ยกตนข่มผู้อื่นด้วยมานะของตน
๑๘. คนผู้มีความปรารถนาลามก ความตระหนี่ โอ้อวดไม่ละอายสะอึกแล้ว
๑๙. คนที่เตียนพระพุทธรูปเจ้า สวากของพระพุทธรูปเจ้า บรรพชิตหรือคฤหัสถ์
๒๐. ผู้ใดไม่เป็นพระอรหันต์ แต่ปฏิบัติตนว่าเป็นพระอรหันต์

จะเห็นว่า ลักษณะดีและชั่วของคนดังกล่าวมาแล้วนี้ เป็นหลักสังเกตได้ดีเพราะเป็นลักษณะที่ปรากฏหรือรู้ได้ง่าย เป็นผลที่เกิดจากจิตใจที่ดีหรือชั่ว เนื่องจากเราไม่สามารถรู้จิตใจของคนได้ง่าย จึงเป็นการยากที่จะรู้ว่าคนหนึ่งดีหรือไม่ แต่ถ้าชั่วหรือดีจนกระทั่งแสดงออกทางพฤติกรรม ไม่ว่าจะทางกายหรือทางวาจาแล้ว ก็เป็นเครื่องบอกสภาพจิตใจได้เป็นอย่างดี

เมื่อดูคนจากภายในไม่ได้ ก็ต้องดูภายนอกเข้าไปความดีหรือความชั่วที่เห็นชัดๆดังกล่าวมาแล้วเป็นหลักตัดสินคนได้เป็นอย่างดีว่าดีหรือชั่ว แต่คนที่ดีบ้างชั่วบ้างไม่มากนักก็ต้องดูลักษณะรวมๆ ที่เขาเป็นอยู่ว่าค่อนข้างไปในทางใด จะดูพฤติกรรมเพียงครั้งหนึ่งหรือสองครั้งไม่ได้ เพราะอาจจะไม่ได้เกิดจากเจตนา อาจเกิดจากความเข้าใจผิด หรืออำนาจกิเลสที่รุนแรงเพียงชั่วครู่ชั่วยาม มิใช่นิสัยที่แท้จริงของเขา เมื่อเรารู้ลักษณะคนดีและคนไม่ดีซึ่งจะใช้เป็นข้อสังเกตได้เช่นนี้แล้ว ก็ปฏิบัติตามหลักไม่คบมิตรชั่วคบมิตรดีได้ เพราะการคบคนเป็นเรื่องความสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์จะเป็นไปดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ของตนตามควร ที่ว่าหน้าที่ตามควรนี้หมายความว่า เป็นสิ่งที่ยึดถือแล้วทำให้ความสัมพันธ์ดำเนินไปด้วยดี ไม่ได้หมายความว่า เป็นกฎเกณฑ์ที่บังคับกันได้ หลักเกณฑ์ต่างๆ ดังกล่าวจึงนำมาปฏิบัติและต้องอาศัยปัญญาไตร่ตรองไม่ได้ และนอกจากไตร่ตรองแล้วยังพิสูจน์ได้ด้วยการทดลองปฏิบัติด้วย

๒.๕ ความหมายของกัลยาณมิตร

คำว่า กัลยาณมิตร มาจากคำว่า “กัลยาณ” แปลว่า ดี งาม เป็นที่พอใจ ชอบ ไพเราะ อ่อนหวาน (กลสฺสฺยาณ .ส.กัลยาณ.) และคำว่า “มิตร” แปลว่าคนรักกัน คนมีความเอื้อโยกัน เพื่อน มิตร (วิ.มิโนติ อนุโตติ มิโต.สพพคฺเยหฺสุ มี ยตีติ วา มิโต) ไว้วางใจในความลับ^{๓๓}

คำว่า กัลยาณมิตร มาจากคำว่า กัลยาณะ + มิตร สำเร็จรูปเป็น กัลยาณมิตร คำว่า กัลยาณะ คือ ความงาม ความดี ส่วนคำว่า มิตร หมายถึง เพื่อน ผู้มีความเอื้อโยดีผู้มีน้ำใจเอื้อเพื่อ^{๓๔}

^{๓๓} ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรม มจร-ไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๙.

^{๓๔} พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑.

พระมหาศรีศมี ชูติโก ให้ความหมายว่า กัลยาณมิตร หมายถึง มิตรแท้ที่มีความหมายในหลักคุณธรรม ความดีต่างๆ ที่บุคคลมีและแสดงออกต่อผู้อื่น^{๓๕}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า กัลยาณมิตร ที่อธิบายไว้ในพุทธธรรม ๗ ดังความว่า คนดี คนมีปัญญา คนมีคุณธรรม ทางธรรมเรียกว่า สัตบุรุษบ้าง บัณฑิตบ้าง ถ้าคนดี คือ สัตบุรุษหรือบัณฑิตนี้ ไปทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอน ชักนำสัมมาทิฐิให้แก่ผู้อื่น ตลอดจนมีความสนใจกระตือรือร้น ที่จะเข้าไปหาซักถามขอคำชี้แนะแนวทางจากสัตบุรุษ หรือบัณฑิตไปปฏิบัติ การกระทำของเขาอย่างนี้ เรียกว่า การเสวนาสัตบุรุษ หรือคบหาคนดีไม่ว่าสัตบุรุษจะมาทำหน้าที่ให้ หรือบุคคลนั้นจะไปคบหาสัตบุรุษเองก็ตาม ในเมื่อมีการยอมรับหรืออิทธิพลต่อกันเกิดขึ้นแล้ว ก็เรียกว่าเขามีกัลยาณมิตร และเรียกภาวะนี้ว่า กัลยาณมิตรตตา แปลว่า ความมีกัลยาณมิตร^{๓๖}

อย่างไรก็ตาม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ท่านได้อธิบายไว้ว่า ผู้ยินดีในกุศลธรรม มีกายสุจริต เป็นต้นชื่อว่า กัลยาณมิตร และการวางตัวเหมาะสม การได้เจรจา สนทนากับ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ แล้วคอยศึกษาและปฏิบัติตามศรัทธาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาตามสมควรคอยศึกษาศีลและปฏิบัติตามศีลของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศีลตามสมควร คอยศึกษาจาคะของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะตามสมควร และ คอยศึกษาปัญญาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาตามสมควร นี้เรียกว่า กัลยาณมิตรตตา^{๓๗}

จากความหมายของกัลยาณมิตรข้างต้น สรุปได้ว่า กัลยาณมิตร คือ คนที่มีมิตรต่อกัน มีความเยื่อใยดีผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อโดยเนื้อแท้ของความเป็นเพื่อนอยู่ที่ความมีน้ำใจหวังดีปรารถนาดีต่อกัน กล่าวคือ เพื่อนที่มีความเมตตาหรือไมตรีเรียกว่า กัลยาณมิตรมิตร^{๓๘} เป็นบุคคลที่มีความพร้อมแห่งคุณธรรมความดีงาม เป็นผู้ห่างไกลจากสิ่งอันเป็นข้าศึกในการพัฒนาศักยภาพชีวิต และตั้งตนอยู่อย่างเหมาะสมแห่งการเคารพ รวมทั้งยังเป็นผู้สร้างสรรค์ประโยชน์สุข และคุณธรรมความดีงามต่างๆ ให้แก่บุคคลรอบข้างด้วยความเข้าใจ จนเป็นแรงเหนี่ยวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาไปสู่ประโยชน์ และความสุขในระดับต่างๆ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลส่งเสริมการพัฒนาชีวิต

^{๓๕} พระมหาศรีศมี ชูติโก, “ศึกษาเปรียบเทียบมิตรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทกับอริสโตเติล” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, หน้า ๒๕.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด), ๒๕๓๘, หน้า ๕๖๕.

^{๓๗} พระจะจุ ญาณวิชิโย (รักษาป่า), “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๓๘} งาม.อภิญญา. ๒๓/๕๕/๓๔๔.

๒.๖ ความสำคัญของกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญานั้นมีความสำคัญอย่างมาก พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญที่ได้อาศัยกัลยาณมิตรว่า “เหมือนก้อนเมฆใหญ่เมื่อตกลงมาให้ข้าวกล้าทั้งปวงเจริญงอกงาม ย่อมตกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนหมู่มากฉันใด สัตบุรุษเมื่อเกิดในตระกูล ก็ฉันนั้นเหมือนกัน กล่าวคือ ย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อสุขแก่คนจำนวนมาก ได้แก่ มารดาบิดา บุตรภรรยา ทาส กรรมกรคนใช้ มิตรและอำมาตย์ ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว รวมถึง พระราชา เหล่าเทวดา สมณพราหมณ์”^{๓๙} สัตบุรุษย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มารดาบิดา คือ สัตบุรุษหรือกัลยาณมิตร มีความกตัญญูกตเวทิตาเป็นเลิศ ย่อมนึกถึงบุญคุณของท่านทั้งสองเสมอ เลี้ยงดูท่านด้วยความสุขทั้งสองทาง คือ ทางกาย มีการจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยอันสมควรแก่ฐานะของตน ในยามท่านเจ็บไข้ได้ป่วยดูแลรักษาท่านให้อยู่เป็นสุขทางกาย และทางใจ รักษาหัวใจท่าน ไม่กระทำให้ท่านเป็นเหตุกระทบกระเทือนจิตใจท่าน แม้กระทั่งหากท่านทั้งสองเป็นผู้มีความเห็นผิด ไม่มีความเชื่อหรือเลื่อมใสในการให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น จะต้องพยายามหาอุบายวิธีให้ท่านดำเนินในทางนี้เพราะการชักนำท่านดำเนินทางนี้ถือได้ว่าเป็นการช่วยท่านอย่างแท้จริง คือท่านมีธรรมะเป็นตัวกำกับดำเนินชีวิต อันเป็นการสร้างเหตุแห่งความมั่นใจได้แน่นอนว่า มีที่พึ่งที่แท้จริง นี่คือ มารดาบิดาที่ได้ประโยชน์จากการได้อาศัยบุตรผู้เป็นกัลยาณมิตรสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่บุตรภรรยา คือ สัตบุรุษจะเป็นผู้ประกอบด้วยธรรม มีธรรมเป็นเข็มทิศในการดำเนินชีวิตรู้จักทางที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์พร้อมทั้งประโยชน์โลกนี้และโลกหน้า ไม่แสวงหาทรัพย์ที่ได้มาโดยทุจริต ประกอบแต่กรรมที่สุจริตเลี้ยงดูบุตรและภรรยา ส่งเสริมอบรมบุตรให้มีศีลปะเพื่อใช้สำหรับการดำรงชีพ ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว โดยมีตนเป็นแบบอย่างทำให้มากกว่าการสั่งสอนด้วยคำพูด และยกย่องภรรยาของตน มีธรรมข่มใจ ไม่นอกใจทั้งในที่ลับหลัง ให้เกียรติยกความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้ของขวัญตามแต่โอกาสสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ทาส กรรมกรคนรับใช้ คือสัตบุรุษนั้นมีพรหมวิหารธรรม ๔ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ในยามมีงานใช้ก็ใช้ ในคราวเจ็บไข้ได้ป่วยก็ช่วยดูแลรักษา ปล่อยให้ได้รับความบันเทิงในโอกาสที่ควรได้รับการบันเทิง ไม่ถือตัวจนเกินเหตุว่าตนเองเป็นนายจ้าง นึกถือความเป็นคน จึงเป็นเหตุให้ทาส กรรมกร คนรับใช้ทั้งหลายได้รับความสุขสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มิตรและอำมาตย์ คือสัตบุรุษไม่นิยมเอาไรต์เอาเปรียบใครเวลาคบกับใคร ไม่ได้คบด้วยความหวังประโยชน์จากฝ่ายตรงกันข้ามตามที่ควรจะเป็น

เป็นผู้แนะนำประโยชน์แก่มิตรสหาย เป็นที่พึ่งในยามทุกข์ยากสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว คือสัตบุรุษนั้นย่อมเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิตา ย่อมนึกถึงอุปการะที่ญาติผู้ล่วงลับเคยได้สร้างไว้ หรือไม่อาจนึกถึงได้ แต่เป็นธรรมของสัตบุรุษเป็นผู้ชอบชวนชวยประโยชน์มีจิตใจกว้างขวางไม่เพียงแต่กับผู้มีชีวิตอยู่เท่านั้น ยังแผ่ถึงญาติผู้ล่วงลับได้รับความสุขจากการที่ท่านสร้างคุณดีสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พระราชา คือสัตบุรุษ จะไปเกิดในแว่นแคว้นไหนหรือประเทศใด พระราชาผู้ปกครองประเทศนั้นจะได้รับความสงบสุข ทำความเจริญให้เกิด เป็นที่ปรึกษาของพระราชา แบ่งเบาภาระหนักให้เบาบางลง

^{๓๙} อก.อภฺฐก. ๒๓/๑๓๘/๒๙๗.

ได้ เมื่อพระราชามีสัตบุรุษอยู่ด้วยพระองค์ย่อมดำเนินกิจกรรมบริหารประเทศได้ดี ซึ่งก็จะมีผลพวงถึงความสงบสุขประชาชนนั่นเอง จึงได้ชื่อว่าสัตบุรุษเกิดมาเพื่อประโยชน์ เกื้อกูล

ความสุขแก่พระราชาสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เหล่าเทวดาคือสัตบุรุษนอกจากเป็นผู้ไม่นิยมในทางชั่วแล้ว ยังยินดีในทางที่ดี เป็นกุศล เมื่อสัตบุรุษยินดีในการสร้างบุญสร้างกุศล เหล่าเทพเทวาย่อมยินดีอนุโมทนาการสร้างความดีงามของสัตบุรุษเป็นเหตุให้เหล่าเทวดายินดี ย่อมทำให้เหล่าเทวดามีความสุข ถู้อได้ว่าอาศัยสัตบุรุษเป็นเหตุ ทำให้เทวดาได้ที่พักที่ดี สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สมณะพราหมณ์ คือสัตบุรุษย่อมรู้วิธีปฏิบัติต่อสมณะพราหมณ์ ย่อมบำรุงด้วยปัจจัยเครื่องดำรงชีพที่เหมาะสมแก่ท่าน ย่อมเข้าหาเพื่อสอบถามข้อติขัด ขัดข้องในการดำเนินชีวิต เมื่อสมณะพราหมณ์ได้รับการปฏิบัติและได้รับการบำรุงด้วยปัจจัยสี่ ย่อมอบรมสั่งสอนกุลบุตรให้ตั้งอยู่ในทางเจริญไม่เสื่อม ทำให้เกิดวงจรปฏิสัมพันธ์ทางบวกที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่ายนอกเหนือจากนี้ยังมีภษิตของเหล่าเทวดาที่กล่าวว่าบุคคลควรคบ สัตบุรุษ เพราะการคบสัตบุรุษย่อมได้รับประโยชน์เหล่านี้คือ จะรู้แจ้งสัจธรรม ไม่เป็นผู้ตกต่ำ ย่อมได้ปัญญา ไม่เศร้าโศกในท่ามกลางผู้เศร้าโศก ย่อมรุ่งเรืองในท่ามกลางญาติ ย่อมไปสู่สุคติ ย่อมดำรงอยู่ได้ตลอดไป หลังจากนั้น เทวดาได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าคำของใครหนอเป็นสุภาษิต พระพุทธองค์ตรัสรับรอง คำของเหล่าเทวดาว่า

“...บุคคลควรสมาคมกับพวกสัตบุรุษเท่านั้น ความทำความสนิทสนมกับพวกสัตบุรุษ บุคคลรู้แจ้งสัจธรรมของพวกสัตบุรุษแล้ว ย่อมหลุดพ้นจาก ทุกข์ทั้งปวง...”^{๔๐}

จะเห็นว่า การคบหาสมาคมกับเหล่าสัตบุรุษของผู้ที่ยังไม่หลุดพ้น การคบหานี้ก็เพื่อเป้าหมายให้ตนเองดำรงอยู่ในความดีนั้นตลอดไป ในส่วนของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงมีเป้าหมายการคบกับสัตบุรุษเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะในความคิดของผู้หลุดพ้นแล้วจะเห็นว่าแม้การดำรงอยู่ในความดีเช่นนั้นได้ แต่ก็ไม่แน่นอน ถู้อว่าเป็นความทุกข์ชนิดหนึ่ง สู้การหลุดพ้นจากทั้งดีและไม่ดีไม่ได้เนื้อความข้างต้นเป็นการยืนยันได้ว่า การได้คบกับสัตบุรุษนั้นมีแต่เอื้อเพื่อและเกื้อกูลแต่ประโยชน์ให้แก่ผู้ใกล้ชิด นับแต่ประโยชน์ภพนี้และภพหน้า กระทั่งประโยชน์สูงสุดคือการได้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเหมือนดังพระดำรัสของพระพุทธเจ้าอีกแห่งหนึ่งว่า

“... ภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัตบุรุษแล้วพึงหวังได้อานิสงส์ (ประโยชน์) ๔ ประการ คือ เจริญด้วยอริยศีล เจริญด้วยอริยสมาธิ เจริญด้วยอริยปัญญา และเจริญด้วยอริยวิมุตติ...”^{๔๑}

^{๔๐} ส.ส. ๑๕/๓๑/๓๕.

^{๔๑} อ.จตุกก. ๒๑/๒๔๒/๓๕๘.

ในประวัติทางพระพุทธศาสนา พระองค์ลึกลับเถรถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่เด่นชัดมากเรื่องหนึ่ง ชีวิตในเบื้องต้นท่านไม่ได้อาศัยบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรจึงหลงกระทำความผิดโดยการฆ่าคนถึง ๙๙๙ คน ภายหลังท่านโชคดีได้อาศัยพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรให้จึงหลุดพ้นจากวงจรชีวิตที่โหดร้าย กลับได้ชีวิตที่ประเสริฐบุคคลนอกจากจะได้รับประโยชน์จากการอาศัยกัลยาณมิตรดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรเอง ก็ได้รับอานิสงส์เช่นกัน

๒.๗ ลักษณะของกัลยาณมิตร

ลักษณะของกัลยาณมิตร ก็เป็นสิ่งจำเป็นอันหนึ่ง สำหรับผู้แสวงหากัลยาณมิตร หรือผู้ต้องการเป็นกัลยาณมิตร ไม่เช่นนั้นจะไม่รู้เลยว่า จักแสวงหากัลยาณมิตรอย่างไร เหมือนอย่างเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องการตามจับผู้ร้าย หากไม่มีลักษณะรูปพรรณสัณฐานให้เป็นที่สังเกตก็คงไม่สามารถตามจับผู้ร้ายได้ฉับใด การแสวงหากัลยาณมิตรโดยไม่รู้ลักษณะของกัลยาณมิตรก็ฉับนั้นใน คัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านได้อธิบายลักษณะของผู้เป็นกัลยาณมิตรไว้ว่า ท่านผู้เป็นกัลยาณมิตรนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยศรัทธา ด้วยศีล ด้วยสุตะ ด้วยจาคะ ด้วยวิริยะ ด้วยสติ และสมบูรณ์ด้วยปัญญา คือ ย่อมเชื่อมั่นต่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นต่อกรรมและผลแห่งกรรมด้วยศรัทธาสมบัติ ไม่ยอมปล่อยวางการแสวงหาประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นเหตุแห่งสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยศรัทธาสมบัตินั้น ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่น่าสรรเสริญ เป็นผู้ทักท้วง ตำหนิโทษว่ากล่าว เป็นผู้อดกลั้นต่อถ้อยคำของสัตว์ทั้งหลายได้ ด้วยศีลสมบัติ เป็นผู้สามารถชี้แจง ถ้อยคำอันลุ่มลึกซึ่งประกอบด้วยสัจธรรม และปฏิบัติสุปปาพธรรม เป็นต้น ด้วยสุตสมบัติ เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ขอบสัจ ไม่คลุกคลีกับหมู่คณะด้วยจาคะสมบัติ เป็นผู้เพียรพยายามในการปฏิบัติ ทั้งที่เป็นประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นด้วยวิริยะสมบัติ เป็นผู้มั่งคั่งตั้งมั่นในทางดีด้วยสติสมบัติ เป็นผู้มั่งคั่งไม่คิดฟุ้งมีจิตมั่งคั่งแข็งแรงแรงด้วยสมาธิสมบัติ และรู้แจ้งชัดไม่วิปริตผิดเพี้ยนด้วยปัญญาสมบัติ ท่านผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติเห็นปานนี้ นั้น ย่อมสอดส่องมองเห็นคติแห่งกุศลธรรม และอกุศลธรรม ด้วยสติ รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษของสัตว์ทั้งหลายตามเป็นจริงด้วยปัญญา มีจิตตั้งมั่นอยู่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษนั้นด้วยสมาธิ ช่วยกำจัดสิ่งที่เป็นโทษพยายามชักจูงแนะนำสัตว์ทั้งหลายในสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยวิริยะเพื่อให้เกิดมูมมอที่หลากหลายลักษณะของกัลยาณมิตรยังสามารถแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้ คือ

๒.๒.๑) หลักของประโยชน์ซึ่งเป็นประโยชน์ที่จะได้รับการมีกัลยาณมิตรหรือจากการทำหน้าที่กัลยาณมิตร จะต้องดูว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นต้องเป็นประโยชน์ที่จะนำไปสู่ความดีเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง หรือผิดต่อศีลธรรมอันดีของสังคม การจะมีบุคคลใดนำประโยชน์มาให้ในทางที่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรมอันดี เช่น ให้เงินสินบน ให้สินคำผิดกฎหมาย ให้อาวุธที่ลักลอบมา หรือให้ของที่ขโมยมา สิ่งดังกล่าวจะใช้อุปโลกนวิโลกนได้ หรือนำมาใช้งานได้ บุคคลที่นำมาให้นั้นยังไม่ถือว่าเป็นกัลยาณมิตร

๒.๒.๒) หลักของการให้คำแนะนำพร่ำสอน ต้องดูว่า คำพร่ำสอนของกัลยาณมิตรนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากสิ่งชั่วร้ายและสิ่งไม่ดีทั้งหลาย จะต้องช่วยบรรเทาภิเลสได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง มิใช่เป็นคำสอนให้กระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย หรือผิดศีลธรรม เช่น แนะนำให้ทุจริตในการสอบ สอนให้ไม่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นต้น หรือแม้จะเป็น

นักบวชต้องให้คำสั่งสอนที่ดีงาม แม้อาจจะไม่ถูกใจแต่จะต้องถูกต้องตามหลักศีลธรรม มิใช่เป็นการเพิ่มกิเลสขึ้นในตัวของผู้ที่เราจะไปเป็นกัลยาณมิตรให้ เช่น การทำนายทายทักในสิ่งที่เราไม่รู้จริงก็ถือว่ายังมีใช้การทำหน้าที่กัลยาณมิตรและนักบวชที่กระทำเช่นนี้ก็ยังไม่ถือว่าเป็นกัลยาณมิตร

๒.๒.๓) หลักของการทำงานร่วมกัน หรือการมีชีวิต ความเป็นอยู่ร่วมกัน ผู้ที่จะเป็นกัลยาณมิตร จะต้องมีการทำงานร่วมกันหรืออยู่ด้วยกันอย่างเอื้ออาทร ต่างฝ่ายต่างก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความปรารถนาดีต่อกันอย่างจริงใจ เช่น หากเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียนต้องมีความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมชั้น ด้วยการเป็นคู่คิดในการส่งเสริมการเรียนซึ่งกันและกัน ชักชวนกันอ่านหนังสือ ทบทวนความรู้ เพื่อการเรียนจะมีผลดีและสามารถศึกษาได้สำเร็จ หากเป็นคู่สมรสก็ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ช่วยเหลือ และรักษาน้ำใจซึ่งกันและกัน หากเป็นเพื่อนร่วมงานกัน บุคคลที่ขึ้นชื่อได้ว่าเป็นกัลยาณมิตรนั้น จะต้องช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานด้วยความปรารถนาดี คอยช่วยเหลือแนะนำและช่วยแก้ไขในสิ่งที่ผิดพลาด นอกจากนี้จะต้องชักชวนกันทำความดีหรือชวนชวย ในการทำความดีที่ยิ่งขึ้นไป ถ้ากระทำได้เช่นนี้ถือว่าเป็นกัลยาณมิตร

๒.๒.๔) หลักของความเป็นผู้สม่ำเสมอ หรือความเสมอต้นเสมอปลาย ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรนั้น ต้องมีพฤติกรรมที่ตัวอย่างสม่ำเสมอหรือมีความเสมอต้นเสมอปลาย จนทำให้บุคคลทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ผู้ที่มาเป็นกัลยาณมิตรให้ก็น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ กระทั่งสามารถปรึกษาเรื่องส่วนตัวและหวังได้ว่าจะได้รับคำแนะนำที่ตนไม่อาจจะแก้ไขด้วยตนเองได้ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว เป็นต้นจากลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แสดงถึงความเป็นกัลยาณมิตรว่า มิใช่เพียงความเป็นเพื่อน หรือมิตรธรรมดา แต่เป็นมิตรหรือเพื่อนที่ดี แนะนำในสิ่งที่ดีงาม และชักชวนกระทำในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม ในขณะเดียวกัน การที่บุคคลจะมีกัลยาณมิตร หรือที่เรียกว่า “กัลยาณมิตรตตา” ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรนั้น ต้องเป็นผู้ที่รู้จักเลือกคบหามิตรที่แนะนำหรือชักชวนเพื่อนให้ทำในสิ่งที่ดีงาม ดังนั้น บุคคลใดที่ได้ชื่อว่ามีกัลยาณมิตรนั้น ย่อมจะมีชีวิตที่ประสบแต่ความเจริญ^{๔๒}

๒.๘ ประเภทของกัลยาณมิตร

๑. กัลยาณมิตรระดับโลกีย์

คำว่า กัลยาณมิตรระดับโลกีย์ หมายถึง เสขบุคคล ซึ่งเป็นบุคคลที่ยังต้องศึกษา^{๔๓} เป็นการศึกษาอย่างของพระพุทธเจ้า คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกว่า สิกขา นักศึกษาในที่นี้นับตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ถ้ายังไม่เป็นพระโสดาบัน ยังไม่เรียกว่าเป็นนักศึกษา คือยังไม่เข้าถึงตัวการศึกษา อันหมายถึงไตรสิกขา ซึ่งเป็นหลักศึกษาพัฒนา กาย วาจา ใจ อย่างเป็นระบบ ดังนั้น

^{๔๒} พระจะจุ ญาณวิชัย (รักษาป่า), “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ๑๓-๑๕.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔๙.

ถ้ายังไม่ได้บรรลุเป็นพระโสดาบันก็ยังไม่มีการศึกษาที่แท้จริง^{๔๔} ดังนั้น เสขบุคคล คือ บุคคลที่ยังต้องศึกษาในไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา ฝึกอบรมในเรื่องของศีล คือการพัฒนาในด้านพฤติกรรม การแสดงออกทางกาย วาจา อธิจิตตสิกขา ฝึกอบรมในเรื่องจิต คือการพัฒนาทางด้านสมาธิ ซึ่งเป็นสภาวะทางจิตใจ และอธิปัญญาสิกขา ฝึกอบรมในเรื่องการพัฒนาปัญญา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษา และปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อการพัฒนาตนไปจากระดับปุถุชน ให้ก้าวสู่ความเป็นอริยชนในระดับต่างๆ ในที่นี้จะได้เริ่มอธิบายตั้งแต่กัลยาณมิตรในระดับปุถุชนหรือกัลยาณปุถุชน ระดับพระโสดาบัน ระดับพระสกิทาคามี ระดับพระอนาคามี ตามลำดับ

๑.๑) กัลยาณมิตรระดับปุถุชน กัลยาณมิตรในระดับปุถุชน มิได้มุ่งหมายถึงบุคคลธรรมดาที่ยังมีกิเลสหนาไม่พัฒนาตัวเอง เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะไม่สามารถแสดงตนออกมาเป็นกัลยาณมิตร ที่สอดคล้องและตรงกับความหมายที่แสดงไว้ข้างต้นได้ ในที่นี้จึงหมายถึงเอากัลยาณปุถุชน ซึ่งมีนิสัยสอดคล้องกับความหมายของกัลยาณมิตรข้างต้น

กัลยาณปุถุชน หมายถึงคนธรรมดาที่มีกัลยาณธรรม ประพฤติปฏิบัติดีงาม มีคุณธรรมสูง ได้แก่ คนที่เรียกกันว่ามีศีลมีธรรม มันคงอยู่ในศีลในธรรมดำรงชีวิตด้วยการทำมาหากินอย่างสุจริต มีความซื่อสัตย์ อดทน ขยันหมั่นเพียร มีจิตใจงดงาม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน กัลยาณปุถุชน จัดเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมสูง แม้จะมีได้เป็นอริยบุคคล แต่ได้รับความเคารพนับถือและยกย่องสรรเสริญจากบุคคลทั่วไป^{๔๕} ดังนั้น เมื่อเรากล่าวถึงกัลยาณมิตรประเภทนี้ จึงไม่ใช่ปุถุชนธรรมดาสามัญ แต่เป็นกัลยาณปุถุชน เป็นคนธรรมดาที่มีความความประพฤติดี มีคุณธรรมสูง^{๔๖} คือ มีกัลยาณธรรมอันเป็นเครื่องประพฤติด้วยความตั้งใจมั่นใดจุดมุ่งหมายทางธรรม และเป็นแบบอย่างในการตั้งอยู่ในกุศลและมุ่งพัฒนา ฝึกฝน อบรมตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่สามารถทำจิตให้ว่างจากนิวรณ์ได้ตามความต้องการของตน นับว่าเป็นปุถุชนพิเศษ หรือ กัลยาณปุถุชน ได้แก่ ผู้มีปัญหาในการที่จะเปลื้องนิวรณ์เหล่านี้ออกไปเสียจากจิต โดยการยกจิตขึ้นมาสู่สมาธิได้สำเร็จ ตามวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นต้น^{๔๗} ฉะนั้น จึงควรจะสนใจเรื่องราวของอริยบุคคล หรือกัลยาณปุถุชนไว้เป็นที่พึง^{๔๘}

อย่างไรก็ตาม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับกัลยาณมิตรในระดับปุถุชนไว้ว่า เป็นทั้งจุดหมายของชีวิตและจุดหมายของสังคม และในระหว่างนั้นแม้ยังก้าวไปไม่

^{๔๔} พินิจ รักทองหล่อ, **ธรรมานุกรมธรรมโฆษณ์ (ฉบับประมวลศัพท์)**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗๙.

^{๔๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๔๔.

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาคุศลการณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๔๗} พุทธทาสภิกขุ, **ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๕๑.

^{๔๘} พุทธทาสภิกขุ, **หลักพุทธศาสนาที่บอกว่าอะไรเป็นอะไร**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔๑.

ถึงก็มีขั้นตอนที่แสดงถึงความก้าวหน้าในท่ามกลาง คือความเป็นสหธานุสารี (ผู้แล่นรุดไปด้วยศรัทธา หรือผู้ก้าวหน้าไปด้วยความเชื่อ) และธรรมานุสารี หรือธัมมานุสารี (ผู้แล่นรุดไปด้วยความเข้าใจธรรม) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ชื่อว่า เป็นผู้ได้ออกดำเนินไปแล้วสู่ความเป็นโสดาบัน เป็นผู้เดินทางแล้ว หรืออยู่ในมรรคา มีแต่เดินหน้าอย่างเดียว ไม่ถอยกลับ ซึ่งท่านจัดให้เข้าอยู่ในชุมชนอารยะหรือหมู่สาวกสงฆ์ด้วย หรือถ้าหากโอ้อ้อ หวังหน้าหวังหลัง ยังไม่แล่นรุดออกเดินทางจริง ก็ยังอาจก้าวมาอยู่ในขั้นเตรียมพร้อมที่จะเดินทางได้ ที่ท่านเรียกว่าเป็นกัลยาณปุถุชน เป็นผู้มีความศรัทธาธรรม เริ่มได้ชื่อว่าเป็นอริยสาวกผู้มีสุตะ คือ ผู้ได้เล่าเรียนอริยธรรม รู้จักอารยธรรมหรือเป็นผู้ที่ได้ยินเสียงกู่เรียกแล้ว เป็นเบื้องต้นที่จะเรียกว่าผู้มีการศึกษา เป็นขั้นของผู้ที่รู้จักตั้งต้นของทางแล้วและมีอุปการะซึ่งเป็นปัจจัยของการเดินทางเตรียมไว้แล้ว กำลังเดินมุ่งออกจากบริเวณป่าที่หลงเพื่อมาเข้าสู่หนทาง แม้ยังอาจก้าวๆ ถอยๆ อยู่บ้าง แต่ก็พร้อมที่จะเดินทางได้ สำหรับชีวิตขั้นต้น หรือกัลยาณปุถุชนนี้ ซึ่งมีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ยังไม่มั่นคงแน่นแฟ้นโดยลำพังตนเอง ก็จะมีสุตะคือการเล่าเรียนการ เรียนรู้ หรือความรู้ที่ได้จากการสดับ (แว่วเสียงอารยธรรม) เป็นคุณสมบัติสำคัญซึ่งอาจจะอบรมสั่งสมให้ถึงขั้นเป็นพหุสัจจะ คือความเป็นพหุสูตร (ผู้มีสุตะมาก หรือคงแก่เรียน) สุตะนี้แลคืออุปการะสำคัญของการเดินทาง ทำให้รู้จักที่ทางตั้งต้นเป็นปัจจัยสำหรับช่วยเสริมสร้างศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาต่อไป^{๔๙} และในพระไตรปิฎกยังได้กล่าวถึงกัลยาณปุถุชนในหลายๆ นัยว่า เป็นผู้ประพฤติ หลีกเร้น...ผู้คนที่นั่งอันสงัด คือ ที่นั่งแห่งภิกษุเรียกว่าอาสนะ ได้แก่เตียง ตั้งเบาะ เสื่อ ท่อนหนัง เครื่องลาดด้วยหญ้า เครื่องลาดด้วยใบไม้ เครื่องลาดด้วยฟางที่นั่งนั้นวางเรียบสงัด จากการเห็นรูป การได้ยินเสียง การสูดดมกลิ่น การได้ลิ้มรส การถูกต้องโผฏฐัพพะจากกามคุณ ๕ ที่ไม่เป็นที่สบาย... ย่อมคลายกำหนด... ผู้ไม่เป็นที่รังเกียจ... พวกกัลยาณปุถุชน ย่อมปรารถนาความหมดจด คือ ปรารถนาความย่างเข้าสู่อริยมรรค...กัลยาณปุถุชน ย่อมยินดี ยินดียิ่ง ยินดียิ่งเฉพาะ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง อบรมตนอยู่เสมอภิกษุ ในคำว่า ภิกษุผู้มีสติ ประพฤติในธรรมเป็นส่วนสุตรอบ คือ ภิกษุที่เป็นกัลยาณปุถุชน หรือภิกษุที่เป็นพระเสขะ คำว่า มีสติ คือ มีสติด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ เมื่อเจริญสติปัญญา คือ พิจารณาเห็นกายในกาย ก็ชื่อว่ามีสติ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ก็ชื่อว่ามีสติ พิจารณาเห็นจิตในจิต ก็ชื่อว่ามีสติ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย ก็ชื่อว่ามีสติ^{๕๐}

๑.๒) กัลยาณมิตรระดับพระโสดาบัน พระโสดาบัน หมายถึง ผู้ถึงกระแสคือเข้าสู่มรรคที่จะนำไปสู่พระนิพพาน เดินทางได้ถูกต้องแท้จริง หรือปฏิบัติถูกต้องตามอริยมรรคอย่างแท้จริงแล้ว เป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในขั้นศีล ทำได้พอประมาณในสมาธิ และทำได้พอประมาณในปัญญา ละสังโยชน์ ๓ ประการคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส^{๕๑} ได้เด็ดขาด เป็นผู้ไม่มีทาง ตกต่ำ มี

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), อ่างแล้ว, หน้า ๔๐๑-๔๐๒.

^{๕๐} ขุ.ม. ๒๙/๓๙ - ๔๘/๑๔๒ - ๑๖๘.

^{๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), อ่างแล้ว, หน้า ๒๘๖.

ความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า พระอริยบุคคลชั้นนี้ ระดับมรรคเรียกว่า โสดาปัตติมรรค ระดับผลเรียกว่า โสดาปัตติผล มี ๓ ประเภท^{๕๒} คือ

๑) เอกพีซี คือ พระโสดาบันผู้มีอินทรีย์แก่กล้าเกิดอีกครั้งเดียว ก็จะบรรลุพระอรหัตผลในภพที่เกิด

๒) โกลังโกละ พระโสดาบันผู้มีอินทรีย์ปานกลาง เกิดในตระกูลสูงอีก ๒ - ๓ ครั้ง ก็จะบรรลุพระอรหัตผล

๓) สัตตักขัตตูปรมะ คือ พระโสดาบันผู้มีอินทรีย์อ่อน เวียนเกิดในสุคติภพอีกไม่เกิน ๗ ครั้ง ก็จะบรรลุพระอรหัตผล^{๕๓}

๑.๓) กัลยาณมิตรระดับพระสกิทาคามี กัลยาณมิตรในระดับนี้เป็นระดับเสขบุคคลที่เป็นพระอริยบุคคลชั้นที่สอง ซึ่งสามารถแยกประเภทออกไปได้ดังนี้พระสกิทาคามี คือ ผู้กลับมาเกิดในโลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวก็จะบรรลุถึงพระนิพพานเป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในศีล มีปกติทำสมาธิพอประมาณ มีปกติ ทำปัญญาพอประมาณ ละสังโยชน์ ๓ ประการคือ สักกายทิฎฐิ วิจิกิจฉา สีสัพพตปรามาสได้เด็ดขาด และทำราคะ โทสะ และโมหะให้เบาบางลง^{๕๔} พระอริยบุคคลชั้นนี้ระดับมรรคเรียกว่า สกิทาคามีมรรค ระดับผลเรียกว่า สกิทาคามีผล มี ๕ ประเภท คือ

๑) บางท่านเป็นมนุษย์ สำเร็จเป็นพระสกิทาคามีในโลกมนุษย์นี้แล้ว ไปบังเกิดในเทวโลกจุติจากเทวโลกมาเกิดในโลกมนุษย์ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ แล้วปรินิพพานในโลกมนุษย์นี้เอง

๒) บางท่านเป็นมนุษย์ สำเร็จเป็นพระสกิทาคามี ทำความเพียรด้วยการเจริญวิปัสณากรรมฐานจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ แล้วปรินิพพานในชาติเดียวกันในโลกมนุษย์นี้เอง

๓) บางท่านเป็นมนุษย์ สำเร็จเป็นพระสกิทาคามีในโลกมนุษย์นี้ จูติไปเกิดในเทวโลก แล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์ดับขันธปรินิพพานในเทวโลกนั่นเอง

๔) บางท่านเป็นเทวดา สำเร็จเป็นพระสกิทาคามีในเทวโลก แล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์ดับขันธปรินิพพานในเทวโลกนั่นเอง

๕) บางท่านเป็นเทวดา สำเร็จเป็นพระสกิทาคามีในเทวโลก จูติมาเกิดในโลกมนุษย์เรานี้ แล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์ดับขันธปรินิพพานในโลกมนุษย์นี้เอง^{๕๕}

๑.๔) กัลยาณมิตรระดับพระอนาคามี กัลยาณมิตรในระดับนี้เป็นพระอริยบุคคลระดับเสขบุคคลในประเภทสุดท้าย ซึ่งสามารถจำแนกประเภทออกไปได้ดังนี้

พระอนาคามี คือ ผู้จะปรินิพพานในที่ผุดเกิดขึ้น ในพรหมโลก นั้น ไม่เวียนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก เป็นผู้มียกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิให้บริบูรณ์ มีปกติทำปัญญาให้พอประมาณ ละสังโยชน์เบื้องต้นได้ อีก ๒ ข้อคือ กามราคะ และปฏิฆะได้เด็ดขาด พระอริยบุคคลชั้นนี้ ระดับมรรคเรียกว่า อนาคามีมรรค ระดับผลเรียกว่า อนาคามีผล มี ๕ ประเภท^{๕๖} คือ

^{๕๒} อภิ.ป. ๓๖/๓๑-๓๓/๑๕๔.

^{๕๓} อัง.ติก. ๒๐/๘๘/๓๑๕.

^{๕๔} อัง.นวก. ๒๓/๑๒/๔๕๗.

^{๕๕} อัง.ติก. ๒๐/๘๘/๓๑๖.

^{๕๖} อัง.ทสก. ๒๔/๖๔/๑๔๓.

๑) อันตราปรินิพายี หมายถึง พระอนาคามีผู้ปรินิพพานในระหว่าง คือ เกิดในสุทธาวาส ภพใดภพหนึ่งแล้วอายุยังไม่ถึงกึ่งก็ปรินิพพานมี ๓ จำพวก คือ พวกที่ ๑ เกิดในสุทธาวาสชั้นอวิหา ซึ่งมีอายุ ๑,๐๐๐ กัป แต่ก็บรรลुพระอรหัตผลในวันที่เกิด ถ้าไม่บรรลुในวันที่เกิดได้ก็บรรลुไม่เกินภายใน ๑๐๐ กัป พวกที่ ๒ เมื่อไม่สามารถบรรลุ พระอรหัตผลในวันที่เกิดก็บรรลุไม่เกินภายใน ๒๐๐ กัป พวกที่ ๓ บรรลุพระอรหัตผลไม่เกินภายใน ๔๐๐ กัป^{๕๗}

๒) อุพหัจจปรินิพายี หมายถึง พระอนาคามีผู้เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วจวนจะถึงปรินิพพาน คือ อายุพ้นกึ่งแล้วจวนจะสิ้นอายุจึงปรินิพพาน^{๕๘}

๓) อสังขารปรินิพายี หมายถึง พระอนาคามีผู้ปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียร^{๕๙}

๔) สสังขารปรินิพายี หมายถึง พระอนาคามีผู้เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียร^{๖๐}

๕) อุทธังโสโตกนิญฐคามิ หมายถึง พระอนาคามี ผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิญฐภพ คือ เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่ง แล้วก็จะเกิดเลื่อนต่อไปจนถึงอกนิญฐภพ แล้วจึงปรินิพพานในภพนั้น^{๖๑}

๒. กัลยาณมิตรระดับโลกุตตร

คำว่า กัลยาณมิตรระดับโลกุตตร หมายถึงเอา อเสขบุคคล เป็นบุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา ผู้ไม่มีเชื้ออุปาทานเหลืออยู่เลย ทำกิจเกี่ยวกับการฝึกฝนอบรมตนเสร็จสิ้นแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้ว ไม่ต้องปฏิบัติในไตรสิกขาต่อไป ไม่มีกิเลสที่ต้องพยายามละอีกต่อไป และไม่มีภูมิธรรมสูงกว่านั้นที่จะต้องชวนช่วยเพื่อบรรลุอีก ได้แก่ พระอรหันต์^{๖๒} จำพวกเดียวกันนั้น ที่เป็นผู้จบกิจของการศึกษาและปฏิบัติแล้วเป็นผู้หมดปัญหา อยู่เหนือปัญหาโดยประการทั้งปวง^{๖๓} กัลยาณมิตรในระดับอเสขบุคคลนี้ สามารถจำแนกออกได้ ๓ ประเภท คือ พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้ามีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๒.๑) พระอรหันต์ คือ ผู้ควรแก่ทักษิณาหรือการบูชาพิเศษ หรือผู้ห้ก้าแห่งสังสารจักร ๓๑ ได้แล้ว เป็นผู้สิ้นกิเลสอาสวะทั้งปวง เป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในสิกขาทั้ง ๓ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

^{๕๗} อัง.ติก.อ. ๓๔/๔๖๓.

^{๕๘} อัง.ติก.อ. ๓๔/๔๖๓.

^{๕๙} อัง.ติก.อ. ๓๔/๔๖๓.

^{๖๐} อัง.ติก.อ. ๓๔/๔๖๓.

^{๖๑} อัง.ติก.อ. ๓๔/๔๖๒.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), อ้างแล้ว, หน้า ๒๘๖.

^{๖๓} พินิจ รักทองหล่อ, ธรรมานุกรมธรรมโฆษณ (ฉบับประมวลศัพท์), (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๒๕ - ๕๒๖.

ละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐ ข้อ^{๖๔} ได้สิ้นเชิง โดยสามารถละสังโยชน์เบื้องต้นปลายอันพระอนาคามียังละไม่ได้ อีก ๕ ข้อ คือรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา เป็นอรหัตตศีลนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์^{๖๕} แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ...ไม่มีวิภวัญจะเพื่อจะบัญญัติต่อไป...^{๖๖} พระอริยบุคคลชั้นสูงสุดนี้ ระดับมรรคเรียกว่า อรหัตมรรค ระดับผลเรียกว่าอรหัตผล มี ๓ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

๑) พระอรหัตต์ ๒ ประเภท คือ

(๑.๑) พระสุกขวิปัสสกะ หมายถึง ผู้เห็นแจ้งอย่างแท้จริง คือ ผู้มีได้มานสำเร็จอรหัตผลด้วยเจริญแต่วิปัสสนาล้วน

(๑.๒) สมถยานิก คือ ผู้มีสมณะเป็นยานท่านผู้เจริญสมณะจนได้มานสมบัติแล้ว จึงเจริญวิปัสสนาต่อ จนสำเร็จอรหัตผล^{๖๗}

๒) พระอรหัตต์ ๔ ประเภท คือ

(๒.๑) สุกขวิปัสสกะ คือ ผู้เจริญวิปัสสนาล้วน

(๒.๒) เตวิชชะ ได้แก่ ผู้ได้วิชา ๓

(๒.๓) ฉฬภิญญะ หมายถึง ผู้ได้อภิญญา ๖

(๒.๔) ปฏิสัมภีที่ปัตตะ หมายถึง ผู้บรรลุปฏิสัมภี ๔^{๖๘}

๓) พระอรหัตต์ ๕ ประเภท คือ

(๓.๑) ปัญญาวิมุต คือ ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา

(๓.๒) อุภโตภาควิมุต ได้แก่ ผู้หลุดพ้นทั้งสองส่วนคือ ได้ทั้งเจโตวิมุต ๔๐ ชั้น อรูปก่อนแล้วได้ปัญญาวิมุต

(๓.๓) เตวิชชะ หมายถึง ผู้ได้วิชา ๓

(๓.๔) ฉฬภิญญะ คือ ผู้ได้อภิญญา ๖

(๓.๕) ปฏิสัมภีที่ปัตตะ หมายถึง ผู้บรรลุปฏิสัมภี ๔^{๖๙}

๒.๒) พระปัจเจกพุทธเจ้า หมายถึง ผู้ที่ตรัสรู้ได้ลำพังตนเอง สิ้นกิเลสเฉพาะตนด้วยตนเอง รู้ถึงที่สุดเหมือนกัน แต่ในวงแคบ และยังเป็นของเฉพาะตน คือ ไม่เป็นผู้ที่สามารถจะสอนบุคคลอื่นให้รู้ตามได้ ไม่สามารถจะปลุกเร้าการเข้าถึงพระสัทธรรมของผู้อื่นได้^{๗๐} ที่เรียกดังนี้ เพราะเมื่อได้ตรัสรู้แล้วเกิดอัปไปสุกกรรม คือ ไม่ชวนขวายเป็นที่จะแสดงธรรมยินดียุวิเวกตามลำพัง จึง

^{๖๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), อ้างแล้ว, หน้า ๒๘๖.

^{๖๕} อัง.ติก. ๒/๓๘/๑๓๙.

^{๖๖} ม.มู. ๑๒/๒๔๘/๒๖๖.

^{๖๗} วิสุทฺธิ. ๓/๒๐๖, ๓๑๒.

^{๖๘} วิสุทฺธิ. ๓/๓๗๓.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๓.

^{๗๐} พินิจ รักทองหล่อ, ธรรมานุกรมธรรมโฆษณ์ (ฉบับประมวลศัพท์), (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑๔.

ประจำอยู่แต่ในป่า นานๆจึงจะเข้าเมืองเพื่อบิณฑบาตสักครั้ง^{๗๑} โดยสรุปพระปัจเจกพุทธเจ้าคือ พุทธะประเภทหนึ่งที่ตรัสรู้ริยสัจ ๔ เฉพาะตนเอง

การบรรลุธรรมของพระปัจเจกพุทธเจ้า ปรากฏในคัมภีร์ปรมัตถโชติกา อรรถกถาของสุตตนิบาต มีใจความว่า การบรรลุธรรมของพระปัจเจกพุทธเจ้าเปรียบเสมือนความฝันที่คนไข้ฝัน และเปรียบเสมือนรสกับข้าวที่พรานป่าได้ลิ้มในเมือง ฉะนั้น จึงไม่อาจสอนให้บุคคลอื่นรู้ตามตนได้ ไม่สามารถก่อตั้งหรือสถาปนาในรูปสถาบันศาสนา แต่เน้นอนุโมทนาแก่ผู้ถวายทาน ท่านอุบัติขึ้นในช่วงพุทธันดร คือ ช่วงเวลาที่โลกว่างจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น ในปัจจุบันนี้ จึงไม่มีพระปัจเจกพุทธเจ้าอุบัติขึ้น

๒.๓) พระพุทธเจ้า หมายถึง พระผู้ตรัสรู้เองโดยชอบแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม ท่านผู้รู้ดีรู้ชอบด้วยตนเองก่อนแล้วสอนประชุมชนให้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ ถ้าจะกล่าวถึงนามของพระพุทธรูปเจ้าคงมีเป็นอันมาก แต่ถ้าจะกล่าวถึงพระพุทธรูปเจ้า ๗ พระองค์ที่ใกล้กาลปัจจุบันที่สุดและคัมภีร์กล่าวถึง คือ พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสสภู พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ และพระโคตม และทุกพระองค์ก็ทรงสอนหลักธรรมอย่างเดียวกันจนมีลักษณะมีคุณ คือพุทธคุณ ๘ กล่าวคือ

- ๑) อรหัง คือ เป็นพระอรหันต์
- ๒) สัมมาสัมพุทธโธ ได้แก่ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง
- ๓) วิชาจรณสัมปันโน หมายถึง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา และจรณะ
- ๔) สุกโต ได้แก่ เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว
- ๕) โลกวิทู คือ เป็นผู้รู้แจ้งโลก
- ๖) อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ หมายถึง เป็นสารถิแห่งบุรุษที่พึงฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า
- ๗) สัตถา เทวมนุสสานัง ได้แก่ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- ๘) พุทโธ หมายถึง เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้เบิกบานแล้ว
- ๙) ภควา คือ เป็นผู้มีโชค^{๗๒}

จะเห็นว่า กัลยาณมิตรข้างต้นนั้น สามารถดำรงตนเพื่อแสดงตนเป็นกัลยาณมิตรได้ทุกประเภท แต่อย่างไรก็ดี ในแต่ละประเภทก็มีความสามารถและคุณสมบัติที่แตกต่างกันไปตามภูมิธรรม โดยตามหลักการแล้วพระพุทธรูปเจ้าถือว่าเป็นยอดของกัลยาณมิตรทั้งปวง รองลงมาก็จะเป็นพระอรหันต์ แต่รายละเอียดปลีกย่อยในความสามารถของแต่ละท่านก็ยังคงมีความแตกต่างกันอีก ในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ อย่างเช่นพระสารีบุตรซึ่งเป็นผู้มีปัญญาของท่านจึงสามารถสอนให้ผู้อื่นเข้าถึงธรรมได้ดีกว่าพระอรหันต์รูปอื่น และในแต่ละรูปก็มีศักยภาพที่โดดเด่นต่างกันไป

^{๗๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕๖๖.

^{๗๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔๐.

ลักษณะของอสัตบุรุษและสัตบุรุษ

๑) ลักษณะของอสัตบุรุษ ในทางพระพุทธศาสนา ก็ยังได้กล่าวถึงหลักการสังเกตถึงคนดีและคนไม่ดีด้วยว่า คนดีและคนไม่ดีนั้นจะมีลักษณะที่แสดงออกมาให้เห็นอย่างไรบ้าง คนไม่ดีเรียกว่า อสัตบุรุษ ซึ่งมีหลักการสังเกตเกี่ยวกับบุคคลที่ไม่ดีมี ๔ ประการ คือ

๑.๑) ผู้เป็นอสัตบุรุษ คือ คนที่ไม่ดี ถ้าเรื่องใดเป็นของเสียหายของผู้อื่น แม้ไม่มีใครถามก็เปิดเผยเรื่องนั้นถ้าถูกถามก็เล่าเรื่องอันเป็นข้อเสียหายของผู้อื่นเสียอย่าพิสดารเต็มที่ ไม่มีการปิดบัง

๑.๒) ผู้เป็นอสัตบุรุษ ถ้าเรื่องใดเป็นเกียรติคุณของผู้อื่น แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยเรื่องนั้นหรือถูกถามจนไม่มีทางหลีกเลี่ยง ก็จะเล่าเกียรติคุณของผู้อื่นอย่างอ้อมอ้อมไม่เต็มปากอ้อมค้อม

๑.๓) ผู้เป็นอสัตบุรุษ เรื่องใดเป็นข้อเสียหายของตน แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยเรื่องนั้น ถ้าถูกถามหรือหาทางหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็จะเล่าข้อเสียหายของตนอย่างอ้อมอ้อม ไม่เต็มปาก อ้อมค้อม

๑.๔) ผู้เป็นอสัตบุรุษ ถ้าเรื่องเป็นเกียรติคุณของตน แม้จะไม่มีใครถามก็เปิดเผยเรื่องนั้นขึ้นเอง แต่ถ้ามีใครถามก็จะเล่าเรื่องที่เป็นเกียรติคุณของตนอย่างพิสดารเต็มที่ ไม่ปิดบังแม้นิดเดียว^{๗๓}

๒) สัตบุรุษ ในทางพระพุทธศาสนา บุคคลที่เป็นคนดี หรือที่เรียกว่า สัตบุรุษ มีหลักที่ควรสังเกตซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับบุรุษคือ^{๗๔} ผู้เป็นสัตบุรุษหรือคนดี ถ้าเรื่องใดเป็นข้อเสียหายของคนอื่น แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยเรื่องนั้น หรือถูกถามเพราะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็จะเล่าเรื่องอันเป็นของเสียหายของผู้อื่นอย่างปิดบังไม่เต็มที่ หลักการสังเกตสัตบุรุษหรือคนดี มี ๔ ประการ คือ

๒.๑) ผู้เป็นสัตบุรุษหรือคนดี ถ้าเรื่องใดเป็นข้อเสียหายของผู้อื่น แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยเรื่องนั้นหรือถามเพราะหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ได้ ก็จะเล่าเรื่องอันเป็นของเสียหายของผู้อื่นอย่างปิดบังไม่เต็มที่

๒.๒) ผู้เป็นสัตบุรุษ ถ้าเรื่องเป็นเกียรติคุณของผู้อื่นแม้ไม่มีใครถามก็เปิดเผยเรื่องนั้นถ้ามีใครถามก็จะเล่าเกียรติคุณของคนอื่นอย่างถ้วนเต็มที่

๒.๓) ผู้เป็นสัตบุรุษ ถ้าเรื่องเป็นข้อเสียหายของตน แม้ไม่มีใครถามก็เปิดเผยเรื่องนั้นถ้ามีใครถามก็จะเล่าข้อเสียหายของตนอย่างถ้วนเต็มที่

๒.๔) ผู้เป็นสัตบุรุษ ถ้าเรื่องเป็นเกียรติคุณของตน แม้ไม่มีใครถามก็ไม่เปิดเผยเรื่องนั้น แต่เมื่อถูกซักถามก็หลีกเลี่ยงไม่ได้จะเล่าเกียรติคุณของตนอย่างถ้วนเต็มที่

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ยังได้ตรัสในเรื่องของบุคคลที่ไม่ควรเสพ บุคคลคนที่ไม่ควรคบ และบุคคลที่ไม่ควรเข้าใกล้ รวมทั้งบุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้ และบุคคลผู้ที่ควรทำสักการะ ทำความเคารพแล้ว จึงเสพ จึงคบ จึงเข้าใกล้ ซึ่งมีอยู่ ๓ ลักษณะ คือ^{๗๕}

^{๗๓} อัง.จตุกก. ๒๑/๗๓/๑๑๘.

^{๗๔} อัง.จตุกก. ๒๑/๗๓/๑๑๙.

^{๗๕} อัง.ติฎ. ๒๐/๒๖/๑๗๔-๑๗๕.

๑) บุคคลที่ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบไม่ควรเข้าใกล้ คือบุคคลที่ไม่มีศีล ไม่มีสมาธิ ไม่มีปัญญา เว้นแต่จะมีความเอ็นดูสงสารและการอนุเคราะห์ เพื่อที่จะช่วยเหลือให้เขามีศีล มีสมาธิ มีปัญญา และทำตามกำลังความสามารถที่จะช่วยได้ ถ้าไม่มีความเอ็นดูสงสารหรือไม่คิดที่จะอนุเคราะห์เขาก็อย่าเข้าไปคบหา เพราะไม่มีประโยชน์อะไรที่เกิดจากการคบบุคคลนั้น

๒) บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้ คือบุคคลที่มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา เหมือนกัน เพราะบุคคลประเภทนี้ ถ้าเรามีอะไรที่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านศีล สมาธิ ปัญญา การสนทนาปราศรัยกันก็จะพูดแต่ในสิ่งเกี่ยวกับ ศีล และปัญญา และการพูดสนทนากันก็จะเป็นได้ด้วยดี มีความสุข ฉะนั้น บุคคลประเภทนี้จึงควรคบไว้เป็นมิตรเพื่อที่เราจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอันเป็นแนวทางแห่งความเจริญสร้างสรรค์ทางทางสติปัญญาต่อไป

๓) บุคคลผู้ที่เราควรทำสักการะและทำการเคารพก่อน จึงเสพ จึงคบ จึงเข้าใกล้ คือบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติดีกว่าเราทั้งโดยศีล สมาธิหรือปัญญา เหตุผลที่ทำอย่างนี้เพราะว่าเราจะได้ฝึกฝนและปฏิบัติตาม เพื่อจะทำให้ศีล สมาธิ ปัญญา ของเรายังบกพร่องให้สมบูรณ์ขึ้นมาบ้างและจะได้มีความฉลาดรอบรู้ในธรรมทั้งหลาย มิตรประเภทนี้ควรคบอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้อาศัยท่านเป็นกัลยาณมิตร ในการให้คำแนะนำสั่งสอนให้เราเจริญในศีล สมาธิ และปัญญาให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

การเข้าใกล้หรือคบหาผู้เป็นสัตบุรุษหรือคนดีนั้น มีแต่ความเจริญในชีวิต ในบางครั้งอาจจะต้องเสียสละวัตถุหรือปัจจัยสิ่งอื่นบำรุงท่านบ้าง ก็ถือว่าเป็นบุญกุศลต่อผู้ที่คบหาเพราะผลแห่งธรรมทานที่ท่านได้อบรมสั่งสอน มีค่ายิ่งกว่าปัจจัยภายนอกหลายเท่า โดยเฉพาะสัตบุรุษ หรือบัณฑิตที่เป็นนักบวช ก็ควรให้การอุปถัมภ์บำรุงตามหน้าที่ที่ดีของชาวพุทธที่ดี การคบคนดีไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ก็ประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้น เพราะนั่นจึงควรคบแต่คนดี เรื่องเกี่ยวกับบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ควรรังเกียจไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ เป็นต้น ซึ่งปรากฏอยู่ในโลกนี้ ๓ ประเภท คือ^{๗๖}

๑) บุคคลที่ควรรังเกียจ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้คือบุคคลที่ไม่มีศีล ทำแต่กรรมชั่วมีความประพฤติที่สังคมรังเกียจ ไม่ยอมเปิดเผยงานที่ทำ ไม่ได้เป็นนักบวชแต่ทำตัวเป็นเหมือนกับนักบวช ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ข้างในมีแต่กิเลสทั้งหลาย บุคคลเช่นนี้ควรรังเกียจไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ถึงแม้ผู้คบจะไม่ประพฤติตามบุคคลนั้น แต่ก็ถูกผู้คนประณามว่าคบมิตรชั่ว ฉะนั้น บุคคลเช่นนี้ จึงควรรังเกียจ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

๒) บุคคลที่เห็นแล้วควรนิ่งเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ คือ บุคคลที่มีแต่ความโกรธ เพราะการคบกับบุคคลที่มีแต่ความโกรธจะทำให้เราถูกตำบ้าง จะทำให้เราให้เสื่อมเสียบ้าง เพราะเหตุนี้ บุคคลชนิดนี้ จึงควรนิ่งเฉยเสีย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้

๓) บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้ หมายถึง บุคคลที่มีศีลมีธรรมอันงดงาม บุคคลเช่นนี้ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้ ถึงแม้ผู้คบหาจะไม่ได้เป็นอย่างบุคคลนั้นแต่ก็เชื่อว่าเป็นคนมีมิตรดี มีสหายดีมีเพื่อนดี เพราะเหตุนี้บุคคลอย่างนี้จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้

^{๗๖} วจ.ติ.ก. ๒๐/๒๗/๑๗๕-๑๗๗.

๒.๙ ความจำเป็นของการมีกัลยาณมิตร

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เราจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์คบหาสมาคมกับคนอื่นทั้งภายในครอบครัวและนอกครอบครัว ไม่ตรีหรือความเป็นมิตรภาพความเป็นมิตรสนทนสนมในบุคคลนั้น ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยที่สุดแล้วแม้แต่จะไม่ได้ไปคบหาสมาคมกับบุคคลภายนอกก็ต้องคบหาสมาคมกับสมาคมภายใน คือบุคคลที่อยู่ภายในครอบครัวเดียวกัน เช่น มารดาบิดา บุตร สามีภรรยา เป็นต้น หรือแม้แต่สิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนสิ่งพิมพ์ต่างๆ ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่เราต้องเสพต้องคบเหมือนกันและเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อชีวิตประจำวันของคนเราทุกคน สิ่งเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นมิตรได้ เพราะเพราะเป็นสิ่งที่เราต้องเสพจะต้องคบอยู่ตลอดเวลา และถือว่าเป็นอิทธิพลมากแต่ชีวิตความเป็นมนุษย์เรา

มิตรนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในวัยเดียวกันกับเราเสมอไป บุคคลที่มีความปรารถนาดีต่อเราก็คือว่าเป็นมิตรได้หมด ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา ครูบาอาจารย์ นายจ้างลูกจ้าง ญาติสนิทมิตรสหาย หรือแม้แต่สมณะชีพราหมณ์ เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นผู้ที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับตัวทั้งนั้น และมิตรที่เราจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับนั้นก็ยังมีมิตรที่ดีและไม่ดี ถ้ามิตรดีจะทำให้ชีวิตของเรามีการพัฒนาไปในแนวทางที่ดีขึ้น แต่ถ้าได้มิตรไม่ดีก็จะทำให้ชีวิตของเรานั้นจะได้รับแต่โทษความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งหลายทั้งมวล อันเกิดจากการคบมิตรของเรานั้นเองจะเห็นได้ว่าชีวิตมนุษย์นั้นนิยมอยู่กันเป็นสังคม นับแต่สังคมครอบครัวเป็นต้นไป ตลอดถึงสังคมระดับประเทศและระดับโลกมีความสัมพันธ์ในฐานะเป็นญาติ เป็นมิตร เป็นสหาย เป็นเพื่อนธุรกิจการงาน ตลอดจนเป็นเพื่อนร่วมโลกเดียวกัน จึงมีการคบหาสมาคมกัน ไปมาหาสู่กันอยู่ร่วมกัน ทำกิจร่วมกันตามฐานะนั้นๆ ย่อมมีอิทธิพลจิตใจแตกต่างกัน บางเป็นคนดี มีศีลธรรมประจำใจ มีความรู้ความเฉลียวฉลาดมีเมตตากรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่บางคนก็เป็นคนเลว ไม่มีศีลธรรมประจำใจ เป็นคนโง่เขลาไม่มีความรู้ ไม่มีความเฉลียวฉลาดเป็นต้น^{๗๗}

อย่างไรก็ตาม ภาวะแห่งความเป็นมิตรหรือสหายเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกและแบ่งภาระให้เบาลงได้ ดังพุทธพจน์ว่า “สหายเป็นมิตรของคนมีธุระเกิดขึ้นเนื่อง”^{๗๘} การทำธุรกิจงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็งานใหญ่งานเล็ก ล้วนจำเป็นที่จะต้องมิมิตรสหายคอยให้ความช่วยเหลือ อุปมาเหมือนกับบ้านที่ไม่มีเพื่อนท่านกล่าวว่าเหมือนป่า อันการพึ่งพาอาศัยกันและกันฉันเพื่อนนั้นไม่จำกัดเฉพาะคน เท่านั้น แม้แต่วัตถุอันหาจิตใจไม่ได้ก็ยังคงอาศัยวัตถุด้วยกันประคองอยู่จึงจะตั้งอยู่ได้ ตัวอย่าง เช่น บ้านเรือนที่อาศัยกันทุกวันนั้นก็ต้องอาศัยทั่วมิตรสหายหลายๆ ส่วนของคุ่มกันจึงเป็นบ้านเรือนอยู่ได้^{๗๙} เพราะฉะนั้น มนุษย์เราจึงจำเป็นต้องมีมิตรไว้คอยคิด คอยปรึกษาปัญหาด้วยกัน ช่วยเหลือกิจการงานซึ่งกันและกันเพราะว่าคนที่ช่วยเหลือการงานได้ดีอีกทางหนึ่งก็คือมิตรหรือเพื่อน ชีวิตทุกชีวิตต้องอาศัยเพื่อนร่วมงาน เวลาจะออกแรงต้อง

^{๗๗} ไสว มาลาทอง “การคบคนตามแนวมงคลสูตร” ใบลาน ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๓๙, หน้า ๔๗.

^{๗๘} ส.ส. ๑๕/๕๓/๖๘.

^{๗๙} อ่อน บุญพันธุ์, *ที่พึ่งของคน*, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๔๙-๕๐.

อาศัยเพื่อนร่วมแรง จะเรียนหนังสือก็ต้องอาศัยเพื่อนร่วมเรียนจะเดินทางจะต้องอาศัยเพื่อนร่วมทาง เกิดเป็นคนจะเป็นคนชาติใดก็อาศัยเพื่อนร่วมชาติเกิดมาอยู่คนเดียวไม่ได้เวลาจะหาที่พึ่งทางศาสนา ก็ต้องอาศัยเพื่อนร่วมศาสนาโดยที่สุดแต่จะคิด หรือเพื่อนร่วมใจ

ความจำเป็นของกัลยาณมิตร มิตรสหายนั้น เป็นที่พึ่งทางสังคมเรามีญาติมิตรเพื่อการ สังคม เพื่อการอยู่ในสังคมได้ธรรมาการงานอะไรเกิดขึ้น เรามีมิตรมีเพื่อนงานนั้นก็เสร็จได้ในพริบตาเดียว ^{๘๐} เพราะมิตรนั้นจะให้ความช่วยเหลือเราได้เมื่อเราพบกับปัญหาที่แก้ไม่ตกหนักก็จะกลายเป็นงาน ที่เบาเพราะได้มิตรร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้นเองคนเราเกิดมาไม่มีใครสามารถอยู่ตัว คนเดียวได้ แต่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ยิ่งเรารู้จักคนมากเท่าใดก็ยิ่งเป็นคนกว้างขวาง และจะเป็น ประโยชน์แก่ตัวเราเองมากยิ่งขึ้น ความสำเร็จไม่ว่าจะเป็นราชการ การค้า หรือในกิจการส่วนตัว ล้วนขึ้นอยู่กับความกว้างขวางของตัวเราเป็นสำคัญ ดังนี้ การมีเพื่อนจึงมีความสำคัญมากต่อการทำ ธุระกิจการงาน เราต้องพยายามรู้จักคนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ^{๘๑}

เพราะว่าส่วนหนึ่งของชีวิตเรา คือ การมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความสัมพันธ์นั้นอาจจะ มีผลกระทบก่ชีวิตของเราด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับว่ามิตรที่เราคบหานั้นดีหรือไม่ดี เพราะการพบปะ สนทนาแลกเปลี่ยนความคิด การร่วมกิน อยู่ เทียวเตร่ ร่วมทำงานร่วมคิด ร่วมสนุกรสนานบันเทิง ด้วยกัน ย่อมหล่อหลอมอุปนิสัย และความคิดจะทำให้บุคคลเกิดลักษณะบุคลิกภาพคล้ายคลึงกัน คบคนอย่างไรก็จะเป็นคนเช่นนั้น เมื่อสุขกับพวกคนพาลคนเขลา ก็จะถูกชักจูงไปทำผิดพลาด เสียหาย นำแนวทางชีวิตให้ตกต่ำ ถ้าแสวงหากคนมีสติปัญญาเป็นมิตรเขาจะช่วยชี้แนะทางที่เจริญ ให้แก่เราได้

มิตรเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง ความอาภัพของคนเราในการไร้ญาติขาดมิตร นักปราชญ์แต่ก่อน ท่านได้ระบายความรู้สึกลงไว้ในคำจำกัดความสั้นๆ ว่า “หัวเดียวกระเทียมลีบ” ซึ่งเป็นคำแสดงถึง ความที่ไม่มีเพื่อนกัลยาณมิตรนั้นเป็นปัจจัยภายนอกแห่งกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิ หมายถึง ทุก สิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นบุคคล สถานที่วัตถุ สิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสาร คำชี้แนะ การอบรมสั่งสอนที่ เป็นปัจจัยภายนอกทั้งหมด ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การฝึกอบรม ความเจริญก้าวหน้าในธรรม กัลยาณมิตรในส่วนนี้เป็นบุคคล คัมภีร์วิสุทธิมรรคท่านยกตัวอย่างว่าได้แก่พระพุทธรูปเจ้าพระอรหันต สาวก ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตทางปัญญาสามารถสั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้แม้จะ อ่อนวัยกว่า ^{๘๒} และในบรรดากัลยาณมิตรทั้งหลาย พระพุทธรูปเจ้าเป็นผู้ยอดเยี่ยมเป็นผู้ประเสริฐที่สุด พระองค์ตรัสถึงความเป็นกัลยาณมิตรของพระองค์ไว้ว่า

^{๘๐} พุทธศาสนิกขุ, **ทิสธรรม การไหว้ทิศอย่างอารยชน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ธรรมบุชา, ๒๕๑๔), หน้า ๘๐.

^{๘๑} คณะกรรมการการอุดมการณ์ของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, **ข้อคิดไทย**, (กรุงเทพมหานคร: พุทธบุชาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๓๔.

^{๘๒} สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาส อาสภมหาเถระ), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔-๔๐.

“...ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชาติ ผู้มีชราเป็น
 ธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ
 ผู้มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจาก
 โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร
 ...” ^{๘๓}

นอกจากนี้ ยังมีคำอุปมาเปรียบเทียบที่แสดงว่าพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรที่ดีเยี่ยมไว้ว่า
 พระองค์เปรียบเสมือนไก่ตัวแรกที่กะเทาะเปลือกไข่ คือ อวิชชา หลุดพ้นจากการคุมขังของอวิชชา
 ตรัสรู้แจ้งความจริงของชีวิตด้วยพระองค์เอง จากนั้นพระองค์ก็ทรงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดี
 หรือที่กล่าวสรรเสริญคุณของพระองค์เป็นภาษาบาลีที่ว่า “สตุถา เทวมนุสสานิ” เป็นครูของเทวา
 และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นครูของครูเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่เป็นบรมครู แสดงธรรม สอนธรรมแก่สรรพสัตว์
 ทั้งหลาย ผู้วนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร เพราะอาศัยพระองค์หมู่สัตว์ทั้งหลาย จึงพ้นทุกข์พ้นจากวัฏฏะถึง
 บรมสุข คือ พระนิพพาน พระพุทธเจ้าที่ดี พระสงฆ์ที่ดี ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ธรรมทาน บอกกล่าวธรรม
 นำคนเข้าสู่ธรรม นำคนเข้าสู่ความหลุดพ้นดังกล่าว จึงถือว่าเป็นผู้ให้อาหารใจ เป็นผู้ยกจิตใจของ
 ผู้คนให้สูงขึ้นกว่าสภาวะเดิมเป็นผู้ชำระจิตวิญญานให้บริสุทธิ์ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ เป็นผู้ให้กำเนิด
 ทางจิตวิญญาน ดังนั้น ความเป็นกัลยาณมิตรของพระองค์ จึงชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรที่ดีเยี่ยมและ
 ประเสริฐที่สุด เพราะพระองค์ชื่อว่ามีคุณครบทั้ง ๓ คือ พระมหากรุณาธิคุณ พระบริสุทธิ์คุณ และ
 พระปัญญาธิคุณ

คุณสมบัติกัลยาณมิตรมี ๒ ประการ คือ กัลยาณมิตรนั้นเป็นผู้กระทำได้จริงในสิ่งที่สอนแก่
 ผู้อื่น หรือได้บรรลุผลสำเร็จนั้นๆ ด้วยตนเองแล้วจึงสอนเรื่องนั้นแก่ผู้อื่น อีกประการหนึ่งคือ ความ
 เป็นอิสระ ^{๘๔} การที่จะสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้องตามที่ตนปฏิบัติ นั้น ตนเองต้อง
 ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก่อนจึงจะสอนให้คนอื่นปฏิบัติตามได้เพราะจะเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติตามนั้นปฏิบัติ
 ตามได้อย่างสนิทใจ ดังมีพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า

“...บุคคลพึงยังตนนั้นแล ให้ตั้งอยู่ในคุณความดีอันสมควรก่อน จากนั้นจึง
 ค่อยพรั้าสอนผู้อื่นในภายหลัง บัณฑิตไม่ควรมีข้อมัวหมอง ถ้าพรั้าสอนผู้อื่นฉัน
 ไต ก็ควรทำตามฉันนั้น...” ^{๘๕}

จะเห็นว่า การมีกัลยาณมิตรเป็นตัวอย่างที่จะช่วยให้เราเกิดความมั่นใจว่า สิ่งที่เรากำลัง
 ปฏิบัติและมุ่งหมายนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้จริง บรรลุได้จริง และถ้าทำได้สำเร็จแล้วจะได้รับผลดีจริงๆ
 และกัลยาณมิตรนั้นก็เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ในสิ่งที่ปฏิบัตินั้นดีกว่าเรา จึงเป็นผู้
 สามารถช่วยชี้แนะและบอกแนวหรือวิธีการที่จะทำให้การปฏิบัติง่ายขึ้นหรือมีทางลัดมากขึ้น

^{๘๓} ส.ม. ๑๙/๒/๔.

^{๘๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓๘.

^{๘๕} พ.ธ. ๒๕/๑๕๘/๘๑.

กัลยาณมิตรที่ได้บรรลุผลการปฏิบัติด้วยตนเองมาแล้ว ย่อมอำนวยความสะดวกหรือประโยชน์ที่กล่าวมานี้ ได้เต็มที่ ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดศรัทธา มีกำลังใจแรงกล้า ส่วนความเป็นอิสระมองได้ ๒ ด้าน คือ ด้านความเป็นอยู่หรือระบบการดำเนินชีวิต และความเป็นอิสระภายในจิตใจ^{๘๖}

เพราะเมื่อตนเองยังผูกมัดติดอยู่กับระบบสังคม ดันรนและแสวงหาสิ่งต่างๆ ตามแนวเดียวกันกับคนอื่น ๆ มีค่านิยมเหมือนกัน มีอาชีพและครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบเหมือนคนอื่น เมื่อสังคมเกิดปัญหาย่อมยากที่จะมีเวลาที่มีความคิดมาอุทิศให้แก่การไถ่ถอนคนอื่น ๆ หรือจะนำผู้คนออกไปสู่แนวทางใหม่ๆ ได้ ดังนั้น เมื่อระบบความเป็นอยู่และจิตใจยังไม่เป็นอิสระ ก็ยังจะประสบความสำเร็จได้ยาก เช่น การที่พระพุทธเจ้าทรงวางระบบสงฆ์ให้เป็นชุมชนอิสระมีความเป็นอยู่หรือระบบการดำเนินชีวิตเป็นอิสระจากระบบของสังคมใหญ่ ดังจะเห็นได้จากวินัยที่เป็นเครื่องจักรระบบแบบแผนของสงฆ์ เมื่อมีระบบชีวิตความเป็นอยู่เป็นอิสระด้วย และมีจิตหลุดพ้นเป็นอิสระเป็นพื้นฐานด้วย ก็จะทำให้สงฆ์เป็นชุมชนอิสระที่ช่วยชักนำสิ่งที่ดีงามถูกต้องเข้ามาให้แก่สังคมส่วนใหญ่อย่างได้ผล และสามารถเป็นแหล่งที่พึ่งอาศัยช่วยให้ความเป็นอิสระระดับต่างๆ แก่คนในสังคมใหญ่นั้นด้วย

เพราะฉะนั้น คุณสมบัติของกัลยาณมิตรอาจจะสรุปได้ด้วยคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าผู้เป็นกัลยาณมิตรสูงสุด ซึ่งทรงประกอบด้วยคุณสมบัติของกัลยาณมิตรอย่างเลิศ ครบทั้งสองข้อคือทรงทำได้จริง บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่นำมาสอนแล้วด้วยและทรงมีความเป็นอิสระ หลุดพ้นจากระบบของสังคมที่แวดล้อมอยู่ และทั้งจากกิเลสที่ผูกมัดตรึงอยู่ในจิตใจ นอกจากนี้การเสวนากับสัตบุรุษหรือความมีกัลยาณมิตรก็ยังสามารถนำไปสู่การได้สดับธรรมคือคำสอนคำแนะนำชี้แจงต่างๆ โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง เมื่อธรรม คือหลักความจริง หรือหลักแห่งความดีงามที่แสดงนั้น เป็นจริง ดีงามจริง หรือแสดงได้ดีมีเหตุผล ผู้รับฟังนั้นก็เกิดศรัทธาซึ่งอาจเขียนให้ดูง่ายดังนี้

เสวนาสัตบุรุษ (มีกัลยาณมิตร) $\Rightarrow$ สดับธรรม $\Rightarrow$ ศรัทธา^{๘๗}

เพราะเมื่อมีกัลยาณมิตรแล้วก็สามารถที่จะกำจัดความไม่ศรัทธา ความใจแคบ ความเกียจคร้านได้ การที่กัลยาณมิตรเข้ามาช่วยเหลือคนผู้ใดผู้หนึ่งนั้น ไม่ใช่จะให้ผู้นั้นมาติดอยู่กับกัลยาณมิตร แต่กัลยาณมิตรเข้ามาช่วยเหลือเพื่อช่วยให้คนผู้นั้นสัมพันธ์กับสิ่งที่สาม คือโลกและชีวิตหรือสิ่งทั้งหลายที่แวดล้อมตัวเขาอยู่อย่างถูกต้องโดยเข้ามาชี้บอกให้เขาหันไปมองสิ่งเหล่านั้นและพิจารณาให้รู้จักมันตามความเป็นจริงจนเขาารู้ได้ด้วยตนเองว่าสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านั้นให้ถูกต้องอย่างไร โดยนัยนี้กระบวนการธรรมจึงต้องเขียนต่อไปอีกดังนี้

เสวนาสัตบุรุษ (มีกัลยาณมิตร) $\Rightarrow$ สดับธรรม $\Rightarrow$ ศรัทธา $\Rightarrow$ โยนิโสมนสิการ^{๘๘}

จะเห็นว่า การคบหาบัณฑิตหรือเสวนาสัตบุรุษ เป็นปัจจัยแห่งศรัทธาผู้ใดแม้จะเป็นคนดีมีปัญญา แต่เมื่อยังไม่อาจให้เขาเกิดศรัทธาได้ ก็ยังไม่ได้ฐานะว่าเป็นกัลยาณมิตร และการเสวนาหรือ

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓๙.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๔.

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๕.

การคบหาก็ยังไม่เกิด เมื่อศรัทธาแล้ว ใจรับ ก็นำความคิดได้ อาจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือชักจูงให้รู้จักคิดอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นอีกขั้นตอนหนึ่ง ดังนั้น การที่จะชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรได้นั้นต้องทำหน้าที่ของกัลยาณมิตรให้สำเร็จคือ ทำให้ผู้เสวนาเกิดมีปฏิภาณ

กัลยาณมิตร เป็นจุดเชื่อมโยงที่สำคัญ กล่าวคือในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย มีมนุษย์น้อยคนนักที่จะมีโยนิโสมนสิการด้วยตนเอง การที่มนุษย์เริ่มให้เกิดโยนิโสมนสิการ โดยไม่มีปัจจัยอื่นมาช่วย การปลูกโยนิโสมนสิการขึ้นเรื่อยๆ โดยตนเอง มีน้อยเหลือเกิน การที่จะก้าวหน้าไปด้วยความปลอดภัย โปร่งด้วยปัจจัยภายในตัวบุคคลอย่างเดียวล้วนๆ มีน้อยยกเว้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า จึงจะเจริญปรีชาญาณด้วยลำพังของโยนิโสมนสิการอย่างเดียวโดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยอื่น^{๘๙}

กัลยาณมิตรมีความสำคัญในการเป็นผู้กระตุ้นเตือนให้เกิดโปรโตไซส คือ เสียงธรรมจากภายนอก ที่เป็นองค์ประกอบแรกของสัมมาทิฐิ และเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดโยนิโสมนสิการคือ ความคิดภายในบุคคลหรือการกระทำในใจโดยแยบคาย ทำให้บุคคลเห็นแจ้งเหตุแห่งทุกข์ และทางดับทุกข์ ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรก็จะมองไม่เห็นทาง ไม่รู้ว่าทางอยู่ที่ไหน จึงเป็นเหตุให้ดำเนินชีวิตผิดพลาดเหมือนหลงเวียนอยู่ในป่าบางที่ตลอดชีวิตก็ไม่สามารถเข้าสู่เส้นทางที่ถูกต้อง ถึงแม้จะเข้าสู่เส้นทางที่ถูกต้อง แต่ไม่มีวิธีการที่ถูกต้อง ไม่รู้จังหวะและเวลาของเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ก็ไม่สามารถบรรลุสู่เป้าหมายของการดับทุกข์ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสตอบแก่ภูมิชะชิกษด้วยการเปรียบเทียบว่า “คนที่ต้องการไฟแต่เอาไม้สดที่มียางมาสีกันก็จะไม่ได้ไฟตามที่หวังหรือไม่หวังอีกเหมือนกัน”^{๙๐}

บุคคลที่คบหากัลยาณมิตรที่ควรคบหาสมาคมดังกล่าวนี้นี้ ทำให้ธรรมะของบุคคลที่คบสูงขึ้น เป็นลำดับตั้งแต่ระยะแรกคือเป็นผู้มีธรรมะ ให้เกิดความเป็นที่รักสูงขึ้นโดยปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจึงเป็นที่เคารพต่อเนื่องเป็นลำดับจนถึงระยะที่เป็นผู้กล่าวถ้อยคำอันลึกซึ้งคือเป็นผู้ให้การช่วยเหลือชี้แนะแนวทางให้มิตรดำเนินไปสู่การดับทุกข์โดยอาศัยฉันทะวิปัสสนา มรรค ผลนิพพานและมีธรรมะขั้นสูงคือไม่แนะนำในสิ่งที่ไม่ควรแนะนำบุคคลผู้ต้องการคบเป็นมิตรควรคบ แม้ด้วยการบางสิ่งบางอย่างเช่น เวลา ทรัพย์ และเกียรติเพื่อแลกกับการได้คบหามิตรที่ดีดังกล่าวนานี้^{๙๑}

จะเห็นว่า การที่คนเรามีมิตรที่ดีหรือกัลยาณมิตรเฉพาะในส่วนองมิตรทางโลกมีส่วนสำคัญมากในการสร้างฐานะทางสังคมให้เจริญก้าวหน้า เป็นเพื่อนช่วยคิดช่วยทำการทำงาน หรือในคราวที่ประสบกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อนก็จะสามารถช่วยเราทำ และช่วยเราคิดได้ เพราะการมีเพื่อนถือเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เราประสบความสำเร็จได้อีกทางหนึ่งส่วนมิตรที่ทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญมากก็คือกัลยาณมิตร เพราะกัลยาณมิตรนั้นนอกจากจะเป็นประโยชน์ทั้งทางโลกียวิสัยคือความเจริญในหน้าที่การงานแล้วกัลยาณมิตรนั้นยังมีประโยชน์ทางด้านโลกุตระหรือทางธรรมอีกด้วย กล่าวคือ นอกจากจะทำให้เจริญในชีวิตปัจจุบันแล้วถ้าได้กัลยาณมิตรที่อุดมด้วยภูมิธรรมต่างๆก็

^{๘๙} มั่นเกียรติ โกศลนิตติวงศ์, **ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๖.

^{๙๐} ม.ม. ๑๓/๔๙๒/๔๐๐.

^{๙๑} มั่นเกียรติ โกศลนิตติวงศ์, **ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา**, อ่างแล้ว, หน้า ๑๖๘.

จะสามารถแนะนำสั่งสอนให้เรามีโอกาสได้บรรลุธรรมตามด้วย ซึ่งเป็นการได้ประโยชน์ทั้งในโลกปัจจุบันและอนาคตคือมรรคผลนิพพาน

๒.๑๐ การฝึกตนให้เป็นกัลยาณมิตร

การฝึกฝนตนให้เป็นคนดีนั้นมีความสำคัญและความจำเป็น เพราะการเป็นมิตรที่ดีนั้น ต้องเริ่มต้นด้วยการเป็นมิตรกับตนเองก่อน^{๙๒} ควรปฏิบัติต่อมิตรหรือเพื่อนด้วยความใจกว้าง และมองมิตรในแง่ที่ดี ควรพยายามส่งเสริมเพื่อนและให้เกียรติเพื่อน มิใช่การดึงเขาลงมา ควรสร้างกำลังใจ มิใช่ก่อให้เกิดความท้อแท้ พยายามเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในผู้อื่น เพราะเราไม่ควรมองหาความผิดพลาดบกพร่องของผู้อื่น แต่พยายามมองหาของตนเอง เราไม่ควรพยายามเปลี่ยนแปลงหรือตำหนิ แต่ควรกระทำเฉพาะสิ่งที่จะทำให้ผู้อื่นมีความสุขเท่าที่จะสามารถทำได้

การสร้างมิตรนั้นมีได้หลายๆ วิธีด้วยกัน สิ่งที่ทุกคนควรทำมากที่สุดก็คือการสร้างความเป็นมิตรให้มากขึ้นกับคนใกล้ชิดคนรอบข้าง จงเป็นเพื่อนกับชุมชนที่ตนเองอยู่ให้มากขึ้น สร้างมิตรจากตัวของเราเองก่อน ซึ่งอาจจะมีการลดตัวเอง ยกย่องนับถือคนอื่นได้ ให้ความสำคัญกับคนอื่นได้ ช่วยเหลือคนอื่นได้ สร้างความประทับใจที่ดีๆ ให้กับคนอื่นได้ ให้ความระลึกถึงคนอื่นได้ ไม่คอยแต่จะจับผิดซึ่งกันและกัน โดยเริ่มจากจุดเล็กๆ และกระจายทั่วไปให้มากขึ้น เพราะความรักและมิตรภาพเป็นของขวัญที่สำคัญมากของมนุษย์^{๙๓}

ผู้ต้องการเป็นมิตรที่ดีต่อผู้อื่น จะต้องมีความซื่อตรงต่อมิตรอย่าคิดประทุษร้ายมิตร ต้องรู้จักผ่อนหนักเป็นเบาผ่อนสั้นเป็นยาว ถึงยามควรจะรักษาน้ำใจมิตร ถ้าหากจำเป็นจะต้องปิดผนึกอะไรบางอย่างที่เสียหายร้ายแรงนักก็ควรจะทำ อีกประการหนึ่งผู้ต้องการเป็นกัลยาณมิตรที่ดีของคนทั้งหลาย ต้องไม่เป็นคนขี้โม้คุยโตยกตนข่มผู้อื่น ขอบเขตแห่งความคิดของผู้อื่นเห็นความคิดของตนดีกว่าของผู้อื่น ไม่ยอมรับแนวคิดคนอื่น และที่สำคัญต้องเป็นคนมองโลกในแง่ดีและซื่อโดยธรรมชาติ ไม่ควรมองเฉพาะด้านแต่มองโดยวิเคราะห์ให้รู้ถึงสาเหตุที่ดีที่ชั่วเพราะเราจะไม่ทุกขไม่เกลียดคนเลว แต่จะเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ เราจะเลือกคบคนที่มีส่วนเสียน้อยที่สุด เพราะทุกคนก็ต่างมีข้อดีและข้อบกพร่องอยู่ในตนด้วยกันทั้งนั้น สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าเขาจะแสดงด้านดีหรือด้านไม่ดีกับเรา ดังที่พุทธทาสภิกขุ ได้นิพนธ์บทกวีเป็นคำสอนให้มองคนแต่ด้านดีและเลือกเอาสิ่งที่ดี ดังนี้

“เรามีส่วน	เลวบ้าง	ช่างหัวเขา
จงเลือกเอา	ส่วนที่ดี	เขามีอยู่
เป็นประโยชน์	โลกบ้าง	ยังน่าดู
ส่วนที่ชั่ว	อย่าไปรู้	ของเขาเลย
จะหาคน	มีดี	โดยส่วนเดียว

^{๙๒} เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, ศิลปะแห่งชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๗.

^{๙๓} ทวน วิริยาภรณ์, ประทีปแห่งความรู้, (กรุงเทพมหานคร: ไทยสัมพันธ์, ๒๕๐๖), หน้า ๑๖๑ - ๑๖๒.

อย่ามัวเที่ยว	ค้นหา	สหายเอ๋ย
เหมือนเที่ยวหา	หนดเต่า	ตายเปล่าเลย
ฝึกให้เคย	มองแต่ดี	มีคุณจริง ๆ” ^{๙๔}

คนเราถ้าไม่มัวแต่เฟื่องโห่คนอื่น มันก็ดีกับใจของตัวเอง แสดงถึงความมีเมตตา แต่ไม่ได้หมายความว่าปล่อยให้เขาทำชั่วตลอดไปเรื่องนี้สามารถอธิบายได้ ๒ นัยยะ คือ เป็นการสอนไม่ให้เกลียดคนอื่น เพราะการเกลียดคนอื่นไม่ดีต่อใจของตน และการห้ามเขาไม่ให้ทำชั่วก็เป็นการทำไปโดยอาศัยความถูกต้องเป็นพื้นฐาน แต่เราไม่ได้มีใจโกรธเกลียดเขาไปด้วย เป็นการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ตัวเขาเอง เพื่อให้เขาไม่ต้องเดินทางที่ผิดเพราะถือเป็นหน้าที่ของกัลยาณมิตรที่ดี เพราะฉะนั้น การที่เราจะให้ใครเป็นมิตรที่ดีแก่เรานั้น เราเองก็ต้องทำตัวเป็นมิตรที่ดีแก่คนอื่นด้วย ทำตนให้เป็นที่น่าเคารพรักแก่คนอื่น เพราะตามธรรมชาติของปุถุชนย่อมต้องการให้คนอื่นทำดีแก่ตนเองก่อนเสมอ เหมือนกับเราอยากรู้จักใครเราเองต้องเป็นผู้ริเริ่มสนทนาพูดคุย ซักถามเขาก่อน เพื่อที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันต่อไป การที่เราต้องการมีมิตรที่ดีเราจะต้องทำตัวเป็นกัลยาณมิตรต่อคนอื่นด้วยทั้งนี้เพื่อจะได้รับการเป็นมิตรที่ดีตอบ

กล่าวได้ว่ามิตรมีความสำคัญต่อบุคคลทุกคน ทั้งในส่วนของความช่วยเหลือในยามจำเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้นถ้าได้ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรคือมิตรที่ดีมีคุณธรรม และในทางพระพุทธศาสนามิตรไม่ได้หมายถึงเฉพาะบุคคลที่อยู่ในเพศ วัย หรือผู้ที่มีฐานะเท่าเทียมกันเท่านั้น แต่ผู้ที่เป็นมิตรต่อกันนั้นหมายรวมไปถึงบุคคลทุกประเภททุกวัย ถ้ามีเมตตาความรักใคร่ต่อกัน คบกันด้วยความบริสุทธิ์และจริงใจ ชื่อว่าเป็นมิตรด้วยกันทั้งนั้นแม้จะต่างวัยกัน มิตรยังหมายรวมไปถึงสื่อสารมวลชน สิ่งพิมพ์ ข้อเขียน วิทยุ โทรทัศน์องค์ความรู้ทุกชนิดหรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ ก็ชื่อว่าเป็นมิตร เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ทุกคนมีความเจริญและเสื่อมได้ถ้าเลือกคบหรือเลือกบริโภคสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาไม่ดี เพราะเป็นสิ่งที่เราต้องพบปะหรือเรียนรู้เป็นประจำในการใช้ชีวิตประจำวัน

กัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาทำให้ผู้คบหาสมาคมมีแต่ความสุขความเจริญ การที่เราต้องการจะให้บุคคลอื่นเป็นมิตรที่ดีต่อเรา เราเองก็ต้องเป็นมิตรที่ดีต่อบุคคลอื่นด้วย ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อคนอื่น เพราะถ้าเราประพฤติสิ่งไม่ดีหรือให้สิ่งไม่ดีต่อคนอื่น เราก็จะได้สิ่งที่ไม่ดีตอบแทน ฉะนั้น การทำตัวเราให้เป็นกัลยาณมิตรที่ดีสามารถที่จะทำให้เราได้ความรัก ความปรารถนาดีตอบ

^{๙๔} พุทธทาสภิกขุ, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ตอน ๓-๔-๕-๖, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๑๖๗.

บทที่ ๓

การคบกำลยามิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

๓.๑ หลักการคบกำลยามิตร

หลักการคบมิตรตามแนวทางพระพุทธศาสนาต้องรู้เป็นเบื้องต้นก่อนว่า การคบนั้นมีความหมายและมีลักษณะเป็นอย่างไร การคบนั้นมีทั้งการคบกับคนที่ดีและคบคนไม่ดี การคบบนคนดีหมายถึง การเสพ การสื่องเสพด้วยดี การคบ การคบหา ความรักดี ความจงรักภักดี ความเป็นผู้มีกายและใจโน้มน้าวไปตามบุคคลผู้มีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต มีจาคะ มีปัญญา เป็นต้น ชื่อว่าการคบบนคนดีเรียกว่า กำลยามิตตตา^๑ และการคบบนคนไม่ดี คือ การเสพเป็นนิตย การเสพด้วยดี การคบ การคบด้วยดี ความรักดี ความจงรักภักดี ความเป็นผู้มีกายและใจ โนม่น้าวไปตามบุคคลผู้มีศรัทธา ไม่มีศีล มีการศึกษาน้อย มีความตระหนี่ มีปัญญาทรमान เป็นต้น ชื่อว่า การคบบนคนไม่ดี เรียกว่า ปาปมิตตตา^๒

การคบมิตรในพระวินัยปิฎก สิกขาวิภังค์ มีการคบมิตรว่ามีอยู่ ๒ อย่าง คือ คบหากันในทางอามิส คือ สิ่งของ และ การคบหากันในทางธรรม คือ การบอกรธรรมหรือขอเรียนธรรม^๓ การคบหากันทั้ง ๒ ถือว่าเป็นลักษณะที่ยืดเหนี่ยวความเป็นมิตรต่อกันให้เหนียวแน่นยิ่งขึ้น เพราะนอกจากจะคบกันด้วยการมีสิ่งของต้อนรับแล้วยังมีการคบหากันในทางธรรมด้วย เพราะสมัยพุทธกาล การที่จะบรรลุธรรมสูงสุด ในทางพระพุทธศาสนาต้องอาศัยกำลยามิตรคอยชี้แนะแนวทางให้เพื่อบรรลุผลที่ดียิ่งขึ้นไป ดังนั้น การคบหากันในทางธรรมจึงมีส่วนสำคัญมากในการที่จะทำให้ผู้ที่คบหามีส่วนได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด ถ้าได้กำลยามิตรที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม นวาทรีอ่อน บุญพันธ์ ได้สรุปลักษณะที่เรียกว่าการคบไว้ ๓ ประการ คือ^๔

๑. การร่วมมือ หมายถึง การตกลงใจร่วมกัน เช่น ร่วมกัน ร่วมนอน ร่วมงาน ร่วมพรรค ร่วมพวก ร่วมสุข ร่วมทุกข์ และร่วมคิด เป็นต้น

๒. การรับ หมายถึง รับเป็นเพื่อน รับเป็นนาย รับเป็นลูกน้อง รับเป็นสามี รับเป็นภรรยา รับเป็นผู้อุดหนุน และรับเป็นอื่น ๆ

๓. การให้ หมายถึง ให้ความไว้วางใจ ให้ความสนับสนุนทุกอย่าง เช่น ใหยศ ให้ตำแหน่ง ให้คำชมเชย ให้คะแนนเสียง ให้เกียรติ ที่สุดแม้แต่การปรบมือ

^๑ อภิ.สง. ๓๔/๑๓๓๕/๓๓๓.

^๒ อภิ.สง. ๓๔/๑๓๓๓/๓๓๓.

^๓ วิ.มหา. ๒/๔๒๕/๕๓๔.

^๔ อ่อน บุญพันธ์, *ที่พึงของคน*, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๕๑.

ในสังคมมนุษย์ยังคงหลีกเลี่ยงการคบค้าสมาคมกันไม่ได้ เพราะมนุษย์คือสัตว์สังคมและต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการดำรงชีพ^๕ และในสังคมที่เราพบปะนั้นมีทั้งคนดีและคนไม่ดี เมื่อคนในสังคมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีเช่นนั้น การเลือกคบคนจึงเป็นเรื่องสำคัญ จะเสียก็เพราะคนจะร้ายรายก็เพราะคน จะล่มจมก็เพราะคน^๖ เพราะฉะนั้น การจะเลือกใครสักคนมาเป็นมิตรต้องใช้สติปัญญาพิจารณาให้ถี่ถ้วน มองคนให้มองถึงข้างในจิตใจ ไม่ใช่มองแต่ภายนอก ซึ่งไม่ใช่การตัดสินว่ามีมิตรคนนั้นดีจริง การคบมิตรที่จะทำให้อันไหนได้นานนั้นต้องรู้นิสัยของกันและกันก่อน จึงจะปรับตัวเข้าหากันได้ดี หลักที่จะทำให้ทราบอุปนิสัยคนได้ดีที่สุดในทางพระพุทธศาสนาก็คือหลักของจิต ๖ เพราะถือว่าเป็นหลักที่บ่งชี้เกี่ยวกับอุปนิสัยของคน เป็นแบบแห่งพฤติกรรมที่ทำงานเป็นนิสัย เพราะคนเราส่วนมากคนกันตามจริต คนที่มีจริตคล้ายกันจะคบกันได้ดี ถ้าจริตต่างกันต้องรู้จักจริตของกันและกัน จึงจะคบกันได้ยาวนาน จริตคือลักษณะพื้นฐานของจิตมี ๖ ประการ ได้แก่^๗

๑. รากะจริต คือ ผู้มีลักษณะโน้มเอียงไปทางด้านรากะ เช่น เป็นคนปกติรักสวยรักงามรักความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำอะไรทุกอย่างต้องมีความประณีต จะเป็นคนที่แต่งตัวดี เขียนหนังสือสวย เป็นคนใจเย็น และรักศิลปะ

๒. โทสะจริต ได้แก่ ผู้มีลักษณะโน้มเอียงไปทางด้านโทสะ ชอบโกรธง่าย ใจร้อน และมักนิยมความรุนแรง

๓. โมหะจริต หมายถึง ผู้มีลักษณะโน้มเอียงไปทางด้านโมหะ คือ ความเขลา งมงาย เศร้า ซึม เป็นพวกที่เฉื่อยชา คิดช้า และไม่ชอบฟังเรื่องที่ยาก ๆ

๔. วิตกกจริต ได้แก่ ผู้มีลักษณะโน้มเอียงไปทางด้านวิตกกังวลลงเล ฟุ้งซ่าน ตัดสินใจอะไรไม่ค่อยได้

๕. สัทธาจริต หมายถึง ผู้มีลักษณะโน้มเอียงไปทางด้านศรัทธาความเลื่อมใส คลั่งไคล้ ซาบซึ้ง มักเป็นคนที่เชื่อง่าย หูเบา

๖. ญาณจริต ได้แก่ ผู้มีลักษณะโน้มเอียงไปทางด้านการใช้ความคิด ความรู้ พิจารณา ใฝ่รู้ และช่างสงสัย ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ช่างถามช่างเถียง

จะเห็นว่า การที่จะคบหาสมาคมกับใครเป็นมิตร สิ่งที่จะต้องพิจารณาก็คือลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมของบุคคลนั้น ว่าสามารถเข้ากับตนได้มากน้อยแค่ไหน ถูกกับจริตหรือนิสัยเราหรือไม่ เพราะมนุษย์เรากลับหากันเป็นมิตรส่วนหนึ่งก็เลือกที่จะคบกับคนที่ถูกนิสัยกับตน แต่ถึงอย่างไรก็ตามในทางพระพุทธศาสนา หลักของการคบมิตรก็มีกล่าวไว้หลายที่มากมาย แต่ที่จะนำมากล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงบางส่วน ที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อโดยตรงเกี่ยวกับหลักการคบมิตร แต่ละหลักการดังต่อไปนี้

^๕ ณรงค์ เส็งประชา, **มนุษย์กับสังคม (ฉบับปรับปรุงใหม่)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

^๖ ปิ่น มุทุกันต์, **มงคลชีวิต ภาค ๑**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๗), หน้า ๖๘.

^๗ ชุ.ม. ๒๙/๑๕๖/๔๓๐.

๓.๑.๑) การพิจารณาผู้ที่ควรคบหาเป็นกัลยาณมิตร

ดังที่ทราบแล้วว่าคนเราไม่อาจหลีกเลี่ยงในการคบหากับบุคคลอื่น เพื่อการดำรงชีวิต อยู่ในสังคม ฉะนั้น การเลือกคบคนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะการคบคนถือเป็นการ กำหนดอนาคตของตนเอง ชีวิตความเป็นไปในอนาคตจะรุ่งโรจน์ หรือตกต่ำ การได้กัลยาณมิตรก็ เป็นตัวชี้วัดอันหนึ่ง ที่สามารถบอกได้ว่าจะนำพาชีวิตไปในทางไหน เจริญหรือว่าเสื่อมลง พระพุทธ องค์กรได้ตรัสไว้ว่า

“การไม่คบหาสมาคมกับคนพาลเป็นมงคลของชีวิต”

ซึ่งเป็นมงคลประการแรกในมงคล ๓๘ ประการ เพราะคนพาลมักคิดไม่ดี พูดไม่ดี ทำไม่ดี เป็นปกติ ชอบชักนำไปในทางที่ผิด ผู้ที่เข้าใกล้จึงมักมีความคิดเห็นผิดตามไปด้วย หรืออย่างเบาอาจ ถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี เหมือนดังความในสัตติคุณพชาดกตอนหนึ่งว่า

“บุคคลทำคนเช่นไรให้เป็นมิตร และคบหาจนสนิทกับคนเช่นไร ถึงเขาก็เป็นเช่นคนนั้น”

คนใดห่อปลาเน่าด้วยใบหญ้าคา แม้ใบหญ้าคาก็พลอยมีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไปด้วย การ คบคนพาลก็เป็นฉนั้นนั่น ดังนั้น ผู้ที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต สิ่งแรกคือ ต้องหลีกเลี่ยงห่างไกล จากคนพาล เหมือนคนมีตาดี เดินหลีกเลี่ยงที่ไม่เรียบเป็นหลุมเป็นบ่อ เหมือนพ่อค้าที่มีทรัพย์มาก มี พวกน้อย หลีกเลี่ยงทางที่มีภัย หรือดุจคนรักชีวิตหลีกเลี่ยงยาพิษผู้รู้ในกาลก่อนถึงกับกล่าวคำ เต็ดขาดสอนลูกของตนไว้ว่า “ถึงชมพูทวีปทั้งสี่สิ้นจะไร้ซึ่งมนุษย์ ลูกอย่าได้คบคนเช่นนั้น (คนมีจิตใจ กลับกโลกเหมือนลิงมีปกติทุจริตกาย วาจาใจ) เพราะคนพาลย่อมนำแต่ความวิบัติมาให้ก่อทุกข์ที่ยังไม่ เกิดก็จะเกิด ที่เกิดแล้วจะเจริญยิ่งขึ้น ทำทุกข์ที่ยังไม่เกิดก็จะไม่เกิด ที่มีอยู่แล้วก็จะเสื่อมไป เพราะ อาศัยคนพาล การคบกับคนพาลจึงมีแต่ นำทุกข์มาให้ มีทุกข์เป็นกำไร

ในแง่ของการประพฤติปฏิบัติ สำหรับผู้มีความตั้งใจ มุ่งหวังความสำเร็จแห่งอภิวินัยใน คัมภีร์วิสุทธิธรรมคานพระพุทโธชยะ ได้แนะนำวิธีแสวงหาหรือวิธีสังเกตผู้เป็นกัลยาณมิตรไว้ว่า เมื่อ พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ การเรียนเอาพระกัมมัฏฐานในสำนักของพระองค์เป็นสิ่งประเสริฐ ที่สุด แต่เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานไปแล้ว ในบรรดาพระมหาสาวก ๘๐ รูป รูปใดยังมีชนมายุ อยู่ การเรียนเอาพระกัมมัฏฐานในสำนักของพระมหาสาวกองค์นั้น ย่อมเป็นการสมควรเมื่อพระ มหาสาวกนั้นไม่มีอยู่แล้ว ก็พึงเรียนเอาในสำนักของพระอรหันตชินาสพระองค์ที่ได้มานจตุกกนัยหรือ ฌานปัญจกนัย ด้วยพระกัมมัฏฐานบทที่ตนประสงค์จะเรียนเอา แล้วเจริญวิปัสสนาซึ่งมีมานเป็น บาทฐาน จนได้บรรลุซึ่งความสำเร็จแห่งอภิวินัยแล้ว ถ้าโยคีบุคคลได้พระอรหันตชินาสพ ข้อนั้น นับว่าเป็นบุญ แต่ถ้าหาไม่ได้ พึงเรียนเอาในสำนักของท่านผู้ทรงคุณสมบัติเหล่านี้โดยจากก่อนมาหลัง คือ พระอนาคามี พระสกิทาคามี พระโสดาบัน ปุณฺณผู้ได้มาน ท่านผู้ทรงจำปีฎกทั้งสาม ท่านผู้ทรง จำปีฎกสอง ท่านผู้ทรงจำปีฎกหนึ่ง แม้เมื่อท่านผู้ทรงจำปีฎกหนึ่งก็ไม่มี ท่านผู้ใดมีความชำนาญแม้ เพียงสังคีตอันเดียวพร้อมทั้งอรรถกถา และเป็นผู้มีความละเอียดด้วยฟังเรียนกัมมัฏฐานในสำนักของ ท่านผู้นั้น เพราะบุคคลผู้มีลักษณะอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้รักษาประเพณี เป็นอาจารย์ผู้ยึดถือมติของ อาจารย์ ไม่ใช่ผู้ถือมติของตนเองเป็นใหญ่การคบมิตรนั้นมีทั้ง มิตรนอก มิตรใน มิตรนอกก็คือ บุคคล ต่าง ๆ ที่เราเกี่ยวข้องกับตลอดจนรูปแบบของสื่อต่าง ๆ ที่รับฟัง นำมาชม รวมถึงสิ่งแวดล้อม

รอบตัว มิตรในก็คือ ความคิดต่าง ๆ ที่ประสพอยู่ตลอดเวลา ทั้งมิตรนอก มิตรใน มีทั้งที่ดีและไม่ดี ที่ดีคือ เมื่อเกี่ยวข้องกับแล้วเย็นใจ สบายกาย ไม่เดือดร้อน อกุศลที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิด ที่เกิดแล้วก็ดับไปได้ ที่ไม่ดี คือ เมื่อเกี่ยวข้องกับแล้ว ร้อนใจ ทุกข์กาย อยู่ไม่เป็นสุข กุศลที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิด ที่เกิดแล้วกลับเสื่อมไปมีคนจำนวนไม่น้อย ที่เข้าใจว่าเพื่อนที่ตนเองคบอยู่นั้นเป็นเพื่อนที่ดี เพราะเวลาที่เขามียาเสพติดก็นำมาแบ่งให้เสพยาฟรี มีการร่วมกันเสพสิ่งเสพติดเหล่านั้นด้วยกัน ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันจะไม่ให้บอกว่าเป็นเพื่อนดีได้อย่างไร ความคิดเห็นที่ผิด มองไม่เห็นโทษ トラบเทาที่ตำรวจจับไม่ได้ ไม่ได้รับการลงโทษตามกฎหมาย トラบนั้นก็ยังเห็นว่าการกระทำของตัวเองถูก ไม่ได้พิจารณาเห็นถึงโทษภัยต่างๆ ที่ได้รับขณะที่เสพ เป็นต้นว่า ทำลายสุขภาพ รายจ่ายมากกว่ารายได้ โดยไม่มีความจำเป็น ครอบครัวยุติธรรม กว่าที่จะถูกตำรวจจับได้ จะเห็นว่าความเข้าใจของเขาคือ มองแค่ว่า มีความผิดก็ต่อเมื่อตำรวจจับได้เท่านั้น นอกเหนือจากนี้มองไม่ออก ความจริงแล้วการยินดีในสิ่งเสพติดหรือคิดเสพก็ถือว่าได้คบมิตรชั่วแล้วนั่นเอง คือคบมิตรชั่วภายในที่มีอยู่กับตัวต่อนหนึ่งในเทศนาหลวงพ่อคำเขียนท่านกล่าวไว้อย่างน่าฟังว่า มิตรภายในหรือบัณฑิตภายในสำคัญกว่า แม้ได้คบกับบัณฑิตแต่เราไม่ได้สัมผัสกับบัณฑิตที่เอากาย เอาใจ เข้าไปสัมผัส คบเพียงผิวเผิน แต่ถ้าเราคบกับบัณฑิตภายในของเรา คือคบกับอะไร คบกับความรู้สึกรู้ใจของตนเอง คบกับความไม่โกรธ ความไม่ทุกข์ ถ้าใครโกรธที่ไร ก็เรียกว่าคบคนพาล ถ้าทุกข์เกิดแสดงว่าคบกับคนพาลแล้ว แม้จะนั่งอยู่กับครูอาจารย์ก็ชื่อว่าคบคนพาล คิดรัก คิดซัง คิดโกรธ อาฆาตพยาบาทนั้น คบกับคนพาลแล้ว ไม่ใช่จะไปคบกับคนในวงการพนัน ไปกับโจร หลับนอนด้วยกันนั้นคือหมดตัวไปแล้ว ที่จริงได้คบก่อนแล้ว ก่อนไป มันหมดตัวไปตั้งนานแล้ว หากเป็นดังที่หลวงพ่อกำลังท่านกล่าว จะเห็นว่ามีน้อยคนนักที่จะรู้สึกตัวว่าตัวเองกำลังคบอยู่กับคนพาล ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ภายในจิตของเราเอง เหตุที่คนส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักว่า คิดรักคิดซัง คิดโกรธ อาฆาต พยาบาท ถือว่าได้คบคนพาลแล้ว ก็ด้วยเหตุผล ๒ ประการ ที่เป็นตัวปิดกั้นนั้นคือ ขาดกัลยาณมิตร และขาดปัญญาชนิดที่ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ

ถึงแม้จะทราบดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ไม่ได้ง่ายนักที่เราจะทราบว่าผู้ที่เราคบหานั้นเป็นกัลยาณมิตรหรือเป็นพาล หากขาดการอยู่ร่วมกันที่นานพอ เพราะความเป็นจริงบางอย่างที่เห็น หรือสัมผัส อาจไม่ใช่อย่างที่มันเป็น ดังนั้น สิ่งเดียวที่จะช่วยได้ก็คือ ใช้เวลาเป็นเครื่องตัวช่วยพิสูจน์ คือต้องอาศัยการอยู่ร่วมกัน สังเกตจากการกระทำ การเจรจา เป็นต้น หากทราบลักษณะของคนพาล และบัณฑิตมา จะช่วยให้รู้ลักษณะของบุคคลผู้ที่เราคบหานั้นเป็นกัลยาณมิตร หรือเป็นปาปมิตรได้ดียิ่งขึ้น

๓.๒ ความสำคัญของการคบกัลยาณมิตร

ความสำคัญของการคบกัลยาณมิตร ทำให้ได้อัตภาพเป็นมนุษย์เกิดมามีอาการครบสามสิบสองบริบูรณ์ คือเป็นปกติในทางกายภาพ แต่ในด้านความคิดความอ่าน ความเข้าใจต่อชีวิตนั้น ดูเหมือนจะต้องได้รับการปลูกฝังได้รับข้อมูลที่ดี และถูกต้อง จึงจะดำรงตนอยู่ในแนวทางชีวิตที่งดงาม ไม่เดือดร้อนจนเกินไปจะต้องอาศัยกัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้นในการชักนำเข้าสู่ทางชีวิตที่ดีงาม การไปสู่จุดหมายของพระพุทธศาสนาได้นั้น ก็ต้องอาศัยความมีกัลยาณมิตรเป็นสำคัญ^๕ เพราะว่าเมื่อมี

^๕ พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), **ชวนคิด พินิจธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๖-๔๗.

กัลยาณมิตร มีผู้ที่ชี้แนะนำทางที่ถูกต้องแล้ว ก็จะทำให้บุคคลเริ่มรู้จัก เริ่มมีความเข้าใจหรือ ความเห็นทางที่ถูกต้องนั้น ก็คือ สัมมาทิฐิ ซึ่งจะช่วยให้เดินทางไปได้ ถ้าไม่มีกัลยาณมิตร ก็มองไม่เห็น ไม่รู้แม้กระทั่งว่าทางเดินอยู่ที่ไหน ทำให้ดำเนินชีวิตผิดพลาดได้ เหมือนนวนเวียนอยู่ในป่าหลงไป หลงมา บางทีตลอดชีวิตก็ไม่ได้เข้าสู่ทางที่ถูกต้อง

กัลยาณมิตรนั้นเหมือนกับเป็นผู้ที่รู้ทางเพราะเคยเดินทางนั้นมาแล้ว หรืออย่างน้อยก็ได้ เคยผ่าน ทำให้ได้รู้ว่าทางอยู่ตรงไหน สามารถไปชี้แนะและชักนำเข้าสู่ทางได้ ดังนั้น กัลยาณมิตร นี้ จึงสำคัญมากในพระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าได้ตรัสเน้นถึง ความสำคัญของความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร สำหรับพระภิกษุ โดยมากพระองค์ตรัสเน้นไปที่ประโยชน์สูงสุด ซึ่งเหมาะสมกับภาวะของผู้ตั้งใจสละ และอุทิศตนเข้าบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา อย่างเช่น พระองค์ตรัสว่า

“...ดูก่อนอานนท์ ความมีกัลยาณมิตรเท่ากับเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว เพราะว่าผู้มีกัลยาณมิตร พึงหวังสิ่งนี้ได้ คือ เขาจักเจริญ จักทำให้มาก ซึ่งอริย อัจฉญาณคิกมรรค...อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร เหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจาก โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส”^๙ อีกทั้งพระองค์ตรัส เกี่ยวกับการคบผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร และผู้ไม่ได้เป็นกัลยาณมิตรว่า เป็นไปไม่ได้ ที่ภิกษุผู้มีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว หรือเพื่อนชั่ว เสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้มิตรชั่ว และ ประพฤติตามมิตรชั่วเหล่านั้น จักบำเพ็ญอุภยสมาจาริกธรรม เสาขธรรม และศีล ให้บริบูรณ์ได้ เมื่อศีลไม่บริบูรณ์ จักละกามราคะ รูปราคะ อรูปราคะก็ย่อม เป็นไปไม่ได้เช่นเดียวกัน ตรงกันข้าม เป็นไปได้ที่ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี หรือมี เพื่อนดี เสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้แล้วจักบำเพ็ญอุภยสมาจาริกธรรม เสาขธรรม และ ศีล จึงบริบูรณ์ได้ เมื่อศีลบริบูรณ์ การละกามราคะ รูปราคะ หรืออรูปราคะ จึง เป็นได้...”^{๑๐}

จะเห็นว่า ธรรมคือ ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรยังปรากฏในหลักธรรมตามที่แตกต่างกัน เช่น ความมีกัลยาณมิตร เป็นหนึ่งในธรรม ๑๐ ประการ ที่นำปรารถนา นำใคร่ และนำพอใจ หาได้ยากใน โลกนี้^{๑๑} เป็นหนึ่งในธรรม ๑๐ ประการ ที่สามารถถึงความเจริญองงามไพบุลย์ในธรรมวินัยได้^{๑๒} และเป็นหนึ่งในธรรม ๖ ประการ ที่เทวดากราบทูลถวายว่า เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่พระภิกษุ พระผู้มีพระภาคทรงรับรองว่าเป็นอย่างนั้นได้จริง^{๑๓} อีกทั้งเป็นหนึ่งในธรรม ๕ ประการ ที่เป็นเหตุให้

^๙ ส.ม. ๑๙/๒/๒-๔.

^{๑๐} อจ. ฉก. ๒๒/๖๗/๕๘๖.

^{๑๑} อจ. ทสก. ๒๔/๗๓/๑๖๐.

^{๑๒} อจ. ทสก. ๒๔/๘๒/๑๘๒.

^{๑๓} อจ. ฉก. ๒๒/๖๙/๕๘๘.

อายุยืน^{๑๔} ขณะเดียวกัน ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นอีกข้อธรรมหนึ่งที่เป็นไปเพื่อบรรลุประโยชน์ในโลกนี้^{๑๕} หากดูเรื่องการคบหาจะพบว่า พระองค์ทรงย้ำเสมอว่า บุคคลไม่พึงคบมิตรชั่ว ไม่พึงคบคนต่ำช้า พึงคบแต่กัลยาณมิตร พึงคบแต่สัตบุรุษ^{๑๖} ภิกษุผู้เป็นพระเสขะ คือ ผู้ยังไม่บรรลุพระอรหัตต์ปรารถนาจะบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม คือ บรรลุพระอรหัตต์

พระองค์ตรัสว่าไม่ทรงเห็นเหตุอื่น แม้อย่างหนึ่งที่ทำให้เหตุซึ่งมีอยู่ภายนอกตน ให้มีอุปการะมากเหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี จึงทรงเน้นว่า ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมละอกุศลได้ และทำกุศลให้เจริญ^{๑๗} จึงทรงแนะนำให้ภิกษุคบหาแต่ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร มีอาชีพหมดจด ไม่เกียจคร้านกระทำการปฏิสันถาร และฉลาดในเรื่องมารยาท เพราะปฏิบัติตามคุณธรรมดังกล่าวนั้น จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้^{๑๘} ส่วนมิตรผู้มุ่งหวังความแตกแยกกัน คอยหาแต่ความผิดข้อบกพร่อง จับผิดอยู่ตลอดเวลา ท่านเตือนว่าไม่ควรคบ ส่วนมิตรที่วางใจได้ เหมือนบุตรในไส้ ถึงผู้อื่นกล่าวเหตุตั้งร้อยอย่างพันอย่างก็ ไม่แตก แยกจากกัน มิตรเช่นนั้นควรคบอย่างยิ่ง^{๑๙} นอกจากที่กล่าวมาแล้วพระองค์ยังทรงแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า บุคคลรู้บุคคลใดว่า ผู้นี้เช่นเดียวกับเราด้วยศีล ปัญญา และสุตะ พึงกระทำไมตรีกับบุคคลเช่นนั้น เพราะการสมาคมกับสัตบุรุษเป็นความสุขโดยแท้^{๒๐} หากคบคนเลวก็เลวตาม คบคนเสมอกันย่อมไม่เสื่อมในกาลไหน ๆ การคบคนที่ดีกว่าย่อมเจริญเร็วพลัน เพราะเหตุนี้ จงคบคนที่ดีกว่าตน^{๒๑} ไม่เฉพาะแต่พระภิกษุเท่านั้น ที่พระพุทธรเจ้าทรงให้ความสำคัญของคุณสมบัติของกัลยาณมิตรยังมีการตรัสสอนถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรสำหรับคนทั่วไปด้วย โดยเฉพาะชาวบ้านยังมีหลักธรรมและพุทธภาษิตที่ย้ำถึงความสำคัญของการคบหา และการเสวนาคณดีเพิ่มอีกจำนวนมาก เช่น การคบคนชั่วเป็นหนึ่งในอบายมุข ๖^{๒๒} การคบมิตรและปฏิบัติถูกต้องต่อมิตรเป็นหลักอย่างหนึ่งในคำสอนเรื่องทศ ๖^{๒๓} การรู้จักเลือกคบคนตามหลักมิตรแท้มิตรเทียม^{๒๔} ในชาดกซึ่งเป็นคำสอนสำหรับคนทุกชั้นทุกประเภทโดยเฉพาะชาวบ้าน ก็มีเรื่องราว และสุภาษิตแนะนำเกี่ยวกับการคบหาหรือการเสวนาเป็นจำนวนมากเรื่องที่เด่น คือ นกแขกเต้าสองพี่น้อง^{๒๕}

จะเห็นว่าการคบมิตรนั้นสำคัญมากเหมือนเข็มทิศของชีวิตเลยทีเดียวได้ หากคบคนดีก็จะดีเหมือนคนที่เราคบ หากคบคนที่ชั่วเราก็ชั่ว หรืออย่างน้อยก็ถูกมองว่ามีเพื่อนไม่ดี ความหวาดระแวง

^{๑๔} อจ. ปญจก. ๒๒/๑๒๖/๒๐๖.

^{๑๕} อจ. อภฺฐก. ๒๓/๕๔, ๕๕/๓๔๐, ๓๔๔.

^{๑๖} พุ.ปุ. ๒๕/๓๘/๕๒.

^{๑๗} พุ.อิติ. ๒๕/๑๗/๓๖๑.

^{๑๘} พุ.ธ. ๒๕/๓๗๖/๑๕๐.

^{๑๙} พุ.สุ. ๒๕/๒๕๘/๕๖๐.

^{๒๐} พุ.ชา. ๒๗/๒๒/๖๘.

^{๒๑} พุ.ชา. ๒๗/๑๔/๒๕๗.

^{๒๒} ที.ปา. ๑๑/๒๔๗/๒๐๒.

^{๒๓} ที.ปา. ๑๑/๒๔๕/๑๙๙.

^{๒๔} ที.ปา. ๑๑/๒๕๕/๒๐๗.

^{๒๕} พุ.ชา. ๒๗/๑๕๙/๔๘๗.

ของคนรอบข้างก็จะเกิดขึ้น คนเรานั้นไม่อาจอยู่โดดๆ อยู่แบบไม่ต้องสัมพันธ์กับใครธรรมดาต้องมี การคบหากับบุคคลอื่น ขาดไม่ได้ โดยเฉพาะชีวิตแบบทางโลก แต่การคบหา นั้นจะได้กัลยาณมิตร หรือปาปมิตรก็ว่ากันอีกทีหนึ่ง ตัวอย่างที่ดี สามารถทำให้เห็นภาพความสำคัญของกัลยาณมิตรได้ อย่างกรณีอดีตชาติของท่านพระโมคคัลลานะเถระ ท่านได้เล่าถึงอดีตชาติที่เป็นคฤหัสถ์ว่า ตนได้รับ ผลจากการคลุกคลีกับมิตรชั่ว และการกระทำชั่วของตนเองเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลเสียจากการ ไม่ได้กัลยาณมิตร ดังปรากฏในเถรปาทานมีความตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าคลุกคลีมิตรชั่ว ตกอยู่ใน อำนาจมาราคะ มีใจโกรธเคือง ได้ฆ่ามารดาและบิดาเสียแล้ว แม้เกิดในกำเนิดใด ๆ คือ จะเป็นนรก หรือมนุษย์ก็ตามเพราะเป็นผู้มากด้วยความชั่ว ข้าพเจ้าจึงถูกหุบศิรชะตาย นี่เป็นกรรมครั้งสุดท้าย ของข้าพเจ้า ภพสุดท้ายกำลังเป็นไปอยู่ กรรมเช่นนี้จักปรากฏแก่ข้าพเจ้าในเวลาจะตายแม้ในชาติ นี้”^{๒๖} นอกจากนี้ยังมีอีกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร อย่างเช่นกรณีของ พระเมฆิยะ^{๒๗} พระเมฆิยะเป็นพระภิกษุเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาใน พระรัตนตรัย แลยังมีโอกาสได้เป็นพุทธอุปัฏฐากติดตามพระพุทธเจ้าไปในที่ต่างๆ วันหนึ่งท่านพระ เมฆิยะประสงค์จะไปอยู่ในป่า บำเพ็ญเพียรตามลำพัง จึงกราบทูลขออนุญาตต่อพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงห้ามถึง ๓ ครั้ง เพราะพระองค์อยู่รูปเดียว ให้อาจจะมีภิกษุรูปอื่นมาแทน

ความจริงเหตุที่พระองค์ทรงห้ามไว้ ก็ด้วยพระประสงค์จะประวิงเวลาให้ท่านมีจิตอ่อนโยน เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร แต่เมื่อท่านยืนยันที่จะไปให้ได้ โดยยกเหตุผลว่า พระองค์ไม่ทรงมีกิจที่ จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งไม่มีการส่งสมกิจที่ทำแล้ว กล่าวคือ ทรงบรรลุประอนุตรสัมมาสัมโพธิ ญาณแล้ว แต่พระเมฆิยะยังไม่ได้บรรลุธรรม จึงขออนุญาตพระองค์ ด้วยอ้างเหตุผลดังกล่าวพระองค์ จึงได้อนุญาตให้เมื่อท่านไปอยู่ตามลำพัง แทนที่จิตใจจะสงบเหมือนป่าที่เงียบสงบ ดังที่วาดฝันเอาไว้ กลับกลายเป็นว่าถูกโจรคืออกุศลวิตก ๓ ประการ คือ กามวิตก (ความตรึกในทางกาม) พยาบาทวิตก (ความตรึกในทางพยาบาท) วิหิงสาวิตก (ความตรึกในทางเบียดเบียน) ปล้นสะดมสิ่งของคือกุศลจิต ไปโดยมาก ไม่อาจทำให้จิตได้รับความสงบเลยแม้แต่ชนิดเดียว เหมือนที่วาดฝันเอาไว้ ต้องกลับมา กราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงแนะวิธีสู้ใจคืออกุศลวิตกนั้น

โดยประการแรกให้มีกัลยาณมิตร ประการต่อมาให้มีศีลและอาจารย์ เมื่อจะมีเหตุที่ต้อง สนทนา ให้สนทนากถาเฉพาะที่เป็นเครื่องขัดเกลากิเลส มีการปรารภความเพียร เจริญปัญญา และ ทรงแนะวิธีกำจัดใจ คือ กิเลสด้วยการเจริญอสุภกัมมัญฐาน เพื่อละราคะ เจริญเมตตาภิรมมัญฐาน เพื่อละพยาบาท เจริญอานาปานสติกัมมัญฐานเพื่อละวิตก และเจริญอนิจจสัญญาภิรมมัญฐาน เพื่อ ถอนอัสมิมานะ คือ ถอนความถือตัวถือตนบางครั้งแม้จะมีโอกาสอยู่ใกล้สิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุด แต่ กลับมองไม่เห็นคุณค่า หรืออาจเป็นเพราะสิ่งที่ดึงดูดใจอย่างอื่นมีอำนาจมากกว่า หรือเรามีจิตใจที่ยัง อ่อนแอเกินไป เกินกำลังที่จะมองเห็นคุณค่า หากเป็นตามนี้ กัลยาณมิตรก็สำคัญ และเป็นสิ่งจำเป็น ที่ขาดไม่ได้ ต้องอยู่ใกล้คอยรับภาระชี้แนะจึงจะวางจิตวางใจ ประครองให้เดินเข้าสู่ทางที่ถูกต้องตาม ธรรม ไม่ให้ไหลไปตามอำนาจของกิเลสจนเกินไป トラบเท่าที่ตนยังไม่มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็น กัลยาณมิตร การได้บุคคลที่เป็นกัลยาณมิตรยังเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้

^{๒๖} พ.อุ.ป. ๓๒/๓๙๐-๓๙๒/๖๐-๖๑.

^{๒๗} พ.อุ. ๒๕/๓๑/๒๓๑-๒๓๖.

นอกจากนี้ยังมองเห็นอีกแง่มุมหนึ่งของจิตมนุษย์เรา ที่ถูกปิดบังด้วยวิชาความรู้ไหลไปตามอำนาจของความอยาก ดังท่านพระเมฆิยะ แม้ท่านมีศรัทธาในพระรัตนตรัยอย่างมากสละทรัพย์สมบัติเข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา แล้วยังได้อยู่อยู่ปฏิบัติคุณแลความสะอาดแก่พระพุทธเจ้า ผู้เป็นยอดกัลยาณมิตรอย่างใกล้ชิด ถึงอย่างนั้นก็ยังมิเหตุผลนานาประการที่จะหนีออกห่างจากกัลยาณมิตร เช่น พระพุทธองค์ อยากรออกไปปฏิบัติตามที่ใจตนเองต้องการซึ่งเป็นอาการของกิเลสชักนำโดยไม่รับฟังคำตรัสห้ามของพระองค์ จนเป็นเหตุให้บาปอกุศลครอบงำจิต ยังดีที่ท่านพระเมฆิยะ ได้กลับไปหาพระผู้มีพระภาคอีก จึงได้รับการแก้ไข

ฉะนั้น บรรดาท่านผู้รู้ต่างได้ให้การรับรอง และยอมรับว่าการได้มิตรดี สำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างมาก ผู้ต้องการความเจริญในการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดี ไม่มีการเบียดเบียนตนและผู้อื่น ความมีกัลยาณมิตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่ง ในมงคลสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยสิ่งที่เป็นมงคล พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการดำเนินชีวิต ที่เป็นไปเพื่อความเจริญเป็นมงคลแก่ชีวิตกล่าวคือการไม่คบคนพาล การคบหาสมาคมกับบัณฑิต หรือกัลยาณมิตร ท่านได้ยกไว้เป็นอันดับแรก นี่เป็นหลักการดำเนินชีวิตทางโลกเพื่อให้อยู่สุข เป็นชีวิตที่ปลอดภัย อันดับแรกจะต้องเว้นการคบคนพาล คบหากัลยาณมิตร ส่วนในทางธรรมผู้ที่เจริญในทางธรรมถึงกับให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด ก่อนอื่นจะหนีจากความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรไปไม่ได้เช่นกัน

ความมีกัลยาณมิตร คือ บุญนิमितแห่งการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ กัลยาณมิตรเป็นตัวนำ ตัวดูดสิ่งดี ๆ เข้ามาหาผู้เสพผู้คบหา สิ่งดี ๆ ที่ยังไม่เกิดก็จะเกิด ที่เกิดแล้วจักเจริญ สิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้วจะเสื่อมไปจากข้อความที่ได้ยกมาข้างต้นจะเห็นว่า การได้กัลยาณมิตร การได้อยู่ใกล้ การได้คบหากัลยาณมิตรถือได้ว่าเป็นโชคสองชั้นของบุคคลนั้น คือ ชั้นแรกไม่ว่าจะได้มิตรดีหรือมิตรชั่วก็ถือว่ายังดีอย่างน้อยที่สุดคงจะคลายความกลัวจากภัยต่าง ๆ ได้เมื่ออยู่ใกล้กัน และทำให้การทำงานลุล่วงไปด้วยดี อย่างเช่น คบกันเพื่อประกอบธุรกิจการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง トラบไตที่ยังช่วยกัน จะทำให้การทำงานนั้นประสบผลสำเร็จได้ คือสำเร็จประโยชน์ในปัจจุบัน ทำให้ฐานะทางสังคมดีขึ้นได้อย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน นี่คือทางโลก บางครั้งหลีกเลี่ยงที่จะคบหาไม่ได้ ทั้งที่รู้ว่าผู้ที่คบด้วยนั้นเป็นปาปมิตร แต่ก็ต้องคบหา เพื่อประโยชน์บางอย่างที่ต่างฝ่ายต่างจะได้รับ ส่วนในทางธรรมท่านได้สละประโยชน์อย่างใดที่ทางโลกเขาต้องการ ไม่มีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาอีกต่อไป ท่านจึงมีความกล้าหาญมากพอ ถึงกับประกาศไว้เลยว่า หากไม่ได้ผู้ที่มีธรรมเสมอ หรือดีกว่าตนด้านคุณธรรม ความประพฤติ การไปไหนมาไหนไปผู้เดียวถือเป็นการดีที่สุด ดังพุทธภาษิตตอนหนึ่งว่า

“... ภิกษุทั้งหลาย หากบุคคลเที่ยวหาคนดีกว่าตน หรือเสมอกับตนไม่ได้ ก็ควรถือการ เที่ยวไปคนเดียวให้มั่นคง เพราะจะหาความเป็นเพื่อนในคนพาลไม่ได้...”^{๒๘}

๓.๓ หลักธรรมที่ส่งเสริมการคบกัลยาณมิตร

หลักธรรมในพุทธศาสนามีความสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ และทุกคนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นตั้งแต่เกิดจนตาย ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น

^{๒๘} พุ.ธ. ๒๕/๖๑/๔๖.

นั้นมิใช่เป็นสิ่งที่ติดตัวมาโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้^{๒๙} เพราะการที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นให้ได้ดี อาจจะมีวิธีการที่มากมายหลากหลายหลักธรรมทางศาสนาก็มีความจำเป็นและสำคัญมากในการนำไปใช้เพื่อการสร้างความสัมพันธ์ในการคบมิตร หลักธรรมที่จะกล่าวถึงอาจไม่ใช่หลักการคบมิตรโดยตรง แต่ถือเป็นหลักการเสริม เกื้อหนุน สนับสนุนให้ความเป็นมิตรเป็นไปได้ด้วยดี การสร้างความสัมพันธ์ในการผูกมิตร มิใช่เป็นการประจบที่หลายคนมักเข้าใจผิด แต่เป็นการที่เราเอาวิธีการอันทำให้คนพอใจ เกิดการร่วมมือกันในการทำงาน โดยไม่ได้หลอกลวงใคร แต่ใช้ความเฉลียวฉลาดคือฉลาดในการพูด ฉลาดในการปฏิบัติ ซึ่งถ้าทำด้วยความสุจริตและให้เหมาะแก่กาลเทศะแล้ว อาจเป็นผลสำเร็จยิ่งกว่าการใช้อำนาจและตีกว่าอำนาจ เพราะอำนาจนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งความเบียดเบียนและเกลียดชัง อำนาจใช้ได้เฉพาะผู้ที่มีอำนาจในทางใดทางหนึ่งอยู่แล้วเท่านั้น แต่การสร้างความสัมพันธ์หรือผูกมิตรโดยการครองใจคนนั้น

แม้คนเชิงใจไร้ทรัพย์ปราศจากอำนาจราชศักดิ์ก็นำมาใช้ได้^{๓๐} เพราะชีวิตของเราแต่ละคนมีความหมายสมบูรณ์ ในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ชีวิตจะราบรื่น สวยสดงดงาม เมื่อการสร้างความสัมพันธ์ราบรื่น ไร้ความขัดแย้ง การสร้างความสัมพันธ์ต่อผู้อื่น เราควรสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสม ในส่วนที่เราสามารถทำได้ เพื่อให้การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นราบรื่นและงดงาม^{๓๑} ในการสร้างความสัมพันธ์ในการคบมิตรนั้น จะต้องมีการเกื้อหนุนสนับสนุนส่งเสริม นั่นก็คือธรรมในการสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน ถ้าเราหรือผู้ที่เราคบมีหลักธรรมในการคบหาสมาคมต่อกัน ความสัมพันธ์ในการคบเป็นมิตรจะมีความยืดหยุ่น เป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมีความจริงใจต่อกัน หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างความสัมพันธ์ในการคบมิตรก็มีหลายหัวข้อธรรม แต่ในที่นี้จะเลือกเอาเฉพาะธรรมบางหัวข้อที่ผู้วิจัยคิดว่าเกี่ยวข้อง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในเรื่องนี้ได้ดีและเหมาะสมที่สุด ดังจะได้กล่าวแยกย่อยตามหัวข้อธรรมต่อไป

๓.๓.๑ สังคหัตถุธรรม ๔^{๓๒}

คำว่า สังคหัตถุ หมายถึง ธรรมอันเป็นเครื่องช่วยเหลือกัน หลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนอื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ด้วยการให้ความช่วยเหลือกัน เป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้^{๓๓} วิธีผูกจำเป็นต้องมีเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน และประสานหมู่ชนไว้

^{๒๙} จิตรา วีรบุรินนท์ พร้อมคณะ, เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม หน่วยที่ ๑ - ๗, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑), หน้า ๗๘.

^{๓๐} ธรรมรส โชติกุญชร, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๑๒), หน้า ๓๙๗.

^{๓๑} ระวี ภาวิไล, เฟื่องพินิจเรื่องชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๒.

^{๓๒} ที.ปา. ๑๑/๓๑๓/๒๕๕.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ (ฉบับประมวลศัพท์), (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑๐.

ในความสามัคคี ทำให้สมานสามัคคีซึ่งกันและกัน ทวีความรักความเคารพแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งประกอบด้วย

๑) ทาน หมายถึง การให้ปัน การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ การแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปวิทยา^{๓๔} การให้ปันมี ๓ ลักษณะ คือ

(๑.๑) ให้เพื่ออนุเคราะห์ ได้แก่ การช่วยผู้ยากจน ชัดสน อดอยาก การให้ชนิดนี้ ผู้ให้เป็นผู้ได้บุญคุณ

(๑.๒) ให้เพื่อสงเคราะห์ หมายถึง การให้แก่ญาติมิตร คนเสมอกัน การให้ชนิดนี้ เป็นการเพิ่มความสนิทสนม

(๑.๓) การให้เพื่อบูชา คือ การให้แก่ผู้ใหญ่ที่มีคุณหรือผู้ที่มีคุณความดีสูงกว่าเรา การให้แบบนี้ย่อมได้รับความเมตตา^{๓๕}

จะเห็นว่า การให้นั้นควรให้เฉพาะผู้ที่ควรให้ ซอนี่พระพุทธองค์ทรงสอนให้แก่ผู้ที่อดอยาก เมื่อเขามีอยู่แล้วการให้ก็ไม่มีประโยชน์อะไร บางทีเขาอาจจะหาว่าถูกเขาหรือให้ในสิ่งที่เป็นปัจจัยแก่ผู้ประพฤติชั่ว อันอาจจะก่อกรรมทำร้ายแก่ผู้อื่น โดยเหตุแห่งการให้ ฉะนั้น การให้จึงต้องให้โดยอาศัยปัญญาเป็นเครื่องตรองการให้ไม่ว่าจะให้ด้วยเจตนาอันใดก็ตาม ย่อมได้ชื่อว่าเป็นสังคหวัตถุ สามารถสร้างความรู้สึกรัก ผูกพันฉันมิตรให้เกิดขึ้น ได้ตามสมควรแก่เจตนาของผู้กระทำการ ให้เพื่อสงเคราะห์บูชา หรืออนุเคราะห์ก็ตามระดับของสังคหวัตถุเจตนาในการให้คงอยู่ในขอบข่ายดังที่พระพุทธองค์ทรงแสวงไว้ในทางสูตรเกี่ยวกับการให้ว่า บุคคลจะให้ทานนั้นเพราะเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้คือ^{๓๖}

- ๑) บางคนให้ทานเพราะประจบเหมาะ
- ๒) บางคนให้ทานเพราะกลัว
- ๓) บางคนให้เพราะนึกว่าเขาเคยให้แก่เรามาก่อน
- ๔) บางคนให้เพราะคิดว่าเขาจักให้ตอบแทนเราในโอกาสต่อไป
- ๕) บางคนให้เพราะนึกว่า การให้ทานเป็นการดี
- ๖) บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เราหุงหากินได้ คนเหล่านั้นหุงหากินไม่ได้จึงให้
- ๗) บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เกียรติคุณอันดีงามของเรายิ่งฟุ้งขจรไป
- ๘) บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต

จะเห็นว่า การให้ไม่ว่าจะให้สิ่งใด แก่ผู้ใดโดยสถานะใดก็ตาม ล้วนเป็นสิ่งที่พึงประสงค์อย่างยิ่งเพราะเป็นเครื่องประสานไมตรีอย่างสำคัญระหว่างบุคคล และทำให้สังคมมีความเป็นปึกแผ่นด้วยสามัคคีธรรม นอกจากนี้ การให้ยังเป็นบ่อเกิดแห่งความสุขอีกด้วย กล่าวคือ ผู้ให้ก็มี

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน)**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

^{๓๕} วณิดา เสนีเศรษฐ์, **ชอบ อินทร์ประเสริฐกุล, มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๒.

^{๓๖} ที.ปา. ๑๑/๓๓๖/๓๔๕.

ความสุขมีความอึดอื้อใจ ผู้รับก็มีความสุข มีกำลังใจ สังคมส่วนรวมตลอดถึงประเทศชาติก็มีความสุข ผาสุกมีความร่มเย็น ให้ความรัก ความเมตตาแก่กัน ให้น้ำใจไมตรีกัน ให้อภัยไม่ถือโทษโกรธเคืองกันให้ การสงเคราะห์อ่อนนุเคราะห์กัน โดยมุ่งความเจริญต่อกัน ด้วยความบริสุทธิ์และจริงใจ^{๓๗}

๒) ปิยวาจา หมายถึง การพูดเพื่อให้เกิดความรักต่อกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ทำให้รู้สึกดูดีมีใจ แต่ต้องเป็นถ้อยคำที่ตรงกับความจริง มีประโยชน์และเหมาะสม กาลเทศะด้วย กล่าวชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือกล่าวคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคีเกิดไมตรี จิต ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๓๘} เหตุที่มีการพูดจาให้ไพเราะ เพราะความมนุษย์เป็น สัตว์ที่มากด้วยมารยา แข่งดี ไอ้อวด มานะ เสแสร้ง เป็นต้น การพูดที่เป็นปิยวาจาจึงต้องออกมา จากจิตที่ประกอบด้วยความรักความเมตตาต่อผู้ที่ตนพูดด้วย พูดไปแล้วได้ผลเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งของ ถ้อยคำที่พูดออกมานั้นต้องประกอบด้วยเหตุผล ๔ ประการ คือ^{๓๙}

- ๑) เป็นคำที่มีความจริงใจ
- ๒) เป็นคำสร้างสามัคคี
- ๓) เป็นถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน
- ๔) เป็นคำที่มีสารประโยชน์

๓) อุตถจริยา หมายถึง การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น^{๔๐} หรือคนที่เป็นมิตร วิธีทำตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อมิตรทำได้หลายวิธี เช่น ช่วยมิตรทางด้านกำลังกาย ทางด้านกำลัง ความคิดและกำลังปัญญาและกำลังทรัพย์ เป็นต้น การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือผู้เป็นมิตร นั้นบางทีมักเข้าใจผิดว่าต้องถึงกับยอมลดตัวลงเป็นคนรับใช้ แต่เป็นความมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญ ตนให้เป็นประโยชน์ต่อมิตร และเป็นการแสดงอัธยาศัยอันน่ารักน่านับถือเท่านั้น^{๔๑} เมื่อเห็น กิจการอะไร เป็นคุณงามความดี เป็นสุขสบายแก่มิตรเราสามารถช่วยเหลือได้ด้วยกำลังกาย เหลือ ช่วยด้วยการพูดจาแนะนำตักเตือน ก็ทำด้วยเต็มใจ^{๔๒}

^{๓๗} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช, “พระราชดำรัสพระราชทานแก่ ประชาชนชาวไทยในโอกาสขึ้นปีใหม่,” พุทธจักร ปีที่ ๕๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน), อ่างแล้ว, หน้า ๑๙.

^{๓๙} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), สองสว่างกลางใจ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๘๗.

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: มหาคณาจารย์ธรรมราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๙๙.

^{๔๑} ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์, วิชาน สุชีวกุปต์, หลักการดำรงชีวิตในสังคม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๔.

^{๔๒} ส. พินิจจันทร์, คติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อำนวยการ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๐.

๔) สมานัตตตา ได้แก่ ความเป็นผู้มีตนเสมอ การทำตัวให้เข้ากันได้ ด้วยการร่วมสุขร่วมทุกข์ ไม่ถือตัว มีความเสมอภาค และวางตัวเหมาะสม^{๔๓} เป็นการวางตัวเสมอต้นเสมอปลายกับมิตร ต่อหน้าประพฤติน้อย่างไร ลับหลังก็อย่างนั้น ไม่เอาเปรียบมิตร และเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์ สุขร่วมกัน และจะวางตนให้สมกับฐานะความเป็นมิตรการวางตนเสมอถือเป็นคุณลักษณะของกัลยาณมิตรประเภทร่วมทุกข์ร่วมสุขวางตนเสมอต่อมิตรทั้งหลาย แม้ว่าสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปแต่ยังมีความมั่นคง ตลาตถึงวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน กาล สถานที่ กลุ่มคน บุคคล เหตุผลเป็นการนำตนเข้าไปประสานโดยมีพื้นฐานอยู่ที่การยอมรับนับถือสถานะของกันและกัน แล้วปฏิบัติ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับภรณ์นั้นๆ^{๔๔} การวางตัวนี้จำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ^{๔๕}

๔.๑) วางตัวเสมอในบุคคล หมายถึง เราเคยผูกพันรักใคร่นับถือใครเป็นมิตร เราก็คงรักใคร่เคารพนับถืออยู่ในสภาพเดิม

๔.๒) วางตนเสมอในธรรม ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมายข้อบังคับของหมู่คณะมีอยู่อย่างไรก็ยินดีประพฤติปฏิบัติตาม ไม่ฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิด รักสากฎหมายและระเบียบแบบแผนไว้อย่างเคร่งครัดที่สุดเท่าที่จะสามารถปฏิบัติได้และนอกจากนี้การวางตนเสมอหรือความอ่อนน้อมถ่อมตน กิริยาวาจ่าอ่อนหวานละมุนละไมนั้น มิใช่เป็นความอ่อนแอ มิได้แสดงถึงความขลาดกลัวต่ออำนาจใด ๆ แต่เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความสมบูรณ์ทางจิตใจ และความรับรู้ถึงคุณค่าความเป็นบุคคลเสมอเหมือนกันของเพื่อร่วมโลกทุกขคน^{๔๖}

จะเห็นว่า ชุดคำสอนเรื่องสังคหวัตถุธรรม ๔ ประการนี้ เป็นหลักการใหญ่เป็นหลักสากลสำหรับทุกชั้นและทุกเพศรวมทั้งพระสงฆ์ด้วย ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนให้ยึดหลักทั้ง ๔ ประการนี้เพื่อจะยึดเหนี่ยวใจมิตรไว้ได้^{๔๗} ยังเป็นเครื่องที่ก่อให้เกิดผลทำให้เป็นที่รักของมิตรทุกคนแล้ว ยังปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นศิลปะในการครองรัก เป็นพุทธวิธีในการครองใจคน เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งให้มิตรรักใคร่ เคารพนับถือ ช่วยเหลือกันและกันให้อยู่เย็นเป็นสุขสบายทั้งกายและใจ มิตรที่ไม่ค่อยชอบเราก็จะกลับมาชอบเรา ส่วนมิตรที่ชอบพอกันอยู่แล้วก็จะเพิ่มความสนิทสนมกันยิ่งขึ้น นับว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในการคบมิตรได้เป็นอย่างดี

^{๔๓} คุณ โทซันท์, พุทธศาสน์กับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๘.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, อ้างแล้ว, หน้า ๓๐๓.

^{๔๕} พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), ส่องสว่างกลางใจ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๘๙.

^{๔๖} วนิดา เสนีเศรษฐ์, ชอบ อินทร์ประเสริฐกุล, มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๒.

^{๔๗} ระวี ภาวิไล, เฟงพิณิจเรื่องชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๓.

๓.๓.๒ พรหมวิหารธรรม ๔

คำว่า พรหมวิหารธรรม หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หรือคุณธรรมประจำตัวของท่านผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่^{๔๘} เป็นหลักธรรมที่มีตมนั้นต้องมีไว้ประจำใจ เป็นธรรมที่เป็นการควบคุมตนให้เกิดความรู้สึกที่เหมาะสมต่อมิตร เพราะจะทำให้มิตรนั้นมีความรักผูกพันต่อกันและกันมากยิ่งขึ้น มี ๔ ประการ คือ

๑) เมตตา หมายถึง ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ความมีมิตรไมตรี มีน้ำใจปรารถนาดีต้องการให้เขามีความสุข หมายถึง ปรารถนาดีต่อมิตรหรือผู้ที่เราเกี่ยวข้อง ขยายออกไปจนถึงความปรารถนาดีต่อมนุษย์ ตลอดถึงสังคมโลก เมตตาเป็นคุณธรรมพื้นฐานทางจิตใจที่ต้องมีซึ่งใช้ในยามปกติ คือ เมื่อมิตรหรือคนอื่นเขาอยู่กันเป็นปกติ เราก็มีความปรารถนาดี คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญ ให้แก่มิตรและผู้อื่นเรื่อยไป^{๔๙} เมตตาเป็นเครื่องปลุกอัธยาศัยเอื้ออาทร ทำให้มีความหนักแน่นในอารมณ์ ไม่ร้อนวู่วาม เป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกเป็นมิตร ไม่เป็นศัตรู ไม่เบียดเบียนใคร^{๕๐}

อีกอย่างการมองมิตรหรือเพื่อนในแง่ดี ก็ถือว่าเป็นเมตตาเช่นกัน เพราะเมื่อมองจุดดีของมิตรในเมื่อโกรธกันก็จะให้อภัยกันได้เพราะต่างคนต่างมองกันในด้านดีหรือระลึกถึงความดีที่มีต่อกัน การมองโลกในแง่ดีจะทำให้มีความหวัง การมองจุดดีของมิตรมองมิตรในแง่ดีจะทำให้มิตรภาพยั่งยืน^{๕๑} ผู้ใดมีเมตตาเกิดความรักแท้ต่อมิตร ย่อมได้ความสุขประเภทที่สอง คือความสุขจากการให้ ส่วนมิตรที่เราคบคนใดที่ไม่ได้มีคุณธรรมคือเมตตา จะเป็นคนอยู่ในโลกโดยไม่มีการพัฒนาจะมีความสุขประเภทเดียวคือความสุขจากการได้และการเอาต้องได้ ต้องเอาจึงจะเป็นสุข^{๕๒} เมื่อบุคคลที่เป็นมิตรมีมิตรไมตรี หรือมีเมตตาต่อกัน ย่อมมีความสุขความเจริญไม่ว่าจะหลับจะตื่นก็มีความสุขสบาย เป็นต้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้เกี่ยวกับอานิสงส์ของการมีเมตตา ๑๑ ประการ คือ^{๕๓}

- ๑) หลับเป็นสุข
- ๒) ตื่นเป็นสุข
- ๓) ไม่ฝันร้าย

^{๔๘} อภิ.สง. ๓๔/๖๔๒-๗๐๒/๔๒๖ - ๔๔๖.

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘๕๒.

^{๕๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

^{๕๑} **รวมธรรมะ**, เนื่องในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๙), หน้า ๒๙.

^{๕๒} พระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตโต), **เพื่อน**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ชีวิตที่สมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๕๔ - ๕๕.

- ๔) เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
- ๕) เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย
- ๖) เทวารักษา
- ๗) ไฟ ยาพิษ ศาสตราวุธ ไม่สามารถทำร้ายได้
- ๘) จิตเกิดสมาธิเร็ว
- ๙) ใบหน้าผ่องใส
- ๑๐) ไม่หลงทำกาลกิริยา
- ๑๑) เมื่อยังบรรลุนิพพานที่ยังขึ้น ย่อมเกิดในเทวโลก

จะเห็นว่า เมตตาในพุทธศาสนานั้น มีอานิสงส์มากและเป็นธรรมข้อสำคัญ ที่มีตรต้องนำไปประพฤติปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ เพราะจะทำให้ทุกคนเป็นมิตรต่อกัน หรือแม้แต่ศัตรูก็อาจกลับกลายเป็นมิตร ได้เพราะอำนาจเมตตา ดังคำกล่าวที่ว่า “ฝึกรบมใจมีเมตตาไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น ทั้งเบื้องบนเบื้องล่าง และท่ามกลาง รอบข้าง ไม่คับแคบ ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู”^{๕๔}

การใช้เมตตาในการคบมิตรเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อการคบมิตร ให้มีความรักใคร่ต่อกันยาวนาน เพราะเมตตาเป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่งที่ทำให้คนในโลกเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความรักความปรารถนาดี สนับสนุนกลมเกลียวในหมู่เพื่อนมนุษย์ คนเราไม่ได้เกิดมาคนเดียวในโลกจะรักแต่ตนเองคนเดียว ไม่ยอมเกี่ยวข้องกับใครคงเป็นไปได้ ทุกคนย่อมเกี่ยวข้อง ผูกพันกับคนอื่น ในครอบครัว ในหมู่บ้าน ตำบล สังคมประเทศและทั่วโลก นอกจากนี้คนเราก็มองเห็นความเสมอภาคในเรื่องของเกิด แก่ เจ็บ ตาย โจรทมิฬเหมือนกันทุกคน ดังนั้น ถ้าทุกคนมีมิตรไมตรีหรือมีความปรารถนาดีต่อกันสังคมก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ

๒) กรุณา ได้แก่ ความห่วงใย หนที่ไม่ได้จะสงสารผู้ประสบทุกข์ ใฝ่ใจในการปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยากความเดือดร้อนของปวงสัตว์ จึงคิดหาทางช่วยเหลือสัตว์โลก ทั้งนี้เพื่อให้สัตว์โลกได้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ กรุณาเป็นเครื่องปลุกอัธยาศัยแผ่แผ่เจือจาก ช่วยผู้ประสบทุกข์ยากต่าง ๆ^{๕๕} แต่เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเลือกคบมิตร กรุณาน่าจะเป็นไปในลักษณะสร้างความชุ่มเย็นให้กับคนที่เราคบ ช่วยดับร้อนผ่อนเย็นเป็นที่พึ่งพายามยากเวลาที่มีตรตกต่ำก็ไม่ทอดทิ้งกันเพราะมีใจกรุณาเพื่อนบางคนโรกันเพราะคำพูดผิดเพียงสองสามประโยคเท่านั้นถึงกับเลิกคบกัน ทั้งที่คบกันมานาน พุด ไม่ถูกใจก็โกรธกันนาน ถ้าเป็นลักษณะนี้คงดีกันยาก หากไม่มีกรุณากรุณาจะเกิดได้เร็วถ้ามีปัญหาแก้กับ พระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ จึงสงสาร บรรดาสรรพสัตว์ ถ้ารู้ว่าคนอื่นมีความทุกข์มีปัญหา เราก็สงสารไม่ถือโอกาสซ้ำเติมเขา ทั้งยังให้อภัยถ้ามีการล่วงเกินกัน^{๕๖}

จะเห็นว่า การที่มีตรมีความกรุณา มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ในเวลาที่มีตรเดือดร้อน ต้องให้ความช่วยเหลือไม่ทอดทิ้ง สุขก็สุขด้วยกัน ทุกข์ก็ทุกข์ด้วยกัน ถึงจะชื่อว่าเป็นมิตร

^{๕๔} วิ.ป. ๘/๑๐๔/๓๙๕.

^{๕๕} พุ.ขุ.อ. ๒๕/๘๒๒.

^{๕๖} สุวรรณ เมืองแก้ว “แนวคิดเรื่องกรุณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๓, หน้า ๑๐๘.

แท้พฤติกรรมของกรุณาจะแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจ และความมีน้ำใจ ทำไปเพื่อช่วยเหลือมิตรผู้เดือดร้อน เป็นเจตนาที่ไม่หวังผลตอบแทนกลับมา เป็นการทำความจริงใจต่อกัน

๓) มูทิตา ได้แก่ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงกอบปรีย์ด้วยการแช่มชื่นเบิกบานเสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป^{๕๗} เป็นเครื่องปลูกอภัยาศัยส่งเสริมความดี ความสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปของกันและกัน

หลักมูทิตา เป็นความพลอยชื่นชมยินดีในความดี และความสำเร็จของผู้อื่น คุณธรรมข้อนี้ทำให้เพื่อนไมริษยาเพื่อน มีแต่จะส่งเสริมให้กำลังใจเพื่อนยิ่ง ๆ ขึ้นไป คนไทยเรามากมีเฉพาะเมตตากับกรุณา คือ รักเพื่อน สงสารเพื่อน แต่มักขาดข้อที่ ๓ คือ มูทิตา พลอยยินดีกับความดี และความสำเร็จของเพื่อน เพื่อนมีตำแหน่งฐานะเท่ากับตนก็ยังคงคบกันได้ แต่ถ้าอีกคนมีตำแหน่งเกินหน้าหรือสูงกว่าตน จะเกิดความอิจฉาริษยาขึ้นทันที^{๕๘} เมื่อมีความอิจฉาริษยาการยกย่องชมเชยกันก็ไม่เกิด จึงทำให้ขาดความยินดีต่อกันในเมื่อมิตรได้ดีมีสุขกว่าตน

เห็นได้ว่า ความยินดีต่อผลสำเร็จของมิตร ไม่ว่าจะมีความสำเร็จในด้านใดก็ตาม ล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับกำลังใจ หรือความภาคภูมิใจที่มีตรมีให้ โดยการแสดงออกทางกาย วาจา ใจ ด้วยความยินดี พบปะสนทนาพูดคุยกันเหมือนแต่ก่อน จะเป็นเหตุให้มิตรได้รับรู้ในความจริงใจของเราด้วย ว่าเรายังรักและเป็นห่วงเพื่อนคนนี้อยู่ด้วยความรักและความจริงใจอยู่เสมอ

๔) อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง ไม่ยินดียินร้ายเมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรมหรือตามควรแก่เหตุ นั้น มองตามเป็นจริง รู้จักวางใจเฉยเมื่อเห็นเขารับผิดชอบตนเองได้ หรือในเมื่อเขาควรได้รับผลอันสมควรแก่ความรับผิดชอบของเขาเอง วางเฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นๆ สิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามควรของเขา ไม่เข้าข้างไม่ตกเป็นฝ่าย ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง หลักอุเบกขาต้องมีปัญญาคือความรอบรู้กำกับในเรื่องราวการคบเพื่อนเราต้องติดตามความ เคลื่อนไหวของเพื่อ ถ้าเพื่อนพึ่งตนเองได้เราก็วางเฉย ถ้าเพื่อนตกทุกข์ เราเข้าไปช่วยเขา เราต้องมีปัญญารู้นิสัยของเขาและเข้าใจสถานการณ์ ดี จึงจะปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง^{๖๐} คือเราพยายามช่วยเหลือตามความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่แล้ว เมื่อไม่ประสบผลสำเร็จหรือช่วยเหลือไม่ได้ก็ความต้องวางเฉย (อุเบกขา) ปล่อยให้เป็นไปตามวิถีแห่งกรรมแต่ก็ไม่ควรซ้ำเติมเพราะจะทำให้มิตรเจ็บช้ำน้ำใจ หมดกำลังใจจะแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาดหรือรู้สึกเป็นศัตรูกับเราต้องถือว่าความทุกข์เป็นของธรรมดาที่ทุกคนต้องประสบ

^{๕๗} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **เพื่อน**, อ่างแล้ว, หน้า ๒๑.

^{๕๘} สุวรรณ เมืองแก้ว, “แนวคิดเรื่องกรุณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, อ่างแล้ว, หน้า ๒.

^{๕๙} พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔๘.

^{๖๐} **รวมธรรมะ**, เนื่องในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๙), หน้า ๒๙.

จะเห็นว่า ชุดคำสอนเรื่องพรหมวิหาร ข้อแรกคือเมตตาเป็นความตั้งใจช่วยเหลือไม่ผูกพยาบาท เป็นวิธีแก้ความเกลียดชัง อิจฉาริษยา ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว เพราะความเมตตาเป็นธรรมที่มุ่งความสุขของผู้อื่นเป็นสำคัญ เป็นการลดความสำคัญของตัวเอง และทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ได้ง่ายขึ้นเพราะมีความปรารถนาเช่นนั้นอยู่แล้ว ข้อที่สองคือกรุณา คือไม่เบียดเบียนใคร พร้อมทั้งลงมือช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนและสามารถช่วยเหลือได้เมื่อมีโอกาส แต่การช่วยเหลือนี้ก็ต้องยึดหลักสำคัญของการให้ทานคือ ให้ตามกำลังของตน อย่าให้กลับเป็นความทุกข์แก่ตนเพราะถ้าเป็นเช่นนั้นเท่ากับเป็นการรับแทนผู้อื่น ไม่ใช่เป็นการทำให้ความทุกข์หมดไป ข้อที่สามมูทิตาก็คือการแสดงความยินดีด้วยน้ำใสใจจริง ไม่อิจฉาริษยาเป็นเครื่องตัดมานะของผู้ปกติ กล่าวคือ ไม่รู้สึกว่าคุณต้องดีกว่าคนอื่น เพราะความรู้สึกเช่นนั้นทำให้เราชมคนอื่น เมื่อเห็นคนอื่นได้ดีก็อิจฉาริษยา จนถึงกลั่นแกล้ง หาทางให้เขาไม่ได้ความเจริญต่าง ๆ เกิดเป็นศัตรูกันขึ้นในที่สุดความพลอยยินดีจะทำให้จิตใจเราไม่ขุ่นมัวด้วยอำนาจของความถือตัวและความริษยาทั้งยังทำให้มิตรที่เรายินดีด้วย เกิดความพอใจ และรู้สึกว่าเป็นมิตรด้วยความจริงใจ ไม่แก่งแย่งแข่งดีกับเขา ถ้าผู้ที่คบกันเป็นมิตรคิดไม่ได้เช่นนี้ก็จะสนับสนุนกันให้เจริญขึ้น ความเจริญก็จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมด้วย ธรรมข้อนี้ยังเป็นเครื่องแก้ความโลภ คือ ความอยากได้สิ่งที่ผู้อื่นได้อีกด้วย ข้อที่สี่อุเบกขา คือ การวางเฉย เมื่อเราจะช่วยมิตรคนใดแล้วเขาไม่รับและเกิดผลร้ายก็ให้อภัย ไม่ซ้ำเติม หรือมิตรที่เราจะช่วยนั้นเกินความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ก็ต้องใช้อุเบกขา

๓.๓.๓ ขรราวาสธรรม ๔

คำว่า ขรราวาสธรรม หมายถึง หลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน^{๖๑} ผู้ครองเรือนย่อมมีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก สิ่งที่มากระทบอารมณ์ก็ย่อมจะมีมากเป็นธรรมดา การประพฤติตามหลักขรราวาสธรรมจะช่วยป้องกันมิให้เกิดการทะเลาะวิวาทแตกร้างกัน จะมีแต่ความสุข ความเจริญตลอดไป มีสัมพันธที่ดีต่อกัน ผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ต้องมีการปฏิบัติต่อมิตรด้วยความจริงใจ ซื่อสัตย์ เมื่อมีการร่วมธุรกิจการงานใดก็ตาม ไม่แสดงพฤติกรรมที่จะส่อให้ความเป็นมิตรต้องหมดไป หลักขรราวาสธรรมประกอบด้วย

๑) สัจจะ คือ ความจริง การมีความสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ การมีความซื่อสัตย์จริงใจต่อกันอันจะก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน ในทางตรงกันข้าม หากขาดสัจจะต่อกัน จะเป็นเหตุให้ขาดความไว้วางใจกัน ทำให้เกิดความแตกแยกกัน ไม่เชื่อใจกันและกัน ผู้ที่คบกันเป็นมิตรต้องมีหลักธรรมข้อนี้ เพื่อป้องกันความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน การที่ต้องการความจริงใจจากมิตร เราจะต้องแสดงความจริงใจต่อมิตรก่อน แต่การที่เราจะแสดงความจริงใจต่อมิตรคนใด ก็จะต้องเลือกว่ามิตรผู้นั้นมีคุณธรรมหรือไม่ ถ้ามิตรที่มีจิตใจเป็นพาล ถึงแม้เราจะแสดงความจริงใจเท่าใด เขาก็ยังเอาเปรียบเรา ดังนั้น ควรหลีกเลี่ยงไม่คบค้าสมาคมคนประเภทนี้ ความจริงใจเป็นคุณธรรมที่มีความจำเป็นสำหรับมิตรที่เราไปคบหา คนที่มีความจริงใจต่อกันย่อมสามารถรับความเข้าใจกันได้ง่ายย่อมประสบผลสำเร็จทั้งในการทำงาน และการคบมิตร การแสดงออกถึงความจริงใจมี ๕ ลักษณะ คือ

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, อ่างแก้ว, หน้า ๔๒๖.

(๑.๑) มีความจริงใจต่อหน้าที่ คือ สิ่งใดเป็นหน้าที่ของตนโดยตรง จะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่นั้น ๆ ด้วยความจริงใจ โดยไม่มีใครบังคับ

(๑.๒) มีความจริงใจต่อการทำงาน ทั้งงานส่วนตัวและส่วนรวม

(๑.๓) มีความจริงใจต่อเวลา คือ เป็นคนที่ตรงต่อเวลา

(๑.๔) มีความจริงใจต่อบุคคล โดยเฉพาะกับมิตรที่เราคบหาสมาคม ต้องคบกันด้วยความจริงใจ

(๑.๕) มีความจริงใจต่อความดี คือ ทั้งความประพฤติทางกาย วาจา และใจ ต้องมีความจริงใจการประพฤติปฏิบัติชอบ

จะเห็นว่า ความจริงใจ ไม่ว่าจะเป็ความจริงใจในสถานะใด บุคคลที่คบกันเป็นมิตรย่อมปรารถนาทั้งนั้น เพราะถ้ามีความจริงใจให้แก่กันแล้ว การประกอบกิจใด ๆ ก็จะสามารถทำได้ง่าย ผู้มีความจริงใจต่อมิตรย่อมเป็นคนหนักแน่นมั่นคง เป็นที่เคารพนับถือของมิตรสหาย และเมื่อขอความช่วยเหลือสิ่งใดจากมิตร ย่อมได้รับความร่วมมือจากมิตรเป็นอย่างดี เพราะเหตุที่มีความจริงใจต่อมิตรก็ได้รับผลตอบแทนนั้นกลับมา

๒) ทมะ หมายถึง บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับปรุงตนเองให้เข้ากันได้กับมิตร สิ่งใดที่พูดหรือกระทำไปแล้วเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจทั้งสองฝ่าย ก็ไม่ทำไม่พูดเพื่อป้องกันการเกิดความบาดหมางใจกัน การรู้จักยับยั้งชั่งใจ ช่มใจ เมื่อมีการกระทบกระทั่งกัน ได้แก่ การรู้จักควบคุมอารมณ์ ระวังความรู้สึกที่ขัดใจต่อสิ่งที่ไม่ปรารถนา ไม่ใช่อารมณ์เป็นใหญ่ ไม่เอาแต่ใจตนเอง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับมิตรได้

๓) ชันติ ได้แก่ ความอดทน กิริยาที่อดทน ความอดกลั้น ความไม่ดุร้าย ความไม่เกรี้ยวกราด ความเข้มแข็งแห่งจิต^{๖๒} เป็นความอด ความทน ความกลั้น ความไม่เดือดดาล ความไม่หุนหันพลันแล่น ความใจเย็นแห่งจิต^{๖๓} ลักษณะของการนำความอดทนมาปฏิบัติในการคบมิตร เช่น อดทนใจได้ต่อความโกรธแค้น ไม่แสดงอาการทางกายที่น่ารังเกียจ วาจาหยาบคาบ ไม่น่ารัก ออกมาปรากฏให้มิตรเห็น ไม่แสดงอาการกระสับกระส่ายที่แสดงออกมาให้รู้ว่ากำลังโกรธ ต้องทำใจให้เข้มแข็ง อดทนต่อสิ่งที่มากระทบกายและใจให้ได้ โดยเฉพาะการคบมิตร บางครั้งอาจจะมีทำสิ่งใดที่ทำให้อีกฝ่ายไม่พอใจ ก็ต้องสงบสติอารมณ์ได้^{๖๔} ต้องใช้เหตุผลพูดคุยกัน ทำความเข้าใจกันและตกลงกันในทางสันติให้ได้ เพื่อเป็นการถนอมน้ำใจความเป็นมิตรที่เคยคบกันมา เพราะผู้ที่คบหากันเป็นมิตรถ้ามีความอดทน ประโยชน์ย่อมตามมามากมาย บุคคลที่มีขันติและไม่มีขันติย่อมได้ผลที่ต่างกัันมี ๕ อย่างคือ^{๖๔}

๑) ผู้ไม่อดทนย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก

๒) ย่อมเป็นผู้โหดร้าย

๓) ย่อมเป็นผู้เดือดร้อน

^{๖๒} พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), เพื่อน, อ่างแล้ว, หน้า ๒๕.

^{๖๓} ส.ส. ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

^{๖๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, อ่างแล้ว, หน้า ๓๖.

- ๔) ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาลละ
- ๕) เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก”

ส่วนประโยชน์หรืออันสงส์ของความอดทนก็มี ๕ เช่นเดียวกันคือ^{๖๕}

- ๑) ผู้อดทนย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก
- ๒) ย่อมเป็นผู้ไม่โหดร้าย
- ๓) ย่อมเป็นผู้ไม่เดือดร้อน
- ๔) ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาลละ
- ๕) เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุตคติโลกสวรรค์

การที่บุคคลมีความอดทนต่อมิตรสหาย ก็เป็นการรักษาตนและมิตรด้วย เพราะเป็นการรักษาความเป็นมิตรไว้นาน

๔) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลกะที่วิมานะที่มีต่อมิตร ร่วมงานกับผู้เป็นมิตรได้ ไม่เห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน^{๖๖} การรู้จักการเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว บุคคลที่เป็นมิตรกันจะต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน รู้จักการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของผู้อื่น มีน้ำใจสงเคราะห์กันและกันต้องรู้จักสละสิ่งที่ไม่ดีส่วนตัวออกไป เช่น นิสสัยหรือพฤติกรรมบางอย่าง ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความแตกร้าวจนในมิตร การเสียสละไว้ ๒ ประการ คือ^{๖๗}

- ๑) สละวัตถุ
- ๒) สละอารมณ์

จะเห็นว่า การเสียสละวัตถุ เป็นการสละทรัพย์สินของของตน เพื่อประโยชน์แก่มิตรบ้าง บางโอกาสเมื่อมิตรมีวัตถุสิ่งของขาดตกบกพร่อง ในขณะเดียวกันเราก็มีเหลือเฟือ ก็ควรแบ่งให้มีโอกาสได้ใช้บ้าง หรือการสละทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่กำลังเดือดร้อน การเสียสละวัตถุสิ่งของ ถือเป็นสิ่งที่ควรทำ และสามารถให้มิตรมีความสนิทสนมต่อกันยิ่งขึ้น ส่วนการสละอารมณ์ ต้องรู้จักปล่อยอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบทางใจ เช่น ความโกรธเคืองขัดใจกับมิตร ไม่ว่าจะเป็มิตรในบ้าน คือ สามีภรรยา บุตรธิดา หรือกับเพื่อนบ้านก็ตาม ซึ่งเป็นเรื่องที่คุณมีความเป็นมิตรอยู่ในตัวพึงหลีกเลี่ยง ถ้ามีการเก็บอารมณ์ที่ไม่ดีไว้ใจ ย่อมนำมาซึ่งความร้าวรานไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้ตนเองทุกข์ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงสอนให้รู้จักการเสียสละ ปล่อยวางอารมณ์ที่ไม่ดี เพราะการปล่อยวางอารมณ์ที่ไม่ดีก็ถือเป็นจาคะเช่นกัน

๓.๓.๔ อคติ^{๖๘}

คำว่า อคติ หมายถึง ฐานอันไม่พึงถึง ทางความประพฤติที่ผิด^{๖๙} คือ ความลำเอียง เป็นข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการคบมิตรบุคคลที่คบกันเป็นมิตรสหายควรหลีกเลี่ยง

^{๖๕} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, วิชาาน สุขีวุคฺปต์, **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**, อ่างแล้ว, หน้า ๑๗๕.

^{๖๖} ที.ปา.อ. ๑๖/๒๘๑.

^{๖๗} อง.ปญจก. ๒๒/๒๑๖/๓๕๘.

^{๖๘} องติก.อ. ๓๔/๓๘.

^{๖๙} อง.ปญจก. ๒๒/๒๑๖/๓๕๙.

ระวางมีให้เกิดอคติต่อกัน ต้องปฏิบัติต่อมิตรที่ตนคบหาด้วยความเท่าเทียมเสมอกัน ปฏิบัติต่อมิตรที่ตนคบหาเหมือน ๆ กัน บุคคลที่คบหากันเป็นมิตรควรจัดความไม่ยุติธรรมมี ๔ อย่าง คือ

๑) ฉันทาคติ หมายถึง ลำเอียงเพราะรัก มิตรนั้นพึงมอบความรักให้กับทุกคนที่เป็นมิตรโดยเท่าเทียมกัน ไม่รักมิตรคนใดคนหนึ่งมากเกินไป การแสดงความรักต่อมิตรนั้นจะต้องประกอบด้วยเจตนาที่อยากจะทำให้เขามีความสุข ปรารถนาที่จะให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และจะต้องเป็นความรักที่แผ่ไปสู่มิตรทุกคนเท่าเทียมกัน ความรักทำให้เกิดความอยากได้สิ่งที่รักหรือเป็นความโลภ ความโลภทำให้เกิดการแก่งแย่งกัน วิวาทกัน ถ้าสิ่งที่ตนรักเป็นบุคคล เราย่อมไม่ต้องการให้คนที่เรารักเป็นคนไม่ดี จึงมักมองคนที่เรารักในแง่ดีไปเสียหมด พยายามหาเหตุผลเข้าข้างเมื่อเขาประพฤติไม่ดี เพื่อจะได้รู้สึกว่าเขายังเป็นคนที่น่ารักอยู่ตลอดไป ส่วนคนที่เราเกลียดนั้นเรามักมองในแง่ร้าย เช่น เห็นเขาทำดีก็มักมองไปว่ามีเจตนาร้ายซ่อนอยู่ ถ้าเรารักคนคนหนึ่งมากกว่าอีกคนหนึ่ง ก็จะทำให้เราหมดความยุติธรรมเมื่อเกิดข้อขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสองขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นข้อขัดแย้งที่สำคัญหรือเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ตาม พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่า

“...ความทะเลาะ ความวิวาท ความรำไรความเศร้าโศกกับทั้งความตระหนี่
ความถือตัว ความดูหมิ่นผู้อื่น และทั้งคำส่อเสียดเกิดจากของที่รัก...”^{๗๐}

จะเห็นว่า ความรักยังเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความผูกพันกันขึ้น เพราะความผูกพันจึงมีความขัดแย้งทะเลาะวิวาท ถ้าไม่มีความเกี่ยวข้องกันเป็นพิเศษ ความขัดแย้งทะเลาะวิวาทกันก็ไม่เกิดขึ้น เช่น การปฏิบัติตนต่อคนคนหนึ่งดีเป็นพิเศษ ถ้าเขาไม่ปฏิบัติเช่นนั้นต่อเรา เราก็มักโกรธ น้อยใจ หรือเกลียดได้ในที่สุด ความรักจึงเป็นสาเหตุให้เกิดความเศร้าโศกทั้งหลาย ความยินดีทั้งหลาย กล่าวคือ ความโลภ ความโกรธ ความหลงได้มากมาย และธรรมเหล่านี้เองทำให้เราคิดหรือตัดสินใจที่มาจากสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรารักอย่างไม่ยุติธรรม ยิ่งตัดความรักได้มากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ความยุติธรรมในเรื่องที่เราคิดหรือตัดสินใจได้มากเพียงนั้น เราจะเห็นได้ว่า การถือพรรคถือพวกการกลั่นแกล้งกันที่เกิดขึ้นในหน่วยงานในสังคมปัจจุบันเกิดขึ้นเพราะความรัก ความพอใจเป็นเหตุใหญ่

๒) โทสะคติ ได้แก่ ลำเอียงเพราะเกลียดชัง ผู้เป็นมิตรกันไม่ควรเอาอารมณ์ความรู้สึกด้านลบของตนที่มีต่อมิตร มาเป็นอุปสรรคในการคบหาซึ่งกันและกัน ความลำเอียงอาจเกิดขึ้นได้เมื่อมิตรนั้นมีจิตประกอบด้วย โทสะคือความโกรธ มีความเกลียดหรือขัดเคืองมิตร หรือมีทัศนคติที่ไม่ตรงกันความโกรธ ถ้าเกิดขึ้นแก่ใครย่อมทำให้ขาดความยั้งคิด ปิดทางที่จะใช้ปัญญา ตัดสินด้วยอารมณ์ในขณะนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเหตุผลและผลแห่งความโกรธไว้ว่า

“...ความโกรธเกิดแต่ความไม่อดทน ที่แรกเป็นของน้อย แต่ภายหลังเป็นของ
มากย่อมเจริญขึ้นโดยลำดับ ความโกรธมักทำความเกี่ยวข้องมีความคับแค้นมาก
วาจาของผู้ประกอบด้วยโทสะเป็นวาจาหยาบถัดจากนั้น ก็เกิดปรามาสถูกต้อง

^{๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน), อ่างแล้ว หน้า ๓๓.

กัน ต่อจากนั้นก็ชกต่อยกันด้วยมือต่อไปก็หยิบท่อนไม้เข้าทุบตีกันจนถึงจับ
ศาสตราเข้าฟันแทงกันเป็นที่สุดโทสะเกิดแต่ความโกรธ...”^{๗๑}

จะเห็นว่า ความโกรธทำให้คนเราขาดความยั้งคิด ส่งผลทำอะไรตามอารมณ์โกรธของตน ซึ่ง
จะทำให้ผู้ที่เราคบหาเป็นมิตรเมื่อเห็นอารมณ์ที่ไม่ดีของเรา มิตรอาจจะตีตัวออกห่างไม่ยากคบกับ
เราได้ และคนที่มักโกรธย่อมตัดสินใจไปตามอารมณ์ของตนเป็นเหตุให้เกิดความผิดพลาดได้ เพราะ
ไม่ได้ตัดสินใจด้วยเหตุผล ดังนั้น การตัดสินด้วยความโกรธ จึงทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นแก่มิตรได้

๓) โมหาคติ คือ ความลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา เป็นความไม่รู้ตามความเป็นจริง ทำ
ให้การกระทำต่าง ๆ ของบุคคลผิดพลาดได้ มิตรที่ตกอยู่ในอำนาจของโมหะ จะกระทำการด้วยความ
ไม่รู้ไม่เข้าใจในความเป็นจริง เช่น มีทัศนคติที่ไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน จนขาดจาก
ความเป็นมิตร โดยไม่คิดว่ามนุษย์เรานั้นมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน ทั้งความคิดและจิตใจ
ดังนั้น เมื่อมิตรมีความลำเอียงเพราะหลง โดยไม่รู้ไม่เข้าใจในความเป็นจริงของกฎธรรมชาติของ
มนุษย์ เมื่อไม่รู้สภาวะของธรรมชาติตามความเป็นจริง จะทำให้มิตรไม่ลงรอยกัน จนยุติความเป็น
มิตรในที่สุด

๔) ภัยาคติ หมายถึง ความกลัว เป็นเหตุแห่งความลำเอียงข้อสุดท้าย ความกลัวเกิด
จากความรักเป็นสำคัญ คือ รักตนกลัวว่าตนจะได้รับบาดเจ็บหรือรักคนอื่นสิ่งอื่น กลัวคนนั้น
สิ่งนั้นจะได้รับความบาดเจ็บ ความไม่ต้องการให้ตนหรือสิ่งที่รักต้องบาดเจ็บ ทำให้คนเราละความ
ยุติธรรมที่มีต่อมิตรได้ มิตรที่จะคบหากันต้องขจัดความกลัวให้สิ้นไป มิให้ความกลัวมาใช้อำนาจ
ครอบงำจิตใจให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อมิตร โดยเฉพาะในระบอบราชการไทยในเรื่องของการ
คอร์รัปชัน มักจะทำการเป็นกลุ่มโดยเฉพาะคนที่คุ้นเคยกัน ถ้ามีเพื่อนหรือมิตรคนในทรยศหรือนำเอา
ความลับไปเปิดเผย จะทำโดยการข่มขู่ หรือจะตัดขาดความเป็นมิตร เพราะฉะนั้น การคบหากัน
ระหว่างมิตรจึงมีการคบโดยแฝงด้วยความกลัวไว้ภายใน ถ้าเปิดโปงกลัวมิตรเกิดความเสียหาย หรือ
มิตรจะไม่คบหาตนเองต่อไป ซึ่งการคบมิตรเพราะความกลัวจะทำให้ไม่มีความจริงใจต่อกันและขาด
ความยุติธรรม

๓.๓.๕ สารานียธรรม ๖^{๗๒}

คำว่า สารานียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นหลักธรรมสำหรับ
สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นจะเป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วม
ครอบครัวเป็นไปเพื่อสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทซึ่งกันและกัน เป็นไปเพื่อ
ความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น
ฉะนั้น ผู้ที่เป็นมิตรต่อกันพึงปฏิบัติตามหลักธรรมนี้คือ

^{๗๑} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, วิชาน สุชีวกุปต์, **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**, (กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๗.

^{๗๒} พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, อ่างแก้ว,
หน้า ๑๗๔.

๑) เมตตากายกรรม หมายถึง กระทบต่อกันด้วยเมตตา เป็นการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม ได้แก่ การพูดต่อกันด้วยเมตตา เป็นการช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพอ่อนโยน ไม่กล่าวร้าย ไม่ใช้วาจาหยาบคายหรือวาจาที่ประกอบด้วยอารมณ์โทสะ แต่ใช้คำที่ประกอบด้วยเมตตา คือพูดด้วยความหวังดี เจตนาดี ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นด้วยวาจา แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม คือ การติดต่อกันด้วยเมตตา เป็นการตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มิตรต้องมองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ไม่แสดงอาการโกรธเคืองอาฆาตพยาบาท แสดงออกด้วยจิตใจที่เอื้ออ้อมชุ่มชื่น ไม่บังคับขู่เข็ญจิตใจกัน

๔) สาธารณโภคี หมายถึง การรู้จักการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีน้ำใจกว้างขวาง เสียสละแบ่งปันสิ่งของและความสุขแก่มิตรทุกคน เมื่อได้สิ่งของมาแบ่งปันกันกินกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยสุจริตธรรมแก่มิตรสหาย แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ไม่เก็บใช้สอยหรือบริโภคแต่เพียงผู้เดียว

๕) สีสสามัญญตา ได้แก่ มีความประพฤติที่ดีต่อมิตรสหาย มีความประพฤติสุจริตดีงามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ พยายามปรับตัวให้เข้ากับมิตรทุกคน

๖) ทิณฐีสามัญญตา หมายถึง ปรับความเห็นเข้ากันได้ การยอมรับและเคารพในความคิดเห็นของมิตร มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดมุ่งหมายสูงสุดอันเดียวกัน ไม่ได้ใช้ความคิดเห็นหรือทัศนคติของตนเองเป็นใหญ่

จะเห็นว่า บุคคลที่เป็นมิตรสหายกัน เมื่อปฏิบัติได้ตามหลักของสาราณียธรรม จะอยู่หรือทำงานในสถานที่แห่งใด มิตรมีกิจอันใดเกิดขึ้น ย่อมระลึกถึงกันและกัน ทั้งนี้ เพราะการประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อกันมาโดยตลอด ย่อมส่งผลให้คิดถึง เมื่อมิตรมีสิ่งใดจะให้หรือว่าต้องการความช่วยเหลือมิตรจะระลึกถึงและให้ความสำคัญในตัวเราอยู่เสมอ

๓.๓.๖ สัปปุริสธรรม ๗^{๗๓}

คำว่า สัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัปปุริสชน ซึ่งเป็นคนดี หรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์เรียกว่า “สัตบุรุษ”^{๗๔} หมายความว่า บุคคลที่ผ่านการอบรมตนเองมาดี มีคุณสมบัติแห่งความดีงามอย่างสมบูรณ์ มี ๗ ประการ คือ

๑) ฉัชมัญญตา หมายถึง รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต การคบมิตรจะต้องรู้ในการปฏิบัติกิจการหน้าที่ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เข้าใจสิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อมิตรตามเหตุผล เช่น เมื่อเรามีตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือฐานะที่แตกต่างจากมิตร เราต้องรู้ว่าเวลาใดควรทำตัวเป็นกันเอง เวลาใดไม่ควร

^{๗๓} ที.ปา. ๑๑/๓๑๑/๒๘๘.

^{๗๔} พุ.สุ. ๒๕/๘๗๐/๗๐๘.

ซึ่งบางครั้งจำเป็นต้องรักษาเกียรติของมิตรไว้บ้างตามความเหมาะสม นอกจากนั้น ถ้าเราเป็นคนมีเหตุมีผล การประสานงานร่วมมือกับบุคคลอื่นก็จะประสบผลสำเร็จได้

๒) อุตัญญตา ได้แก่ เราต้องรู้ว่าเหตุที่เราต้องคบมิตรนั้นเพื่อประโยชน์อะไร คบแล้วได้ผลเป็นอย่างไร ต้องรู้ว่าความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ในการคบมิตร เช่น เราจะหาเพื่อนแท้สักคน เราต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจคบหาสมาคมกับเพื่อนคนนั้น เราต้องรู้ว่าเมื่อคบแล้วจะทำให้เราเกิดความเสียหายหรือไม่ มิตรเป็นคนอย่างไร เมื่อรู้อย่างนี้การคบมิตรก็จะไม่มีความผิดพลาดหรือเสียใจภายหลัง

๓) อุตัญญตา คือ รู้จักตน คือเราต้องรู้ตามสภาพความเป็นจริงว่า ตัวเรานั้นอยู่ในฐานะอะไร มีความถนัด ความสามารถ และมีพฤติกรรมลักษณะนิสัยเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจะได้กำหนดลักษณะการเลือกคบมิตรที่จะเข้ากันได้กับนิสัยของเราเอง หรือถ้าเราไม่คบมิตรที่มีนิสัยเหมือนกับเรา ถ้าพิจารณานิสัยของมิตรแล้วรู้ว่ามีความประพฤติที่ดีกว่าเรา ก็สามารถปรับปรุงการประพฤติปฏิบัติของตนให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไข ส่งเสริมให้สอดคล้องกับนิสัยของมิตรได้อย่างถูกต้อง

๔) มัตตัญญตา หมายถึง รู้จักประมาณ รู้จักพอดี การคบมิตรต้องรู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการงานต่าง ๆ ร่วมกันกับมิตร ไม่แสดงการอยากได้จนเกินไปให้มิตรเห็น เพราะจะทำให้ความเชื่อถือนั้นระหว่างมิตรต้องหายไป

๕) กาลัญญตา ได้แก่ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการงานร่วมกัน กระทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมิตร รู้ว่าเวลาไหน ควรทำสิ่งใดแก่มิตร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา เช่น ส่งการ์ดอวยพรให้แก่มิตรในวันขึ้นปีใหม่ หรือในช่วงเทศกาลสำคัญ เป็นต้น

๖) ปริสัณญตา คือ รู้จักถิ่น ชุมชน รู้จักอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชน และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปคบหาสมาคมแล้ว ต้องทำกิจอย่างนี้ ต้องพูดอย่างนี้จึงจะเหมาะสมกับชุมชนที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับมิตร เพราะการคบมิตรจะเป็นไปได้ดีก็ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมรอบข้างด้วย ถ้าสิ่งแวดล้อม ชุมชน หรือสังคมที่เราอยู่ มีแต่สิ่งที่ดีให้พบเห็น เราย่อมที่จะรับเอาสิ่งนั้นมาประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นประโยชน์ต่อเราได้ ตรงกันถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดี ย่อมทำให้เราไม่มีการพัฒนาไปในทางที่เจริญได้

๗) ปุคคสัณญตา หมายถึง รู้จักบุคคล คือ ถ้าคบใครเป็นมิตรต้องรู้และเข้าใจความแตกต่างของมิตรแต่ละคนว่ามีอหยาศัยความสามารถและคุณธรรมเป็นอย่างไร ใครมีนิสัยดี พฤติกรรมดี หรือมีหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติ เราก็ควรคบบุคคลนั้นเป็นมิตร ในขณะที่เดียวกัน ถ้าบุคคลที่มาเกี่ยวข้องกับเรา เป็นคนเห็นแก่ตัว ความประพฤติไม่น่าไว้วางใจ ควรหลีกเลี่ยงการคบบุคคลนั้นเป็นมิตร

จะเห็นได้ว่า ถ้ามิตรคนใดมีการประพฤติตามหลักของสัปปุริสธรรมอย่างดี ย่อมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นแก่มิตรได้ยาวนาน เพราะหลักธรรมดังกล่าวเป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นคนดี ถ้าใครคบเป็นมิตรก็จะได้เป็นมิตรที่ดีตลอดไป

๓.๓.๗ กัลยาณมิตรธรรม ^{๗๕}

คำว่า กัลยาณมิตร ได้แก่ มิตรที่แท้ มิตรที่ติงาม หมายถึง ที่คบ หรือเข้าไปหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ^{๗๖} บุคคลที่จะทำให้ผู้อื่นเห็นแล้วนาคบหาสมาคมเป็นมิตร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ของกัลยาณมิตร ซึ่งมีด้วยกัน ๗ อย่าง คือ

๑) ปิโย หมายถึง น่ารัก เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ขวนใจผู้ที่เข้ามาหาหรือผู้ที่เราคบอยากให้เราคบเราอีกต่อไป จะทำอะไรไม่ว่ากิจกรรมารยาท การแต่งกาย การพูดจา ก็ดูเรียบร้อยดีงามทุกอย่าง ใครเห็นก็อยากที่จะคบค้าสมาคมด้วย

๒) ครุ ได้แก่ นำเคารพ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งของมิตรได้และมีความปลอดภัย การทำตัวนาคบหานี้เมื่อมิตรมองดูแล้วจะรู้สึกว่าเป็นที่พึ่งพาอาศัยได้มีความเป็นผู้ใหญ่พอที่จะพึ่งพิงได้

๓) ภาวนีโย หมายถึง นำเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง สิ่งใดที่มิตรไม่ชอบ เราควรละการทำการพูดสิ่งนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความบาดหมางใจกัน

๔) วัตตา คือ รู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนมิตร เป็นที่ปรึกษาที่ดีในเมื่อมิตรทำไม่ถูก หรือรู้ไม่จริง เพราะคนเราย่อมมีความผิดพลาดด้วยกันทั้งนั้น จะมากจะน้อยก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ดังนั้น มิตรเมื่อมีการกระทำที่ผิดพลาด เราต้องพร้อมให้ถ้อยคำด้วยการพูดตามเหตุและผล

๕) วจนักขโม ได้แก่ อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาจากมิตร มิตรมีความทุกข์อะไรก็พร้อมที่จะรับฟังและให้การช่วยเหลือตามความสามารถ แม้จะจุกจก ตลอดจนจะกล่าวคำล่วงเกิน หรือวิพากษ์วิจารณ์อะไรต่าง ๆ ก็สามารถอดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์ พร้อมที่จะให้คำปรึกษาและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดเวลา

๖) คัมภีร์ญจะ กะลัง กัตตา คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่เรารู้แต่มิตรไม่รู้ พร้อมจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อกัน พร้อมทั้งให้การช่วยเหลือมิตรที่ประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

๗) โน จัญฐาเน นีโยชะเย ได้แก่ ไม่ชักชวนเพื่อนไปทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องที่ขัดต่อกฎระเบียบของบ้านเมือง สิ่งใดที่สังคมน่าจะเจริญก็ไม่ต้องทำ เพราะจะนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่ตนเองและส่วนรวมได้ มิตรที่ดีจำต้องแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำ การพูดหรือการคิด ทุกสิ่งต้องนำมาซึ่งความสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อมิตรหรือโดยส่วนรวม

จะเห็นว่า ผู้ที่ต้องการให้มิตรที่มากบหาตนได้รู้สึกภาคภูมิใจว่าได้คบกับมิตรที่ดี ที่จริงแท้ คบแล้วได้ประโยชน์เป็นที่น่าพอใจของมิตร จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักของกัลยาณมิตรทั้ง ๗ ข้อ เพื่อเป็นการทำให้ตนเองมีเสน่ห์แก่คนรอบข้าง มองดูแล้วน่าเข้ามาทักทายปราศรัย สนทนาธรรมด้วย ฉะนั้น การทำตนให้มีคุณสมบัติครบตามธรรมทั้ง ๗ ข้อ จึงเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ในการคบมิตรได้เป็นอย่างดี

^{๗๕} พุ.ชา. ๒๗/๑๖ - ๑๗/๓๒๓.

^{๗๖} ที.ปา. ๑๑/๓๕๖/๓๘๗ - ๓๘๘.

๓.๔ ประโยชน์จากการคบกำถยานมิตร

การคบกำถยานมิตรแล้วทำให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางธรรมและทางโลกปรากฏในวรรณกรรมสำคัญในพระพุทธศาสนามากมายหลายแห่ง และพระพุทธเจ้าตรัสถึงประโยชน์จากการได้อาศัยสัตบุรุษหรือกำถยานมิตรไว้ว่า

“...เหมือนก้อนเมฆใหญ่เมื่อตกลงมาให้ข้าวกล้าทั้งปวงเจริญงอกงาม ย่อมตกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนหมู่มากฉันใด สัตบุรุษเมื่อเกิดในตระกูล ก็ฉันนั้นเหมือนกัน กล่าวคือ ย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อสุขแก่คนจำนวนมาก ได้แก่ มารดาบิดา บุตรภรรยา ทาส กรรมกรคนใช้ มิตรและอำมาตย์ ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว รวมถึงพระราชา เหล่าเทวดา สมณพราหมณ์...”^{๗๗}

จะเห็นว่า สัตบุรุษในพระพุทธศาสนาย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มารดาบิดา คือ สัตบุรุษหรือกำถยานมิตร มีความกตัญญูกตเวทิตาเป็นเลิศ ย่อมนึกถึงบุญคุณของท่านทั้งสองเสมอ เลี้ยงดูท่านด้วยความสุขทั้งสองทาง คือ ทางกาย มีการจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยอันสมควรแก่ฐานะของตน ในยามท่านเจ็บไข้ได้ป่วยดูแลรักษาท่านให้อยู่เป็นสุขทางกายและทางใจ รักษาหัวใจท่าน ไม่กระทำการอันเป็นเหตุกระทบกระเทือนจิตใจท่าน แม้กระทั่งหากท่านทั้งสองเป็นผู้มีความเห็นผิด ไม่มีความเชื่อหรือเลื่อมใสในการให้ท่าน รักษาศีล เป็นต้น จะต้องพยายามหาอุบายวิธีให้ท่านดำเนินในทางนี้เพราะการชักนำท่านดำเนินทางนี้ถือได้ว่า เป็นการช่วยท่านอย่างแท้จริง คือท่านมีธรรมะเป็นตัวกำกับดำเนินชีวิต อันเป็นการสร้างเหตุแห่งความมั่นใจได้แน่นอนว่า มีที่พึ่งที่แท้จริง นี่คือ มารดาบิดาที่ได้ประโยชน์จากการได้อาศัยบุตรผู้เป็นกำถยานมิตร

สัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่บุตรภรรยา คือ สัตบุรุษจะเป็นผู้ประกอบด้วยธรรม มีธรรมเป็นเข็มทิศในการดำเนินชีวิตรู้จักทางที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์พร้อมทั้งประโยชน์โลกนี้และโลกหน้า ไม่แสวงหาทรัพย์ที่ได้มาโดยทุจริต ประกอบแต่กรรมที่สุจริตเลี้ยงดูบุตรและภรรยา ส่งเสริมอบรมบุตรให้มีศีลปะเพื่อใช้สำหรับการดำรงชีพ ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว โดยมีตนเป็นแบบอย่างทำให้ดูมากกว่าการสั่งสอนด้วยคำพูด และยกย่องภรรยาของตน มีธรรมข่มใจ ไม่นอกใจทั้งในที่ลับหลัง ให้เกียรติยกความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้ของขวัญตามแต่โอกาสสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ทาส กรรมกรคนรับใช้ คือสัตบุรุษนั้นมีพรหมวิหารธรรม ๔ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ในยามมีงานใช้ก็ใช้ ในคราวเจ็บไข้ได้ป่วยก็ช่วยดูแลรักษา ปล่อยให้ได้รับความบันเทิงในโอกาสที่ควรได้รับการบันเทิง ไม่ถือตัวจนเกินเหตุว่าตนเองเป็นนายจ้าง นึกถือความเป็นคน จึงเป็นเหตุให้ทาส กรรมกร คนรับใช้ทั้งหลายได้รับความสุขสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มิตรและอำมาตย์ คือสัตบุรุษไม่นิยมเอาไรต์เอาเปรียบใครเวลาคบกับใคร ไม่ได้คบด้วยความหวังประโยชน์จากฝ่ายตรงกันข้ามตามที่ควรจะเป็นเป็นผู้แนะนำประโยชน์แก่มิตรสหาย เป็นที่พึ่งในยามทุกข์ยากสัตบุรุษย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อ

^{๗๗} อัง.อภฺฐก. ๒๓/๑๓๘/๒๙๗.

เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว คือสัตว์บวชนั้นย่อมเป็นผู้มีความกตัญญูทเวที ย่อมนึกถึงอุปการะที่ญาติผู้ล่วงลับเคยได้สร้างไว้ หรือไม่อาจนึกถึงได้

แต่เป็นธรรมชาติของสัตว์บวชเป็นผู้ชอบชวนขยายประโยชน์มีจิตใจกว้างขวางไม่เพียงแต่กับผู้มีชีวิตอยู่เท่านั้น ยังแผ่ถึงญาติผู้ล่วงลับได้รับความสุขจากการที่ท่านสร้างความดีสัตว์บวชย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พระราชา คือสัตว์บวช จะไปเกิดในแคว้นแคว้นไหนหรือประเทศใด พระราชาผู้ปกครองประเทศนั้นจะได้รับความสงบสุข ทำความเจริญให้เกิด เป็นที่ปรึกษาของพระราชา แบ่งเบาภาระหนักให้เบาบางลงได้ เมื่อพระราชามีสัตว์บวชอยู่ด้วยพระองค์ย่อมดำเนินกิจกรรมบริหารประเทศได้ดี ซึ่งก็จะมีผลพวงถึงความสงบสุขประชาชนนั่นเอง

จึงได้ชื่อว่าสัตว์บวชเกิดมาเพื่อประโยชน์ เกื้อกูล ความสุขแก่พระราชาสัตว์บวชย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เหล่าเทวดา คือ สัตว์บวชนอกจากเป็นผู้ไม่นิยมในทางชั่วแล้วยังยินดีในทางที่ดี เป็นกุศล เมื่อสัตว์บวชยินดีในการสร้างบุญสร้างกุศล เหล่าเทพเทวาย่อมยินดีอนุโมทนาการสร้างความดีงามของสัตว์บวชเป็นเหตุให้เหล่าเทวดายินดี ย่อมทำให้เหล่าเทวดามีความสุข ถือได้ว่าอาศัยสัตว์บวชเป็นเหตุ ทำให้เทวดาได้ที่พักที่ที่ดีสัตว์บวชย่อมเกิดเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สมณพราหมณ์ คือสัตว์บวชย่อมรู้วิธีปฏิบัติต่อสมณพราหมณ์ ย่อมบำรุงด้วยปัจจัยเครื่องดำรงชีพที่เหมาะสมแก่ท่าน ย่อมเข้าหาเพื่อสอบถามข้อติดขัด ขัดข้องในการดำเนินชีวิต

เมื่อสมณพราหมณ์ได้รับการปฏิบัติและได้รับการบำรุงด้วยปัจจัยสี่ ย่อมอบรมสั่งสอนกุลบุตรให้ตั้งอยู่ในทางเจริญไม่เสื่อม ทำให้เกิดวงจรปฏิสัมพันธ์ทางบวกที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่ายนอกเหนือจากนี้ยังมีภษิตของเหล่าเทวดาที่กล่าวว่าบุคคลควรคบ สัตว์บวช เพราะการคบสัตว์บวชย่อมได้รับประโยชน์เหล่านี้คือ จะรู้แจ้งสัจธรรม ไม่เป็นผู้ตกต่ำ ย่อมได้ปัญญา ไม่เศร้าโศกในท่ามกลางผู้เศร้าโศก ย่อมรุ่งเรืองในท่ามกลางญาติ ย่อมไปสู่สุคติ ย่อมดำรงอยู่ได้ตลอดไป หลังจากนั้น เทวดาได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าคำของใครหนอเป็นสุภาษิต พระพุทธองค์ตรัสรับรองคำของเหล่าเทวดาเป็นสุภาษิตโดยอ้อม แต่ให้เทวดาตระหนักรับฟังพุทธพจน์ว่า

“...บุคคลควรสมาคมกับพวกสัตว์บวชเท่านั้น ความทำความสนทนากับพวกสัตว์บวช บุคคลรู้แจ้งสัจธรรมของพวกสัตว์บวชแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง...”^{๗๘}

จะเห็นว่า การคบหาสมาคมกับเหล่าสัตว์บวชของผู้ที่ยังไม่หลุดพ้น การคบหานั้นก็เพื่อเป้าหมายให้ตนเองดำรงอยู่ในความดีนั้นตลอดไป ในส่วนของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงมีเป้าหมายการคบกับสัตว์บวชเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะในความคิดของผู้หลุดพ้นแล้วจะเห็นว่าแม้การดำรงอยู่ในความดีเช่นนั้นได้ แต่ก็ไม่แน่นอน ถู้อว่าเป็นความทุกข์ชนิดหนึ่ง สู้การหลุดพ้นจากทั้งดีและไม่ดีไม่ได้เนื้อความข้างต้นเป็นการยืนยันได้ว่า การได้คบกับสัตว์บวชนั้นมีแต่เอื้อเพื่อและเกื้อกูลแต่ประโยชน์ให้แก่ผู้ใกล้ชิด นับแต่ประโยชน์ภพนี้และภพหน้า กระทั่งประโยชน์สูงสุดคือการได้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเหมือนดังพระดำรัสของพระพุทธเจ้าอีกแห่งหนึ่งว่า

^{๗๘} ส.ส. ๑๕/๓๑/๓๕.

“...ภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัตบุรุษแล้วพึงหวังได้ อานิสงส์ (ประโยชน์) ๔ ประการ คือ เจริญด้วยอริยศีล เจริญด้วยอริยสมาธิ เจริญด้วยอริยปัญญา และ เจริญด้วยอริยวิมุตติ...”^{๗๙}

ประวัติพระพุทธศาสนาพบว่า พระองค์มีคุณธรรมที่เด่นชัดมากเรื่องหนึ่ง ชีวิตในเบื้องต้นท่านไม่ได้อาศัยบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรจึงหลงกระทำความผิดโดยการฆ่าคนถึง ๙๙ คน ภายหลังท่านโชคดีได้อาศัยพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรให้จึงหลุดพ้นจากวงจรชีวิตที่โหดร้าย กลับได้ชีวิตที่ประเสริฐบุคคลนอกจากจะได้รับประโยชน์จากการอาศัยกัลยาณมิตรดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรเอง ก็ได้รับอานิสงส์เช่นกัน

จะเห็นว่า การได้คบกัลยาณมิตร เปรียบเหมือนบุญนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของคุณธรรม ภายใน จะเป็นหนทาง นำไปสู่การได้ประสบความสำเร็จอันสูงสุดในชีวิตทั้งทางโลก และทางธรรม คือทางโลกก็ประสบความสำเร็จ ในการครองเรือน ทางธรรมก็จะนำไปสู่การได้บรรลุมรรคผลนิพพาน กัลยาณมิตรมิได้หมายถึงเพื่อนที่ดี ทั่วไปเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ ที่จะชี้แนะหนทางสว่าง ในการดำเนินชีวิต ที่ถูกต้องให้กับผู้อื่น บุคคลใดมีกัลยาณมิตร เชื่อว่าเป็นผู้มีบุญที่สั่งสมไว้ดีแล้ว ควรคบบุคคลเช่นนั้น เพราะเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร

๓.๕ ลักษณะของคนพาลและบัณฑิต

เป็นข้อสังเกตไว้ว่า จะรู้ว่าใครเป็นคนพาล เป็นบัณฑิต ให้ดูจากสิ่งเหล่านี้ คือ ที่กาย วาจา และที่ใจ โดยมีศีลเป็นเครื่องวัด กล่าวคือ

ทางกายกรรมมี ๓ คือ มีปกติชอบฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ชอบถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้อนุญาต ด้วยอาการแห่งขโมย ชอบประพฤติดิฉินในกาม ภรรยาใครไม่รู้ ลูกใครไม่สน

ทางวจีกรรมมี ๔ คือ ชอบพูดปด ชอบพูดคำหยาบ ชอบพูดส่อเสียด และชอบพูดเพื่อเจ้า ถือว่ามีวจีกรรมที่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน

ทางมโนกรรมมี ๓ คือ มีจิตคิดเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น มักผูกโกรธคิดปองร้ายผู้อื่นอยู่เสมอ เห็นผิดจากคลองธรรม คือเป็นมิฉินปฏิฐิ เข้าใจว่าบุญบาปไม่มี คุณมารดาบิดา ไม่มี นรก สวรรค์ไม่มี เป็นต้น หรือไม่ หากพบข้อบกพร่องทางกายวาจา และใจ ทั้งสามข้อนี้ พึงทราบได้เลยว่าบุคคลนี้เป็น คนพาล ส่วนผู้ที่ประพฤติตรงข้ามจากธรรมนี้ พึงทราบว่า เป็นบัณฑิต

นอกจากนี้ยังทรงแนะนำให้สังเกตดูลักษณะคนพาล และบัณฑิต ได้จากพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมา เช่น คนพาลไม่เห็นโทษ (ความผิด) โดยความเป็นโทษ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วไม่แก้ไขตามสมควรแก่ความผิด เมื่อผู้อื่นชี้โทษอยู่ ไม่ยอมรับตามสมควรแก่ความผิด และอีกนัยหนึ่ง ตั้งปัญหาโดยไม่แยบคาย ตอบปัญหาโดยไม่แยบคาย ไม่ขึ้นขมยินดีปัญหาที่ผู้อื่นตอบโดยแยบคาย ด้วยบทพยัญชนะที่ เหมาะสม และสละสลวยอีกวิธีหนึ่งที่ใช้สังเกตว่าบุคคลผู้นี้ควรคบหาหรือไม่ ตัดสินจากธรรม ๕ ประการคือไม่ใช้ให้ทำงาน ไม่ก่ออิริยกรรม ไม่โกรธต่อผู้เป็นประธานโดยชอบ ไม่เที่ยวจาริกไปในสถานที่ไม่สมควรตลอดกาลนาน สามารถชี้แจงให้ภิกษุเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับ

^{๗๙} อก.จตุกก. ๒๑/๒๔๒/๓๕๘.

เอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาตามกาลอันควร หากพบบุคคลที่ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ พระพุทธองค์ตรัสแนะนำว่า ควรคบเป็นมิตร

๓.๕.๑ วิธีสังเกตว่าใครเป็นพาลใครเป็นบัณฑิต มีข้อสังเกตถึง ๔๐ ประการ ดังนี้

ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ เป็นผู้พอใจการฆ่าสัตว์ สรรเสริญการฆ่าสัตว์ ตนเองเป็นผู้ลักทรัพย์ ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์ เป็นผู้พอใจในการลักทรัพย์ สรรเสริญการลักทรัพย์ ตนเองเป็นผู้ประพฤตินอกในกาม ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤตินอกในกาม เป็นผู้พอใจการประพฤตินอกในกาม สรรเสริญการประพฤตินอกในกาม ตนเองเป็นผู้พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นให้พูดเท็จ เป็นผู้พอใจการพูดเท็จ สรรเสริญการพูดเท็จ ตนเองเป็นผู้พูดส่อเสียด ชักชวนผู้อื่นให้พูดส่อเสียด เป็นผู้พอใจการพูดส่อเสียด สรรเสริญการพูดส่อเสียด ตนเองเป็นผู้พูดคำหยาบ ชักชวนผู้อื่นให้พูดคำหยาบ เป็นผู้พอใจการพูดคำหยาบ สรรเสริญการพูดคำหยาบ ตนเองเป็นผู้พูดเพื่อเจ้า ชักชวนผู้อื่นให้พูดเพื่อเจ้า เป็นผู้พอใจการพูดเพื่อเจ้า สรรเสริญการพูดเพื่อเจ้า ตนเองเป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ชักชวนผู้อื่นให้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา เป็นผู้พอใจความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา สรรเสริญความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ตนเองเป็นผู้มีจิตพยาบาท ชักชวนผู้อื่นให้มีจิตพยาบาท เป็นผู้พอใจความมีจิตพยาบาท สรรเสริญความมีจิตพยาบาท ตนเองเป็นมิจฉาทิฎฐิ ชักชวนผู้อื่นให้เป็นมิจฉาทิฎฐิ เป็นผู้พอใจความ เป็นมิจฉาทิฎฐิ สรรเสริญความเป็นมิจฉาทิฎฐิ

ผู้ใดประกอบด้วยธรรม ๔๐ ประการนี้ พึงทราบว่าเป็นพาล ส่วนบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔๐ ประการ ที่ตรงข้ามจากนี้ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ในเสวิตัพพสูตร พระพุทธเจ้าทรงให้ข้อสังเกตบุคคล มีทั้งที่ควรคบและไม่ควรคบตอนท้ายพระองค์ได้สรุปว่า

“บุคคลคบผู้ต่ำทรามย่อมพลอยต่ำทรามไปด้วย หากคบผู้ที่เสมอกันย่อมไม่เสื่อมในกาลไหนๆ คบผู้ที่สูงกว่าย่อมเด่นขึ้นทันตาเพราะฉะนั้นจึงควรคบผู้ที่สูงกว่าตน”

ประการแรก หมายความว่า ให้สังเกตดูว่าบุคคลนั้นมี ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ต่ำทรามกว่าตนหรือไม่ หากพบว่าเป็นเช่นนั้นท่านบอกไม่ควรเสพไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ เว้นเสียแต่จะคบเพื่อจะเมตตาอนุเคราะห์เท่านั้น แต่ก็ต้องมั่นใจว่าจะไม่ตกเป็นผู้เอียง เสียหลักไปเสียเอง

ประการต่อมา ให้ดูว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ของเขาเสมอกับตนหรือไม่ ถ้าพบว่าเสมอกันว่าบุคคลเช่นนี้ ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา จักมีแก่คู่สนทนาทั้งสองฝ่าย การสนทนานั้นจักดำเนินไปได้ด้วยดี และจักเป็นความสุขสำราญสุขใจ

ประการสุดท้าย หากบุคคลนั้นมีศีล สมาธิ ปัญญา เหนือกว่าตน ควรทำการสักการะเคารพเสียก่อนแล้วจึงเสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้ เพราะว่าการคบบุคคลเช่นนี้ จะทำให้การบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ ได้

อีกแห่งหนึ่งพระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับจะคบมิตรต้องพิจารณาองค์ ๗ ประการ คือ มิตรผู้ให้ของที่ได้ยาก รับทำกิจที่ได้ยาก อดทนถ้อยคำที่อดใจได้ยาก บอกความลับของตนแก่เพื่อน ปิดความลับของเพื่อนไม่ละทิ้งในยามวิบัติ เมื่อเพื่อนสิ้นโรคสมบัติก็ไม่ดูหมิ่น เป็นที่ยอมรับกันว่าคนเรานั้น ใบหน้าคือหน้าตาของจิตใจ คืออาการต่างๆ ที่ปรากฏในจิตใจจะแสดงออกมาทางใบหน้า เมื่อจิตโกรธสีหน้าและแววตาเป็นแบบหนึ่งใบหน้าที่มองคล้ำหรือแดงจัด แววตาแข็งกร้าว อากัปกริยาแข็งกระด้างไม่อ่อนโยน เมื่อจิตมีเมตตาปราณี สีหน้าผ่องใส แววตาอ่อนโยน เมื่อจิตเศร้าโศก ดวงหน้าก็เศร้าหมองซุบซิดแววตาร่วงโรยไม่แจ่มใส กิริยาอาการไม่แจ่มใส คนที่มีจิตเลาะเลอะโลเล

คิดแต่จะเอาเปรียบผู้อื่น พอเห็นกันครั้งแรก ผู้พบเห็นก็มักจะรู้สึกว้า คนนี้ไม่น่าไว้วางใจ ด้วยประสบการณ์ที่ได้พบเจอบ่อย ๆ จะช่วยให้ง่ายขึ้น

ส่วนผู้มีลักษณะแห่งกัลยาณมิตรก็เช่นกัน ย่อมแสดงออกทางดวงตาบิโหน่าและแววตาที่เมตตา ยิ้มแย้ม ใครได้พบเห็นแล้วรู้สึกว้าช่างน่าเคารพเลื่อมใส นำเข้าไปนั่งใกล้ นำเจรจาสนทนาด้วย ดังนั้น ผู้ที่น่ารักใคร่หรือน่ารังเกียจ ควรคบด้วยหรือไม่ควรคบ ใครต่อใครก็พอจะรู้ได้เพราะมีการแสดงออกอยู่เสมอทั้งทางสีหน้าและแววตา วาจาพออำพรางได้ เสแสร้งแกล้งได้ แต่แววตาจะฟ้องให้เห็นเสมอว่าภายในที่แท้จริงเป็นอย่างไร

ในมิติตามิตตชาดก ได้แสดงลักษณะผู้มีโชติมาตรไว้ว่า เห็นเพื่อนแล้วไม่ยิ้มแย้ม ไม่ยินดีสนทนากับเพื่อน ไม่สบตาเพื่อน ห้ามปรามคนที่สรรเสริญเพื่อน สรรเสริญคนที่ตาเพื่อนไม่บอกความลับแก่เพื่อน ไม่ช่วยปกปิดความลับของเพื่อนไม่ยกย่องการกระทำของเพื่อน ไม่สรรเสริญปัญญาของเพื่อน เมื่อเพื่อนเสีย หายกลับพอใจ เมื่อเพื่อนเจริญกลับไม่พอใจ ได้อาหารที่มีรสแปลกมากก็ไม่นึกถึงเพื่อน ไม่อยากให้เพื่อนได้ลาภ อากาการดังกล่าวมานี้มีอยู่แล้วในคนที่มิโชติมาตร พอเป็นเหตุให้ผู้เป็นบัณฑิตได้เห็นและได้ยินแล้วรู้ได้ว่ามิโชติมาตร ส่วนลักษณะของมิตรนั้นตรงข้ามกับอาการกล่าวมาเฉพาะการสังเกตลักษณะของบุคคลที่ควรคบด้วยหรือไม่ควรคบ ก็พอที่อาจทำให้เราลั้งเลงสงสัยได้ว่าตกลงจะใช้วิธีสังเกตวิธีไหนดี ข้อความใน สมถสูตร น่าจะช่วยให้การตัดสินใจที่จะคบหรือไม่ได้ดีขึ้น คิดว่าข้อสังเกตทุกข้อน่าจะจัดลงในสูตรนี้ได้ คือพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

“...บุคคลใดรู้ว่าเมื่อเราคบบุคคลนี้แล้ว อกุศลธรรมเจริญยิ่งขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป บุคคลนี้ไม่ควรคบตรงกันข้ามหากบุคคลใดรู้ว่า เมื่อคบบุคคลนี้แล้ว อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญยิ่งขึ้น บุคคลนี้ควรคบ...”

เป็นอันว่าได้ทั้งหลัก และแนวทาง ในการดูคนว่าเป็นพาล หรือเป็นบัณฑิตแล้ว ที่นี้ก็อยู่ที่ว่าจะเลือกคบกับคนพาล หรือบัณฑิต ถ้าหากสามารถหลีกเลี่ยงคนพาล เลือกคบบัณฑิตได้แสดงว่าพื้นจิตของผู้นั้น เริ่มมีความเห็นถูกขึ้นมาแล้ว เป็นอันหวังความเจริญงอกงามในชีวิตได้ในโอกาสต่อไปมิตรแท้หรือเพื่อนแท้ เป็นสิ่งที่ปรารถนาของมนุษย์ทุกคน เป็นคำที่ฟังดูง่าย ๆ แต่หาได้ยาก บางคนมีเพื่อนพ้องมิตรสหายจำนวนมาก มีทั้งเพื่อนเรียน เพื่อนกิน เพื่อนดื่ม เพื่อนเที่ยว แต่จะหาเพื่อนที่มีคุณสมบัติเป็นบัณฑิตดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นหายากเหลือเกิน บางคนทั้งชีวิตไม่เคยได้เจอ เพราะมิตรแท้จริง ๆ นั้น คือผู้ที่เมื่อคบหาสมาคมด้วยแล้ว นำแต่ประโยชน์สุขมาให้ฝ่ายเดียว เป็นผู้ที่เชื่อถือได้ ไว้วางใจได้ คบคนดีมีคุณธรรมเปรียบได้กับแสงสว่างนำทางชีวิต คบคนพาลเป็นมิตรเหมือนเติมยาพิษให้ตนเอง ใครก็ตามที่ได้บัณฑิตเป็นเพื่อน ก็ควรถนอมน้ำใจด้วยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ อย่างสม่ำเสมอ ย่อมจะผูกน้ำใจเพื่อนที่ดีไว้ได้ตลอดไปจากข้อความที่ได้กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า ถ้าหากบุคคลหวังให้ได้ประโยชน์สุขจาก

การคบหาสมาคมกับผู้ใดผู้หนึ่งนั้น ใ้ว่าจะคบใครได้ตามใจชอบ หากแต่ว่าต้องให้ชอบธรรมด้วยตามหลักทั่วไปแล้วถือว่า คบคนเช่นไร ย่อมเป็นเหมือนบุคคลนั้น ดังนั้น เมื่อต้องการคบมิตรสักคนมีใครสักคนเป็นเพื่อนนั้น ต้องรู้จักสังเกต ใช้สติปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบ ควรคบกับผู้ที่เสมอกันด้วย ศील สมานิ ปัญญา หรือสูงกว่าตน แต่ก็ยังไม่ห้ามเสียทีเดียว หากมีความจำเป็นต้องคบกับคน

พาล หรือผู้ที่ต่ำกว่าตนด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ท่านแนะนำให้คบหาในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตรให้ผู้นั้น ช่วยแนะนำเขา เพื่อให้เขาพ้นจากความเป็นคนพาล ช่วยให้เห็นถูก เกิดปัญญาสามารถพึ่งพาตนเองได้ คบเพื่ออนุเคราะห์ แต่ต้องมั่นใจในความหนักแน่น ในความดีของตนเองว่าจะไม่เอียงไป เป็นเหมือนคนพาลเสียเอง^{๘๐}

๓.๖ บุคคลตัวอย่างในการคบหาเป็นกัลยาณมิตร

๓.๕.๑ พระสารีบุตร

พระสารีบุตร เป็นพระภิกษุชาวอินเดียผู้เป็นอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศกว่าพระภิกษุทั้งปวงในด้านสติปัญญา นอกจากนี้ พระสารีบุตรยังมีคุณธรรมในด้านความกตัญญู และการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่พุทธศาสนาอีกด้วย จึงมีคำยกย่องภิกษุรูปนี้ว่าเป็น "ธรรมเสนาบดี" (แม่ทัพธรรม) คู่กับพระพุทธเจ้าที่เป็น "ธรรมราชา" ชีวิตก่อนจะพบพระพุทธศาสนา อุปติสสะและโกณฑิยะไปเที่ยวเล่นในงานรื่นเริงประจำปีในกรุงราชคฤห์ ขณะชมมหรสพอยู่นั้นก็เกิดความสนใจขึ้นมาอย่างเดี๋ยวกันว่า กิจกรรมเหล่านี้ช่างไร้สาระสิ้นดี หาประโยชน์แก่นสารมิได้เลย ควรจะหาสิ่งใดเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและหลุดพ้นจากบ่วงเช่นนี้ อีกสองวันจึงพากันไปบวชในสำนักของสญชัยเวฬุภุตร ฌ กรุงราชคฤห์นั่นเอง และสำเร็จการศึกษาในสำนักนั้นโดยใช้เวลาเพียงสองสามวัน เมื่อจบแล้วก็ออกจากสำนัก แต่ยังไม่พึงพอใจเพราะเห็นว่าความรู้จากสำนักนั้นหาใช้ที่ตนค้นหาไม่ จึงตกลงแยกกันไปตามหาครูผู้สามารถสอนความจริงของโลกให้ประจักษ์ได้อย่างแท้จริง และสัจญ์กันว่าถ้าใครเจอครูเช่นว่าแล้วก็มาบอกกันมิได้อำพราง

พระอัสสชิอันเป็นหนึ่งในปัญจวัคคีย์ หลังจากได้ฟังธรรมจาก พระพุทธองค์ จนบรรลุอรหัตต์แล้ว วันหนึ่งท่านถือบาตรและจีวร ไปสู่กรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาตแต่เช้าตรู่ อุปติสสะได้พบพระอัสสชิเถระ ประทับใจในอิริยาบถน่าเลื่อมใส สำนวมติ ของท่านพระอัสสชิเถระ ผู้มีอินทรีย์ฝึกดีแล้ว จึงเกิดความคิดว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระอรหัตต์ จึงได้ติดตามท่านพระอัสสชิเถระไปข้างหลัง รอคอยโอกาสอยู่ แล้วสอบถาม พระอัสสชิเถระได้แสดงความลึกซึ้งในคำสอน ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่า

“...ท่านกล่าววทอันลึกซึ้งละเอียดทุกอย่าง เป็นเครื่องฆ่าลูกศร คือ ตัณหา เป็นเครื่องบรรเทาความทุกข์ทั้งหมด ว่าธรรมเหล่าใด มีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตเจ้า ตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะเจ้ามีปกติตรัสอย่างนี้...”

เมื่ออุปติสสะได้ฟังก็ได้บรรลุโสดาบัน หลังจากนั้น อุปติสสะกราบลาพระอัสสชิเถระ แล้วนำธรรมะที่ได้รับฟังมา ไปบอกเพื่อนสนิทคือโกณฑิยะ จนได้บรรลุโสดาบัน เช่นเดียวกัน ทั้งสองได้ไปชวนสญชัยปริพาชก ให้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่สญชัยปริพาชกปฏิเสธ ทั้งสองจึงได้พาปริพาชก ๒๕๐ คน ไปฟังธรรมจากพระพุทธองค์ หลังจากฟังธรรมครั้งนั้น ปริพาชก ๒๕๐ คนบรรลุอรหัตผล

^{๘๐} พระจะจุกุญญานวิชัย (รักษาปา), “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ๓๐-๓๖.

แต่อุปติสสะและโกณฑิยะ ยังคงบรรลู่เพียงโสดาบันเช่นเดิม พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ทั้งหมดด้วยวิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทา ภายหลังจากบวชในพระพุทธศาสนาแล้วท่านอุปติสสะมีชื่อเรียกใหม่ว่าสารีบุตรและ ท่านเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ต่อบรรพชิตจำนวนมากมายหลายท่าน ความเป็นกัลยาณมิตรของท่านประมวลโดยสังเขป ดังนี้

๑) พระพุทธองค์ทรงยกย่องพระสารีบุตรว่า เป็นผู้ที่มีปัญญาอนุเคราะห์เพื่อนบรรพชิตด้วยกัน ตัวอย่างครั้งหนึ่งที่กรุงเทวทหะ ภิกษุพากันเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ ทูลลาจะไปปัจฉาภุมิชนบท พระองค์ตรัสให้ไปลาพระสารีบุตร เพื่อท่านสารีบุตรจะได้แนะนำสั่งสอน ในการไปของพวกเขา เธอ จะได้ไม่เกิดความเสียหาย

๒) พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระสารีบุตรว่า เป็นคู่กับพระมหาโมคคัลลานะ เช่น ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายคบกับสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด ... สารีบุตรเปรียบเหมือนมารดาผู้ให้กำเนิด โมคคัลลานะเปรียบเหมือนนางนม ผู้เลี้ยงทารกที่เกิดแล้วนั้น สารีบุตรยอมแนะนำให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล โมคคัลลานะแนะนำให้ตั้งอยู่ในคุณเบื้องบนสูงกว่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีคำยกย่องว่า พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกฝ่ายขวา และพระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย

๓) ได้รับการยกย่องเทียบเท่ากับธรรมเสนาบดี โดยพระสารีบุตรมีตำแหน่งอีกอย่างหนึ่งว่า พระธรรมเสนาบดี ซึ่งเป็นคู่กับพระบรมศาสดาว่า พระธรรมราชา

๔) พระสารีบุตรเป็นผู้มีปฏิภาณในการแสดงพระธรรมเทศนา คือ ชี้แจงแสดงให้ผู้ฟังเข้าใจได้ชัดเจน

๕) ท่านเป็นผู้มีความกตัญญูตเวที ฟังเห็นได้จาก เมื่อท่านได้ฟังธรรมเทศนาที่ พระอัสสชิแสดง ได้ธรรมจักขุแล้วมาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมาท่านก็นับถือพระอัสสชิว่า เป็นอาจารย์ทำการเคารพอยู่เสมอ แม้ได้ยินข่าวว่าพระอัสสชิอยู่ในทิศใด เมื่อท่านจะนอน ท่านจะนมัสการไปทางทิศนั้น แล้วนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น อีกตัวอย่างหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรยังราธพราหมณ์ให้อุปสมบท เพราะระลึกถึงคุณที่ราธพราหมณ์ ได้ถวายบิณฑบาตแก่ท่านเพียงทัพพีเดียว

๖) ก่อนที่ท่านจะนิพพาน พระสารีบุตรกลับไปโปรดมารดาของท่าน คือ นางสารี ซึ่งเป็นมารดาของเหล่าพระอรหันต์ทั้งเจ็ดองค์ ได้แก่ ท่าน พระจุนทะ พระอุปเสน พระเรวัต พระจาลาเถรี พระอุปจาลาเถรี และพระสีสุปจาลาเถรี ที่ยังเป็นมิจฉาภิกษุอยู่ มีความขัดเคืองกับพระพุทธศาสนาที่บรรดาภิกษุ ต่างพากันหนีไปออกบวชหมดจนไร้สืบสกุล ท่านปรารถนาจะไปโปรดมารดา และนิพพานที่นั่น ตอนแรกมารดาของท่านก็คิดว่าท่านคงจะมาสักทอนแก่ แต่แล้วมารดาของท่านก็ได้เห็นฤทธาภาพของบุตรชาย จากการที่ได้เห็นท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ พระอินทร์ และท้าวมหาพรหมมาเข้าเยี่ยมท่านเป็นครั้งสุดท้าย ทำให้มารดาเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อได้ฟังธรรมกถาจากพระสารีบุตรก็บรรลู่เป็นพระโสดาบัน การที่บุตรได้ชักนำบุพการี ให้นับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จนได้มรรคผล นับเป็นการตอบแทนคุณอย่างยอดเยี่ยม

บทที่ ๔

วิเคราะห์คุณค่าของอานิสงส์การคบกัลยาณมิตร ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

๔.๑ แนวคิดและหลักการ

กัลยาณมิตร นอกจากจะมีความหมายถึงบุคคลซึ่งเป็นเพื่อนที่ดี เพื่อนที่งาม หรือเพื่อนที่รักใคร่คุ้นเคย เป็นผู้ชี้แนะแนวทางแห่งความเจริญ สั่งสอนอบรม เป็นที่ปรึกษา มีความเอื้อโย มีน้ำใจเอื้อเฟื้อที่ติงาม เป็นผู้ที่มีจิตที่หวังดีหวังประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเองและผู้อื่นแล้ว ยังมีความหมายรวมถึงสื่อหลากหลายรูปแบบที่ส่งเสริมให้เกิดปัญญา และสิ่งแวดลอมทางสังคมโดยทั่วไป ที่ดีทุกอย่าง ที่เกื้อกูล ชักจูง หรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ด้วยการฟังการสนทนา ปรีกษา ชักถาม อ่านตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ ในทางธรรมแม้ยังไม่ได้ทำการช่วยเหลือแก่ผู้ใดที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ เพียงแค่เป็นผู้ยินดีในกุศลธรรม มีกายสุจริตเป็นต้น ก็ถือว่าเป็นกัลยาณมิตรแล้ว เพราะผู้ยินดีในกุศลธรรมคือผู้มีกัลยาณมิตรภายในนั่นเองต่อไปเขาจะแสดงความเป็นกัลยาณมิตรที่เป็นรูปธรรมออกมาผ่านทางรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้นว่าการช่วยชี้แนะบอกกล่าว สั่งสอน แม้จะไม่แสดงออกมาด้วยคำพูด การทำเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้ยินดีในกุศลธรรมก็ถือได้ว่าเป็นกัลยาณมิตรโดยนัยที่สมบูรณ์แล้วที่แท้จริงผู้เป็นกัลยาณมิตร คือ การดึงบุคคลที่อยู่ในระดับความคิดความเข้าใจต่อชีวิตที่ต่ำ ขึ้นมาในระดับที่ควรจะเป็น แล้วคอยหาอุบายวิธีส่งเสริมให้ดีขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือเป็นผู้ดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบุคคลออกมาแสดงให้เห็น ให้มีความหวัง ส่วนผู้แสวงหากัลยาณมิตร คือผู้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ สิ่งที่จะเป็นตัวช่วยให้ประสบผลสำเร็จ เป็นตัวสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับการช่วยเหลือได้ บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจึงต้องประกอบด้วยองค์คุณ หรือคุณสมบัติของกัลยาณมิตร คือ ผู้เป็นกัลยาณมิตรจะต้องเป็นผู้น่ารัก หรือเป็นที่รัก เป็นที่เคารพมีความหนักแน่น เป็นบุคคลที่อุดมด้วยปัญญาทั้งทางโลก และทางธรรมอย่างพร้อมมูล เป็นที่เจริญใจ จรรโลงใจ มีกำลังใจเห็นแบบอย่าง อยากจะทำตาม เป็นผู้สามารถว่ากล่าวตักเตือน เป็นนักพูดคือเป็นผู้ฉลาดในการใช้ถ้อยคำ น่ารักฟัง มีเหตุมีผล มีหลักการ พูดถูกจังหวะ การพูดนี้เป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรประสบความสำเร็จในการชักนำบุคคลผู้หลงผิด ท้อแท้ หมดกำลังใจ หมดความยินดีในการทำหน้าที่ ให้กลับมีความเห็นถูก มีกำลังใจ เกิดความยินดีที่จะทำหน้าที่นั้นต่อบางครั้งบอกกล่าวแล้วแต่ยังไม่ชัดเจน ยังสงสัยอยู่เข้าไปซักถาม เป็นผู้อดต่อถ้อยคำสูงๆ ต่ำๆ ได้ เป็นผู้ที่ไม่กล่าวถ้อยคำหรือเรื่องทีลึกล้ำซึ่งได้สามารถนำให้เข้าถึงสิ่งที่ลึกล้ำให้ยิ่งๆ ขึ้นไปสุดทายเป็นชักจูงในสิ่งที่เหลวไหลไร้สาระ หรือในทางที่เสียหาย คือป้องกันไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลชักชวนให้ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลมีคติเป็นสุข

๔.๒ ประเภทของกัลยาณมิตร

๔.๒.๑) กัลยาณมิตรทางโลก แนะนำวิธีแสวงหาทรัพย์สมบัติ หรือเครื่องอำนวยความสะดวก และถือว่ามีเป็นกัลยาณมิตรเบื้องต้น เพราะคนๆ นั้นสามารถอำนวยความสะดวกตามที่ตนประสงค์

๔.๒.๒) กัลยาณมิตรทางธรรม ไม่ใช่มองเพียงแค่ว่าอะไรจากใคร หากต้องมองข้ามจุดนั้น และพิจารณาว่าสิ่งที่ได้นั้นสามารถทำให้ยกระดับชีวิตจิตใจให้ดีขึ้น ทำให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้หรือไม่ นอกจากนี้กัลยาณมิตรทางธรรม ยังสามารถแยกได้อีก ๒ ประเภท คือ

๑) กัลยาณมิตรภายใน คือ บรรดาคุณธรรมทั้งหลายที่เกิดจากการได้ฝึกฝนอบรม ถูกปลูกฝังไว้ในใจของบุคคล

๒) กัลยาณมิตรภายนอก คือ บุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ทั้งหมดที่ช่วยให้เราเกิดการพัฒนา ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ผู้มีธรรมภายใน แม้จะไม่มีกัลยาณมิตรที่เป็นบุคคลคอยแนะนำสั่งสอนก็ตาม ถือว่า ผู้นั้นได้กัลยาณมิตรที่แท้จริงแล้ว เพราะธรรมในใจจะเป็นตัวคอยชี้โทษ ตักเตือน แนะนำอยู่ตลอดเวลา ยิ่งกว่าการได้กัลยาณมิตรภายนอก เพราะกัลยาณมิตรภายนอกไม่อาจอยู่ตักเตือน และแนะนำ ชี้โทษได้ตลอดเวลา เหมือนดั่งกัลยาณมิตรภายในไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน ตื่น ทำ พุด คิด จะติดตามผู้นั้นอยู่ตลอดเวลา ไม่ขาดสายตา กัลยาณมิตรมีความสำคัญได้ ก็เพราะกัลยาณมิตรมีคุณค่าในฐานะที่เป็นตัวดึงดูด เป็นตัวชักนำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้หวังประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางโลก หรือทางธรรม หากได้กัลยาณมิตรคอยชี้แนะเป็นผู้กำกับให้ชีวิตเบื้องต้นดำเนินไปด้วยดี แม้ในเบื้องต้นอาจมีอุปสรรคมาขวางบ้าง กัลยาณมิตรก็เปรียบเหมือนมีกำแพงสองข้างทางที่คอยกันกั้นอุปสรรคและสิ่งไม่ดีที่จะมาถึงตัว อีกทั้งช่วยห้ามตนเองไม่ให้เดินออกไปหาสิ่งเหล่านั้น ช่วยให้การดำเนินการไปสู่เป้าหมายได้สะดวก ในทางธรรมกัลยาณมิตรมีคุณค่าทั้งในฐานะที่เครื่องหมายเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ใครเป็นกัลยาณมิตรหรือไม่เป็นทราบได้โดยการสังเกตดูที่ความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ เมื่อคบบุคคลใดแล้ว อกุศลธรรมเจริญยิ่งขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป บุคคลนี้ไม่ควรคบ ตรงกันข้าม หากคบบุคคลใดแล้ว อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญยิ่งขึ้น บุคคลนี้ควรคบแม้จะถูกขับไล่ก็ควรเข้าไปหาและนั่งใกล้ นอกจากนี้ท่านให้เลือกคบผู้ที่เสมอกันด้วย ศील สมาธิ ปัญญา หรือสูงกว่าตน เพราะจะทำให้ไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย แต่ก็ยังไม่ห้ามเสียทีเดียว หากมีความจำเป็นต้องคบกับคนพาล หรือผู้ที่ต่ำกว่าตนด้วย ศील สมาธิ ปัญญา ท่านแนะนำให้คบหาในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตรให้ผู้นั้น ช่วยแนะนำช่วยนำ เพื่อให้เขาพ้นจากความเป็นคนพาล ช่วยให้เห็นถูกเกิดปัญญาสามารถพึ่งพาตนเองได้ คบเพื่ออนุเคราะห์

กัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญา คือ คนที่มีมิตรต่อกัน มีความเยื่อใยดีมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ โดยเนื้อแท้ของความเป็นเพื่อนอยู่ที่ความมีน้ำใจหวังดีปรารถนาดีต่อกัน เป็นบุคคลที่มีความพร้อมทั้งคุณธรรมความดีงาม เป็นผู้ห่างไกลจากสิ่งอันเป็นข้าศึกในการพัฒนาศักยภาพชีวิต และตั้งตนอยู่อย่างเหมาะสมแห่งการเคารพ รวมทั้งยังเป็นผู้สร้างสรรค์ประโยชน์สุข และคุณธรรมความดีงามต่างๆ ให้แก่บุคคลรอบข้างด้วยความเข้าใจ จนเป็นแรงเหนี่ยวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาไปสู่ประโยชน์ และความสุขในระดับต่างๆ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลส่งเสริมการพัฒนาชีวิต

กัลยาณมิตรในภาคปฏิบัติ โดยทั่วไปแล้ว มักจะเข้าใจกันว่า กัลยาณมิตรก็คือ เพื่อนดี ๔ ประเภท คือมิตรที่มีอุปการคุณ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ และมิตรมีความรักใคร่ แต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะ อีกร้อยละ ๔ รวมเป็น ๑๖ ตามที่กล่าวมาแล้วว่า เป็นบุคคลที่ควรคบหาสมาคมด้วยแต่คำว่า^๑ กัลยาณมิตร หรือเพื่อนดีในฐานะเป็นอุดมคติแห่งภาคปฏิบัติในพุทธปรัชญานั้นลึกซึ้งซึ่งคาดคิดได้ทีเดียวเกิดกว่าที่บุคคลธรรมดาจะคาดคิดได้ทีเดียว

มิตรในฐานะเป็นบุคคลผู้เสมอกันด้วยตน และเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า องค์ประกอบภายใน คือ ปัญญาที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมมากในเรื่องนี้ พระพุทธองค์ทรงย้ำว่า เป็นความสำคัญที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จหรือก้าวหน้า ไม่ว่าจะเข้าไปในแง่การดำเนินชีวิตประจำวันหรือในการปฏิบัติธรรม เพื่อความบริสุทธิ์แห่งจิตใจ ในแง่ของการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงให้เห็นว่า “การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิตและการบูชาคนที่ควรบูชา” เป็นทางแห่งความก้าวหน้าอย่างสูงสุด และทรงแสดงถึงความมีกัลยาณมิตร ว่าเป็นคุณธรรมอันสำคัญที่นำไปเพื่อประโยชน์ในโลกนี้ การเสวนากับสัตบุรุษว่าเป็นความเจริญ ในวุฒิสถาบัน ๔ ประการและทรงย้ำอีกว่า “การคบมิตรผู้เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรม ผู้โอรพาร ด้วยความดีมีปฏิภาณ ครั้นรู้จักประโยชน์ที่มุ่งหมายกำจัดความสงสัยได้แล้วจึงเที่ยวไปผู้เดียว เหมือนนอแรด

ในภาคปฏิบัติเพื่อเดินตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) คือองค์ปัญญาแห่งแรกที่น่าไปสู่การปฏิบัติตามมรรคองค์อื่นๆ ต่อไป เพราะสัมมาทิฐิเป็นบุพนิมิตรแห่งมัชฌิมาปฏิปทา ในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการปฏิบัติธรรม และเป็นองค์ธรรมที่จะต้องพัฒนาให้บริสุทธิ์ผ่องใสชัดเจนเป็นอิสระมากขึ้นตามลำดับขั้น คือ การตรัสรู้ในที่สุด องค์ประกอบที่จะก่อให้เกิดสัมมาทิฐินั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสว่ามี ๒ ประการคือ

๑) ปรัตโฆสะ ซึ่งแปลว่าเสียงจากผู้อื่น หมายถึงการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือ กัลยาณมิตรนั่นเอง

๒) โยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาโดยอุบายอันแยบคาย หมายถึงการใช้ปัญญาพิจารณาตรองตราภายในจิตของตนอย่างถี่ถ้วน

องค์ประกอบทั้ง ๒ อย่างนี้ อย่างแรกเรียกว่าองค์ประกอบภายนอก อย่างหลังเรียกว่าองค์ประกอบภายใน มีความสำคัญเท่าเทียมกัน เพราะเป็นคุณธรรมที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีสัมมาทิฐิแล้ว ปฏิบัติธรรมตามอริยมรรค จึงดำเนินไปได้อย่างถูกต้อง ในภาคปฏิบัติพระพุทธองค์ทรงแสดงถึงความสำคัญขององค์ประกอบข้อแรกคือ กัลยาณมิตรไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิตรฉันใด ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตรแห่งการเกิดขึ้นของอริยอัชฎางคิกมรรคแก่ภิกษุฉันนั้น ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังสิ่งนี้ได้คือ จักเจริญ จักทำให้มากซึ่งอริยอัชฎางคิกมรรค” ดังนี้

นี้แสดงให้เห็นว่าในการคบมิตรนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า เป็นเรื่องของความบริสุทธิ์แห่งพรหมจรรย์ เพราะการคบมิตรมีอิทธิพลต่อการบรรลุธรรมโดยตรง เช่น ทรงตรัสว่า คบคน

^๑ เดือน คำดี, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖๘.

เช่นโดยอ้อมเป็นเหมือนกัน คบคนเลวอย่าคบเลวลง เดินร่วมกัน ๗ ก้าวก็นับว่าเป็นมิตร เดินร่วมกัน ๑๒ ก้าวก็นับว่าเป็นสหาย อยู่ร่วมกันสักเดือนหนึ่งหรือครึ่งเดือนก็นับว่าเป็นญาติ ถ้านานกว่านั้นก็เหมือนเป็นตัวเองตั้งนั้นกัลยาณมิตร จึงหมายถึง ความก้าวหน้าที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จทั้งในทางโลกและทางธรรม หรือทั้งในทางสังคมและในชีวิตส่วนบุคคล^๒ คำว่า กัลยาณมิตรไม่ได้หมายถึงเฉพาะเพื่อนดีในระดับสามัญเท่านั้น แต่ในระดับสูงนั้นหมายถึง บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก บิดามารดา ครูอาจารย์ และท่านผู้ทรงปัญญาพหุสุดสามารถแนะนำพร่ำสอนเป็นที่ปรึกษาได้แม้จะอ่อนวัยกว่า

แต่อย่างไรก็ตามมิตรที่ดีที่เข้าใจกันอยู่นั้น อาจจำแนกให้เห็นความแตกต่างกันอยู่ ๒ ประการ คือ ประการที่ ๑ มิตรดี ในเรื่องที่เกี่ยวข้องและยึดถือกัน มีความมุ่งหมายที่จะรับใช้ช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งเพื่อความสุขในทางโลก ซึ่งจำกัดอยู่แต่เพียงในชาตินี้เท่านั้นเอง แต่กัลยาณมิตรหรือเพื่อนดีในพุทธปรัชญาภาคปฏิบัติไม่ได้มีความหมายจำกัดความช่วยเหลือของตนไว้แค่อายุขัย หรือชาตินี้ชาติเดียวเท่านั้น แม้จะไม่ถึงกับมองข้ามสิ่งที่จะพึงได้ในโลกนี้ไปเสียเลยนั้นก็คือ กัลยาณมิตร ในความหมายนี้ ผู้เป็นกัลยาณมิตรย่อมมองไกลออกไปข้างหน้า คือคิดถึงในแง่การพัฒนาจิตใจระยะยาวสำหรับบุคคลที่ท่านจะช่วยเหลือ แต่ในระหว่างที่ผู้จะต้องได้รับความช่วยเหลือยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ปัญหาต่างๆ ของเขาที่พอจะแก้ไขได้ก็ไม่ถูกละเลย หรือถูกมองข้ามเสียทีเดียว

ประการที่ ๒ คำว่ากัลยาณมิตร ตามความสูงสุดของคำนี้นั้น ไม่ได้มีความหมายเหมือนกับคำว่า “เพื่อนที่ดี” ที่เข้าใจกันอยู่โดยทั่วไปนั่นก็คือ กัลยาณมิตร กัลยาณมิตรไม่ได้มีความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ปัจจุบัน เรียกว่า “ผลประโยชน์ร่วมกัน” (Mutual benefit) “ความปลอดภัยร่วมกัน” (Collective Security) “ได้เสียด้วยกัน” (Common interest) หรืออะไรอื่น ๆ ทำนองนี้เลย เพราะผู้เป็นกัลยาณมิตรนั้น ได้พัฒนาไปไกลมิใช่แต่เพียงชาตินี้เท่านั้น แต่ยังหมายถึงชาติต่อไปอีกด้วย

ตามปกติคนทั่วไปมักจะเข้าใจกันว่า มิตรภาพเป็นเรื่องของสองฝ่าย เพราะฉะนั้นจึงมีรากฐานมาจากการบำเพ็ญประโยชน์ หรือเกื้อกูลกันหรือให้กันไปให้กันมา ฝ่ายให้จะต้องสามารถได้มีผลอะไรบ้างตามสมควร ไม่นับทางวัตถุธรรมก็ในทางนามธรรม เช่น ในรูปแห่งความหวังว่าจะต้องได้กลับคืนมาในวันข้างหน้าในรูปความกตัญญู ข้อผูกพันหรือพันธกรณีจากฝ่ายที่เป็นผู้รับ

แต่ในกัลยาณมิตร ในความหมายสูงสุดของพุทธปรัชญา ไม่ได้ถูกกีดขวางด้วยความประสงค์อันถือประโยชน์ตนเป็นใหญ่ ของผู้ให้แบบนั้นเลย กล่าวคือ พอเมื่อได้เกิดมีความสัมพันธ์ระหว่างดวงจิตสองดวงขึ้นแล้ว ฝ่ายที่สามารถจะให้ความช่วยเหลือได้ ก็คิดแต่ประโยชน์ของฝ่ายที่จะได้รับ (Recipient) เท่านั้น คือพยายามทุกวิถีทางและทุกเมื่อ ในอันที่จะส่งเสริมการพัฒนาของฝ่ายผู้รับให้ได้ เพราะไม่มีความคิดที่จะสอดแทรกเข้ามาเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมกัน ความปลอดภัยด้วยกัน ได้เสียเท่าๆ กัน หรือเรื่องอื่น ซึ่งมักจะทำให้ฝ่ายให้เกิดท้อใจในเมื่อปัจจัยอันสำคัญ ซึ่งแสดงถึงการสนองด้วยการให้ประโยชน์ตอบแทนขาดไป ในกรณีเช่นนั้น กัลยาณมิตร หรือผู้ให้ความช่วยเหลือ จึงไม่ได้ถูกขัดขวาง หรือเป็นผู้แพ้แต่ประการใด แม้ในเมื่อฝ่ายผู้รับความช่วยเหลือจะถึงแก่ความตาย หรือไม่รู้ว่าคุณได้รับความช่วยเหลืออยู่ตลอดมาหรือว่าได้ให้ผลประโยชน์อะไรตอบแทนเลย เพราะ

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๐.

ความช่วยเหลือดังกล่าวนั้น ไม่ได้เกิดจากความปรารถนาที่คิดถึงประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้ให้ความช่วยเหลือ ในกรณีอื่นๆ หวังผลตอบแทนในแบบใดแบบหนึ่งเสมอ กล่าวคือ^๓

เมื่อคิดถึงเจตนารมณ์แห่งการช่วยเหลือแล้ว ก็เป็นการคิดถึงผลประโยชน์ ของผู้รับฝ่ายเดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นการตรงข้ามกับการอิงประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายร่วมกัน ซึ่งมีมิตรภาพที่เข้าใจความหมายอื่นๆ ก็ล้วนมีลักษณะเช่นนี้ นั่นคือเหตุผลที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่พระอานนท์ว่า

“สำหรับภิกษุผู้เป็นเสขะยังไม่บรรลอรหัตผล ปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เราตถาคตไม่เล็งเห็นองค์ประกอบภายนอกอย่างอื่น แม้สักอย่างหนึ่งที่มีประโยชน์มาก เหมือนความมีกัลยาณมิตรเลย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร ย่อมกำจัดอกุศลได้และย่อมบำเพ็ญกุศลให้เกิดขึ้น”

ในพระสูตรเดียวกันนี้พระองค์ได้ทรงแสดงถึงอานิสงส์ แห่งความมีกัลยาณมิตรเป็นบุพภาคแห่งการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมมีกัลยาณมิตร พึงหวังได้ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือ

๑) จักเป็นผู้มีศีล สำรวมระวางในปาฏิโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจร

๒) จักเป็นผู้มีโอกาสได้ยินได้ฟัง ได้ร่วมสนทนาอย่างสะดวกสบายตามความปรารถนาในเรื่องต่างๆ ที่ขัดเกลาอุปนิสัย ชำระจิตให้ปลอดโปร่ง คือเรื่องความมักน้อย ฯลฯ เรื่องความบำเพ็ญเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่องวิมุตติญาณทัศนะ

๓) จักเป็นผู้ทำความเพียร เพื่อกำจัดอกุศลธรรม และเพื่อบำเพ็ญกุศลธรรมให้สมบูรณ์ จักเป็นผู้แข็งขันบากบั่น มั่นคงไม่ทอดธุระในกุศลธรรม

๔) จักเป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันเป็นอริยะ หยั่งรู้ถึงความเกิดความดับขำ แรกกิเลสนำไปสู่ความสูญสิ้นแห่งทุกข์ทั้งหมด

ดังนั้นพระพุทธองค์จึงตรัสแก่พระอานนท์ว่า “ดูก่อนอานนท์ กัลยาณมิตรแล เป็นตัวพรหมจรรย์โดยแท้ เพราะว่าผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังสิ่งนี้ได้คือ เขาจักเจริญ จักทำให้มากซึ่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ อันเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ปลอดภัยเสียจากทุกข์โดยสิ้นเชิง

อนึ่งพระพุทธองค์ ในฐานะทรงบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่มนุษย์โลกโดยถ่ายเดียว จึงได้ชื่อว่าทรงเป็นกัลยาณมิตรของสรรพสัตว์ผู้เกิดแก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน และทรงคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาวโลกฝ่ายเดียวเท่านั้น ดังที่ทรงตรัสไว้ในสังยุตตนิกายว่า “อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตรเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากชาติผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากชราผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีทเวหะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจาก โสกะ ปรีทเวหะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส”

๔.๓ คุณค่าและความสำคัญของกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตรมีความสำคัญและมีความจำเป็น เพราะการเข้าใจหรือคบหากัลยาณมิตรนั้นมีแต่ความเจริญในชีวิตการคบคนดีไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ก็ประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้น เพราะนั้น จึงควรคบแต่คนดีความจำเป็นของกัลยาณมิตร และกัลยาณมิตรที่ดีนั้น สามารถเป็นที่พึ่งทางสังคมเรามีญาติมิตรเพื่อการสังคม เพื่อการอยู่ในสังคมได้ธุรการงานอะไรเกิดขึ้น เรามีมิตรมีเพื่อนงานนั้นก็เสร็จได้ในปริบทเดียว เพราะมิตรนั้นจะให้ความช่วยเหลือเราได้เมื่อเราพบกับปัญหาที่แก้ไม่ตกหนัก

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๑.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๒.

ก็จะกลายเป็นงานที่เบาเพราะได้มิตรร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั่นเองคนเราเกิดมาไม่มีใครสามารถอยู่ตัวคนเดียวได้ แต่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ยิ่งเรารู้จักคนมากเท่าใดก็ยิ่งเป็นคนกว้างขวาง และจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเราเองมากยิ่งขึ้น

การฝึกฝนหรือการพัฒนาตนให้เป็นกัลยาณมิตรนั้น ควรปฏิบัติต่อมิตรหรือเพื่อนด้วยความใจกว้าง และมองมิตรในแง่ที่ดี พยายามส่งเสริมเพื่อนและให้เกียรติเพื่อน สร้างกำลังใจมิใช่ก่อให้เกิดความท้อแท้ พยายามเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในผู้อื่นควรกระทำเฉพาะสิ่งที่จะทำให้ผู้อื่นมีความสุขเท่าที่จะสามารถทำได้ ฉะนั้น กัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาทำให้ผู้คบหาสมาคมมีแต่ความสุขความเจริญ การที่เราต้องการจะให้บุคคลอื่นเป็นมิตรที่ดีต่อเรา เราเองก็ต้องเป็นมิตรที่ดีต่อบุคคลอื่นด้วย ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อคนอื่น เพราะถ้าเราประพฤติสิ่งไม่ดีหรือให้สิ่งไม่ดีต่อคนอื่น เราก็จะได้สิ่งที่ไม่ดีตอบแทน ฉะนั้น การทำตัวเราให้เป็นกัลยาณมิตรที่ดีสามารถที่จะทำให้เราได้ความรัก ความปรารถนาดีตอบ

การคบกับกัลยาณมิตรมีความสำคัญคือ ทำให้ดำรงตนอยู่ในแนวทางชีวิตที่งดงาม ไม่เดือดร้อนจนเกินไป เพราะอาศัยกัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้นในการชักนำเข้าสู่ทางชีวิตที่งดงาม นำไปสู่จุดหมายของพระพุทธศาสนาได้ ต้องอาศัยความมีกัลยาณมิตรเป็นสำคัญเพราะว่ามีกัลยาณมิตร มีผู้ที่ชี้แนะนำทางที่ถูกต้องแล้ว ก็จะทำให้บุคคลเริ่มรู้จัก เริ่มมีความเข้าใจหรือความเห็นทางที่ถูกต้อง นั่นก็คือ สัมมาทิฐิซึ่งจะทำให้เดินทางไปได้ ถ้าไม่มีกัลยาณมิตร ก็มองไม่เห็น ไม่รู้แม้กระทั่งว่าทางเดินอยู่ที่ไหน ทำให้ดำเนินชีวิตผิดพลาดได้ เหมือนนวนเวียนอยู่ในป่าหลงไปหลงมา บางทีตลอดชีวิตก็ไม่ได้เข้าสู่ทางที่ถูกต้อง

ส่วนหลักธรรมที่ส่งเสริมการคบกับกัลยาณมิตรนั้นมี สังคหวัตถุธรรม ๔ พรหมวิหารธรรม ๔ ฆราวาสธรรม ๔ อคติ ๔ สาราณียธรรม ๖ สปัปฺริสธรรม ๗ และกัลยาณมิตรธรรม ๗ ผู้ที่ต้องการให้มิตรที่มากับหาตนได้รู้สีกภาคภูมิใจว่าได้คบกับมิตรที่ดีที่จริงแท้คบแล้วได้ประโยชน์เป็นที่น่าพอใจของมิตร จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตรอันเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้ตนเองมีเสน่ห์แก่คนรอบข้าง มองดูแล้วน่าเข้ามาทักทายปราศรัย สนทนาธรรมด้วย ฉะนั้น การมีหลักธรรมดังกล่าวนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ในการคบมิตรได้เป็นอย่างดี

ประโยชน์ที่เกิดจากการคบกับกัลยาณมิตรนั้นเป็นปัจจัยนำไปสู่การได้ประสบความสำเร็จอันสูงสุดในชีวิตทั้งทางโลก และทางธรรม คือทางโลกก็ประสบความสำเร็จ ในการครองเรือน ทางธรรมก็จะนำไปสู่การได้บรรลุมรรคผลนิพพาน กัลยาณมิตรมิได้หมายถึงเพื่อนที่ดี ทั่วไปเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ ที่จะชี้แนะหนทางสว่าง ในการดำเนินชีวิต ที่ถูกต้องให้กับผู้อื่น บุคคลใดมีกัลยาณมิตร ชื่อว่าเป็นผู้มีบุญที่สั่งสมไว้ดีแล้ว ควรคบบุคคลเช่นนั้น เพราะเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร

อย่างไรก็ตาม การคบกับกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาททำให้เกิดคุณค่าหรืออานิสงส์คือ อานิสงส์ระดับบุคคล คือ การตั้งตนไว้ชอบ เป็นการเริ่มต้นดำเนินชีวิต ถ้าตั้งตนไว้ผิดก็จะดำเนินชีวิตไปในทางที่ผิด ตั้งตนไว้ถูกก็จะดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูก ระดับสังคม คือ ให้เกิดเป็นประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลก เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของกัลยาณมิตรนั้นยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นจุดหมาย และทำให้ได้บรรลุเป้าหมายสำคัญประโยชน์ ๓ อย่าง คือ ทิฐุธรรมมีกตละ หมายถึง ประโยชน์ที่จะได้รับในปัจจุบัน อันเป็นประโยชน์สุขสามัญที่

มองเห็นกันในชาตินี้ สัมปรายิกัตถะ คือ ข้อปฏิบัติเพื่อผลมุ่งหมาย ประโยชน์ภายนอก เป็นความมีจิตใจเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดี ทำให้ชีวิตนี้มีค่า และเป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้า และคำว่า ปรมัตถะ หมายถึง ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม หรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต เป็นจุดหมายสูงสุด หรือที่หมายขั้นสุดท้าย ได้แก่ การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระเหนือโลกธรรม คือ อริยมรรค อริยผล นิพพาน

๔.๔ บทบาทหน้าที่ในฐานะผู้เป็นกัลยาณมิตร

ในฐานะผู้เป็นกัลยาณมิตร จึงมีบทบาทภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งเป็นความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ด้วยจิตของผู้เป็นกัลยาณมิตร สามารถแยกประเด็นศึกษาได้ ๒ ประเด็น ดังต่อไปนี้

๑) ภาระหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง นับจากที่ท่านได้รับการพยากรณ์ ในชาติที่เป็นสรทดาบสเป็นต้นมาท่านได้พากเพียรเพื่อให้ได้บรรลุตามความปรารถนามาโดยตลอดกระทั่งมาถึงสมัยพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน จึงได้สำเร็จหมายตามต้องการ คือ บรรลุเป็นอรหันตสาวกได้รับตำแหน่งพระอัครสาวกผู้เลิศด้านปัญญา ภาระหน้าที่ที่ต้องทำในส่วนตัวคือ การกำจัดกิเลสที่ท่านได้เสร็จสิ้นไปแล้ว หน้าที่ที่เหลืออยู่ต่อจากนั้น คือหน้าที่ต่อสังคม ด้วยการเป็นกัลยาณมิตรให้กับผู้อื่น คือ การทำประโยชน์ สงเคราะห์แก่ชาวโลก

๒) บทบาทการทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น คือ โดยการสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ ดังตัวอย่างกัลยาณมิตรที่เห็นเด่นชัด คือ พระสารีบุตรเถระท่านเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตทั้งทางโลก และทางธรรม ทางโลกท่านกำเนิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลมีฐานะทางการเงินมั่นคงระดับมหาเศรษฐี ด้านการศึกษา สำเร็จการ ศึกษาถึง ๑๘ ศาสตร เป็นชีวิตที่พรั่งพร้อมไปด้วยความสุข แต่กระนั้นก็ได้ติดยึดอยู่กับสิ่งที่มีอยู่เหล่านั้น ได้อาศัยบารมีที่สั่งสมมาในอดีตบวกกับความเป็นผู้ใฝ่รู้ในปัจจุบันเป็นเหตุให้ต้องแสวง หาทางพ้นจากทุกข์ โดยเริ่มจากการเป็นปริพาชก ต่อด้วยการเข้ามาสู่วิชาในพระธรรมวินัย ได้รับมอบตำแหน่งเป็นพระธรรมเสนาบดีอัครสาวกผู้เลิศด้านปัญญา ได้รับการยกย่องจากพระบรมศาสดาอีกหลายประการ เช่น เป็นผู้มีความกตัญญู เป็นผู้อ่อนน้อม อีกทั้งเป็นที่รัก และได้รับการยกย่องยอมรับในคุณธรรมด้านต่าง ๆ จากเพื่อนพรหมจารีเป็นอเนกประการ โดยเฉพาะกับความมีน้ำใจ ความเป็นกัลยาณมิตรของท่านนั้นได้แผ่ขยายไปสู่ยังผู้คนทุกระดับ ไม่เฉพาะแต่พุทธบริษัท รวมไปถึงผู้คนนอกพระศาสนาที่ไม่มีความเลื่อมใส เพียงแต่เป็นผู้สนใจที่จะศึกษา พระเถระท่านยินดีเป็นที่พึ่ง เป็นคู่สนทนา โต้ตอบปัญหาคอยชี้แนะบอกทางที่เป็นสัมมาปฏิบัติให้ได้ผลสำเร็จตามลำดับ มีจำนวนไม่น้อยหลังจากได้สนทนาหรือได้โต้ตอบปัญหากับท่านแล้วเกิดเป็นสัมมาทิฐิบุคคล ยอมละทิ้งิฐิเดิมที่เคยยึดถือมา หันมานับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแทน เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อมาความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระสามารถแยกสรุปได้ ๒ ประเด็น คือ

๒.๑) ความเป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง ความเป็นกัลยาณมิตรในส่วนนี้ ต้องเป็นผู้ที่ใฝ่เรียนรู้ใฝ่ศึกษา คือ เป็นผู้ที่มีปัญญา มีความเข้าใจในการดำเนินชีวิต การแสวงหาทรัพย์สมบัติที่ดี การตามรักษาทรัพย์ที่หามาได้ก็ดี ไม่ดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ไร้แก่นสาร หารสภาระของชีวิตไม่ได้

๒.๒) ความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่นหรือสังคม จึงไปชวนสิริวัณณกุฎุมพินผู้เป็นเพื่อนเพื่อออกบวชแสวงหาทางพ้นทุกข์ด้วยกัน แม้จะถูกปฏิเสธ ก็คิดว่าในยามที่ตายจากโลกนี้วัตถุสิ่งของที่มี

แสวงหามาได้ก็ดี ญาติมิตรสหายเพื่อนพ้องก็ดีไม่อาจนำไปได้ ต้องจากไปผู้เดียว เมื่อพิจารณาได้
 อย่างนี้ จึงออกบวชแต่ผู้เดียวนี้คือการเข้าใจต่อชีวิตที่ใกล้ต่อความจริงที่สุดก่อนจะเป็นกัลยาณมิตร
 ให้กับผู้อื่น ท่านต้องเป็นกัลยาณมิตรต่อตนเองโดยการยินดีสละอกุศลธรรมทั้งหลาย สังสมกุศลธรรม
 เป็นต้นว่า ความเคารพ ความกตัญญู ความอ่อนน้อม พรหมวิหารธรรม ๔ สังคหวัตถุธรรม ๔ สปั
 ริสธรรม ๗ อริยทรัพย์ ๗ สติสัมปชัญญะชั้นตริธรรม เป็นผู้ไฝ่ดีมาโดยตลอด กระทั่งบรรลุเป็นพระ
 อรหันต์จึงได้ยุติลง

๒.๒.๑) ความเป็นกัลยาณมิตรในฐานะพ่อแม่กับลูก

๒.๒.๒) ความเป็นกัลยาณมิตรในฐานะพี่น้อง

๒.๒.๓) ความเป็นกัลยาณมิตรในฐานะครูกับศิษย์

๒.๒.๔) ความเป็นกัลยาณมิตรในฐานะนายจ้างกับลูกจ้าง

๒.๒.๕) ความเป็นกัลยาณมิตรในฐานะสงเคราะห์ผู้ยากจนหรือด้อยกว่า

๔.๕ อานิสงส์ของกัลยาณมิตร

ผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรเองก็ได้รับอานิสงส์เช่นกันคือ จะเป็นผู้มีความเจริญรุ่งเรืองใน
 ชีวิตไปทุกภพทุกชาติ มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีโอกาสที่จะได้เวียนวนอยู่ในสุคติภูมิ คือย่อมได้
 เกิดในสถานที่ที่ผู้คนมีศีลธรรม ไม่เดือดร้อนด้วยที่อยู่ ย่อมมีบุตรภรรยา ตลอดจนบริวารชนที่ตั้งอยู่
 ในโอวาท ย่อมเป็นผู้มีเสน่ห์เป็นที่รักและเคารพนับถือของผู้คน ย่อมเป็นผู้มีความทรงจำดีปฏิภาณ
 ว่องไว และปัญญาดี ย่อมมีอาชีพและกิจการเป็นหลักฐานมั่นคงตลอดไป ย่อมปลอดภัยจากอภิกษัย
 โจรภัย อุทกภัย ราชภัย และศัตรูหมู่พาลทั้งหลาย ย่อมเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง สมส่วน สง่างาม มี
 อำนาจมาก ย่อมมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง อดทน มีเหตุผล ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ๘ ไม่สะดุ้งกลัวต่อ
 การเกิดในภพต่อไป สามารถแสดงธรรมให้ชัดเจนท่ามกลาง ประชุมชน ย่อมไม่บังเกิดในสวรรค์ ได้
 ดวงตาเห็นธรรมบรรลุมรรคผลนิพพานโดยง่ายผลทันตาที่เกิดจากการเป็นกัลยาณมิตรเช่นที่ปรากฏใน
 ธรรมบท ดังเรื่องในสันตติมหาอำมาตย์ ซึ่งเป็นการเล่าประวัติในอดีตของท่านก่อนที่ท่านจะ
 ปรีนิพพานว่า ท่านเกิดในตระกูลหนึ่งในเมืองพันธุมดี นับถอยหลังไปในกัปที่ ๙๑ สมัยพระสัมมาสัม
 พุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ท่านเป็นคนที่มีความคิดดีฉลาด ต่างจากคนทั่วไป คิดว่าในโลกนี้การ
 ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความลำบาก มีการเบียดเบียน ตัดรอน หรือบีบบังคับบุคคลอื่นเป็นส่วนใหญ่ ไม่
 โดยตรงก็โดยอ้อม คิดว่า มีกรรมอะไร ที่ไม่ทำการเบียดเบียน ตัดรอน หรือบีบบังคับบุคคลอื่น เมื่อ
 พิจารณาเห็นว่า การป่าวประกาศในบุญทั้งหลาย ไม่เป็นกรรมที่ทุจริตเป็นกัลยาณมิตรเป็นผู้ประกาศ
 ชำวดี นับแต่นั้นมา เทียวป่าวร้องชักชวนมหาชนว่า พวกท่านจงชวนชวายนบุญทั้งหลาย จง
 สมาทานอุโบสถศีลในวันอุโบสถ จงถวายทานจงฟังธรรม ชื่อว่ารัตนะอย่างอื่น เช่นกับพุทธรัตนะเป็น
 ต้นไม่มี พวกท่าน จงทำสักการะรัตนะทั้ง ๓ เขาได้ทำหน้าที่นี้ด้วยความยินดีสมัครใจ ประกาศไป
 พร้อมทั้งสรรเสริญคุณของพระพุทธรัตนตรัยไปตามตรอกเล็กซอยน้อย จนวันหนึ่งพระราชาซึ่งเป็น
 พระพุทธบิดาได้ตรัสสั่งให้เข้าเฝ้า ตรัสถามความเป็นไปมา จนทราบว่าเป็นผู้นี้ ทำหน้าที่เป็น
 กัลยาณมิตร ชักชวนมหาชนให้ทำความดี จึงตรัสถามว่า ในการทำหน้าที่นี้ใช้ยานพาหนะอะไร จึง
 ทราบว่า ไปด้วยเท้าเปล่า พระองค์ทรงเห็นว่าไม่เป็นการควร จึงได้พระราชทานม้าให้ใช้เป็นพาหนะ

ในกาลต่อมายังไม่เลิกการทำหน้าที่นี้ กระทั่งได้รับพระราชทานธำมณีที่ตกแต่งอย่างดีเทียมด้วยมณีสีนภ ๔ ตัว ต่อด้วยได้รับพระราชทานช้างเชือกหนึ่งเป็นยานพาหนะในการประกาศข่าวตามลำดับ เขาทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศเชิญชวนมหาชนเข้าสู่ทางบุญเป็นเวลาแปดหมื่นปี ด้วยอาณิสสส์ที่ประกาศคุณของพระรัตนตรัยและชักชวนมหาชน กลิ่นจันทร์ได้พุ่งออกจากกายของเขา กลิ่นอุบลพุ่งออกจากปากตลอดกาลมีประมาณเท่านั้น พอมาเกิดในยุคสมัยพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันได้เป็นอำมาตย์ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ได้รับความชอบจากการปราบปรามกบฏ พระราชาทรงยกให้ครองราชย์สมบัติ เป็นเวลา ๗ วันพร้อมกับประทานหญิงผู้ฉลาดในการฟ้อนและขับนางหนึ่ง เขาเสวยสุขจากราชสมบัติด้วยการดื่มตลอด พอวันที่ ๗ หญิงนักฟ้อนได้เป็นลมตายไป ความเมาของเขาที่ดื่มมาหลายวันได้สิ้นไปเพราะความเศร้าโศก เหมือนหยดน้ำที่ตกลงบนแผ่นเหล็กร้อน เขาถูกลูกศรคือความโศกออกครอบงำ จึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พอพระองค์แสดงธรรมให้เพียงพระธาคาเดียวเท่านั้นสามารถยังจิตให้บรรลุพระอรหันต์ผลได้สำเร็จ และปริณิพพานกลางอากาศในวันนั้น พระองค์ทรงให้จัดเก็บอัฐิธาตุแล้วให้สร้างสถูปบรรจุไว้ที่ทางสี่แพร่ง เพื่อเป็นทางให้เกิดบุญแก่มหาชนหากพิจารณาตัวอย่างเรื่อง สันตติมหาอำมาตย์ จะเห็นว่าอาณิสสส์ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ท่านได้รับแทบจะทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็สถานที่เกิด ท่านเกิดในสถานที่ที่ผู้คนมีศีลธรรม ไม่เดือด ร้อนด้วยที่อยู่ ซึ่งเป็นยุคแห่งความร่มเย็น แม้จะมีสงครามอยู่บ้างซึ่งก็เป็นเรื่องปกติ ตลอดจนบริวารชนที่ตั้งอยู่ในโอวาท เป็นผู้มีความดี เป็นที่รักและเคารพนับถือของผู้คน เป็นผู้มีความทรงจำดี ปฏิภาณว่องไวและปัญญาดีจนได้รับตำแหน่งมหาอำมาตย์ มีอาชีพและกิจการเป็นหลักฐานมั่นคง ปลอดภัยจากอัครภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย และศัตรูหมู่พาลทั้งหลายย่อมเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง สมส่วนสง่างาม มีอำนาจมาก ย่อมมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง อดทน มีเหตุผล ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ๘ แม้จะกระทบก็มีสติพื้นตัวได้เร็ว ไม่สะดุ้งกลัวต่อการเกิดในภพต่อไปตราบเท่าที่ยังเกิด เพราะมีความมั่นในคุณงามความดี เหมือนผู้เดินทางไกลมีเสบียงพร้อมย่อมไม่กังวล สามารถแสดงธรรมให้ชัดเจนท่ามกลางประชุมชน เพราะตนเองยึดมั่นในธรรม ไม่มีขอบกพร่องให้ผู้รู้ท่านได้ดำเนินดีเตียน ย่อมไปบังเกิดในสวรรค์ เมื่อยังไม่หมดกิเลสได้ดวงตาเห็นธรรม สุดท้ายบรรลุมรรคผลนิพพานโดยง่ายเป็นสัจจะธรรมอีกข้อหนึ่งที่ว่า ไม่มีใครได้อะไรมาเปล่า หรือง่ายขณะที่ได้อะไรสักอย่างหนึ่งอีกอย่างหนึ่งกำลังจากไป หรือกว่าจะได้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการก็ต้องเจออุปสรรคเข้ามาเป็นตัวทดสอบอยู่เป็นระยะๆ หากมองในแง่บวกก็เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน เสริมความแข็งแกร่งให้แกจิต ผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรก็เช่นกัน ต้องพบกับอุปสรรคในระหว่างทำหน้าที่^๕

๔.๕.๑ อาณิสสส์ในระดับบุคคล

อาณิสสส์ที่เกิดจากการคบกัลยาณมิตรในระดับบุคคล นั้น คือ การตั้งตนไว้ชอบ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง เพราะเป็นการเริ่มต้นดำเนินชีวิต ถ้าตั้งตนไว้ผิดก็จะดำเนินชีวิตไปในทางที่ผิด ตั้งตนไว้ถูกก็จะดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูก ดังนั้น การตั้งตนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ซึ่งทุกคนจะต้องระมัดระวังให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ชอบการตั้งตนไว้ชอบหรือเรียกว่า อัตตสัมมาปณิธิ คือ วิธีการตั้งตัว

^๕ พระจะจุ ญาณวิชิโย (รักษาป่า), “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๓-๔๔.

ที่ถูกต้อง ซึ่งในพระบาลีใช้คำว่า “สัมมา” แปลว่า ถูก และการตั้งตนให้ถูกจึงเป็นมงคลคือเป็นความดีความเจริญและที่ว่าถูกนั้นหมายถึงถูก ๒ แบบ คือ^๖

๑) ถูกทาง คำว่า ถูกทางนั้น มีอยู่ ๒ ประเภทคือ

(๑) ทางถูก คือ ทางดี

(๒) ทางผิด คือ ทางเสีย

๒) ถูกวิธี เป็นขั้นตอนในการปฏิบัติตน หรือฝึกตาม มีขบวนการที่ถูกต้องและลำดับขั้นตอนการตั้งตัวถูก นอกจากเลือกถูกทางก็ต้องมีวิธีเลือกที่ถูกเพื่อสร้างชีวิต เมื่อตั้งตัวถูกทางแล้ว แต่ทำผิดวิธี การตั้งตัวก็ถือว่าไม่สมบูรณ์ การตั้งตนที่ถูกวิธีนั้นเมื่อเราฝึกตนแล้วก็จะดำเนินเรื่องด้วยความถูกต้องและถูกทางที่เลือกไว้ ซึ่งวิธีการตั้งตนนั้นมี ๒ อย่างคือ พุทอย่างไรตนเองก็ต้องปฏิบัติตามนั้น และต้องมีการฝึกตนเองให้เป็นคนมีระเบียบวินัย เพราะการฝึกตนเองนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ฝึกได้ยาก เหมือนดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนสาวกอย่างไร พระองค์ก็ทรงปฏิบัติเช่นนั้นเหมือนกัน ดังพุทธภาษิตที่ว่า

“...บุคคลสอนผู้อื่นอย่างไร ควรทำตนอย่างนั้น ฝึกตนดีแล้ว จึงค่อยฝึกผู้อื่น เพราะตนเองฝึกได้ยาก...”^๗

และการตั้งตนให้ถูกหลักอัตตสัมมาปณิธิตามหลักพุทธศาสนานั้น ควรจะต้องพัฒนาตนให้ครบ ๓ ทาง คือ

๑) ทางกาย คือ การปรับปรุงท่วงทีกริยาให้ดี โดยเว้นทำชั่ว ประพฤติดีด้วยกาย

๒) ทางวาจา ได้แก่ การตั้งวาจาในระเบียบ เช่น วาจาสุจริต พูดจริง พูดไพเราะ

๓) ทางใจ หมายถึง เป็นการตั้งใจในระเบียบของใจ เช่น เป็นคนไม่คิดอาฆาตพยาบาท มีใจเมตตา^๘

การตั้งตนไว้ชอบนี้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาชีวิต เพราะคนเราจะเจริญก้าวหน้าได้ก็ด้วยอาศัยมีคุณธรรม ผู้ใดมีคุณธรรม ผู้นั้นก็ย่อมจะมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ผู้ไร้อคุณธรรม ชื่อว่าเป็นคนตั้งตนไว้ผิด ย่อมจะประพฤติผิดทาง ย่อมจะดำเนินชีวิตผิดพลาด ย่อมจะไม่พบความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ดังนั้น การตั้งตนไว้ชอบ พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต เป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ทำให้ชีวิตเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าจะตีความของคำว่า ตน ในคำว่า การตั้งตนไว้ชอบ น่าจะหมายถึงจิตแปลความว่า ตั้งจิตไว้ชอบ คือถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่เป็นคนนอกกลุ่มนอกทาง มองในแง่กว้าง น่าจะหมายถึงความเป็นผู้ตั้งตนไว้ดี คือเหมาะสมตามฐานะหน้าที่อันตนเป็น เช่น เป็นมารดา บิดา ครู อาจารย์ หรือศิษย์ ก็ตั้งตนได้ดีเหมาะสมตามฐานะนั้น ๆ แต่ทั้งนี้ต้องสืบเนื่องมาจากการตั้งจิต

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒๑.

^๗ วคิน อินทสระ, แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๗ – ๑๑๘.

^๘ อจ.เอก. ๒๐/๓๐๓/๓๙.

ไว้ชอบเป็นเบื้องต้น ถ้าจิตตั้งไว้ผิดแล้วอย่างอื่นก็ล้มเหลว เพราะจิตเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตคน^๙
ตั้งคำพุทธภาษิตที่ว่า

“...ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นประธาน มีใจเป็นใหญ่ เกิดขึ้นจากใจ หากมีใจผ่อง
ใส จะพูดหรือทำอะไรก็ตาม ความสุขย่อมตามเขาไปเหมือนเงาที่ตามตัวไป
ฉะนั้น...”^{๑๐}

จะเห็นว่า ใจมนุษย์เป็นสิ่งมหัศจรรย์ เป็นศูนย์รวมความรู้สึก ความจำ ความนึกคิด ความรู้
ต่าง ๆ เป็นที่รับความสุขและความทุกข์ทั้งหมด และเป็นบ่อเกิดแห่งการกระทำทุกประการของผู้
เป็นเจ้าของ ดังนั้น ธรรมทั้งหลายคือความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของมนุษย์ จึงชื่อว่า มีใจเป็น
ประธานมีใจเป็นใหญ่ และเกิดขึ้นมาจากใจทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น ในเรื่องของการคบมิตร ถ้าใจเราพร้อมทุกวิถีทาง การที่จะมีมิตรที่ไม่ดี มาชัก
นำเราให้หลงทางคงเป็นไปได้ยาก เพราะเรามีจิตใจที่มั่นคงเข้มแข็งเป็นเกราะป้องกันภัยมิให้ดำเนิน
ไปตามสิ่งที่เขาชักนำ เมื่อมีจิตที่ตั้งมั่นแน่วแน่ก็ถือว่ามิชยชนะไปครึ่งหนึ่ง ฉะนั้น การสร้าง
ปฏิสัมพันธ์ในการคบมิตรด้วยการตั้งตนไว้ชอบ จึงเป็นสิ่งที่ต้องทำ เพื่อที่จะทำให้เราไม่มีปัญหาใน
การคบมิตร เพราะเรามีจิตใจที่แน่วแน่ต่อการประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดี ความเลวร้ายต่าง ๆ ก็จะไม่
สามารถทำอะไรเราได้

จะเห็นว่า อานิสงส์ที่เกิดจากการคบกาลยามิตรในระดับบุคคลนั้น ในเบื้องต้นควรมีการตั้ง
ตนไว้ชอบ กล่าวคือ การตั้งตนไว้ในคุณธรรม หรือตั้งตนไว้ชอบตามทำนองคลองธรรม โดยการ
สำรวจตัวเองเมื่อพบว่าตนเองยังขาดคุณธรรมข้อใดยังบกพร่องด้วยคุณธรรมข้อใดก็ให้ตั้งตนไว้ใน
คุณธรรมข้อนั้น เช่น ถ้าตนเป็นคนไม่มีศีล ก็ให้ตั้งตนไว้ในศีล คือ พยายามรักษาศีลให้ดี ถ้าตนยังไม่
มีศรัทธา คือ ยังไม่เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น ก็ตั้งตนไว้ในศรัทธา คือ ให้มีความเชื่อว่า ทำดี
ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น การตั้งตนไว้ในคุณธรรมดังกล่าวนี้ก็ถือว่าการตั้งตนไว้ชอบ หรือแม้การตั้ง
ตนไว้ชอบในคุณธรรมอื่น ๆ เช่น ตั้งตนไว้ในพรหมวิหารธรรม คือ ประพฤติตนเป็นคนมีเมตตา
กรุณา มุทิตา อุเบกขา หรือตั้งตนไว้ในธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองโลก ๒ อย่าง คือ หิริ ความเกลียด
บาป โอตตปปะ ความกลัวบาป ตลอดจนความซื่อสัตย์สุจริตต่อบุคคล ต่อหน้าที่การงาน ความมี
น้ำใจเที่ยงธรรม ยุติธรรม ไม่ลำเอียงเพราะอคติ และความมีน้ำใจซื่อตรงต่อมิตร ไม่ประทุษร้ายมิตร
เป็นต้น ฉะนั้นการเป็นผู้ตั้งตนไว้ชอบ จึงเป็นแนวทางที่สำคัญอีกแนวทางหนึ่งในการที่สร้าง
ความสัมพันธ์ในการคบมิตรให้เป็นไปด้วยดี ทั้งยังทำให้ตนเองและคนที่คบหาสมาคมกับเรามีความที่
จริงใจให้กันตลอดไป

^๙ อก.จตุกก. ๒๑/๒๔๘/๓๖๘.

^{๑๐} พูนชัย ปันธิยะ, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอรรถสัมมาปณิธิในพระพุทธศาสนา”,
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๔๑), หน้า ๓๔-๓๖.

๔.๕.๒ อานิสงส์ในระดับสังคัม

อานิสงส์ระดับสังคัมนั้นนับว่าเป็นการกระทำหน้าที่ของผู้เป็นกัลยาณมิตรโดยตรงเป็นหลักการสำคัญในพุทธศาสนาที่สามารถทำให้พุทธธรรมขยายวงกว้างออกไปได้อย่างงดงาม เพราะเหตุแห่งการศึกษา และฝึกฝนพัฒนาตนแล้วจึงทำให้สามารถที่จะนำความรู้ความสามารถที่ตนได้ฝึกฝนดีแล้วในระดับต่างตามความพร้อมของแต่ละคน ออกไปไปเผยแผ่แนะนำประโยชน์ได้ และถือเป็นนโยบายตั้งแต่พรรษาแรกที่ประธานให้พระอรหันต์ ๖๐ รูป ซึ่งถือเป็นกัลยาณมิตรชุดแรกที่ออกปฏิบัติหน้าที่ โดยมีคุณสมบัติแห่งความเป็นกัลยาณมิตรผู้แนะนำประโยชน์ต่อผู้อื่นอย่างสมบูรณ์แบบโดยพระพุทธเจ้าทรงประธานพุทธโอวาทแก่เหล่าพระอริยสาวกผู้เป็นต้นแบบของกัลยาณมิตรชุดแรก ในคราวส่งท่านเหล่านั้นไปประกาศพระพุทธศาสนา มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า

“...ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งความหมายและอักษรปริสุทธีบริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปสีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม...”

จะเห็นว่าพุทธพจน์ที่ยกมาแสดงข้างต้น ทำให้เห็นถึงหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นนโยบายที่พุทธสาวกทุกรูปต้องถือปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลกอย่างแท้จริง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นจุดหมาย โดยมีการกำหนดวิธีการนำเสนอแนวทางสัมมาปฏิบัติที่พุทธสาวก ได้ปฏิบัติตามจนเกิดผลแล้วสอนให้ประชาชนรู้ตาม การเผยแผ่แนะนำหลักธรรมต้องอยู่ในครองแห่งสัมมาปฏิบัติเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ที่ควรเห็น เป็นการชี้แนะให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาน้อมนำเอา

หลักธรรมนั้นไปปฏิบัติ และในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องให้ผู้ฟังเกิดการยอมรับในตัวผู้เผยแผ่หลักธรรมด้วย ดังนั้นในฐานะกัลยาณมิตรจึงต้องมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับหน้าที่ของตนเพื่อการแนะนำผู้อื่นที่ได้ประโยชน์อย่างแท้จริงลักษณะการแนะนำ ที่ได้ผลคงจะต้องศึกษาจากต้นแบบของยอดกัลยาณมิตรอย่างพระพุทธเจ้า ซึ่งมีหลักธรรมที่แสดงให้ทราบถึงอาการในการสั่งสอน และแนะนำประโยชน์ของพระองค์ ที่ทำให้คำสอนเหล่านั้นควรแก่การปฏิบัติตาม และทำให้ผู้ฟังเกิดการน้อมใจ เลื่อมใสมั่นใจในพระองค์อย่างไม่มีข้อกังขาใดๆ อันมีหลักอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

๑) อภิญญาธัมมเทศนา ทรงแนะนำโดยแสดงธรรมด้วยความรู้อย่าง ทรนรู้ยิ่งเห็นจริงด้วยพระองค์เองแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่น เพื่อให้รู้อย่างเห็นจริงตาม ในธรรมที่ควรรู้อย่างเห็นจริง

๒) สนิทานธัมมเทศนา ทรงแนะนำโดยทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผล ทรงสั่งสอนชี้แจงให้เห็นเหตุผล ไม่เลื่อนลอย มีหลักมีเกณฑ์ ไม่ตัดตอนให้เสียเนื้อความ ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้โดยไม่ยาก

๓) สัปภาฎิหาริยัฒมเทศนา ทรงแนะนำโดยทรงแสดงธรรมให้เห็นจริงได้ผลเป็นอัศจรรย์ ทรงสั่งสอนให้มองเห็นชัดเจนสมจริงจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติได้ผลจริงเป็นอัศจรรย์ จนผู้ปฏิบัติตามเห็นจริงดังที่พระองค์ตรัสไว้

จากอาการในการแนะนำสั่งสอนทั้ง ๓ ประการที่แสดงไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีพุทธลีลาในการแนะนำสั่งสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งมีหลักสอดคล้องกับอาการในการแนะนำสั่งสอนที่ได้แสดงไว้ อันเป็นคุณสมบัติต้นแบบแก่ผู้เป็นพุทธสาวกที่จะทำการแนะนำสั่งสอนมหาชนในชั้นหลังต่อๆ กันไป โดยมีหลักอยู่ ๔ ประการ คือ

๑) สันทัสสนา หมายถึง ชี้แจงให้เห็นชัด สามารถจะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังจูงมือไปดูเห็นกับตา ด้วยตนเอง จนหมดความเคลือบแคลงสงสัย ปลดเปลื้องความเขลาหรือความมืดมัวออกจากจิตใจได้

๒) สมทาพนา ได้แก่ ชวนใจให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำ ก็สามารถแนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณประโยชน์ มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนอบรมจิตใจ จนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติอย่างเต็มใจ จนปลดเปลื้องความประมาท และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท

๓) สมุตเตชนา คือ รั้าใจให้อาจหาญแกลั้วกล้า สามารถปลุกรั้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จเสร็จสิ้นให้ได้ สู้งาน ไม่หวั่นต่ออุปสรรค ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยากลำบาก แต่กลับรู้สึกเหมือนบททดสอบของชีวิตตนจนสามารถปลดเปลื้องความอึดคร้านออกไป มุ่งตรงสู่ทางอันถูกต้อง

๔) สัมปหังสนา หมายถึง ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง บำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะเจริญก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไปทำให้ผู้ฟังมีความหวัง มีกำลังใจ และร่าเริงเบิกบานใจ ประทับใจ มีสุขภายในอันเป็นเหตุแห่งสมาธิ ซึ่งสามารถพัฒนาสู่การเข้าถึงความจริงของพระสัทธรรมได้ในที่สุด

ในด้านการแนะนำประโยชน์ต่อผู้อื่นของกัลยาณมิตรนี้ มีความจำเป็นจะต้องมีความสามารถหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ บุคคล ชุมชน เพราะเมื่อมีคุณสมบัติพิเศษ การทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรเพื่อแนะนำผู้อื่นก็ง่ายขึ้น เพราะสามารถเข้าถึงผู้ที่เราปรารถนาดีด้วยได้ดีกว่าการที่ไม่มีความสามารถพิเศษใดๆ ดังนั้นหลักธรรมที่ถือเป็นคุณสมบัติพิเศษในการแนะนำประโยชน์ผู้อื่น คือหลัก ปฏิสัมภิทา ๔ หมายถึง ปัญญาแตกฉาน รั้าแจ้งเห็นจริงโดยพิสดาร อันพึงรั้าเห็น อันมีองค์ประกอบดังนี้

๑) อัถลปฏิสัมภิทา หมายถึง ปัญญาแตกฉานในอรรถ ปริชาแจ้งในความหมาย เห็นข้อธรรมหรือความย่อ ก็สามารถแยกแยะอธิบายขยายออกไปได้โดยพิสดาร เห็นเหตุอย่างหนึ่ง ก็สามารถแยกแยะอธิบายขยายออกไปได้โดยพิสดาร เห็นเหตุอย่างหนึ่ง ก็สามารถคิดแยกแยะกระจายเชื่อมโยงต่อออกไปได้จนล่วงรั้าถึงผล

๒) ัฒมปฏิสัมภิทา ได้แก่ ปัญญาแตกฉานในธรรม ปริชาแจ้งใจหลัก เห็นอรรถอธิบายพิสดาร ก็สามารถจับใจความมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เห็นผลอย่างหนึ่ง ก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุ

๓) นิรุติปฏิสัมพันธ์ คือ ปัญญาแตกฉานในนิรุติ ปรีชาแจ้งในภาษา รู้ศัพท์ถ้อยคำ บัญญัติ และภาษาต่างๆ เข้าใจใช้คำพูดชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นตามได้

๔) ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ ปรีชาแจ้งในความคิดทันทันการ มีไหวพริบในความรู้ที่มีอยู่ เอามาเชื่อมโยงเข้าสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม เข้ากับกรณีเข้ากับเหตุการณ์ถ้าเมื่อใดปฏิบัติหน้าที่เผยแพร่ในด้านการแนะนำสั่งสอน โดยตรง กัลยาณมิตรควรดำรงอยู่ในหลักปฏิบัติที่เน้นความบริสุทธิ์ ความเมตตา และความจริงใจ โดยมีหลักปฏิบัติ ที่เรียกว่าธรรมเทศกธรรม แปลว่า ธรรมของผู้แสดงธรรมมี ๕ ประการ คือ

๔.๑) อนุพุททิกถา คือ สอนให้มีขั้นตอนถูกต้องลำดับ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหา ตามลำดับความง่ายลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

๔.๒) ปริยายทัสสาวิ หมายถึง จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล ชี้แจงให้เข้าใจ ชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็นอธิบายแยกย่อยไปต่างๆ ให้มองเห็นกระจ่างตามแนวเหตุผล

๔.๓) อนุทยาตา ได้แก่ ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี สอนเขาด้วยจิตเมตตามุ่งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน

๔.๔) อนามิสันดร หมายถึง ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อามิส สอนเขาไม่มุ่งที่ตนจะได้ ลาภสินจ้าง หรือผลประโยชน์ตอบแทน

๔.๕) อนุปหัจจ ได้แก่ การวางจิตตรง ไม่กระทบตนและผู้อื่น สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถแสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น

ในการดำรงตนของกัลยาณมิตรในฐานะเป็นผู้แนะนำประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือผู้สอน ผู้แสดง นั้นพระพุทธเจ้าทรงเน้นหนักให้ผู้เผยแพร่วางใจให้ถูก ให้บริสุทธิ์ ดังที่พระองค์ตรัสพุทธพจน์เกี่ยวกับการสอนที่บริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์ ไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปหนึ่งรูปใด แสดงธรรมแก่ผู้อื่น โดยมีจิตคิดอย่างนี้ ว่า ขอให้ คนทั้งหลายฟังฟังธรรมของเรา แลครั้นฟังธรรมแล้วฟังเลื่อมใส ขอให้ ผู้ที่เลื่อมใสแล้วฟังกระทำอาการแห่งผู้เลื่อมใส แก่เราด้วยเถิด ธรรมเทศนาของ ภิกษุเช่นนี้ ไม่บริสุทธิ์...ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใด... ย่อมแสดงธรรมแก่ผู้อื่น โดยมี จิตคิดอย่างนี้ว่า ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติบรรลุเห็นได้เอง ไม่ขึ้นกับกาล ควรเชื่อเชิญให้มาพิสูจน์ควรน้อมเข้ามาไว้ในใจอันวิญญูชนพึงรู้ได้ จำเพาะตน ขอให้คนทั้งหลายฟังฟังธรรมของเราครั้นฟังแล้ว ฟังเข้าใจธรรมทั่ว ชัด และครั้นเข้าใจทำชัดแล้ว ฟังปฏิบัติเพื่อเป็นเช่นนั้นเกิดขึ้น เธอย่อมแสดง ธรรมแก่คนอื่นๆ เพราะอาศัยความที่ธรรมเป็นธรรมดี...เพราะอาศัยความ การุณย์...เพราะอาศัยความเอื้อเอ็นดู...เพราะอาศัยความปรารถนาดี ธรรม เทศนาของภิกษุเช่นนี้ บริสุทธิ์”

จะเห็นว่า การแนะนำประโยชน์ผู้อื่นของกัลยาณมิตรนั้นมีตัวอย่างให้ได้ศึกษาทั้งพระภิกษุ และฆราวาสอยู่หลายกรณี เช่น เรื่องราวของพระกุมารกัสสปเถระ ผู้เป็นเลิศในทางกล่าวธรรมวิจิตร นางวิสาขา จิตตคหบดี และนางชุชุตตรา

นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแนะนำประโยชน์ ซึ่งกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้แนะนำประโยชน์ไว้ตามสถานะหน้าที่ของบุคคลนั้นๆ มีอยู่ในหลักของทิวศ ๖ ที่ว่าด้วยคุณสมบัติจากผู้ที่ทำหน้าที่แนะนำประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับสถานะของบุคคล ๒ ประเภท คือพระภิกษุสงฆ์ หรือสมณะชีพรามณ์ พึงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน ซึ่งหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทิวศ ๖ ซึ่งเป็นทิวศเบื้องต้น ตรงกันทุกข้อกับลักษณะของมิตรแท้ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ดังนั้นพระสงฆ์ควรต้องมีคุณลักษณะที่สามารถแสดงออกมาในการแนะนำประโยชน์ผู้อื่น ๖ ประการ คือ

- ๑) สามารถห้ามปราม สอนให้เว้นจากความชั่ว
- ๒) สามารถแนะนำสั่งสอน ให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) ทำการอนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- ๔) สอนให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
- ๕) สามารถชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- ๖) บอกรหัสสรวรค์ คือ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

จะเห็นว่า ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ทางธรรมด้วยเมตตา กรุณาแก่ชาวบ้านดังกล่าวมานี้ ก็จะต้องรักษาลักษณะพิเศษแห่งความมีชีวิตที่เป็นอิสระและความเป็นสมณะไว้ด้วย มิให้กลายเป็นการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียแก่ทั้งสองฝ่าย คือ กลายเป็นเครื่องขัดขวางของความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมของตนเอง และทำให้ชาวบ้านชาติที่พึ่ง เพราะมีแต่คนที่ยังวุ่นวายตกอยู่ในสภาพเช่นเดียวกับพวกเขา ไม่มีหลักที่จะช่วยเหนี่ยวออกไปให้พ้นจากความสับสนวุ่นวาย ดังนั้น ภิกษุในฐานะกัลยาณมิตรผู้แนะนำประโยชน์จึงควรเอาใจใส่ทั้งฐานะของตน และไม่ลืมที่จะนำสิ่งที่ตนฝึกคิดแล้วมาช่วยผู้อื่น โดยชี้แนะ ชักชวนทั้งให้ละในอกุศล และเจริญในกุศลให้ถึงที่สุด ดังที่พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุ ได้ออกไปอนุเคราะห์ ทั้งมิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตว่า เธอทั้งหลายพึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการรู้ริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง เมื่อได้แนะนำถึงธรรมอันเป็นหลักการใหญ่กว่าธรรมทั้งหลายแล้ว นั่นก็ชื่อว่าภิกษุผู้นั้นได้แนะนำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้อย่างสมบูรณ์ บุคคลอีกประเภทหนึ่งที่ต้องทำหน้าที่แนะนำประโยชน์ผู้อื่น คือ ครูอาจารย์ ซึ่งต้องมีคุณสมบัติ อุดมการณ์ และทำทีในการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ดังนั้นครูอาจารย์ตามหลักทิวศ ๖ จะต้องมียศกภาพในการแนะนำประโยชน์ โดยที่มีคุณสมบัติซึ่งสามารถจะทำหน้าที่ได้ ๕ ประการ คือ

- ๑) แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี
- ๒) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- ๓) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
- ๔) ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ
- ๕) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิวศ คือสอนให้ใช้ความรู้ทำงานได้จริง สามารถใช้หาเลี้ยง

ชีพเป็นอยู่ได้

จะเห็นว่า กัลยาณมิตรระดับสังคมนั้น ได้เป็นผู้กระทำได้จริงในสิ่งที่สอนแก่ผู้อื่น หรือได้บรรลุสำเร็จนั้นๆ ด้วยตนเองแล้วจึงสอนเรื่องนั้นแก่ผู้อื่น และความเป็นอิสระ เมื่อจะช่วยเหลือผู้อื่นตนเองไม่ติดหรือเกาะเกี่ยวอยู่ในเครื่องผูกพันเดียวกันกับที่เขากำลังติดอยู่ และเมื่อแนะนำผู้อื่น

อย่างไรก็ดีควรดำรงตนตามหลักธรรมนั้นด้วย คุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดนี้ ไม่ว่าจะเป็ยคุณสมบัตืพื้นฐาน คุณสมบัตืด้านวิชา คุณสมบัตืด้านจรณะ และคุณสมบัตืด้านการแนะนำ ประโยชน์ผู้อื่น ทั้งหมดนี้ก็ล้วนเป็ยคุณสมบัตืที่สำคัญกับความเป็นกัลยาณมิตรในแต่ละระดับทั้งสิ้น

๔.๕.๓ อานิสงส์ในระดับประโยชน์

๑. อานิสงส์ระดับทฤษฎีธรรมิกัตถะ

คำว่า ทฤษฎีธรรมิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน อันเป็ยประโยชน์สุขสามัญ ที่มองเห็นกันเ็นชาตินี้ ที่คนทั่วไปมักปรารภณา เช่นการมีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี^{๑๑} อันต้องอาศัย หลักคุณธรรมที่อานวยประโยชน์ในปัจจุบัน โดยเป็ยเหตุให้ผู้ปฏิบัติมีความมั่นคง^{๑๒} เป็ยการดับทุกข์ อย่างโลกๆ ของคนที่ยังมีจิตใจอยู่ในวิสัยโลก^{๑๓} และถ้ามองแบบปัจจุบันขณะ ประโยชน์ชนิดนี้หมายถึง การได้รับผลทันทีที่ท่นคว่นท่นกับการกระทำนั้นๆ เลยทีเดียว^{๑๔} โดยกัลยาณมิตรจะได้พัฒนาตาม หลักแห่งพุทธธรรมด้วย การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา ตามลำดับ

๑) กายภาวนา คือ การพัฒนากาย เป็ยการฝึกรบมกายเพื่อให้รู้จักติดต่อกัน เกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็ยคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสุญญ ถือเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ^{๑๕} การพัฒนากาย ในวิถีแห่งพุทธธรรมจึงเน้นไปที่การพัฒนาอินทรีย์ ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้ใช้งานได้ดี เกิดประโยชน์ สูงสุด และมีผลในทางส่งเสริมคุณภาพชีวิต เช่นพัฒนาการใช้ตาให้ดูเป็ย พัฒนาการใช้หูให้ฟังเป็ย เป็นต้น^{๑๖} กัลยาณมิตรจะเป็ยผู้แนะนำให้เกิดการพัฒนาด้านนี้อย่างเป็ยระบบ ในการฝึกใช้ อินทรีย์ให้เป็ยประโยชน์แก่ชีวิต เพื่อไม่เป็ยไปในการใช้อินทรีย์ให้เกิดโทษต่อการเจริญงอกงามใน กุศลธรรม ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

๒) การพัฒนาศีล หมายถึง การฝึกรบมศีล ให้รู้จักติดต่อกัน เกี่ยวข้องกับสิ่ง ทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็ยคุณ มิให้เกิดโทษ ให้

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๕.

^{๑๒} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียงเชียง จำกัต์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒๐.

^{๑๓} พุทธศาสนิกขุ, ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖๑.

^{๑๔} พินิจ รักทองหล่อ, ธรรมานุกรมธรรมโฆษณ (ฉบับประมวลศัพท์), (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๔๔๐-๔๔๑.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๑ .

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัต์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๘-๑๖๙.

กุศลธรรมงอกงามให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ รวมทั้งยังเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นกระบวนการพัฒนาศีล จึงต้องทำศีลให้เจริญ โดยพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน^{๑๗} อย่างมีจิตสำนึก ดังนั้นกัลยาณมิตรจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะชักนำให้ผู้อื่น ไม่เว้นแม้ในพระสงฆ์ ได้มีการพัฒนาในด้านนี้ ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในที่ต่าง ๆ เช่นภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร...พึงหวังสิ่งนี้ได้ คือ จักเป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร...^{๑๘}

กัลยาณมิตร เป็นองค์ประกอบภายนอกที่จะทำให้ผู้อื่นได้เข้าถึงประโยชน์ในปัจจุบันเพื่อฝึกฝน การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย อันเป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาความปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายและวาจา๖๓ โดยสาระแล้วก็คือการไม่ละเมียด การรู้จักสำรวมกาย วาจา อาชีพอของตน และหมายถึงเจตนาละความชั่วทางกายวาจาและอาชีพนั่นๆ^{๑๙}

๓) การพัฒนาจิต คือ การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียรอดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส^{๒๐} กัลยาณมิตรเป็นส่วนสำคัญในการปลุกต้นในฐานเหตุปัจจัยภายนอก ให้เกิดการพัฒนาจิตหรือสมาธิ ดังพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรต่อการพัฒนาจิตพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร...พึงหวังสิ่งนี้ได้ คือ

๓.๑) จักเป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร

๓.๒) จักเป็นผู้มีโอกาสดียิน ได้ฟัง ได้ร่วมสนทนาอย่างสะดวกสบาย ตามความปรารถนาในเรื่องต่าง ๆ ที่ขัดเกลาอุปนิสัย ขำระจิตใจให้ปลอดโปร่ง คือ เรื่องความมักน้อย เรื่องการบำเพ็ญเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่องวิมุตติญาณทัสสนะ

๓.๓) จักเป็นผู้ตั้งหน้าทำความเพียร เพื่อกำจัดอกุศลธรรม และเพื่อบำเพ็ญกุศลธรรมให้เทียบพร้อม จักเป็นผู้แข็งขัน บากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม...^{๒๑}

จะเห็นว่า กัลยาณมิตรมีความสำคัญอย่างมาก ในการชักจูง แนะนำบุคคลอื่นๆ ให้ได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาจิต ตลอดจนจนถึงการเป็นผู้ให้ข้อมูล วิธีการพัฒนาจิตที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม คือให้ผู้อื่นได้รับซึ่งสัมมาสมาธิ อันเป็นความตั้งมั่นที่ถูกต้องตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งในการพัฒนาจิต

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, อ่างแก้ว, หน้า ๘๑-๘๒.

^{๑๘} อภ.นวก. ๒๓/๒๐๕/๑/๔๒๗-๔๒๘.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ศีลพระ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, อ่างแก้ว, หน้า ๘๑-๘๒.

^{๒๑} อภ.นวก. ๒๓/๒๐๕/๑/๔๒๗-๔๒๘.

๓.๔) การพัฒนาปัญญา หมายถึง การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา มีพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรต่อการพัฒนาปัญญา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร...พึงหวังสิ่งนี้ได้ คือ

“จักเป็นผู้มีโอกาสดำเนิน ได้ฟัง ได้ร่วมสนทนาอย่างสะดวกสบาย ตามความปรารถนา ในเรื่องต่างๆ ที่ขัดเกลาอุปนิสัย ชำระจิตใจให้ปลอดโปร่ง คือเรื่องความมักน้อย เรื่องการบำเพ็ญเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุติ เรื่องวิมุตติญาณทัสสนะ ... จักเป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาที่เป็นอริยะ หยั่งรู้ถึงความเกิดดับ ชำแรกกิเลส นำไปสู่ความสูญสิ้นแห่งทุกข์”^{๒๒}

จะเห็นว่า กัลยาณมิตรนั้นมีความสำคัญที่จะชักนำให้ผู้อื่นได้รับโลกีย์ปัญญา กล่าวคือปัญญาในระดับ สุตมยปัญญา และจินตามยปัญญา มีความสำคัญมากในการใช้ชีวิตที่ยังอยู่ในกระแสโลก มิฉะนั้น ก็จะกลายเป็นบุคคลไม่พัฒนา ไม่สามารถจะมีชีวิตในสังคมปัจจุบันได้ เพราะปัญญา ๒ ระดับนี้ สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อจะพัฒนาตนทั้งทางการศึกษา การพูดจา การสื่อสาร การแก้สถานการณ์ การสร้างสรรค์ประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ด้วยใจมุ่งมั่น ไตร่ตรองวิเคราะห์ วิจัย หาเหตุหาผล และวิธีการต่างๆ เพื่อพัฒนาในการทำหน้าที่ และปรับปรุงแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในชีวิต เมื่อใช้หลักธรรมนี้เข้าไปประกอบ การพัฒนาโลกีย์ปัญญาก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. อานิสงส์ระดับสัมปรายิกัตถะ

คำว่า สัมปรายิกัตถะ หมายถึง ข้อปฏิบัติเพื่อผลมุ่งหมาย หรือ ประโยชน์ภายนอกอันได้แก่ความมีจิตใจเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดี ทำให้ชีวิตนี้มีค่า และเป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้าเป็นประโยชน์ขั้นสูงขึ้นไปจากที่ภพธรรมมีกัตถะ โดยมีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลมุ่งหมาย หรือ ประโยชน์ภายนอก และเป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้าซึ่งพระธรรมปิฎก ได้แสดงมุมมองเกี่ยวกับประโยชน์เบื้องหน้าไว้ว่า

“ประโยชน์เบื้องหน้า หรือประโยชน์ที่ลึกล้ำยิ่งกว่าที่จะมองเห็นกันเฉพาะหน้า หรือผิวเผินในภายนอก เกี่ยวด้วยชีวิตด้านในหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิต เป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้นไป เป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละโลกนี้ไปหรือเป็นเครื่องประกันการได้คุณค่าที่สูง ล้ำเลิศยิ่งกว่าสิ่งที่พึงได้กันตามปกติในโลกนี้ได้แก่ความเจริญงอกงามแห่งชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตใหญ่ขึ้นด้วยคุณธรรมความใฝ่ใจในทางศีลธรรม ในเรื่องบุญเรื่องกุศล ในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม กิจกรรมที่อาศัยศรัทธาและความเสียสละ การมีความมั่นใจในคุณธรรม มีความสงบสุขทางจิตใจ การรู้จักปิติสุขที่ประณีตด้านในตลอดจนคุณวิเศษที่เป็นผลสำเร็จทางจิต คือฌานสมาบัติ เป็นขั้นที่ผ่อนคลายความยึดติดผูกพันในวัตถุ

^{๒๒} อก.นวก. ๒๓/๒๐๕/๑/๔๒๗-๔๒๘.

ทำให้ไม่ยอมตีค่าผลประโยชน์ด้านอามิสสูงเกินไปจนจะต้องมุ่งไขว่คว้ายอมสยบให้ หรือเป็นเหตุต้องกระทำความชั่วร้าย หันมาให้คุณค่าแก่คุณธรรมความดีงาม รู้จักทำการด้วยความใฝ่ธรรมรักความดีงาม รักคุณภาพของชีวิต และความเจริญงอกงามของจิตใจ”^{๒๓}

จะเห็นว่า การทำประโยชน์เพื่อภพหน้า คือการปฏิบัติธรรมที่ส่งผลให้บุคคลมีความเจริญด้านจิตใจ เป็นผู้มีความดี ซึ่งมีองค์ธรรมสำหรับปฏิบัติ ๔ ประการ^{๒๔} ดังนี้

๑) ศรัทธาสัมปทา หมายถึง การมีความเชื่อมั่นในความดี เชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม กระทำสิ่งใดย่อมได้รับสิ่งนั้น และเชื่อมั่นในคุณของพระรัตนตรัย เชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธองค์ ว่าเป็นสัจธรรม ความจริงที่เป็นอมตะ ความศรัทธาเชื่อมั่นดังกล่าวย่อมปิดกั้นตนไม่ให้ก้าวล่วงไปในที่ชั่ว การที่จะมีความเชื่อมั่นศรัทธาในสิ่งใด เราต้องมีความเข้าใจในสิ่งนั้นด้วยเหตุผลและศรัทธาด้วยปัญญา โดยมีหลักเบื้องต้น ๔ ประการ^{๒๕} คือ

(๑.๑) กัมมสัทธา คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนอนคอยโชค เป็นต้น

(๑.๒) วิปากสัทธา หมายถึง เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

(๑.๓) กัมมัสสกตาสัทธา ได้แก่ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

(๑.๔) ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

๒) ศีลสัมปทา คือ การประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของศีลพื้นฐานของมนุษย์ได้แก่ไม่ทำร้ายรังแกใครทั้งทางกาย วาจาและใจ ไม่คอร์รัปชั่นหลอกลวงใครให้เสียหาย ไม่เจ้าชู้ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จเพื่อเจ้า หลอกลวงไร้สาระยุยงให้แตกความสามัคคี ซึ่งรวมเรียกว่ากรรมกิลเลส ๔ และอคติ ๔ ไม่เสพสุรา ยาเมา บุหรี่ ยาบ้า ยาอิ ของมีเงินเมา สิ่งเสพติดทุกชนิดอันจะนำพาให้เสียสติ ไม่เล่นการพนัน ไม่เที่ยวกลางคืน ไม่ติดคุมหรสพ ไม่คบคนชั่วเป็นมิตร ไม่เกียจคร้าน ซึ่งรวมเรียกว่าอบายมุข ๖ การประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของศีลย่อมนำพาผู้ประพฤติไปสู่สุคติ คือไปดีมีคณยกयोग

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๒๔.

^{๒๔} อัง.อภฺรฺกฺก. ๒๓/๕๕/๓๔๗-๓๔๘.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อ่างแก้ว, หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

นับถือ เป็นที่บอญใจของผู้พบเห็น มีทรัพย์ คือผู้รักษาศีลย่อมรักษาทรัพย์ไว้ได้ไม่ใช้จ่ายไปในทาง
แห่งอบาย และ พันทุกข์ เพราะศีลเป็นความประพฤติเบื้องต้นก่อนสู่สมาธิและปัญญา

๓) จากสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยการบริจาคอันหมายถึงการเสียสละทรัพย์
เสียสละเวลา เสียสละแรงกายตลอดจนความคิดของตนเพื่อประโยชน์ผู้อื่นหรือเพื่อกิจการอันเป็น
ส่วนรวมเป็นสาธารณะประโยชน์โดยไม่หวังสิ่งใดเป็นการตอบแทน การรู้จักการบริจาคย่อมเป็น
เครื่องทำลายความตระหนี่ความเห็นแก่ตัวและสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่าง
สันติ

๔) ปัญญาสัมปทา คือ ผู้มีปัญญาหมายถึงผู้ที่สามารถรู้อะไรได้ด้วยเหตุผล ผู้มีปัญญา
ย่อมได้รับประโยชน์อย่างมากในการดำเนินชีวิตเพราะปัญญาจะเป็นตัวชี้แนวทางให้รู้จักการแก้ปัญหา
และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดังพุทธสุภาษิตว่า ปัญญาเป็นแก้วอันมีค่าของนรชน มนุษย์จะเกิด
ปัญญาได้ต้องเริ่มจาก การฟัง การอ่าน การสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทางกายได้แก่ตา หู จมูก ลิ้น
อวัยวะทางกายเช่นผิวหนัง มือ เป็นต้น เมื่อมีการฟัง การอ่าน การสัมผัสทางใดทางหนึ่ง หรือ
การศึกษาเล่าเรียน การมีประสบการณ์ มนุษย์ก็จะเกิดปัญญาคือความรู้เป็นปัญญาประเภท สุตมย
ปัญญาเมื่อนำความรู้ที่รู้มาคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผลเกิดความเข้าใจในสิ่งที่รู้นั้นก็จะเกิดปัญญา
เพิ่มขึ้นเป็น จินตมยปัญญา และหากจะให้เกิดปัญญาสูงสุดตามหลักของพุทธศาสนา คือ ภาวนามย
ปัญญา ก็ต้องพิจารณาสิ่งที่รู้นั้นตามหลักไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รวมทั้งเดินไปในวิถี
แห่งอริยมรรคประโยชน์ในภายหน้าที่จะเข้าถึงได้เพราะมีการคบหากัลยาณมิตร เกิดการน้อมฟัง
ธรรมของท่าน เกิดศรัทธา ถือเอาคำของท่านมาปฏิบัติตาม กลายเป็นผู้รู้จักผิดชอบชั่วดี มีศีลธรรม
เกิดขึ้นภายในใจกลายเป็นผู้ให้เสียสละ และมีปัญญาอันควรแก่เหตุและผล ตามลำดับจึงได้รับผล
อันเป็นประโยชน์ในภายหน้าตามหลักแห่งพุทธธรรม อีกทั้งกัลยาณมิตรยังมีความสำคัญในการ
แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นเห็นถึงภัยในการ ประพฤติอยู่ในอกุศลธรรม และนำตนออกมาสภาวะนั้นๆ ให้
ได้ดำเนินตามแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อปิดอบายภูมิ และเปิดทางสวรรค์ให้กับชีวิต

การจะได้ประโยชน์ในระดับสัมปรายิกัตถประโยชน์นั้น ผู้ปฏิบัติจำต้องปฏิบัติตามหลัก
อริยมรรคอันนำมาซึ่งการปิดอบายภูมิ และเปิดประตูแห่งสุคติ คือ สมาธิ หรือจิตศึกษาซึ่งส่งผลให้
ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันในภพหน้าไปพร้อมกัน ผู้ได้รับประโยชน์แบบนี้ จะมีผู้มีจิตใจที่ตั้งงามด้วย
คุณธรรมความดี ทำให้มีหลักประกันชีวิตที่มั่นคงติดตามไปในภพภูมิข้างหน้า เพราะได้ศึกษาพัฒนา
ตนไปในทางอันประกอบด้วยธรรม๔ ประการอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ในภพหน้าดังได้อธิบายไว้แล้ว
และมีเบญจศีล เบญจธรรมอันเป็นมกุฏธรรม มีหิริ โอตตัปปะ และบุญกิริยาวัตถุ อันเป็นเหตุแห่งเท
วโลก มีพรหมวิหารธรรม ปฏิบัติในฉาน เพื่อการเข้าถึงพรหมธรรม รวมถึงต้องมืองค์ธรรมของ
อริยมรรค มืองค์ ๘ คือ สัมมาวาจา สัมมาสมาธิ และสัมมาสมาธิ อันเป็นทางดำเนินไปหาประโยชน์
ในอนาคตอย่างที่เราเรียกว่า สัมปรายิกัตถประโยชน์โดยแท้จริง

๓ อานิสงส์ระดับปรมัตถะ

คำว่า ปรมัตถะ หมายถึง ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม หรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของ
ชีวิต เป็นจุดหมายสูงสุด หรือที่หมายขั้นสุดท้าย ได้แก่การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็น
จริง ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระเหนือโลกธรรม คืออริยมรรคอริยผล นิพพาน
ซึ่งเป็นการยกตนขึ้นเหนือโลกทุกโลก ทำลายความยึดถือว่าตัวตนเสียได้ ไม่มีปัญหาเรื่องเกิดแก่เจ็บ

ตาย อีกต่อไป^{๒๖} โปรงโล่งผ่องใส ปราศจากกิเลสเผาผลาญที่ทำให้เศร้าหมองขุ่นมัว อยู่อย่างไรทุกข์ ประจักษ์แจ้งความสุข ได้รับประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน^{๒๗} ผู้ที่จะได้รับประโยชน์อย่างยิ่งจากการนับถือพระพุทธศาสนา ก็คือผู้มีสติ มีปัญญา รู้เท่าทันความจริงของชีวิต สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุขในการเข้าถึงอริยมรรค อริยผลตามลำดับ จนถึงความไม่มีอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน อันจะทำให้จิตใจเศร้าหมอง โดยผู้ที่ปรารถนาในการเข้าถึงประโยชน์ขั้นนี้ จำเป็นจะต้องอาศัยกัลยาณมิตร เป็นเหตุจุดประกายให้มีการศึกษาตามหลักของอภิปญญาสิกขา หรือเรียกว่า ปัญญา ส่งผลให้ผู้ศึกษาได้รับประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ปรมัตถะ ตั้งแต่ปรมัตถะ สภาวะธรรมในขั้นต้นคือ ความเข้าถึงโสดาปัตติผล ตลอดจนถึงประโยชน์อย่างยอด คือ พระนิพพาน^{๒๘} หมายเอาความดับกิเลสได้อย่างเด็ดขาด ไม่มีการเกิดการแก่ การเจ็บ และการตายอีกต่อไป เป็นบรมสุขไม่มีความทุกข์เจือปน ผู้เรียนรู้ถึงประโยชน์อันสูงสุดนี้ต้องประกอบด้วย ธรรมอันเป็นเครื่องรู้แจ้งแทงตลอด ๔ ประการ แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงปฏิบัติมาแล้ว ดังมีคำตรัสว่า

“...ภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแทงตลอด อริยศีล เราได้รู้แจ้งแทงตลอด อริยสมาธิ เราได้รู้แจ้งแทงตลอดอริยปัญญา เราได้รู้แจ้งแทงตลอดอริยวิมุตติ เราได้ถอนภวตัณหาได้แล้ว ภวเนตติสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีกแล้ว...”^{๒๙}

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความรู้แจ้งแทงตลอดของธรรมทั้ง ๔ ประการ ซึ่งในเบื้องต้นนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสคาถาต่อไปอีกว่า

“...พระโคตมผู้มียศตรัสรู้ธรรมเหล่านี้ คือศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ อันยอดเยี่ยม ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อความรู้อย่าง พระศาสดาผู้มีพระจักขุทรงทำที่สุดแห่งทุกข์ ปรีณิพพานแล...”

จะเห็นว่า การศึกษาพระพุทธศาสนา บุคคลใดมีความถึงพร้อมด้วยไตรสิกขา คือ การถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ไม่หวั่นไหว ไม่คลอนแคลน รู้แจ้งแทงตลอดในธรรมทั้งปวง ผลที่ได้รับอันเป็นประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนาคือ อริยมรรค อริยผล ตามลำดับตั้งแต่การบรรลุโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี จนถึงสำเร็จเป็นพระอรหันต์ละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐ ประการโดยเด็ดขาด มีความบริสุทธิ์หลุดพ้น เข้าสู่พระนิพพาน พ้นไปจากทุกข์ เป็นอันสิ้นสุดพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา อันเป็นปรมัตถประโยชน์อันสูงสุด

^{๒๖} พุทธทาสภิกขุ, **ศึกษาระบบอย่างถูกวิธี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖๒.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**, อ่างแล้ว, หน้า ๕๙๕.

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๓.

^{๒๙} อก.อภฺฐิก. ๒๓/๖๖/๑๓๕-๑๓๖.

การจะได้รับประโยชน์อย่างยิ่งตามที่ได้อธิบายไว้นั้น จำเป็นต้องมีปัญญารักษาตัวให้พ้นจากความชั่ว มีวิจารณ์ญาณวิเคราะห์หาเหตุผล สร้างกุศลธรรม และตัดอวิชชา ตัณหา อุปาทานได้นั้น มีความจำเป็นต้องฝึกการเจริญภาวนา พระธรรมปิฎกได้อธิบายไว้ว่า

“...การฝึกปรือจิตและปัญญา คือการฝึกอบรมจิตใจให้เจริญขึ้นด้วยคุณธรรมต่างๆ ให้เข้มแข็งมั่นคงหนักแน่น และให้มีปัญญารู้เท่าทันสังขารรู้เท่าทันโลกและชีวิต มีโลกทัศน์ที่ถูกต้อง...ภาวนานี้ก็คือสมาธิ และ ปัญญาในไตรสิกขา พูดเต็มว่า สมาธิภาวนาและปัญญาภาวนานั้นเอง...”^{๓๐}

จะเห็นว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นเป็นหลักธรรมสำคัญ ที่กัลยาณมิตรจะนำไปชี้แนะให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลอื่นๆ สามารถเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึงทางสายกลางและมรรคมีองค์ ๘ หลักธรรมนี้ได้ชื่อว่า เป็นพรหมจรรย์ ผลแห่งพรหมจรรย์ก็คือ โสตาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตผล^{๓๑}บุคคลปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ ชื่อว่าได้ดำเนินตามทางแห่งปรมาตมประโยชน์ เพื่อที่จะพาไปสู่พระนิพพาน ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า

“...ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำอันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำให้มาก ย่อมโน้มไปสู่निพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้น เหมือนกันธรรม ๘ ประการนี้แล ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องหน้า มินิพพานเป็นที่สุด...”^{๓๒}

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้สามารถสรุปลงในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ รวมลงในศีล สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิรวมลงในสมาธิ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ รวมลงในปัญญา^{๓๓} ธรรมทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัจจัยของกันและกัน เพื่อความเข้าถึงจุดมุ่งหมายในระดับปรมาตม อันเป็นไปตามกำลังความสามารถ และสติปัญญาของบุคคลนั้นๆจากการศึกษาพบว่า การเข้าถึงปรมาตมประโยชน์ได้นั้น ต้องมีการปฏิบัติธรรมเป็นจุดหมายก็คือการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์บุคคลในระดับต่างๆ โดยมีอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นหลักธรรมสำคัญที่เอื้ออำนวยให้เกิดการบรรลุธรรม ซึ่งใน ๘ องค์ประกอบล้วนเป็นธรรมที่มีความสมบูรณ์อยู่ในตัว ดังนั้นผู้ที่ต้องการเข้าถึงประโยชน์สูงสุด พึงปฏิบัติตามก็จะโน้มน้ำหนักจิตใจของผู้ปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นได้

อานิสงส์ของกัลยาณมิตรในระดับปรมาตมประโยชน์นี้ มีกรณีตัวอย่างจากอนาถปิณฑิก เศรษฐี ซึ่งอาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี โดยมีได้ทราบข่าวเกี่ยวกับการเกิดขึ้นแห่งพระพุทธศาสนาเลย จวบ

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**, อ่างแล้ว, หน้า ๕๙๗.

^{๓๑} ส.ม. ๑๙/๓๙/๓๗.

^{๓๒} ส.ม. ๑๙/๑๐/๑๕.

^{๓๓} ม.ม. ๑๒/๔๖๒/๕๐๒-๕๐๓.

จนวันหนึ่งท่านได้นำสินค้ามาขายยังเมืองราชคฤห์ และได้เข้าพักในบ้านของราชคหเศรษฐีตามปกติ แต่ในวันนั้น ราชคหเศรษฐี ได้นิมนต์พระบรมศาสดา พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมากมา และฉันภัตตาหารที่เรือนของตนในวันรุ่งขึ้น ราชคหเศรษฐีมีวุ่นอยู่กับการสั่งงานแก่ข้าทาสบริวาร จึงไม่มีเวลามาปฏิสังขาร ต้อนรับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้แต่ทักทายปราศรัยเล็กน้อย หลังจากงานเสร็จ ถึงได้เล่าถึงงานในวันรุ่งขึ้นให้ฟัง อนาถบิณฑิกเศรษฐี พอได้ฟังคำว่า “พระพุทธรเจ้า” เท่านั้นเอง จึงเกิดปิติและศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้า ประารถนาจะไปเข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ในทันทีนั้น แต่ราชคหเศรษฐียังยั้งไว้ว่ามีใช้เวลาแห่งการเข้าเฝ้า จึงรอรจนรุ่งเช้า ก็รีบไปเข้าเฝ้าก่อนที่พระพุทธรองค์จะเสด็จไปยังบ้านราชคหเศรษฐี เขาได้ฟังอนุพุทพิกถา และอริยสัจสี่จากพระพุทธรเจ้าแล้ว ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลในพระพุทธรศาสนา ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดชีวิต^{๓๔}

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ลูกชายของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ชื่อ นายกาละ ท่านเศรษฐีได้จ้างให้นายกาละไปฟังธรรม และรักษาอุโบสถศีล แต่ต่อมานายกาละได้ตั้งใจฟังจริงๆ จนได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบัน อันเป็นปรมัตถประโยชน์ลำดับต้น เพราะอาศัยกัลยาณมิตรอย่างพระพุทธรองค์ และอนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้เป็นพ่อ^{๓๕} จะเห็นได้ว่า กัลยาณมิตรมีความสำคัญในการพัฒนาชีวิต หากได้ผู้เป็นกัลยาณมิตรจนเข้าถึงหลักการอันถูกต้องแล้ว และ ลงมือปฏิบัติตามวิธีการอันถูกต้องนั้น อย่างจริงจัง ด้วยความยินดีพอใจ เห็นคุณค่าและประโยชน์ มีความเพียรอย่างตั้งมั่น พร้อมทั้งวิเคราะห์ตรวจสอบ กัลยาณมิตรมีความสำคัญในการพัฒนาตนให้ได้ประโยชน์ ๓ อย่าง ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธรเจ้าตรัสไว้ว่า

“...เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้สักอย่าง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรายแห่งสัทธรรม เหมือนความมีกัลยาณมิตรเลย...”^{๓๖}

“...โดยกำหนดว่าเป็นองค์ประกอบภายนอก เราไม่เล็งเห็นองค์ประกอบอื่นแม้สักข้อหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง เหมือนความมีกัลยาณมิตรเลย...”^{๓๗}

จะเห็นว่า กัลยาณมิตรมีส่วนสำคัญมาก ในการได้ประโยชน์ ๓ ระดับในพระพุทธรศาสนา เพียงใด เมื่อกัลยาณมิตรมีความสำคัญขนาดนี้ ทั้งจากตัวอย่างที่ได้ส่งผลให้เข้าถึงประโยชน์ทั้ง ๓ ระดับ กัลยาณมิตรมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการเข้าถึงประโยชน์ตามลำดับ ตั้งแต่ทิวฐัมมิกัตถประโยชน์ สัมปรายิกัตถประโยชน์ และปรมัตถประโยชน์ ทั้งหมดนี้แสดงถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร ที่ครอบคลุมตั้งแต่ต้น จนจบกิจในพระพุทธรศาสนา

^{๓๔} วิ.จ. ๗/๓๐๔-๓๐๕/๑๑๑-๑๑๕.

^{๓๕} พุ.ธ.อ. ๔๒/๒๗๐-๒๗๔.

^{๓๖} อ.จ.อ. ๒๐/๙๕/๑๖.

^{๓๗} อ.จ.อ. ๒๐/๑๑๑/๑๗.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

คำว่า กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก บิฑามารดา ครูอาจารย์ และท่านผู้ทรงปัญญา พหุสูตรสามารถแนะนำพร่ำสอนเป็นที่ปรึกษาได้แม้จะอ่อนวัยกว่า

กัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญา ถือว่ากัลยาณมิตรนั้น เป็นเหตุปัจจัยภายนอกที่ดั่งงาม เป็นผู้ชี้แนวทางอันถูกต้อง ซึ่งจะช่วยเหลือ สันับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง และเป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นผู้เกื้อกูลให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี เพราะฉะนั้นกัลยาณมิตรจึงมิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีอย่าง ความหมายทั่วไป แต่หมายถึงบุคคลผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณสมบัติแห่งการชักจูงแนะนำ และเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นในทางแห่งอริยมรรค และกัลยาณมิตรในแต่ละประเภทตามหลักพุทธปรัชญานั้น ล้วนต้องทำหน้าที่ของกัลยาณมิตรที่ดีโดยแสดงบทบาททั้งในฐานะปรโตโฆสะที่เป็นฝ่ายดี กล่าวคือ เสี่ยงจากผู้อื่นที่ช่วยแนะนำประโยชน์เพื่อเป็นต้นทางแห่งปัญญา เป็นผู้มีบทบาทอันเป็นต้นแบบให้ปรากฏทั้งในทางกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมที่สุจริต มีความสำคัญอย่างมากทั้งในฐานะเป็นสภาพแวดล้อมแห่งการพัฒนา ที่เชื่อมโยงธรรมชาติรอบตัว และอิงอาศัยกันอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต ตลอดจนถึงบุคคล และสังคม โดยทั้งหมดนี้ถ้าได้สภาพแวดล้อมที่ดี ก็เหมือนเป็นดั่งกัลยาณมิตรที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิต พร้อมกันนั้นกัลยาณมิตรที่เป็นหลักธรรม และบุคคลก็มีความสำคัญอย่างที่สุดในการนำผู้อื่นให้เข้าสู่หลักคำสอนในพุทธปรัชญา

ความสำคัญของผู้เป็นกัลยาณมิตร สามารถฝึกฝนและปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น เพื่อพัฒนาตนสู่ความเป็นกัลยาณมิตรได้อย่างแท้จริงในระดับต่างๆ อันจะมีคุณสมบัติถึงพร้อมตามที่ผู้นั้นจะถือปฏิบัติหรือเข้าถึงได้ อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ทั้งกับตัวเอง และผู้อื่น ทั้งในการคบหาในมิติสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้เข้าถึงประโยชน์สุขในระดับอันสมควรแก่ตน จนพัฒนาไปสู่ประโยชน์สุขขั้นสูงสุด กัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) กัลยาณมิตรระดับโลกีย์ คือ เศษบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่ต้องศึกษาในเรื่องของศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมีกัลยาณมิตรระดับปุถุชน กัลยาณมิตรระดับพระโสดาบัน กัลยาณมิตรระดับพระสกทาคามี และกัลยาณมิตรระดับพระอนาคามี

๒) กัลยาณมิตรระดับโลกุตตร คือ อเสชบุคคล เป็นบุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา ผู้ไม่มีเชื้ออุปาทานเหลืออยู่เลย ทำกิจเกี่ยวกับการฝึกฝนอบรมตนเสร็จสิ้นแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้ว ไม่ต้องปฏิบัติในไตรสิกขาต่อไป ไม่มีกิเลสที่ต้องพยายามละอีกต่อไป และไม่มีภูมิธรรมสูงกว่ำนั้นที่จะต้องขวนขวายเพื่อบรรลุอีก ได้แก่ พระอรหันต์ จำพวกเดียวเท่านั้น ที่เป็นผู้จบกิจของการศึกษาและปฏิบัติแล้วเป็นผู้หมดปัญหา อยู่เหนือปัญหาโดยประการทั้งปวง กัลยาณมิตรในระดับอเสชบุคคลนี้ จำแนกออกได้ ๓ ประเภท คือ พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าจะเห็นว่า กัลยาณมิตรนั้นสำคัญต่อการดำรงชีวิตและพัฒนาศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์อย่างยิ่ง เราไม่ควรหยุดอยู่ที่การแสวงหาพึ่งพา

ผู้เป็นกัลยาณมิตรในระดับที่เราต้องการเพียงอย่างเดียว แม้เมื่อพบแล้วก็ไม่ควรติดยึดอยู่ที่ตัวบุคคลจน ลืมการพัฒนาตนเอง แม้การแสวงหากัลยาณมิตรยังไม่เป็นที่พอใจแก่ตน ถ้าเราได้เข้าใจถึง องค์ประกอบแห่งความเป็นกัลยาณมิตรแล้ว เราก็ควรพัฒนาตนเพื่อเป็นกัลยาณมิตรเสียเองในระดับที่ เรามีความสามารถเพื่อการไม่พลาดเป้าในการเข้าถึงจุดมุ่งหมายตามหลักพุทธปรัชญาในโอกาสต่อไป

การคบมิตรที่มาคบหาตนได้รู้สึกภาคภูมิใจว่าได้คบกับมิตรที่ดี ที่จริงแท้คบแล้วได้ประโยชน์ เป็นที่น่าพอใจของมิตร จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตรอันเป็น ปัจจัยสำคัญทำให้ตนเองมีเสน่ห์แก่คนรอบข้าง มองดูแล้วน่าเข้ามาทักทายปราศรัย สนทนาธรรมด้วย ฉะนั้น การมีหลักธรรมดังกล่าวนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ในการคบมิตรได้เป็นอย่างดีการ เลือกรับคบคนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะการคบคนถือเป็นการกำหนดอนาคตของตนเอง ชีวิตความเป็นไปในอนาคตจะรุ่งโรจน์ หรือตกต่ำ การได้กัลยาณมิตรก็เป็นตัวชีวิตอันหนึ่ง ที่สามารถ บอกได้ว่าจะนำพาชีวิตไปในทางไหน เจริญหรือว่าเสื่อมลง

องค์ประกอบที่สำคัญอันดับแรกในการคบมิตร คือ สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) คือ องค์ ปัญญาแห่งแรกที่น่าไปสู่การปฏิบัติตามมรรคองค์อื่นๆ ต่อไป เพราะสัมมาทิฐิเป็นบุพนิมิตรแห่ง มัชฌิมาปฏิปทา ในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการปฏิบัติธรรม และเป็นองค์ธรรมที่จะต้องพัฒนาให้ บริสุทธิ์ผ่องใสชัดเจนเป็นอิสระมากขึ้นตามลำดับขั้น คือ การตรัสรู้ในที่สุด องค์ประกอบที่จะก่อให้เกิด สัมมาทิฐินั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสว่ามี ๒ ประการ คือ

๑) ปรีโธโสสะ ซึ่งแปลว่าเสียงจากผู้อื่น หมายถึงการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือ กัลยาณมิตรนั่นเอง

๒) โยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาโดยอุบายอันแยบคาย หมายถึงการใช้ปัญญา พิจารณา ตรวจตราภายในจิตของตนอย่างถี่ถ้วน

สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) นั้นเป็นปัจจัยนำไปสู่การได้ประสบความสำเร็จอันสูงสุดในชีวิต ทั้งทางโลก และทางธรรม คือทางโลกก็ประสบความสำเร็จ ในการครองเรือน ทางธรรมก็จะนำไปสู่ การได้บรรลุมรรคผลนิพพาน กัลยาณมิตรมิได้หมายถึงเพื่อนที่ดี ทั่วไปเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลผู้ เพียงพร้อมด้วยคุณสมบัติ ที่จะชี้แนะหนทางสว่าง ในการดำเนินชีวิต ที่ถูกต้องให้กับผู้อื่น บุคคลใดมี กัลยาณมิตร ชื่อว่าเป็นผู้มีบุญที่สั่งสมไว้ดีแล้ว ควรคบบุคคลเช่นนั้น เพราะเป็นบุคคลที่หาได้ยากใน โลก พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร ในฐานะผู้เป็นกัลยาณมิตร จึงมีบทบาท ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ๒ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) บทบาทภาระหน้าที่ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง ต้องเป็นผู้ที่ใฝ่เรียนรู้ใฝ่ศึกษา คือ เป็นผู้ที่มี ปัญญา มีความเข้าใจในการดำเนินชีวิต การแสวงหาทรัพย์สมบัติที่ดี การตามรักษาทรัพย์ที่หามาได้ก็ดี ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่

๒) บทบาทการทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น หน้าที่ต่อสังคม ด้วยการเป็นกัลยาณมิตร ให้กับผู้อื่น คือ การทำประโยชน์ และสงเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตร ต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งทางโลกและ ทางธรรม

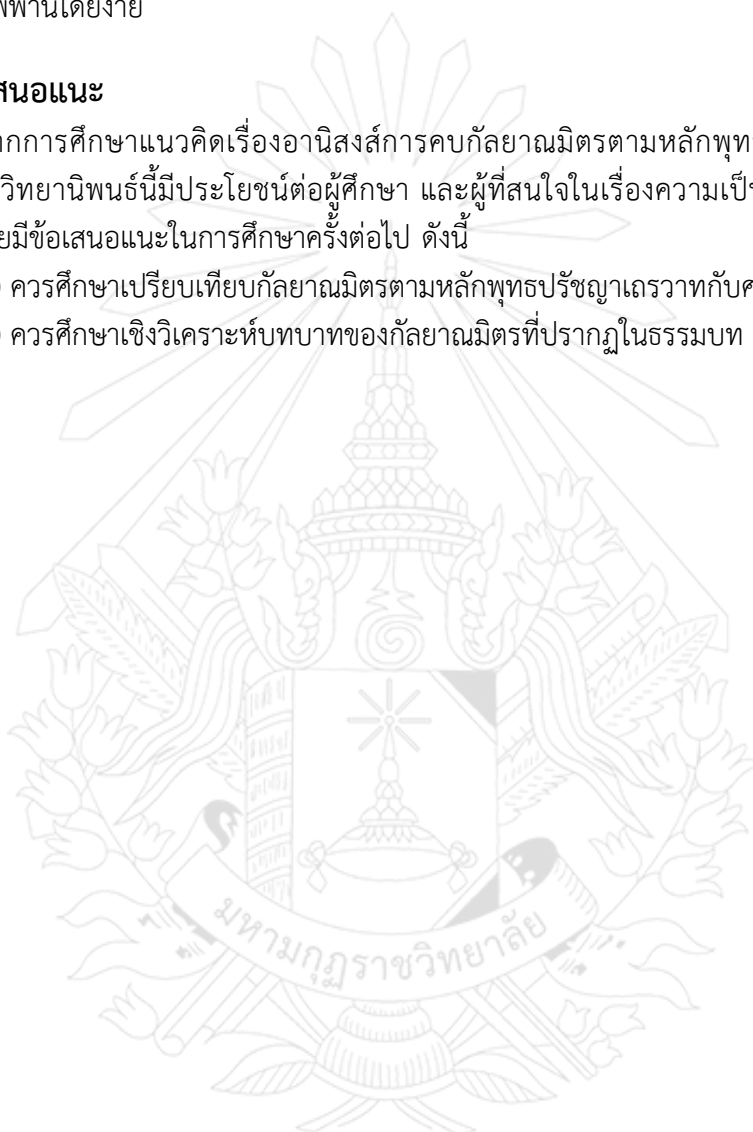
อานิสงส์ของผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร คือ จะเป็นผู้ที่มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตไปทุกภพทุก ชาติ มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีโอกาสที่จะได้เวียนวนอยู่ในสุคติภูมิ คือยอมได้เกิดในสถานที่ที่ ผู้คนมีศีลธรรม ไม่เดือดร้อนด้วยที่อยู่ ย่อมมีบุตรภรรยา ตลอดจนบริวารชนที่ตั้งอยู่ในโอวาท ย่อมเป็น

ผู้มีเสน่ห์เป็นที่รักและเคารพนับถือของผู้คน ย่อมเป็นผู้มีความทรงจำดีปฏิภาณว่องไว และปัญญาดี ย่อมมีอาชีพและกิจการเป็นหลักฐานมั่นคงตลอดไป ย่อมปลอดภัยจากอัคคีภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย และศัตรูหมู่พาลทั้งหลาย ย่อมเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง สมส่วน สง่างาม มีอำนาจมาก ย่อมมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง อดทน มีเหตุผล ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ๘ ไม่สะดุ้งกลัวต่อการเกิดในภพต่อไป สามารถแสดงธรรมให้ชัดเจนท่ามกลาง ประชุมชน ย่อมไปบังเกิดในสวรรค์ ได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุ มรรคผลนิพพานโดยง่าย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องอานิสงส์การคบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เพื่อให้นักวิทยานิพนธ์นี้มีประโยชน์ต่อผู้ศึกษา และผู้ที่สนใจในเรื่องความเป็นกัลยาณมิตรให้มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

- ๑) ควรศึกษาเปรียบเทียบกัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทกับศาสนาอื่นๆ
- ๒) ควรศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของกัลยาณมิตรที่ปรากฏในธรรมบท

บรรณานุกรม

๑. เอกสารปฐมภูมิ

พระไตรปิฎก

มูลนิธิมหาหมากุฎราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย ฉบับมหาหมากุฎราชวิทยาลัย**
พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มูลนิธิมหาหมากุฎราชวิทยาลัยในพระ
ราชูปถัมภ์พุทธศักราช ๒๕๒๕
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙

๒. เอกสารทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

คณะกรรมการการอุดมการณ์ของชาติ, ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ. **ข้อคิดไทย,**
กรุงเทพมหานคร: พุทธบูชาการพิมพ์, ๒๕๒๖.
เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. **ศิลปะแห่งชีวิต,** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๓.
จิตรา วีรบุรินทร์ พร้อมคณะ, **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม** หน่วยที่ ๑ - ๗, นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑.
เดือน คำดี, **พุทธปรัชญา,** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.
ทวน วิริยาภรณ์, **ประทีปแห่งความรู้,** กรุงเทพมหานคร: ไทยสัมพันธ์, ๒๕๐๖.
ธรรมรส โชติกุญชร, **มนุษยสัมพันธ์,** กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๑๒.
นาวาตรีอ่อน บุญพันธ์, **ที่พึ่งของคน,** กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๑.
ณรงค์ เส็งประชา, **มนุษยกับสังคม (ฉบับปรับปรุงใหม่),** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,
๒๕๓๒.
ปิ่น มุกกันต์, **เรือนชั้นในชั้นนอก,** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๘ .
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน),** กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก
จำกัด, ๒๕๔๒.
มงคลชีวิต ภาค ๑, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๗.
พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์, **ประทีปแห่งชีวิต,** กรุงเทพมหานคร: อักษรบริการ, ๒๕๐๙.
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช, “พระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยใน
โอกาสขึ้นปีใหม่ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๖,” **พุทธจักร** ปีที่ ๕๗ ฉบับที่ ๑
พระมหาสมปอง มุทิโต, **คัมภีร์อภิธานวรรณนา,** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค** แปลโดย สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ),
กรุงเทพมหานคร: บริษัททรเพรส จำกัด, ๒๕๔๘.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), **ชวนคิดพินิจธรรม**, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- พระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตโต), **เพื่อน**, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), **เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปดสีเบจด์จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), **โอวาทท่านอาจารย์พุทธทาสแต่..ยุวชน**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖.
- _____, **ภาษาคนภาษาธรรม**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.
- _____, **ทิศธรรมการไหว้ทักทายอารยชน**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมบูชา, ๒๕๑๔.
- _____, **ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.
- _____, **หลักพุทธศาสนาที่บอกว่าอะไรเป็นอะไร**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๒.
- _____, **มหาวิทยาลัยต่อทางสุนัช**, กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ม.ป.ป.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวิด**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การศึกษาเพื่อวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย**, กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๑.
- _____, **พัฒนาปัญญา**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- _____, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____, **พุทธธรรม**, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____, **ชีวิตที่สมบูรณ์**, กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗.
- พุทธทาสภิกขุ, **มหิตลธรรม**, กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๘.
- พินิจ รักทองหล่อ, **ธรรมานุกรมธรรมโฆษณ์ (ฉบับประมวลศัพท์)**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- พันตรี ป. หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มคอ - ไทย**, กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๖.
- พ.อ. พิเศษปาน จันทรานูตร, **ศีลธรรมกับปัญหาเยาวชน**, กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๒๑.
- มันเกียรติ โกศลนริตติวงศ์, **ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา**, กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑.
- ระวี ภาวิไล, **แห่งพินิจเรื่องชีวิต**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๗

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

รวมธรรมะ, เนื่องในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี,
กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๙.

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาส อาสภมหาเถระ), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูร
พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร:
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙ .

ไสว มาลาทอง, **การคบคนตามแนวมงคลสูตร**, ไบลานปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๓๙.

สุมน ออมรวิวัฒน์, **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์**, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗.

วนิดา เสนีเศรษฐ์, **ขอบ อินทร์ประเสริฐกุล, มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**, กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้น
ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐.

วศิน อินทสระ, **หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๔.

วศิน อินทสระ, **แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร:
เจริญกิจ, ๒๕๒๙.

ศาสตราจารย์ ดร. นพ. วิทยา นาควัชระ, **ชีวิตนี้ ๒**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด, ๒๕๔๒.

๒) วิทยานิพนธ์

พระมหาศรีศมี ชูดีโก, **ศึกษาเปรียบเทียบมิติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทกับอริสโตเติล, วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด, **การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุดุธรรม
ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหา
บัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.

พระมหาอำนาจ จันทร์เปล่ง, **การศึกษาเรื่องการบรรลุดุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๒.

พระมหาศรีศมี ด้วงใต้, **มิติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทกับอริสโตเติล, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

มนัสภรณ์ วิฑูรธธธา, **การพัฒนาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล,
วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระจะจุ ญาณวิชัย (รักษาป่า), **การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : เจ้าอธิการบุญยืน กนตวณโณ (ชายแดง)
- วัน เดือน ปี เกิด : ๒๔ มกราคม ๒๕๑๔
- ชาติภูมิ : จังหวัดอุบลราชธานี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดท่าซำน้อย ตำบลท่าซำ อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๑๙๐
- ประวัติการศึกษา**
- พ.ศ. ๒๕๕๑ : ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะศาสนาและปรัชญาสาขาวิชาเอกศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
- พ.ศ. ๒๕๕๒ : ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชธานี
- หน้าที่การงานปัจจุบัน** : เจ้าคณะตำบลท่าซำ อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
- : เลขานุการเจ้าคณะอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี